POLIROM

JOSÉ

SARAMAGO

TOATE NUMELE

JOSÉ

SARAMAGO

TOATE NUMELE

Traducere din limba portugheză și postfață
de Mioara Caragea

POLIROM
2008

José Saramago s-a născut la 16 noiembrie 1922 la Azinhaga (Ribatejo), într-o familie modestă. Destinul său scriitoricesc a avut o traiectorie ulluitoare, culminînd cu decernarea Premiului Nobel pentru Literatură (1998). După debutul din 1947 cu un roman ulterior renegat de scriitor, urmat de o tăcere de aproape două decenii, Saramago a publicat volume de poeme, cronici literare şi politice, nuvele, piese de teatru, nenumărate traduceri, revenind la roman abia în 1977 cu *Manual de pictură şi caligrafie*. *Ridicat de la pămînt* (1980) îi aduce recunoaşterea în spaţiul lusitan şi impune fraza şi punctuaţia care vor constitui de acum înainte marca inconfundabilă a stilului său. Celebritatea internaţională o dobîndeşte cu *Memorialul mînăstirii* (1982; Polirom, 2007), care, alături de *Anul morţii lui Ricardo Reis* (1984; Polirom, 2003) şi *Istoria asediului Lisabonei* (1989; Polirom, 2004), formează seria narativă cu tematică istorică, scriitorul acordînd o atenţie specială „originii şi identităţii portugheze". În 1991 publică *Evanghelia după Isus Cristos* (Polirom, 2003), cel mai polemic roman al său, care reconstruieşte o viaţă apocrifă a lui Isus. O cotitură în universul tematic romanesc al lui José Saramago o constituie seria de ficţiuni ucronice şi alegorice începută cu *Pluta de piatră* (1986; Polirom, 2002) şi urmată de *Eseu despre orbire* (1995; Polirom, 2005), *Toate numele* (1997; Polirom, 2002, 2008), *Peştera* (2000; Polirom, 2005), *Omul duplicat* (2002; în pregătire la Editura Polirom), *Eseu despre luciditate* (2004; Polirom, 2008) şi *Intermitenţele morţii* (2005; Polirom, 2007). Un an mai tîrziu, apare volumul autobiografic *Fărîme de memorii*, în pregătire la Editura Polirom, urmat de microromanul *Călătoria elefantului*. *Toate numele* (1997), care deschide noua serie de autor dedicată lui José Saramago în cadrul colecţiei „Biblioteca Polirom", este un roman enigmatic, o parabolă complexă despre memoria colectivă şi instituţiile menite să o păstreze. Într-un oraş care, aşa cum ne-a obişnuit autorul portughez, se găseşte într-un timp şi un spaţiu nedeterminate se află Arhiva Generală, locul unde sînt inventariate toate numele ce au existat, există sau vor exista vreodată. Alături de ea, Cimitirul General se infiltrează printre aşezămintele celor vii. Într-o zi, un funcţionar al arhivei porneşte în căutarea unui nume de femeie, iar această aventură plină de riscuri îl va purta din lumea celor încă în viaţă pe tărîmul celor dispăruţi, pentru ca la finalul ei eroul să realizeze că memoria este singura stavilă în calea uitării şi a dispariţiei totale.

Pentru Pilar

Cunoşti numele pe care ţi l-au dat,
nu cunoşti numele pe care-l ai.
Cartea Evidenţelor

Deasupra tocului uşii se află o placă metalică lungă şi îngustă, acoperită cu smalţ. Pe fondul alb, literele negre spun Arhiva Generală a Stării Civile. Smalţul e plesnit şi spart pe alocuri. Uşa e veche, ultimul strat de vopsea cafenie a început să se cojească, vinele lemnului, vizibile, amintesc de o piele zbîrcită. Faţada are cinci ferestre. De cum păşeşti peste prag, simţi mirosul de hîrtie veche. Nu trece, bineînţeles, nici o zi fără să intre noi hîrtii în Arhivă, ale persoanelor de sex masculin şi de sex feminin care se nasc afară, însă mirosul n-apucă niciodată să se schimbe, în primul rînd pentru că, de îndată ce iese din fabrică, soarta oricărei hîrtii este să înceapă să se învechească, iar în al doilea rînd pentru că, mai frecvent pe hîrtia veche, dar de multe ori şi pe hîrtia nouă, nu trece o zi fără să fie scrise cauze de decese, cu respectivele date şi locuri, fiecare contribuind cu propriul miros, nu întotdeauna supărător pentru mucoasele olfactive, aşa cum o demonstrează anumite efluvii aromatice care, din cînd în cînd, plutesc, aproape imperceptibile, prin atmosfera Arhivei Generale şi în care nările mai fine recunosc un parfum pe jumătate roză, pe jumătate crizantemă.

În dosul uşii se iveşte un paravan înalt, cu două canaturi de sticlă prin care se pătrunde în uriaşa sală dreptunghiulară unde lucrează funcţionarii, separaţi de public printr-un pupitru lung ce uneşte cei doi pereţi laterali, cu excepţia, la una din extremităţi, a unei tăblii rabatabile care permite trecerea spre interior. Dispoziţia locurilor în sală respectă în mod firesc precedenţele ierarhice, şi fiind, cum era de aşteptat, armonioasă din acest punct de vedere,

la fel este şi din punct de vedere geometric, ceea ce e o bună dovadă că nu există nici o contradicţie ireconciliabilă între estetică şi autoritate. Primul şir de mese, paralel cu pupitrul, este ocupat de opt registratori cărora le revine sarcina să răspundă cererilor publicului. În spatele lui, centrat în acelaşi mod în raport cu axa mediană care, pornind de la uşă, se pierde în depărtare, la hotarele obscure ale edificiului, se află alt şir, format din patru mese. Acesta aparţine inspectorilor. Dincolo de ei se zăresc subşefii, iar aceştia sînt în număr de doi. În sfîrşit, izolat, singur, aşa cum se cuvine să fie, conservatorul, numit şef în relaţiile cotidiene.

Distribuirea atribuţiilor pe ansamblul funcţionarilor respectă o regulă simplă, aceea că membrii fiecărei categorii sînt datori să execute toată munca de care sînt capabili, în aşa fel încît numai o minimă parte din ea să treacă în sarcina categoriei următoare. Asta înseamnă că registratorii sînt obligaţi să lucreze fără întrerupere de dimineaţa pînă seara, în timp ce inspectorii muncesc din cînd în cînd, subşefii numai foarte rar, iar conservatorul aproape niciodată. Continua agitaţie a celor opt din faţă, care ba se aşază, ba se ridică, într-un du-te-vino continuu de la masă la pupitru, de la pupitru la fişiere, de la fişiere la arhivă, repetînd fără odihnă acestea şi alte secvenţe şi combinaţii în faţa indiferenţei superiorilor, atît a celor imediaţi, cît şi a celor îndepărtaţi, este un factor indispensabil pentru a înţelege cum de au fost cu putinţă abuzurile, abaterile şi falsificările, întristător de uşor de înfăptuit, care constituie materia centrală a relatării de faţă.

Pentru a nu pierde firul conducător într-un subiect de o asemenea transcendenţă, se cuvine să aflăm mai întîi unde sînt instalate şi cum funcţionează arhivele şi fişierele. Sînt divizate, în mod structural şi esenţial, ori, dacă vrem să folosim cuvinte simple, în conformitate cu legea firii, în două mari secţiuni, cea a arhivelor şi fişierelor celor morţi şi cea a fişierelor şi arhivelor celor vii. Actele celor care nu

mai sînt în viaţă se află mai mult sau mai puţin orînduite în partea din spate a edificiului, al cărui perete din fund, din pricina creşterii de nestăvilit a numărului de defuncţi, trebuie din cînd în cînd dărîmat şi reclădit cîţiva metri mai încolo. Cum se va deduce cu uşurinţă, dificultăţile de plasare a celor vii, deşi îngrijorătoare, avînd în vedere că lume se naşte tot timpul, sînt mult mai puţin presante şi, pînă acum, au fost rezolvate în mod destul de satisfăcător, fie recurgîndu-se la compresia mecanică pe orizontală a dosarelor individuale puse pe rafturi, cazul arhivelor, fie prin utilizarea unor cartonaşe fine şi ultrafine, cazul fişierelor. În pofida incomodei probleme menţionate, pe care o reprezintă peretele din fund, merită toate laudele spiritul de prevedere al arhitecţilor istorici care au proiectat Arhiva Generală a Stării Civile, propunînd şi susţinînd, împotriva opiniilor conservatoare emise de anumite spirite înguste cu privirea întoarsă spre trecut, instalarea a cinci gigantice corpuri de rafturi care se înalţă pînă la tavan în spatele funcţionarilor, mai retras corpul din centru, care aproape atinge jilţul conservatorului, şi foarte avansate extremităţile corpurilor laterale, pînă lîngă pupitru, rămînînd celelalte două, cum s-ar spune, la jumătate de drum. Considerate ciclopice şi supraomeneşti de către toţi observatorii, aceste construcţii se întind în interiorul clădirii mai departe decît poate cuprinde privirea, aceasta şi pentru că, de la un punct încolo, se instaurează întunericul, lămpile aprinzîndu-se numai cînd trebuie consultat un anumit dosar. Corpurile de rafturi mai apropiate sînt cele ce suportă greutatea celor vii. Morţii, mai bine zis hîrtiile lor, stau departe, mult spre interior, într-o dezordine mai mare decît ar trebui s-o permită respectul, de aceea regăsirea lor dă atîta bătaie de cap atunci cînd vreo rudă, vreun notar sau alt reprezentant al justiţiei vin la Arhiva Generală pentru a cere certificate sau copii după documente din alte vremi. Dezorganizarea acestei părţi a arhivei este provocată şi agravată de faptul că tocmai decedaţii cei mai

vechi sînt aşezaţi cel mai aproape de aria denumită activă, în imediata vecinătate a celor vii, constituind, după inteligenta definiţie a şefului Arhivei Generale, o povară de două ori moartă, dat fiind faptul că extrem de rar se întîmplă să întrebe cineva de ei, doar la mari intervale de timp se prezintă aici cîte un excentric cercetător de amănunte istorice fără prea mare relevanţă. Dacă nu se va hotărî într-o zi separarea celor morţi de cei vii, clădind altundeva o nouă Arhivă pentru găzduirea exclusivă a defuncţilor, situaţia va rămîne fără soluţie, aşa cum s-a văzut cînd unuia dintre subşefi, într-un moment de proastă inspiraţie, i-a venit ideea să propună ca ordonarea arhivei morţilor să fie făcută în sens contrar, mai încolo cei îndepărtaţi în timp, mai încoace cei de dată recentă, cu scopul de a facilita, birocratice vorbe, accesul la defuncţii contemporani, care, cum bine se ştie, sînt autori de testamente, furnizori de moşteniri şi, ca atare, previzibile obiecte de dispută şi de contestaţii de cînd trupurile încă le sînt calde. Sarcastic, conservatorul a aprobat ideea, cu condiţia ca acela care făcuse propunerea să-şi ia chiar el sarcina să împingă spre străfundurile Arhivei, zi de zi, masa gigantică a dosarelor individuale ale morţilor trecutului, pentru ca, în spaţiul astfel recuperat, să-şi afle un loc proaspeţii răposaţi. Vrînd să-şi facă uitată stupida şi irealizabila idee, ca şi pentru a-şi distrage spiritul de la umilinţa încercată, subşeful n-a avut altă idee mai bună decît să le ceară funcţionarilor să-i cedeze cîte ceva din sarcinile lor, încălcînd astfel, atît în sus, cît şi în jos, istorica pace a ierarhiei. De la acest episod a crescut neglijenţa, a prosperat delăsarea, s-a accentuat incertitudinea, aşa încît, într-o bună zi, în labirinticile catacombe ale arhivei morţilor s-a pierdut un cercetător, care, la cîteva luni după absurda propunere, se prezentase în Arhiva Generală pentru a efectua nişte investigaţii heraldice ce-i fuseseră comandate. A fost descoperit, aproape printr-o minune, abia după o săptămînă, flămînd, însetat, epuizat, delirînd, încă în viaţă doar

graţie disperatului expedient de a ingurgita enorme cantităţi de hîrtie veche care, netrebuind mestecată pentru că se destrăma în gură, nu zăbovea în stomac, nici nu-l alimenta. Şeful Arhivei Generale, care deja ceruse să-i fie aduse pe birou fişa şi dosarul imprudentului istoric pentru a-l înscrie în catalogul morţilor, se hotărî să treacă cu vederea aceste pagube, atribuite oficial şobolanilor, emiţînd apoi un ordin de serviciu care stipula, ameninţînd, în caz de contravenţie, cu amendă şi reţinere din salariu, obligaţia de a utiliza firul Ariadnei pentru toţi cei care aveau treabă în arhiva morţilor.

Totuşi, ar fi nedrept să nu ne aducem aminte şi de dificultăţile celor vii. E absolut sigur şi prea bine ştiut că moartea, fie dintr-o incompetenţă originară, fie dintr-o rea-credinţă dobîndită prin experienţă, nu-şi alege victimele în funcţie de durata vieţilor pe care le-au trăit, de altfel un comportament, o spunem între paranteze, care, dacă ne încredem în cuvintele nenumăratelor autorităţi filosofice şi religioase care s-au pronunţat în această privinţă, a ajuns să producă în fiinţa umană, ca reflex, pe căi diferite şi uneori contradictorii, efectul paradoxal de sublimare intelectuală a spaimei fireşti de a muri. Însă, şi acum ajungem la ce ne interesează, acuzaţia care nu-i va putea fi nicicînd adusă morţii este că ar fi lăsat pe termen nedefinit în lume cîte un bătrîn uitat, numai pentru ca el să îmbătrînească din ce în ce mai tare, fără vreun merit sau alt motiv vizibil. Ştim de mult că oricît ar dura bătrînii, pînă la urmă ceasul le sună întotdeauna. Nu trece o zi fără ca funcţionarii să nu fie nevoiţi să scoată dosare din rafturile celor vii pentru a le muta în depozitul din fund, nu trece o zi în care să nu fie nevoiţi să-i mute mai sus pe cei care rămîn, deşi uneori, dintr-un capriciu ironic al enigmaticului destin, numai pînă în ziua următoare. În acord cu aşa-numita ordine naturală a lucrurilor, dacă ai ajuns pe raftul cel mai de sus înseamnă că norocul e deja obosit, că nu mai ai mult de mers. Vîrful stelajului reprezintă, în toate sensurile,

începutul căderii. Se întîmplă totuşi ca unele dosare să reziste, nu se ştie din ce motiv, pe marginea extremă a golului, insensibile la ultimul vertij, ani şi ani peste ce s-a convenit ca fiind durata recomandabilă a unei existenţe umane. La început, aceste dosare trezesc curiozitatea profesională a funcţionarilor, dar curînd încep să stîrnească nervozităţi, ca şi cum neobrăzata obstinaţie a longevivilor le-ar diminua, le-ar înghiţi, le-ar devora propriile perspective de viaţă. Nu se înşală de tot superstiţioşii, dacă ţinem seama de numeroasele cazuri de funcţionari din toate categoriile, ale căror dosare au trebuit scoase prematur din arhiva celor vii, în timp ce hîrtiile exterioare ale încăpăţînaţilor supravieţuitori se îngălbeneau tot mai mult, devenind pete întunecate şi inestetice la capătul rafturilor, scandalizînd privirile publicului. Şi atunci şeful Arhivei Generale îi spune unuia dintre funcţionari, Domnule José, schimbaţi-mi coperţile alea.

Pe lîngă prenumele José, domnul José are şi nume de familie, dintre cele mai obişnuite, fără extravaganţe onomastice, unul dinspre tată, altul dinspre mamă, aşa cum se cuvine, transmise legitim, cum am putea să ne convingem verificînd registrul naşterilor existent în Arhivă, dacă substanţa cazului ar justifica interesul şi dacă rezultatul verificării ar compensa efortul de a confirma ce ştim deja. Cu toate acestea, dintr-un motiv necunoscut, poate chiar din pricina lipsei de însemnătate a personajului, cînd domnul José este întrebat cum se numeşte, sau cînd circumstanţele îi cer să se prezinte, Sînt Cutare, niciodată nu i-a adus vreun folos enunţarea completă a numelui, din moment ce interlocutorii nu păstrează în memorie decît primul cuvînt, José, căruia apoi i se adaugă sau nu, în funcţie de gradul de încredere sau de curtoazie, politeţea sau familiaritatea formulei de adresare. Căci, e cazul s-o spunem, apelativul domnul nu are valoarea pe care în principiu pare s-o promită, cel puţin nu aici, în Arhiva Generală, unde faptul că toţi se adresează în acest mod, de la conservator pînă la ultimul angajat dintre funcţionarii de rînd, nu are întotdeauna aceeaşi semnificaţie în practica relaţiilor ierarhice, putîndu-se chiar observa, în modul de a articula rapida vorbă şi în funcţie de diversele eşaloane ale autorităţii sau de dispoziţiile de moment, modulaţii atît de variate cum sînt condescendenţa sau iritarea sau ironia sau dispreţul sau umilinţa sau linguşirea, ceea ce arată limpede cît de vaste pot fi posibilităţile expresive conţinute de două rapide emisii verbale care, la prima vedere, astfel alăturate, par a spune un singur lucru. Cu

cele două silabe din José şi cu cele din domnul, cînd acestea precedă numele, se întîmplă cam acelaşi lucru. În ele va fi oricînd posibil să deslușim, cînd cineva i se adresează sus-numitului, în Arhivă sau în afara ei, un ton de dispreţ sau de ironie sau de iritare sau de condescendenţă. Celelalte tonuri, de umilinţă şi de lingușire, plăcute şi melodioase, n-au răsunat niciodată în urechile registratorului José, căci ele nu-şi au locul pe scara cromatică a sentimentelor ce-i sînt îndeobște arătate. Trebuie să precizăm, totuşi, că unele dintre aceste sentimente sînt mult mai complexe decît cele enumerate mai sus, dintr-un anumit punct de vedere primare şi evidente, turnate într-o singură piesă. Cînd, bunăoară, conservatorul a dat ordinul, Domnule José, schimbaţi-mi coperţile alea, un auz atent şi antrenat ar fi recunoscut în glasul acestuia ceea ce s-ar putea clasifica, păstrînd toate rezervele asupra evidentei contradicţii dintre termeni, drept o indiferenţă autoritară, adică o putere atît de sigură de sine încît nu numai că arăta că ignoră persoana căreia i se adresa, nearuncîndu-i nici măcar o privire, ci şi dădea imediat de înţeles că, după aceea, nu se va coborî să verifice dacă ordinul a fost sau nu îndeplinit. Pentru a ajunge la rafturile superioare, acolo sus, aproape atingînd tavanul, domnul José trebuia să folosească o scară foarte înaltă, şi cum, spre nenorocul lui, suferea de acel supărător dezechilibru nervos pe care obişnuim să-l numim atracţia abisului, nu-i rămînea altă soluţie, pentru a nu se prăvăli ca un sac pe pardoseală, decît să se lege de trepte cu o curea solidă. Dedesubt, nici unuia dintre colegii din aceeaşi categorie, de superiori nici nu merită să vorbim, nu-i trecea prin minte să-şi ridice privirea să vadă dacă lucrurile merg bine. Prefăcîndu-se că e de la sine înţeles că domnul José se descurcă, nu făceau decît să-şi justifice indiferenţa.

La început, un început situat cu multe secole în urmă, funcţionarii locuiau în Arhiva Generală. Nu chiar în interiorul ei, în promiscuitate corporativă, ci în nişte locuinţe

sobre şi rustice, clădite în afară, de-a lungul pereţilor laterali, ca nişte mici capele şubrede, agăţîndu-se de corpul solid al catedralei. Casele dispuneau de două uşi, uşa obişnuită, care dădea spre stradă, şi o uşă complementară, discretă, aproape invizibilă, care comunica cu marele naos al arhivelor, fapt care, la vremea respectivă şi mulţi ani după aceea, a fost socotit deosebit de prielnic bunei funcţionări a serviciilor, căci funcţionarii nu erau nevoiţi să-şi piardă timpul cu deplasările prin oraş, nici nu puteau invoca traficul ca scuză cînd soseau cu întîrziere la semnarea condicii de prezenţă. În afara acestor avantaje logistice, era şi cum nu se poate mai simplu să se facă o inspecţie pentru a verifica dacă spuneau adevărul cînd anunţau că sînt bolnavi. Din păcate, o modificare a criteriilor municipale privind ordonarea urbanistică a cartierului unde era situată Arhiva Generală a impus dărîmarea interesantelor căsuţe, cu excepţia uneia, pe care autorităţile competente s-au hotărît s-o salveze ca document arhitectonic al unei epoci şi ca amintire a unui sistem de relaţii de serviciu care, oricît i-ar deranja pe uşuraticii critici ai modernităţii, îşi avea părţile lui bune. În această casă locuieşte domnul José. Nu dinadins, nu l-au ales pe el pentru a fi depozitarul rezidual al unui timp trecut, s-a întîmplat aşa numai din pricina situării locuinţei sale, aflată într-un colţ ce nu dăuna noii alinieri, deci n-a fost vorba de pedeapsă sau răsplată, domnul José nu merita nici una, nici alta, şi-a putut doar permite să locuiască mai departe în casă, atît. Oricum, ca semn că timpurile se schimbaseră şi pentru a evita o situaţie ce putea fi uşor interpretată ca un privilegiu, uşa de comunicare cu Arhiva a fost condamnată, adică domnului José i s-a ordonat s-o închidă cu cheia şi a fost anunţat că nu mai avea voie să treacă pe acolo. Acesta e motivul pentru care domnul José e nevoit să intre şi să iasă în fiecare zi pe poarta cea mare a Arhivei Generale, ca oricare altul, chiar dacă peste oraş s-ar abate cea mai violentă furtună. Trebuie totuşi să spunem că spiritul său

metodic se simte uşurat supunîndu-se unui principiu de egalitate, chiar dacă îi e defavorabil, ca în cazul de faţă, deşi, la drept vorbind, ar prefera să nu fie întotdeauna el cel care trebuie să urce pe scară pentru a schimba coperţile dosarelor vechi, mai ales că suferă de panica înălţimilor, cum am mai spus. Domnul José are lăudabila pudoare a celor care nu se plîng în stînga şi în dreapta de pătimirile lor nervoase şi psihologice, autentice ori închipuite şi, cel mai probabil, nu le-a pomenit niciodată colegilor de chinul pe care-l îndură, în caz contrar, aceştia l-ar urmări neliniştiţi tot timpul cît stă sus, pe scară, de teamă că, în ciuda asigurării curelei, se va rostogoli de pe trepte, prăvălindu-se peste capetele lor. Cînd domnul José revine în sfîrşit pe pămînt, încă pe jumătate ameţit, ascunzîndu-şi cît poate de bine ultimele buimăceli ale vertijului, ceilalţi funcţionari, atît egalii săi, cît şi superiorii, nu bănuiesc deloc în ce pericol s-au aflat.

A venit acum momentul să explicăm că, în ciuda faptului că trebuie să facă tot ocolul de care am vorbit pentru a intra în Arhiva Generală şi pentru a se întoarce acasă, condamnarea uşii nu i-a adus domnului José decît satisfacţie şi uşurare. Nu era el omul care să primească vizitele colegilor în pauza de prînz şi, dacă vreodată căzuse la pat, se înfăţişase din proprie iniţiativă în Arhivă, prezentîndu-se subşefului de care depindea, pentru a nu se isca îndoieli privind onoarea sa de funcţionar şi pentru a nu i se trimite la căpătîi controlul sanitar. Odată cu interdicţia de a folosi uşa, se redusese şi mai mult probabilitatea unei intruziuni neaşteptate în intimitatea sa domestică, bunăoară, în momentul cînd, din întîmplare, ar fi lăsat la vedere pe masă ceea ce cu atîta efort alcătuia de un şir lung de ani, şi anume importanta sa colecţie de informaţii despre compatrioţi, care, din diverse motive, atît bune, cît şi rele, ajunseseră faimoşi. Străinii, indiferent de dimensiunea celebrităţii lor, nu-l interesau, actele lor erau strînse în arhive îndepărtate, dacă acelaşi nume l-or fi purtînd şi

acolo, şi fuseseră scrise în limbi pe care nu s-ar pricepe să le descifreze, aprobate de legi pe care nu le cunoaşte, chiar dacă s-ar urca pe scara cea mai înaltă n-ar izbuti să ajungă la ele. Oameni de felul domnului José se găsesc pretutindeni, îşi ocupă viaţa sau timpul despre care-şi închipuie că le prisoseşte din viaţă strîngînd timbre, monede, medalii, glastre, cărţi poştale, cutii de chibrituri, cărţi, ceasuri, tricouri de sport, autografe, pietre, figurine de lut, cutii goale de răcoritoare, îngeraşi, cactuşi, programe de operă, brichete, stilouri, bufniţe, cutii muzicale, sticle, bonsai, picturi, căni, pipe, obeliscuri de cristal, raţe de porţelan, jucării vechi, măşti de carnaval, motivul e probabil ceva ce s-ar putea numi angoasă metafizică, poate că nu pot îndura ideea haosului ca stăpîn unic al universului şi de aceea, cu slabele lor forţe şi fără vreun ajutor divin, se străduiesc să pună ceva ordine în lume şi, pentru scurt timp, chiar izbutesc, însă numai atîta vreme cît îşi pot apăra colecţia, fiindcă atunci cînd vine ziua ca ea să se risipească, iar această zi vine întotdeauna, fie prin moartea, fie prin plictiseala colecţionarului, totul revine de unde a pornit, totul se încîlceşte la loc.

Acum, fiind această manie a domnului José dintre cele mai evident inocente, este de neînţeles de ce îşi ia el atîtea măsuri de precauţie pentru ca nimeni să nu poată bănui că face colecţii de tăieturi din ziare şi reviste cu imagini şi ştiri despre oameni celebri, fără nici un alt motiv decît că sînt celebri, căci îi este indiferent că e vorba de politicieni sau de generali, de actori sau de arhitecţi, de muzicieni sau de jucători de fotbal, de ciclişti sau de scriitori, de traficanţi sau de balerine, de asasini sau de bancheri, de escroci sau de regine ale frumuseţii. N-avusese întotdeauna acest comportament tainic. E adevărat că niciodată n-a vrut să vorbească de ocupaţia sa puţinilor colegi în care avea o oarecare încredere, dar asta din pricina firii sale rezervate, şi nu din cauza vreunei temeri conştiente că l-ar fi putut lua peste picior. Preocuparea de a-şi apăra cu atîta grijă

intimitatea s-a manifestat numai după demolarea caselor unde trăiseră funcţionarii Arhivei Generale sau, pentru a fi mai exacţi, după ce fusese anunţat că nu mai putea să utilizeze uşa de comunicare. S-ar putea să fi fost vorba numai de o coincidenţă accidentală, aşa cum sînt multe, pentru că nu se vede ce relaţie imediată sau apropiată ar putea exista între acest fapt şi o nevoie atît de subită de secret, însă e bine ştiut că spiritul uman, de multe ori, ia hotărîri ale căror cauze se vădeşte că nu le cunoaşte, fiind de presupus că a ajuns la ele după ce a parcurs drumurile minţii cu o asemenea viteză încît nu izbuteşte apoi să le mai recunoască şi cu atît mai puţin să le regăsească. Că aşa vor fi stînd lucrurile sau nu, că aceasta ori alta ar fi explicaţia, într-o noapte, la o oră tîrzie, aflîndu-se acasă şi lucrînd liniştit la actualizarea documentelor unui episcop, domnul José a fost străfulgerat de revelaţia că viaţa sa urma să se transforme. Este foarte posibil ca o percepţie subit mai acută a prezenţei Arhivei Generale de cealaltă parte a grosului perete, imensele rafturi grele de vii şi de morţi, micuţa lampă palidă, atîrnată de tavan deasupra mesei conservatorului, obscuritatea abisală care domnea în adîncurile naosului, singurătatea, tăcerea, este posibil ca toate acestea, într-o clipă, pe perplexele drumuri mentale deja evocate, să-l fi făcut să înţeleagă că ceva fundamental le lipsea colecţiilor sale, şi anume originea, rădăcina, provenienţa, cu alte cuvinte, certificatul de naştere al oamenilor faimoşi, a căror viaţă publică îşi pusese în minte s-o reconstituie, compilînd-o din tăieturi de ziare. Nu ştia, de exemplu, cum se numeau părinţii episcopului, nici cine fuseseră naşii care asistaseră la botez, nici unde se născuse cu precizie, pe ce stradă, în ce clădire, iar cît priveşte data naşterii, dacă întîmplător aceasta figura în vreun articol decupat, numai înregistrarea oficială din Arhivă putea, evident, să merite crezare, şi niciodată o informaţie întîmplătoare, pescuită din presă, cine ştie cît de exactă, s-ar putea ca ziaristul să fi auzit sau să fi copiat greşit,

corectorul s-ar putea să fi corectat pe dos, n-ar fi prima dată cînd în istoria semnului deleatur se întîmplă una ca asta. Soluția era la îndemînă. Neclintita convingere a șefului Arhivei Generale privind greutatea absolută a autorității sale, certitudinea că orice ordin îi ieșea din gură va fi îndeplinit cu maximă scrupulozitate și maximă rigoare, fără riscul vreunor capricioase urmări ori arbitrare derivații din partea subalternului ce l-a primit, au fost motivele pentru care cheia ușii de comunicare rămăsese în posesia domnului José. Care nu s-ar fi gîndit niciodată s-o folosească, care niciodată nu s-ar fi hotărît s-o scoată din sertarul unde o pusese, dacă n-ar fi ajuns la concluzia că eforturile sale de biograf voluntar vor fi, în mod obiectiv, aproape inutile fără o probă documentară sau fără copia fidelă a existenței, nu numai reale, ci și oficiale, a persoanelor de a căror biografie se ocupa.

Imaginați-vă acum, dacă se poate, starea de nervi, surescitarea cu care domnul José a deschis pentru prima dată ușa interzisă, fiorul care l-a făcut să se oprească la intrare de parcă ar fi pășit peste pragul unei încăperi unde era înmormîntat un zeu, a cărui putere, altminteri decît spune tradiția, nu și-ar fi avut obîrșia în înviere, ci în refuzul ei. Doar zeii morți sînt zei eterni. Umbrele înspăimîntătoare ale stelajelor gemînd de hîrtii păreau că sparg tavanul nevăzut, urcînd spre un cer negru, palida luminozitate deasupra biroului conservatorului era o îndepărtată și sufocată stea. Deși cunoștea bine teritoriul pe care urma să se deplaseze, domnul José înțelese, după ce-și recăpătase întru cîtva seninătatea, că va avea nevoie de lumină ca să nu se izbească de mobile și mai ales ca să ajungă fără să piardă prea mult timp la documentele episcopului, mai întîi la fișă, apoi la dosarul personal. Avea o lanternă de mînă în sertarul unde ținuse cheia. Se duse s-o caute, iar apoi, ca și cum faptul că purta o lumină i-ar fi născut în spirit un nou curaj, înaintă cu un pas aproape hotărît printre mese, pînă la pupitrul sub care era instalat vastul

fişier al celor vii. Găsi rapid fişa episcopului, raftul unde era arhivat dosarul respectiv nu se afla, spre norocul său, la o distanţă mai mare de o lungime de braţ. Nu trebui aşadar să recurgă la scară, se întrebă însă neliniştit ce se va face atunci cînd va fi nevoit să se caţere pînă la rafturile superioare, acolo unde începea cerul negru. Deschise dulapul cu imprimate, scoase unul de fiecare tip şi se întoarse acasă, lăsînd deschisă uşa de comunicare. Apoi se aşeză şi, cu mîna încă tremurînd, începu să copieze pe imprimatele virgine datele de identificare ale episcopului, numele complet, fără a-i lipsi vreun nume sau vreo particulă, data şi locul naşterii, numele părinţilor, numele naşilor, numele parohului care l-a botezat, numele funcţionarului Arhivei Generale care l-a înregistrat, toate numele. Cînd ajunse la capătul scurtei sale strădanii era epuizat, îi transpiraseră palmele, simţea fiori în spinare, era perfect conştient că făptuise un păcat împotriva spiritului de corp al funcţiei publice, nimic nu te stoarce mai mult de puteri decît să trebuiască să lupţi, nu cu propriul spirit, ci cu o abstracţiune. Băgîndu-şi nasul în toate acele hîrtii comisese o infracţiune, încălcase disciplina şi etica, poate chiar legalitatea. Nu fiindcă informaţiile ce figurau în ele ar fi fost confidenţiale sau secrete, de fapt, nu erau, oricine s-ar fi putut prezenta la Arhivă ca să solicite copii sau certificate după documentele episcopului fără a trebui să explice motivele cererii şi scopul căruia le erau destinate, ci fiindcă încălcase lanţul ierarhic, procedînd fără ordinul necesar sau autorizaţia unui superior. Se gîndi să-şi corecteze fapta ilegală făcînd cale întoarsă, să rupă şi să facă să dispară impertinentele copii, să-i înapoieze conservatorului cheia, Domnule şef, nu vreau să port vreo responsabilitate dacă va lipsi ceva din Arhivă, şi, după aceea, să uite minutele, să le spunem sublime, pe care le trăise. Totuşi, au fost mai puternice satisfacţia şi mîndria de a fi ajuns să cunoască totul, acesta a fost cuvîntul pe care l-a rostit, Totul, despre viaţa episcopului. Aruncă o privire spre dulapul unde-şi

ţinea cutiile cu colecţiile de tăieturi de ziare şi zîmbi cu intim deliciu, gîndindu-se la munca ce-l aştepta, expediţiile nocturne, colectarea ordonată a fişelor şi dosarelor, copiile pe care le va scrie cu cea mai frumoasă caligrafie de care e în stare, se simţea atît de fericit încît nici măcar conştiinţa faptului că va fi nevoit să utilizeze scara nu reuşi să-l descurajeze. Se întoarse în Arhivă şi puse documentele episcopului înapoi, la locurile lor. Apoi, cu un sentiment de încredere în sine pe care nu-l mai simţise niciodată înainte, plimbă fasciculul lanternei de jur împrejur, ca şi cum, în sfîrşit, ar fi luat în posesie un lucru care dintotdeauna fusese al său, dar pe care numai acum îl putea recunoaşte ca aparţinîndu-i. Se opri o clipă pentru a privi biroul şefului, aureolat de lumina meschină care cobora de sus, da, asta trebuia să facă, să se aşeze pe acest scaun, începînd de azi el va fi adevăratul stăpîn al arhivelor, doar el putea, dacă dorea, fiind obligat să-şi petreacă aici zilele, tot aici să-şi trăiască de bunăvoie şi nopţile, soarele şi luna rotindu-se neobosit în jurul Arhivei Generale a Stării Civile, lume şi centru al lumii. Pentru a anunţa că ceva a început, vorbim întotdeauna de prima zi, cînd prima noapte ar trebui să conteze, ea e condiţia zilei, noaptea ar fi veşnică dacă n-ar exista noaptea. Domnul José s-a aşezat pe scaunul conservatorului şi va sta aici pînă în zori, ascultînd murmurul surd al hîrtiilor celor vii în tăcerea compactă a hîrtiilor moarte. Cînd luminile oraşului s-au stins, iar cele cinci ferestre de deasupra porţii s-au decupat ca o cenuşă întunecată, se ridică de pe scaun şi intră în casă, închizînd în urma lui uşa de comunicare. Se spălă, se bărbieri, luă micul dejun, puse deoparte hîrtiile episcopului, îmbrăcă cel mai bun costum, cînd se făcu ora ieşi pe cealaltă uşă, dinspre stradă, ocoli edificiul şi intră în Arhivă. Nici unul dintre colegi nu băgă de seamă cine sosise, răspunseră ca de obicei salutului, spunînd, Bună ziua, domnule José, dar nu ştiau cu cine vorbesc.

Din fericire, oamenii faimoşi nu sînt chiar aşa de mulţi. Deşi folosind criterii de selecţie şi de reprezentativitate atît de eclectice şi de generoase cum s-a văzut că sînt cele ale domnului José, nu e uşor, mai ales cînd e vorba de o ţară mică, să ajungi la o sută rotundă de personaje cu adevărat celebre, fără să cazi în bine-cunoscutul laxism al antologiilor de tipul suta celor mai bune sonete de amor sau suta celor mai sfîşietoare elegii, unde sîntem pe deplin îndreptăţiţi să bănuim că ultimii aleşi n-au intrat decît pentru a rotunji suma. Considerată în globalitatea ei, colecţia domnului José depăşise cu mult suta, dar pentru el, ca şi pentru autorul antologiilor de elegii şi sonete, suta reprezenta o frontieră, o limită, un nec plus ultra sau, vorbind în termeni obişnuiţi, era ca o sticlă de un litru care, oricît ne-am strădui, niciodată n-o să poată conţine mai mult decît un litru de lichid. Acestui mod de a înţelege relativitatea faimei i s-ar potrivi, credem, calificativul de dinamic, de vreme ce colecţia domnului José, în mod necesar divizată în două, adică, de o parte, suta celor mai faimoşi, de cealaltă, cei care n-au ajuns aşa departe, se află în constantă mişcare în acea zonă pe care am convenit s-o numim de frontieră. Faima este, vai nouă, o simplă adiere, care aşa cum vine pleacă, e o rază a vînturilor ce se roteşte cînd spre nord, cînd spre sud, şi aşa cum ajunge cîte unul să sară de la anonimat la celebritate fără să priceapă de ce, la fel i se poate întîmpla nu rareori ca, după ce a fîlfîit din aripi în călduroasa aureolă publică, să ajungă să piară uitînd ce nume poartă. Aplicînd aceste triste adevăruri colecţiei domnului José, se înţelege că şi aici există

glorioase suișuri și dramatice prăbușiri, unul care a ieșit din grupul de supleanți și a intrat în grupul titularilor, altul care n-a mai încăput în sticlă și a trebuit să fie aruncat. Colecția domnului José seamănă mult cu viața.

Lucrînd cu sîrg, întîrziind de multe ori în noapte, pînă în zori, cu previzibilele consecințe negative asupra indicilor de productivitate pe care trebuia să-i atingă pe durata normală a programului zilnic, domnul José încheie în mai puțin de două săptămîni culegerea și transpunerea datelor de origine în dosarele individuale ale sutei celor mai faimoși din colecție. A trecut prin momente de indescriptibilă panică de fiecare dată cînd a trebuit să se cațere pe ultima treaptă a scării pentru a ajunge la rafturile superioare, unde, ca și cum nu i-ar fi fost de ajuns suferința ametelilor, părea că toți păianjenii Arhivei Generale a Stării Civile se hotărîseră să-și țească pînzele cele mai dense, prăfoase și învăluitoare care au atins vreodată un chip omenesc. Repulsia sau, mai pe șleau vorbind, groaza îl făcea să-și agite nebunește brațele pentru a îndepărta dezgustătoarea atingere, din fericire era prins ferm cu cureaua de treptele scării, dar de cîteva ori a fost cît pe-aci să se răstoarne cu scară cu tot, ridicînd în cădere un nor de praf istoric, sub o ploaie triumfătoare de hîrtii. Într-unul din acele momente de teroare îi veni chiar gîndul nebunesc să se dezlege, acceptînd riscul unei căderi în gol, asta se întîmplă cînd își închipui rușinea care pe veci îi va mînji numele și memoria dacă, de dimineață, ar fi apărut șeful și ar fi dat peste el, domnul José, între două rînduri de rafturi, mort, cu capul spart și creierii împrăștiați pe jos, ridicol atașat de scară cu o curea. Apoi se gîndi că, dacă s-ar fi dezlegat, ar fi scăpat numai de ridicol, nu și de moarte, așa că la ce bun. Spre sfîrșit, cu toate că acum era nevoit să lucreze aproape pe întuneric, reușind, luptîndu-se cu fricoasa natură cu care venise pe lume, să creeze și să perfecționeze o tehnică de localizare și de mînuire a dosarelor care îi permitea să retragă în cîteva secunde documentele de care avea nevoie.

Prima dată cînd își adună suficient curaj pentru a renunța la curea se simți de parcă în foarte modestul său curriculum de registrator ar fi înscris o victorie nemuritoare. Se simțea frînt, nedormit, cu spasme în coșul pieptului, dar fericit cum nu-și amintea să mai fi fost vreodată în momentul în care celebritatea clasificată pe poziția o sută, acum identificată după toate regulile Arhivei Generale, își ocupă locul în cutia corespunzătoare. Atunci, domnul José își spuse că, după o strădanie atît de mare, i-ar prinde bine o pauză și, cum weekendul începea a doua zi, se hotărî să amîne pentru luni faza următoare a muncii, și anume să dea un statut civil reglementar celor patruzeci și ceva de iluștri din linia a doua care stăteau în așteptare. Nici nu visa că era pe cale să i se întîmple ceva mult mai serios decît o simplă cădere de pe scară. Efectul căderii putea fi să i se sfîrșească viața, ceea ce, fără îndoială, ar avea ceva importanță dintr-un punct de vedere statistic și personal, însă ce înseamnă asta, întrebăm noi, dacă, viața fiind aceeași din punct de vedere biologic, adică aceeași ființă, aceleași celule, aceleași trăsături, aceeași statură, același mod aparent de a privi, de a vedea și de a observa, și fără ca statistica să fi putut să bage de seamă schimbarea, această viață a devenit altă viață, și alt om acest om.

I-a fost greu să suporte încetineala anormală cu care s-au tîrît cele două zile, sîmbăta și duminica i s-au părut eterne. Își omorî timpul decupînd ziare și reviste, de cîteva ori deschise ușa de comunicare pentru a contempla Arhiva Generală în toată maiestatea ei tăcută. Simțea că-i plăcea slujba mai mult ca niciodată, datorită ei putuse să pătrundă în intimitatea atîtor oameni vestiți, aflînd anumite lucruri pe care unii se dădeau peste cap să le ascundă, ca, de exemplu, că nu li se cunoștea tatăl sau mama sau că amîndoi erau necunoscuți, era cazul unuia dintre ei, în timp ce alții afirmau că s-ar fi născut într-o capitală de provincie sau într-o reședință de district cînd, de fapt, veneau din cîte un sătuc uitat de lume, aflat la o răscruce

de drumuri cu rezonanţă barbară, dacă nu cumva se trăgeau din vreun loc care duhnea a bălegar şi grajd şi care se putea foarte bine lipsi de un nume. Cu aceste gînduri şi cu altele cu un conţinut sceptic similar veni luni domnul José la serviciu, îndeajuns de restabilit după teribilele eforturi făcute şi, în ciuda inevitabilei tensiuni nervoase provocate de vrere şi temere în permanent conflict, decis să se confrunte în continuare cu alte excursii nocturne şi alte temerare ascensiuni. Ziua, însă, se oţeti încă de dimineaţă. Subşeful în sarcina căruia cădea responsabilitatea economatului se duse să-i comunice conservatorului că observase, în ultimele săptămîni, un consum de fişe şi de coperţi de dosare, care, chiar punînd la socoteală media completărilor eronate admise de administraţie, nu corespundea, el, consumul, numărului de nou-născuţi înscrişi în Arhivă. Conservatorul se interesă care fuseseră măsurile luate de subordonat pentru a descoperi motivele insolitei discordanţe şi la ce alte măsuri se gîndea pentru ca faptul să nu se mai repete. Discret, subşeful lămuri că deocamdată nu se gîndise la nici una, nu-şi permisese să aibă vreo idee, şi cu atît mai puţin să promoveze vreo iniţiativă, înainte de a supune cazul consideraţiei superiorului, ceea ce făcea în acest moment. Sec ca întotdeauna, conservatorul răspunse, L-ai supus, acum acţionează, şi să nu mai aud de acest subiect. Subşeful reveni la birou să chibzuiască şi, după un ceas, îi duse şefului ciorna unei comunicări interne, conform căreia dulapul cu imprimate va fi pe viitor închis cu cheia, pe care o va păstra tot timpul asupra sa, ca econom responsabil ce se află. Conservatorul scrise, Să se execute, subşeful încuie ostentativ dulapul ca toată lumea să observe schimbarea, iar domnul José, după prima spaimă, suspină de uşurare pentru că avusese timp să-şi termine partea cea mai importantă a colecţiei. Încercă să-şi aducă aminte cîte fişe de rezervă mai avea acasă, poate douăsprezece, poate cincisprezece. Nu era moarte de om. Cînd se vor termina, le va copia pe foi de hîrtie obişnuită pe cele treizeci

care îi mai rămăseseră, deosebirile nu vor supăra decît estetica, Nu poţi să le ai tot timpul pe toate, îşi spuse, consolîndu-se.

Ca ipotetic autor al pierderii imprimatelor, nu exista nici un motiv pentru ca el să fie bănuit înaintea oricărui alt coleg din aceeaşi categorie, căci numai ei, funcţionarii umili, completau fişele şi coperţile dosarelor, însă nervii fragili ai domnului José îl făcură să se teamă toată ziua că tresăririle conştiinţei sale vinovate ar putea fi percepute şi înregistrate din afară. Cu toate astea, ieşi cu bine din interogatoriul la care a fost supus. Cu expresii ale chipului şi ale vocii pe care se strădui să le adapteze situaţiei, declară că utilizează imprimatele cu maximă rigoare, în primul rînd pentru că era din fire scrupulos, dar, mai ales, pentru că avea, în toate împrejurările, conştiinţa faptului că hîrtia consumată în Arhiva Generală provenea din impozite publice, plătite de atîtea ori cu mari sacrificii de către contribuabili şi pe care el, ca funcţionar conştiincios, avea datoria strictă să le respecte şi să le fructifice. Atît ca fond, cît şi ca formă, declaraţia le merse la inimă superiorilor, astfel că ceilalţi colegi, chemaţi mai tîrziu, o repetară cu minime modificări de stil, însă ce a făcut să nu se observe că domnul José, din prima zi de lucru, cu mulţi ani în urmă, şi pînă azi, nu rostise niciodată atîtea vorbe una după alta a fost convingerea tacită şi generalizată, inculcată personalului de-a lungul timpului de personalitatea aparte a şefului, că nimic în Arhivă, indiferent de ce s-ar fi întîmplat, nu putea fi contrar intereselor de serviciu. Dacă subşeful ar fi fost instruit în metodele iscoditoare ale psihologiei aplicate, mincinosul discurs al domnului José s-ar fi prăbuşit cît ai clipi din ochi, ca un castel de cărţi de joc unde regelui de caro i-a fugit pămîntul de sub picioare sau ca o persoană predispusă la ameţeli, căreia îi zgîlţîim scara. Temîndu-se că o reflecţie a posteriori a subşefului care se ocupase de anchetă l-ar fi făcut pe acesta să suspecteze că subordonatul se simţea cu musca pe căciulă, domnul José se

hotărî, pentru a evita rele şi mai mari, să rămînă peste noapte acasă. Nu se va mişca din ungherul său, nu va intra în Arhivă nici dacă i s-ar promite şansa nemaiauzită de a descoperi documentul care a fost cel mai căutat de cînd e lumea lume, nici mai mult, nici mai puţin decît înregistrarea oficială a naşterii lui Dumnezeu. Înţeleptul e socotit înţelept după măsura prudenţei cu care se mîndreşte, spune o vorbă, şi, cu toate că e dezolant de imprecisă şi de nedefinit, trebuie să recunoaştem în domnul José, în ciuda prostiilor pe care le comite de la o vreme încoace, existenţa unui soi de înţelepciune involuntară, dintre cele care par a-ţi fi intrat în trup pe cale respiratorie sau pentru că te-a bătut soarele în cap, drept care sînt considerate nedemne de vreo laudă deosebită. Dacă acum prudenţa îi recomanda să se retragă, el, înţelept, o să-i urmeze sfatul. O săptămînă sau două de suspendare a investigaţiilor îl vor ajuta să şteargă orice urmă de teamă sau anxietate care i-ar fi rămas înscrisă pe chip.

După o masă frugală, domnul José se pomeni cu o seară întreagă înaintea lui, fără nimic de făcut. Vreme de încă o jumătate de oră reuşi să-şi distragă atenţia, răsfoi cîteva dintre vieţile cele mai faimoase din colecţie, o completă cu extrase recente, însă gîndul nu-i era acolo, rătăcea prin bezna Arhivei ca un cîine negru care adulmecase cel din urmă secret. Îi veni în minte că nu era nici o primejdie dacă utiliza fişele de rezervă, să tot fi fost trei sau patru, doar ca să-şi umple timpul pînă la culcare, dormind liniştit după aceea. Prudenţa încerca să-l reţină, îl trăgea de mînecă, dar, aşa cum ştie toată lumea, sau ar trebui să ştie, prudenţa nu e de folos decît cînd e vorba să păstrezi ce nu te mai interesează, ce rău poate să-i facă dacă ar deschide uşa, s-ar duce rapid să caute trei sau patru fişe, hai, cinci, că-i o cifră rotundă, dosarele le lasă pe altă dată, aşa nu va fi nevoit să se cţere pe scară. Mai ales această idee îl făcu să se decidă. Luminîndu-şi drumul cu lanterna în mîna tremurîndă, pătrunse în caverna imensă a Arhivei şi se

apropie de fişier. Mai nervos decît se crezuse înainte, îşi întorcea capul într-o parte şi-ntr-alta, de parcă s-ar fi simţit observat de mii de ochi deschişi în întunericul coridoarelor dintre rafturi. Încă nu-şi revenise din şocul de dimineaţă. Atît de repede pe cît i-o îngăduiau degetele îngrozite, se apucă să deschidă şi să închidă sertare, căutînd la diversele litere ale alfabetului fişele de care avea nevoie, greşi de cîteva ori, pînă cînd, în sfîrşit, reuşi să-i adune pe primii cinci faimoşi de rangul doi. Speriat acum de-a binelea, se întoarse în fugă acasă, cu inima bătîndu-i gata să-i sară din piept, ca un copil care s-a dus să fure dulceaţă din cămară, iar acolo i s-au repezit pe urme toţi monştrii beznei. Le trînti uşa în nas şi răsuci de două ori cheia în broască, nu voia să se gîndească la faptul că, în aceeaşi noapte, trebuia să se întoarcă în Arhivă ca să pună la loc blestematele de fişe. Încercînd să se calmeze, se duse să bea o înghiţitură din sticla de rachiu, păstrată pentru ocazii speciale, bune sau rele. Din pricina grabei şi a lipsei de obişnuinţă, căci, în neînsemnata sa viaţă, chiar binele şi răul au fost raritäţi, se înecă, tuşi, tuşi din nou, aproape sufocat, bietul registrator, strîngînd cinci fişe în mînă, aşa credea el, că sînt cinci, zguduit de tuse, le lăsă să cadă şi nu erau cinci, erau şase, risipite pe jos, aşa cum oricine va veni să vadă va putea povesti, una, două, trei, patru, cinci, şase, o biată înghiţitură de rachiu n-a avut nicicînd asemenea efect.

Cînd, în sfîrşit, izbuti să-şi recapete suflul, se aplecă să adune fişele, una, două, trei, patru, cinci, nu era nici un dubiu, şase, pe măsură ce le ridica citea numele înscrise pe ele, faimoase toate, în afară de unul. Din pricina precipitării şi a agitaţiei nervoase, fişa intrusă se lipise de cea dinainte, erau atît de subţiri încît diferenţa de grosime nu se băga de seamă. E evident că oricît ai migăli şi retuşa o caligrafie, copiatul a cinci înscrisuri sumare de naştere şi viaţă e o treabă care se rezolvă rapid. După o jumătate de oră, domnul José îşi putea socoti lucrarea încheiată, trebuind

acum să deschidă iar uşa. Fără chef, strînse fişele şi se sculă de pe scaun. Nu-l trăgea deloc inima să intre în Arhivă, dar n-avea ce face, dimineaţa următoare fişierul trebuia să fie complet şi în ordinea cuvenită. Dacă va fi necesară consultarea uneia din fişe, iar ea nu se va afla la locul ei, situaţia ar putea deveni gravă. Din presupunere în presupunere, din întrebare în întrebare, cineva va observa, pînă la urmă, că domnul José trăieşte perete în perete cu Arhiva Generală, care, cum bine ştim, nu beneficiază de elementara protecţie a unei supravegheri nocturne, cineva îşi va aminti să întrebe unde se află o anume cheie de acces, care n-a fost înapoiată. Ce trebuie să se întîmple se întîmplă şi are multă forţă, gîndi fără originalitate domnul José şi se apropie de uşă. Însă, la jumătatea drumului, se opri brusc, Ce curios, nu-mi amintesc dacă e a unui bărbat sau a unei femei fişa care a venit lipită de alta. Făcu cale întoarsă, se aşeză la loc, astfel va mai întîrzia puţin momentul cînd va trebui să se supună forţei a ce va fi să fie. Fişa aparţine unei femei de treizeci şi şase de ani, născută chiar în acest oraş, şi pe ea figurează două înscrisuri, unul de căsătorie, altul de divorţ. Ca această fişă mai sînt, cu siguranţă, sute în fişier, dacă nu mii, deci nu e de înţeles din ce motiv domnul José se uită la ea cu o expresie atît de stranie încît, la prima vedere, pare atentă, fiind însă, în acelaşi timp, neliniştită şi vagă, poate că aşa priveşte acela care, încetul cu încetul, fără dorinţă sau refuz, a început să se desprindă de ceva, fără să ştie încă spre ce-şi va putea întinde mîna ca să se agaţe din nou. Nu vor lipsi aceia care vor semnala presupuse contradicţii inadmisibile între neliniştit, vag şi atent, sînt inşi care se mulţumesc să trăiască la voia întîmplării, n-au dat niciodată nas în nas cu destinul. Domnul José citeşte iar şi iar ce stă scris pe fişă, caligrafia, nu mai trebuie s-o spunem, nu-i aparţine, are un aspect demodat, acum treizeci şi şase de ani un alt registrator a scris cuvintele ce pot fi citite aici, numele fetiţei, numele părinţilor şi naşilor, data şi ora naşterii,

strada, numărul şi etajul unde a văzut lumina zilei şi a simţit prima durere, un început ca al tuturor celorlalţi, marile şi micile diferenţe vin după aceea, unii dintre cei ce se nasc intră în enciclopedii, în istorii, în biografii, în cataloage, în manuale, în colecţii de tăieturi din ziare, pe cînd ceilalţi, comparaţia nu e cea mai potrivită, sînt precum norul care a trecut fără să fi lăsat vreun semn al trecerii sale, dacă a plouat n-a fost de ajuns ca să ude pămîntul. Ca mine, se gîndi domnul José. Avea dulapul plin de bărbaţi şi de femei, despre care aproape în fiecare zi se vorbea în ziare, iar pe masa lui se afla certificatul de naştere al unei persoane necunoscute şi era ca şi cum i-ar fi pus pe toţi pe talgerele unei balanţe, o sută de mii de oameni într-o parte, unul în cealaltă, descoperind apoi, surprins, că aceia nu cîntăreau împreună mai mult ca acesta, suta era egală cu unul, unul valora cît o sută. Dacă atunci i-ar fi intrat în casă cineva şi, pe nepregătite, l-ar fi întrebat, Crezi, într-adevăr, că acel unu care eşti şi tu valorează tot atît cît o sută, că suta din dulapul tău, pentru a ne opri aici, valorează tot atîta cît tine, ar răspunde fără ezitare, Domnule dragă, sînt un simplu registrator, nimic altceva decît un simplu registrator de cincizeci de ani, care n-a fost promovat la funcţia de inspector, dacă îmi închipuiam că am tot atîta valoare cît are unul singur dintre cei pe care îi ţin în dulap sau cît oricare dintre aceştia cinci cu faimă mai puţină, nu m-aş fi apucat de această colecţie, Atunci de ce nu-ţi dezlipeşti ochii de pe fişa acestei femei necunoscute, parcă deodată ar avea mai multă importanţă decît toţi ceilalţi la un loc, Tocmai de aceea, domnule dragă, pentru că este necunoscută, Asta-i bună, fişierul Arhivei e plin de necunoscuţi, Sînt în fişier, nu sînt aici, Ce vrei să spui, Nu ştiu prea bine, În acest caz, lasă-te de gînduri metafizice pentru care capul dumitale nu mi se pare că s-ar fi născut, du-te să pui fişa la locul ei şi dormi în pace, Asta şi am de gînd să fac, ca în fiecare noapte, tonul răspunsului a fost conciliant, însă domnul José mai avea ceva de adăugat,

În ce privește gîndurile metafizice, domnule dragă, dă-mi voie să-ți spun că orice cap e în stare să le producă, ce nu reușește însă de multe ori e să găsească cuvintele.

Împotriva dorinței sale, domnul José nu reuși să doarmă, ca de obicei, cu relativă pace. Urmărea în labirintul confuz al capului său fără metafizică pista motivelor care-l făcuseră să copieze fișa femeii necunoscute, neizbutind să descopere nici măcar unul care ar fi putut determina, conștient, inopinata acțiune. Nu reușea să-și amintească decît mișcarea mîinii stîngi luînd o fișă goală, mîna dreaptă apucîndu-se îndată de scris, ochii plimbîndu-se de la un cartonaș la altul, ca și cum ei ar fi fost de fapt cei care purtau cuvintele de colo pînă colo. Își amintea, de asemenea, cum, mirîndu-se singur de ceea ce făcea, intrase calm în Arhiva Generală, ținînd lanterna cu o mînă sigură, fără nervozitate, fără angoasă, cum pusese cele șase fișe la locurile lor, ultima fiind a femeii necunoscute, luminată pînă în ultima clipă de lanternă, alunecînd apoi în jos, dispărînd între cartonașul cu litera precedentă și cartonașul cu litera următoare, un nume pe o fișă, atît. La miezul nopții, extenuat de nesomn, aprinse lumina. Apoi se dădu jos din pat, își puse paltonul peste pijama și se așeză la masă. Adormi mult mai tîrziu, cu capul odihnindu-se pe antebrațul drept și cu mîna stîngă pe copia unei fișe.

Decizia domnului José se ivi după două zile. În general, nu se spune că o decizie se iveşte, oamenii ţin atît de mult la identitatea lor, oricît ar fi de vagă, şi la autoritatea lor, oricît ar fi de puţină, încît preferă să ne dea de înţeles c-au reflectat înainte de a face ultimul pas, c-au ponderat argumentele pro şi contra, c-au cîntărit posibilităţile şi alternativele şi că, la capătul unei intense activităţi mentale, au luat, în cele din urmă, decizia. Trebuie spus totuşi că lucrurile nu se petrec niciodată aşa. Desigur, nu-i va trece nimănui prin cap să mănînce fără să simtă destulă poftă de mîncare, iar pofta nu ţine de voinţă, se formează singură, rezultă din necesităţi obiective ale trupului, este o problemă fizico-chimică, a cărei soluţie, mai mult sau mai puţin satisfăcătoare, va fi găsită în conţinutul farfuriei. Pînă şi un act atît de simplu precum cel de a coborî în stradă pentru a cumpăra un ziar presupune nu numai o nevoie suficient de mare de a primi informaţie, care, să fie clar, fiind dorinţă, în mod necesar este o poftă, efectul unor activităţi fizico-chimice specifice corpului, deşi de o natură diferită, ci presupune, de asemenea, acest act de rutină certitudinea sau convingerea sau speranţa, neconştientizate, că vehiculul difuzării nu a întîrziat ori că chioşcul de ziare nu e închis din cauza vreunei boli ori a absenţei voluntare a proprietarului. De altfel, dacă ne vom încăpăţîna să afirmăm că deciziile noastre le luăm noi, atunci ar trebui mai întîi să elucidăm, să discernem, să distingem cine e, în noi, cel care a luat hotărîrea şi cine acela care apoi o va duce la îndeplinire, operaţii imposibile cînd le încercăm. Vorbind cu rigoare, noi nu luăm decizii, deciziile

ne iau pe noi. Dovada o găsim în faptul că, ducîndu-ne viaţa executînd succesiv cele mai diverse acte, acestea nu sînt precedate, fiecare în parte, de o perioadă de reflecţie, de evaluare, de calcul, la capătul căreia, şi numai atunci, ne-am declara în măsură să hotărîm dacă vom prînzi, vom cumpăra ziarul sau vom căuta femeia necunoscută.

Din aceste motive, domnul José, chiar dacă l-am supune celui mai necruţător interogatoriu, n-ar fi în stare să spună cum şi de ce l-a luat decizia, să ascultăm explicaţia pe care ne-ar da-o, Ştiu numai că s-a întîmplat miercuri noaptea, eram atît de obosit încît nici n-am putut să mănînc, încă mi se învîrtea capul pentru că stătusem cît a fost ziua de lungă în vîrful scării, şeful ar trebui să-şi dea seama că nu mai am vîrsta acrobaţiilor, nu mai sînt un băieţandru, ca să nu mai spun ce chin, Ce chin, Sufăr de ameţeli, vertijuri, atracţia abisului sau cum vreţi să-i spuneţi, Niciodată nu v-aţi plîns, Nu-mi place să mă plîng, Frumos din partea dumneavoastră, continuaţi, Mă gîndeam să mă bag în pat, mint, chiar mă descălţasem, cînd deodată am luat hotărîrea, Dacă aţi luat hotărîrea, ştiţi de ce-aţi luat-o, Cred că n-am luat-o eu, ea m-a luat pe mine, Oamenii normali iau hotărîri, nu sînt luaţi de ele, Pînă miercuri noaptea, şi eu am crezut la fel, Ce s-a întîmplat miercuri noaptea, Exact ce vă povestesc, aveam fişa femeii necunoscute pe noptieră şi am început să mă uit la ea ca şi cum ar fi fost pentru prima dată, Dar v-aţi uitat şi înainte, De luni dimineaţa, acasă, aproape că n-am mai făcut altceva, Deci vă coceaţi decizia, Ori ea mă cocea, Mai departe, mai departe, n-o luaţi iar de la capăt, M-am încălţat la loc, mi-am pus haina şi paltonul şi am ieşit, nici măcar nu mi-am amintit de cravată, Cît era ceasul, Cam zece şi jumătate, Unde aţi fost după aceea, Pe strada unde s-a născut femeia necunoscută, Cu ce intenţie, Voiam să văd locul, clădirea, apartamentul, În sfîrşit, recunoaşteţi că a existat o decizie şi că, aşa cum e normal, dumneavoastră aţi luat-o, Nici vorbă, nu recunosc decît că am devenit conştient de ea, Pentru un

registrator, ştiţi, fără îndoială, să argumentaţi, În general, registratorii nu sînt luaţi în seamă, nu li se face dreptate, Continuaţi, Clădirea era acolo, se vedea lumină la ferestre, Vă referiţi la casa femeii, Da, Ce-aţi făcut mai departe, Am stat acolo cîteva minute, Privind, Da, domnule, privind, Numai privind, Da, domnule, numai privind, Şi apoi, Şi apoi, nimic, N-aţi sunat la uşă, n-aţi urcat, n-aţi pus întrebări, Ce idee, nici nu mi-ar fi trecut prin minte, la ora aia din noapte, Cît era ceasul, În momentul acela trebuie să fi fost cam unsprezece şi jumătate, Aţi mers pe jos, Da, Şi cum v-aţi întors, Tot pe jos, Înseamnă că n-aveţi martori, Ce martori, Omul care v-ar fi deschis uşa dac-aţi fi urcat, un vatman de tramvai sau un şofer de autobuz, de exemplu, Dar la ce-ar fi fost martori, Că aţi fost cu adevărat pe strada femeii necunoscute, Şi la ce mi-ar folosi martorii, Pentru a dovedi că toate astea n-au fost un vis, Am spus adevărul, numai adevărul şi nimic altceva decît adevărul, sînt sub jurămînt, cuvîntul meu ar trebui să fie de ajuns, Ar putea fi de ajuns dacă, în relatarea dumneavoastră, n-ar exista un detaliu deosebit de compromiţător, incongruent, ca să zic aşa, Ce detaliu, Cravata, Ce-are a face cravata cu acest subiect, Un funcţionar al Arhivei Generale a Stării Civile nu pleacă nicăieri fără cravată, e imposibil, ar fi un păcat contra naturii, Am spus că nu eram eu însumi, că am fost luat de decizie, Asta e încă o dovadă că era vorba de un vis, Nu văd cum, Din două una, ori recunoaşteţi că aţi luat o hotărîre ca tot restul lumii şi sînt dispus să cred c-aţi mers fără cravată pe strada femeii necunoscute, condamnabilă abatere de la conduita profesională, pe care deocamdată nu vreau s-o examinez, ori vă încăpăţînaţi să susţineţi c-aţi fost luat de decizie, iar aşa ceva, la care se adaugă inevitabila chestiune a cravatei, numai într-un vis se poate accepta, Repet că n-am luat decizia, m-am uitat la fişă, m-am încălţat şi am ieşit, Deci aţi visat, N-am visat, V-aţi culcat, aţi adormit şi aţi visat c-aţi fost pe strada femeii necunoscute, Vă pot descrie

strada, Ar trebui să-mi dovediți că n-ați mai trecut niciodată pe acolo, Vă pot spune cum arată clădirea, Bine, bine, noaptea toate clădirile sînt negre, De obicei, despre pisici se spune că noaptea sînt negre, Și despre clădiri, Vasăzică nu mă credeți, Nu, De ce, dacă îmi dați voie să întreb, Pentru că ceea ce afirmați c-ați făcut nu încape în realitatea mea, și ce nu încape în realitatea mea nu are existență, Trupul care visează e real, deci, în lipsa altei opinii mai autorizate, trebuie să fie la fel de real și visul pe care-l visează, Visul n-are decît o realitate de vis, Vreți să spuneți că aceasta a fost unica mea realitate, Da, aceasta a fost unica realitate pe care ați trăit-o, Mă pot întoarce la lucru, Puteți, dar atenție, va trebui să ne ocupăm și de chestiunea cravatei.

Scăpînd basma curată din ancheta administrativă privind imprimatele dispărute, domnul José, pentru a nu pierde cîștigurile dialectice pe care le dobîndise, și-a inventat în minte fantezia acestui nou dialog, din care, în ciuda tonului ironic și amenințător al examinatorului, a ieșit cu ușurință învingător, așa cum o nouă lectură, mai atentă, va putea dovedi. Și a făcut-o cu atîta convingere încît a reușit să se mintă chiar pe sine însuși, susținîndu-și minciuna fără să clipească, fără nici o remușcare, de parcă n-ar fi fost el cel dintîi care știa că, într-adevăr, intrase în clădire și urcase scara, lipindu-și urechea de ușa apartamentului unde, așa cum era scris în fișă, se născuse femeia necunoscută. Bineînțeles că n-a îndrăznit să sune, în acest punct spusese adevărul, a rămas numai cîteva minute în întunericul palierului, imobil, încordat, încercînd să perceapă sunetele ce veneau dinăuntru, atît de curios încît aproape își uitase teama de a fi surprins și luat drept spărgător de case. Auzi plînsetul furibund al unui sugar, Trebuie să fie copilul ei, un murmur ușor de alint feminin, Ea e, deodată un glas de bărbat spuse, trecînd prin fața ușii, Copilului ăstuia nu-i mai tace gura, domnului José îi sări inima din piept de spaimă, dacă se deschidea ușa, era

posibil, poate că bărbatul se pregătea să iasă, Cine ești, ce vrei, l-ar interpela, Ce mă fac, se întreba domnul José, sărmanul, nu făcu nimic, rămase acolo paralizat, inert, norocul lui că tatăl copilului nu era adeptul vechiului obicei masculin de a merge la cafenea după cină pentru a sta la taclale cu prietenii. Atunci cînd nu se mai auzi decît plînsul copilului, domnul José începu să coboare scara încet, fără să aprindă lumina, atingînd ușor peretele cu mîna stîngă pentru a nu-și pierde echilibrul, curbele balustradei erau prea strînse, la un moment dat aproape că-l înecă un val de teroare gîndindu-se ce s-ar întîmpla dacă altcineva, tăcut, nevăzut ochilor săi, ar urca scara în același timp, atingînd peretele cu mîna dreaptă, curînd s-ar ciocni, capul celuilalt l-ar lovi în piept, va fi desigur cu mult mai rău decît atunci cînd stătea în vîrful scării și o pînză de păianjen i se prelingea pe față, putea fi chiar cineva de la Arhiva Generală care l-a urmărit pînă aici pentru a-l surprinde în flagrant delict, adăugînd astfel dosarului disciplinar, probabil în curs, imbatabila piesă incriminatoare care încă lipsește. Cînd domnul José ajunse, în sfîrșit, în stradă, îi tremurau picioarele, sudoarea îi scălda fruntea, Sînt un pachet de nervi, se dojeni el. Apoi, complet anapoda, ca și cum creierul și-ar fi pierdut controlul, începînd să se miște în toate direcțiile, ca și cum timpul s-ar fi chircit, dinapoi înainte și dinainte înapoi, comprimat într-o clipă compactă, se gîndi că bebelușul pe care-l auzise plîngînd în dosul ușii era, cu treizeci și șase de ani în urmă, femeia necunoscută, că el însuși redevenise un băiețandru de paisprezece ani, care n-avea nici un motiv să umble în căutarea cuiva, cu atît mai puțin la ora asta din noapte. Încremenit pe trotuar, privi strada de parcă n-ar mai fi văzut-o pînă acum, în urmă cu treizeci și șase de ani lămpile iluminatului public dădeau o lumină mai palidă, carosabilul nu era asfaltat, ci din pietre aliniate, firma magazinului din colț anunța pantofi și nu o masă rapidă. Timpul se mișcă, reîncepu să se dilate încet, apoi mai repede, părea că se smucește cu

violenţă, parcă ar fi fost închis într-un ou, zbătîndu-se să iasă, străzile se succedau, se suprapuneau, clădirile apăreau şi dispăreau, îşi schimbau culoarea, forma, toate lucrurile îşi căutau neliniştite vechile poziţii, înainte ca lumina zorilor să vină să preschimbe din nou locurile. Timpul se apucase să numere zilele de la început, folosind acum tabla înmulţirii pentru a recupera întîrzierea, şi o făcu cu atîta precizie, încît domnul José avea iar cincizeci de ani cînd ajunse acasă. Cît priveşte copilaşul scăldat în lacrimi, el era doar cu o oră mai vîrstnic, ceea ce demonstrează că timpul, deşi ceasurile vor să ne convingă de contrariul, nu e acelaşi pentru toată lumea.

Domnul José avu o noapte dificilă, ce se adăuga ultimelor care nu fuseseră mai bune. Cu toate astea, în ciuda emoţiilor atît de puternice trăite în timpul scurtei sale excursii nocturne, de îndată ce-şi trase cearşaful peste urechi, cum îi era obiceiul, căzu într-un somn pe care oricine, la prima vedere, l-ar fi numit profund şi reparatoriu, însă imediat ieşi din el, brusc, de parcă cineva, fără respect şi fără menajamente, l-ar fi zgîlţîit de umăr. L-a trezit o idee neaşteptată, care a irupt în mijlocul somnului, atît de fulminantă încît nu-i lăsă timp să o ţească într-un vis, ideea că poate femeia necunoscută, cea din fişă, era, de fapt, femeia pe care o auzise legănîndu-şi copilul, cea cu soţul nervos, în acest caz, căutarea s-ar fi terminat stupid exact în momentul cînd ar fi trebuit să înceapă. O angoasă subită îl gîtui, în timp ce raţiunea încerca să reziste, copleşită, voia să-l convingă să se prefacă indiferent, să spună, E mai bine aşa, îmi va da mai puţină bătaie de cap, dar angoasa nu se lăsa cu una, cu două, continua să-l strîngă de gît, îl sufoca, iar acum ea întreba raţiunea, Şi ce-o să facă, dacă nu mai poate realiza ce şi-a pus în minte, O să facă ce-a făcut întotdeauna, va decupa extrase din ziare, fotografii, ştiri, interviuri, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, Sărmanul, nu cred că va fi în stare, De ce, Angoasa, cînd vine, nu se dă dusă cu una, cu două, Va

putea să-şi aleagă altă fişă, pornind în căutarea altei persoane, Hazardul nu alege, propune, hazardul i-a adus-o pe femeia necunoscută, numai hazardul are dreptul să hotărască, Nu duce lipsă de necunoscuţi, fişierul e plin, Dar îi lipsesc motivele pentru a-l alege pe unul dintre ei şi nu pe altul, pe unul anume, şi nu pe oricare dintre toţi ceilalţi, Nu cred că, în viaţă, e o regulă bună să te laşi condus de hazard, Bună sau rea, dreaptă sau nedreaptă, hazardul i-a pus în mîini fişa cu pricina, Dar dacă femeia e aceeaşi, Dacă femeia e aceeaşi, atunci la atît s-a mărginit hazardul, Fără alte consecinţe, Cine sîntem noi pentru a vorbi de consecinţe, dacă, în şirul interminabil al celor care necontenit ne ies în întîmpinare, n-o putem vedea decît pe prima, Asta înseamnă că se mai poate întîmpla ceva, Ceva, nu, totul, Nu înţeleg, Numai pentru că trăim cufundaţi în noi înşine nu ne dăm seama că ceea ce ni se întîmplă lasă intact, în fiecare moment, ceea ce ni se poate întîmpla, Vrei să spui că ceea ce se poate întîmpla se regenerează fără oprire, Nu numai că se regenerează, ci se multiplică, e suficient să comparăm două zile succesive, Nu m-aş fi gîndit niciodată, Sînt lucruri pe care numai anxioşii le cunosc bine.

Ca şi cum această conversaţie n-ar fi avut nici o legătură cu el, domnul José se răsucea în aşternut, nemaiputînd să adoarmă, Dacă femeia e aceeaşi, repeta, dacă, după toate astea, femeia e aceeaşi, rup blestemata de fişă şi nu mă mai gîndesc la ea. Ştia că încearcă numai să-şi ascundă dezamăgirea, ştia că n-ar suporta să revină la gesturile şi gîndurile dintotdeauna, se simţea de parcă ar fi fost pe punctul de a se îmbarca, pornind în căutarea insulei misterioase, şi, în ultima clipă, urcat deja pe punte, ar fi apărut cineva cu o hartă întinsă, N-are rost să pleci, insula necunoscută pe care voiai s-o descoperi e deja aici, uită-te, la atîtea grade latitudine şi la atîtea longitudine, are porturi şi oraşe, munţi şi rîuri, toate cu numele şi poveştile lor, cel mai bine e să te resemnezi să fii cine eşti. Dar domnul José

nu voia să se resemneze, continua să privească spre orizontul care părea tot mai nedesluşit şi, deodată, de parcă un nor negru se dăduse la o parte lăsînd să strălucească soarele, înţelese că ideea care-l trezise era mincinoasă, pe fişă erau două înscrisuri, unul de căsătorie, altul de divorţ, iar femeia din clădire era cu siguranţă căsătorită, dacă ar fi fost aceeaşi, pe fişă ar fi apărut o nouă înregistrare de căsătorie, deşi, desigur, Arhiva cîteodată se înşală, dar la asta domnul José refuză să se gîndească.

Invocînd motive personale de irezistibilă forţă majoră, pe care ceru permisiunea să nu le explice, amintind totuşi, pentru orice eventualitate, că, în douăzeci şi cinci de ani de serviciu corect şi punctual, se întîmpla pentru prima oară, domnul José solicită autorizaţia de a pleca de la slujbă cu o oră mai devreme. Respectînd dispoziţiile care reglementau complexele relaţii ierarhice din Arhiva Generală a Stării Civile, începu prin a-şi formula pretenţia în faţa inspectorului din sectorul său, de a cărui bună sau proastă dispoziţie aveau să depindă termenii în care cererea urma să fie transmisă subşefului corespunzător, care, la rîndul său, omiţînd sau adăugînd cuvinte, accentuînd o silabă ori ştergînd alta, va putea, pînă la un punct, să influenţeze decizia finală. În această privinţă sînt totuşi mult mai multe îndoieli decît certitudini, fiindcă motivele care-l determină pe conservator să accepte sau să refuze o autorizaţie sau alta nu-i sînt decît lui cunoscute, neexistînd nici o amintire sau înregistrare, în anii mulţi de cînd e în Arhivă, a unui singur ordin, scris sau verbal, dotat cu respectiva explicaţie. Vor rămîne aşadar pe veci necunoscute motivele pentru care domnul José a fost autorizat să iasă cu o jumătate de oră mai devreme în loc de o oră întreagă, cît ceruse. Este legitim să ne imaginăm, deşi e vorba de o speculaţie gratuită, cu neputinţă de verificat, că inspectorul, mai întîi, sau subşeful, după aceea, vor fi adăugat că o atît de îndelungată absenţă va afecta negativ activitatea arhivei, deşi e, de asemenea, foarte probabil că şeful va fi profitat de ocazie pentru a-şi strivi din nou subordonatii sub una dintre demonstraţiile sale de

autoritate discreţionară. Informat de decizie de către inspectorul căruia îi fusese transmisă de subşef, domnul José îşi calculă timpul şi ajunse la concluzia că, dacă nu voia să ajungă tîrziu la destinaţie, dacă nu voia să dea nas în nas cu stăpînul casei, întors de la muncă, trebuia să ia un taxi, lux mai mult decît rar în viaţa sa. Nimeni nu-l aştepta, ba chiar era posibil ca, la ora aceea, să nu fie nimeni acasă, însă mai presus de orice îşi dorea să nu fie silit să se confrunte cu irascibilitatea bărbatului, ar fi fost mult mai stînjenitor să potolească suspiciunile unui astfel de ins decît să răspundă întrebărilor unei femei cu un copil în braţe.

Bărbatul nu apăru la uşă, nici glasul nu i se auzea înăuntrul casei, poate e încă la lucru sau pe drum, iar femeia nu ţine copilul în braţe. Domnul José pricepu de îndată că femeia necunoscută, căsătorită sau divorţată, nu putea fi cea din faţa lui. Oricît de bine s-ar fi conservat, oricît de clement ar fi fost timpul cu ea, nu era firesc ca cineva de treizeci şi şase de ani să arate ca de douăzeci şi cinci. Domnul José ar fi putut pur şi simplu să-i întoarcă spatele, să încropească o explicaţie rapidă, spunînd, de exemplu, Scuzaţi-mă, m-am înşelat, caut pe altcineva, dar, într-un fel sau altul, capătul firului Ariadnei, pentru a utiliza limbajul mitologic al ordinului de serviciu, se afla pentru el aici, fără a uita, de asemenea, rezonabila probabilitate c-ar mai locui şi alte persoane în apartament, printre ele aflîndu-se obiectul căutării sale, deşi, cum am aflat, spiritul domnului José respinge cu vehemenţă această ipoteză. Îşi scoase aşadar fişa din buzunar, în timp ce spunea, Bună seara, doamnă, Bună seara, ce doriţi, întrebă femeia, Sînt un funcţionar al Arhivei Generale a Stării Civile şi am primit însărcinarea să cercetez anumite neclarităţi care s-au ivit, legate de înscrisurile unei persoane despre care ştim că s-a născut în această casă, Nici eu, nici soţul meu nu ne-am născut aici, numai fetiţa noastră, care acum are trei luni, presupun că nu e vorba de

ea, Sigur că nu, persoana pe care o caut e o femeie de treizeci și șase de ani, Eu am douăzeci și șapte, Nu puteți fi ea, spuse domnul José, și imediat, Care e numele dumneavoastră. Femeia i-l spuse, el făcu o pauză pentru a zîmbi, iar apoi întrebă, Locuiți de mult în această casă, De doi ani, I-ați cunoscut pe cei care au locuit aici înainte, îi citi numele femeii necunoscute și numele părinților, Nu știm nimic despre acești oameni, casa era neocupată, soțul meu a închiriat-o prin avocatul proprietarului, Locuiește în clădire vreun locatar vechi, La parter stă o femeie foarte bătrînă, după cîte am auzit, e locatara cea mai veche, Probabil că acum treizeci și șase de ani încă nu locuia aici, oamenii se mută mult în ziua de azi, Nu știu, cel mai bine ar fi să vorbiți cu ea, iar acum mă scuzați, soțul meu trebuie să sosească și nu-i place să mă vadă vorbind cu străinii, pe lîngă asta, pregăteam masa, Sînt funcționar al Arhivei Generale a Stării Civile, nu sînt un străin, și am venit aici cu treabă, dacă v-am deranjat, îmi cer scuze. Tonul înțepat al domnului José o îmblînzi pe femeie, Nici vorbă, nu m-ați deranjat deloc, voiam să spun că, dacă soțul meu era acasă, vă cerea imediat împuternicirea, Vă arăt imediat legitimația de funcționar, iat-o, Ah, foarte bine, vă numiți domnul José, dar, cînd am zis împuternicire, voiam să spun un document oficial unde se menționează faptul că aveți sarcina să cercetați, Conservatorul nu s-a gîndit că aș putea provoca suspiciuni, Fiecare cu firea sa, vecina de la parter, de ea ce să mai spun, nu deschide ușa nimănui, eu sînt altfel, îmi place să stau de vorbă cu oamenii, Vă mulțumesc pentru amabilitatea cu care îmi răspundeți, Regret că n-am putut să vă fiu mai de folos, Dimpotrivă, m-ați ajutat foarte mult, mi-ați vorbit de doamna de la parter și mi-ați atras atenția asupra împuternicirii, Îmi pare bine că gîndiți așa. Conversația părea că va continua în același stil încă vreo cîteva minute, însă tăcerea dinăuntrul casei fu întreruptă de plînsetul copilului, care probabil se trezise, E băiețelul dumneavoastră, întrebă domnul José, Nu e băiat, e fată,

v-am mai spus, zîmbi femeia, iar domnul José zîmbi şi el. În momentul acela, uşa de la stradă se trînti cu zgomot şi lumina de pe scară se aprinse, E soţul meu, îi cunosc felul de a intra, şopti femeia, plecaţi şi făceţi-vă că n-aţi vorbit cu mine. Domnul José nu coborî. Fără zgomot, în vîrful picioarelor, urcă rapid la etajul de deasupra şi aici se opri, lipit de perete, cu inima palpitînd de parcă ar fi trăit o aventură periculoasă, în timp ce paşii fermi de bărbat tînăr se apropiau tot mai mult. Se auzi soneria, uşa se deschise, apoi se închise, lăsînd să se audă un plîns de copil, o tăcere grea umplu spirala scării. După un minut, lumina de pe scară se stinse. Atunci, domnul José îşi dădu seama că aproape tot dialogul său cu femeia avusese loc, de parcă fiecare ar fi avut ceva de ascuns, în penumbra complice din interiorul imobilului, complice a fost neaşteptatul cuvînt care îi veni în minte, Complici la ce, complici pentru ce, se întrebă, oricum ea n-a mai aprins lumina cînd s-a stins, după ce schimbaseră cîteva cuvinte. Începu, în sfîrşit, să coboare scara, mai întîi cu multă precauţie, apoi grăbit, se opri doar o clipă să tragă cu urechea lîngă uşa apartamentului din dreapta de la parter, dinăuntru răzbătea un sunet care trebuia să fie de radio, nu-i trecu prin minte să sune, va lăsa noua investigaţie pentru sfîrşitul săptămînii, pe sîmbătă sau duminică, însă, de data asta, n-o să-l mai prindă pe picior greşit, se va prezenta cu împuternicirea în mînă, învestit cu o autoritate formală, pe care n-o să îndrăznească nimeni s-o pună la îndoială. O împuternicire falsă, bineînţeles, dar care-l va scuti, cu irezistibila forţă a unei ştampile oficiale şi a unui timbru sec, amîndouă autentice, de efortul de a spulbera neîncrederi înainte de a intra în miezul chestiunii. Cît priveşte semnătura şefului, se simţea perfect liniştit, nu era de crezut că doamna în vîrstă de la parter va fi văzut vreodată parafa conservatorului, ale cărei înfloriturі, gîndindu-se bine, datorită chiar fanteziei lor ornamentale, nu vor fi prea greu de imitat. Dacă atunci totul va merge bine, şi era convins de

asta, va recurge în continuare la document ori de cîte ori va întîlni sau va presimți dificultăți în viitoarele sale investigații, cu siguranță căutarea nu se va termina la acest parter. Presupunînd că locatara era de pe vremea cînd familia femeii necunoscute trăise în clădire, este posibil să nu se fi înțeles bine, reducîndu-se totul, în memoria obosită a bătrînei, la cîteva amintiri vagi, depinde cîți ani au trecut de la mutarea familiei de la etajul al doilea altundeva în oraș. Sau în țară, sau în lume, își spuse îngrijorat, odată ajuns în stradă. Oamenii faimoși din colecția sa, oriunde s-ar duce, au întotdeauna cîte un ziar sau o revistă care se ține după ei, luîndu-le urma pentru încă o fotografie, pentru încă o întrebare, dar de oamenii obișnuiți nu-i pasă nimănui, nimeni nu se sinchisește cu adevărat de ei, nimeni nu e preocupat să afle ce fac, ce gîndesc, ce simt, chiar cînd vor să dea impresia opusă, e prefăcătorie. Dacă femeia necunoscută a plecat în străinătate, nu va mai putea ajunge la ea, ca și cum ar fi murit, Punct, se termină povestea, murmură domnul José, dar imediat se gîndi că nu e chiar așa, chiar plecînd de aici, ea trebuie să fi lăsat o viață în urmă, poate numai o viață scurtă, patru ani, cinci, mai nimic, sau cincisprezece sau douăzeci, o întîlnire, o uimire, o decepție, cîteva zîmbete, cîteva lacrimi, ceea ce, la prima vedere, e identic pentru toți, fiind, în realitate, diferit pentru fiecare. Și diferit de fiecare dată. Voi ajunge atît de departe cît voi fi în stare, încheie domnul José cu o seninătate care nu-i era proprie. Ca și cum aceasta ar fi fost concluzia logică a ceea ce gîndise, intră într-o papetărie și cumpără un caiet gros cu foi dictando, din cele folosite de studenți pentru a-și rezuma lecțiile învățate pe măsură ce cred că și le-au însușit.

Falsificarea împuternicirii nu-i ceru prea mult timp. Douăzeci și cinci de ani de cotidian exercițiu caligrafic sub supravegherea unor inspectori zeloși și a unor subșefi exigenți îi dăduseră o deplină stăpînire a falangelor, încheieturii și palmei, o fermitate absolută atît a curbelor, cît și a

dreptelor, un simţ aproape instinctiv pentru liniile groase şi subţiri, o înţelegere perfectă a gradului de fluiditate şi de vîscozitate a cernelurilor, care, puse acum la încercare, au dat ca rezultat un document capabil să reziste scrutării celei mai puternice lupe. Denunţătoare, doar amprentele digitale şi impregnaţiile invizibile de sudoare rămase pe hîrtie, însă probabilitatea de a se realiza vreuna dintre aceste analize era, evident, infimă. Şi cel mai competent expert în grafologie, chemat să depună mărturie, ar jura că documentul supus examinării era scris de mîna şefului Arhivei, la fel de autentic ca şi cum l-ar fi redactat în prezenţa unor martori adevăraţi. Redactarea împuternicirii, stilul, vocabularul folosit, ar adăuga, la rîndul lui, un psiholog, confirmînd opinia stimatului coleg, dovedesc pe deplin că autorul este o persoană extrem de autoritară, cu un caracter dur, fără flexibilitate şi deschidere, convinsă de dreptatea sa, dispreţuind opinia celorlalţi, după cum şi-ar da seama pînă şi un copil, citind textul care zice, În numele puterilor ce mi-au fost conferite şi pe care, sub jurămînt, le deţin, le aplic şi le apăr, îi înştiinţez, în calitatea mea de Conservator al acestei Arhive Generale a Stării Civile, pe toţi cei care, civili sau militari, persoane particulare sau publice, văd, citesc şi examinează această împuternicire scrisă şi semnată de mîna mea că individul Cutare, registrator în slujba mea şi a Arhivei Generale pe care o conduc, o guvernez şi o administrez, a primit direct de la mine ordinul şi însărcinarea de a verifica şi de a descoperi tot ceea ce se referă la viaţa trecută, prezentă şi viitoare a individei Cutare, născută în acest oraş la data de, fiica lui şi a lui, trebuind, aşadar, fără alte dovezi, să-i fie recunoscute, pe toată durata investigaţiei, puterile absolute pe care, pe această cale şi pentru acest caz, i le-am delegat. Aşa au cerut-o necesităţile serviciului arhivistic şi aşa a hotărît voinţa mea. Să se execute. Tremurînd de spaimă, reuşind, după uriaşe eforturi, să citească pînă la capăt impresionanta hîrtie, copilul cu pricina a fugit să se

adăpostească în braţele mamei, întrebînd-o cum s-a putut ca un registrator ca acest domn José, atît de paşnic din fire, cu obiceiuri atît de cumpătate, să conceapă, să imagineze, să inventeze în mintea sa, fără a dispune de un model anterior după care să se ghideze, din moment ce nu există norme, nici nu s-au ivit pînă acum necesităţi tehnice pentru ca Arhiva Generală să elibereze împuterniciri, expresia unei puteri atît de despotice, care este cel mai inocent lucru ce se poate spune despre ea. Înspăimîntatul copil va mai avea de mîncat încă multă pîine şi sare înainte să ajungă să cunoască viaţa, iar atunci nu va mai fi surprins să descopere cum, atunci cînd se iveşte ocazia, pînă şi cei mai buni pot deveni duri şi tiranici, chiar scriind o simplă împuternicire, falsificată sau nu. Vor spune ei, scuzîndu-se, De fapt, n-am fost eu, eu n-am făcut decît să scriu, să acţionez în numele altcuiva, dar, în cel mai bun caz, încearcă să se mintă pe ei înşişi, căci, în realitate, duritatea şi despotismul, dacă nu de-a dreptul cruzimea, în ei s-a manifestat, şi nu în altul, văzut sau nevăzut. Oricum, evaluînd după efecte tot ce s-a întîmplat pînă acum, e prea puţin probabil ca, din intenţiile şi faptele viitoare ale domnului José, să rezulte serioase prejudicii pentru lume, deci să ne lăsăm deocamdată judecata în suspensie, pînă cînd alte acţiuni, mai grăitoare, atît în sens bun, cît şi în sens rău, îi vor desena definitivul portret.

Sîmbătă, îmbrăcat în costumul cel mai bun, cu cămaşa spălată şi călcată, cu cravata înnodată mai mult sau mai puţin corect, aproape potrivită cu restul, cu plicul timbrat, conţinînd scrisoarea de împuternicire, pus bine într-un buzunar interior, domnul José luă un taxi din faţa casei, nu pentru a cîştiga timp, ziua era toată a lui, ci pentru că norii ameninţau a ploaie şi nu voia să i se înfăţişeze doamnei din apartamentul din dreapta de la parter picurînd de apă şi cu tivul pantalonilor stropit de noroi, riscînd să i se trîntească uşa în nas înainte să poată spune ce vrea. Se simţea surescitat imaginîndu-şi cum o să-l primească

bătrîna, ce efect va avea asupra babei, fără să vrea îi veni în minte termenul peiorativ, la lectura unui asemenea document, poruncitor și intimidant, unii reacționează pe dos decît ar fi de așteptat, ferească sfîntul să fie ăsta cazul. Poate că a utilizat în redactare termeni prea duri și prea autoritari, însă verosimilitatea îi cerea să respecte cu tot atîta fidelitate caracterul conservatorului ca și caligrafia acestuia, în plus, oricine știe că, dacă e sigur că mușteleie nu se prind cu oțet, la fel e de sigur că pe unele nu le prinzi nici cu miere. Vom vedea, suspină. Primul lucru pe care l-a putut constata foarte curînd, după ce a răspuns întrebărilor insistente, venite dinăuntru, Cine sînteți, Ce doriți, Cine v-a trimis, Ce mă privește pe mine, a fost că doamna din apartamentul din dreapta de la parter nu era, de fapt, chiar așa de în vîrstă cum își închipuise, nu păreau ai unei bătrîne acei ochi vii, nasul drept, gura subțire, dar fermă, doar pielea flască de pe gît lăsa să se ghicească vîrsta avansată, amănuntul îl remarcă probabil pentru că începuse să observe la sine însuși acest semn evident de deteriorare fizică, deși n-avea decît cincizeci de ani. Femeia nu deschise complet ușa, repeta că n-o interesau vecinii, un răspuns, de altfel, cum nu se poate mai îndreptățit, de vreme ce domnul José, alegînd o cale greșită, începuse prin a o anunța că era în căutarea unei persoane din apartamentul din stînga de la etajul doi. Echivocul păru să se rezolve atunci cînd, în sfîrșit, pronunță numele femeii necunoscute, ușa se mai întredeschise puțin, pentru a reveni de îndată la poziția anterioară, O cunoașteți pe această doamnă, întrebă domnul José, Da, am cunoscut-o, spuse femeia, Despre ea aș dori să vă pun cîteva întrebări, Dar cine sînteți, Sînt un funcționar autorizat al Arhivei Generale a Stării Civile, așa cum v-am mai spus, Dar cum pot ști că e adevărat, Am o împuternicire semnată de conservatorul meu, Sînt la mine acasă, nu vreau să fiu deranjată, În astfel de cazuri, sînteți obligată să colaborați cu Arhiva Generală, Ce cazuri, Clarificarea nelămuririlor

care apar în Arhiva Generală, De ce nu vă duceți s-o întrebați chiar pe ea, Nu-i știm adresa actuală, dacă dumneavoastră o cunoașteți, vă rog să mi-o spuneți și nu vă mai deranjez, Sînt aproape treizeci de ani, dacă nu mă înșel, de cînd nu mai știu nimic despre această persoană, Care, pe atunci, era încă un copil, Da. Cu acest singur cuvînt, femeia dădu de înțeles că discuția se terminase, dar domnul José nu cedă, dacă tot era să piardă, atunci să pună totul la bătaie. Scoase plicul din buzunar, îl deschise și extrase, cu o încetineală care se voia amenințătoare, scrisoarea de împuternicire, Citiți, ordonă. Femeia scuturâ din cap, Nu vreau să citesc, nu mă privește, Dacă nu citiți, mă voi întoarce însoțit de autoritatea polițienească, atunci va fi mai rău pentru dumneavoastră. Femeia se resemnă să ia hîrtia pe care i-o întindea, aprinse lumina de pe coridor, își puse o pereche de ochelari pe care îi purta atîrnați la gît și citi. Apoi o înapoie și se dădu la o parte din ușă, Mai bine intrați, probabil că cei de dincolo ne ascultă după ușă. În fața alianței nedeclarate pe care pronumele personal părea s-o indice, domnul José înțelese că ieșise victorios din înfruntare. Într-un anume sens, greu de definit, aceasta era prima victorie obiectivă pe care o obținuse în viață, desigur, o victorie teribil de frauduloasă, dar, dacă tot strigă atîția în cele patru vînturi că scopurile scuză mijloacele, cine era el ca s-o dezmintă. Intră fără ostentație, ca un învingător a cărui generozitate îi interzice să cedeze facilei tentații de a-l umili pe cel învins, dar care, totuși, ar aprecia să-i fie remarcată mărinimia.

Femeia îl conduse într-o sufragerie mică, curată și ordonată cu grijă, decorată după gustul altei epoci. Îi oferi un scaun, se așeză și ea, apoi, fără să-i dea timp vizitatorului pentru noi întrebări, îi spuse, Am fost nașa ei de botez. Domnul José s-ar fi așteptat la toate revelațiile din lume, cu excepția acesteia. Venise ca un simplu funcționar care îndeplinește ordinele superiorilor săi, deci fără nici o implicare de natură personală, așa trebuia să-l vadă femeia

din faţa lui, şi numai el ştie cu ce efort s-a abţinut să nu zîmbească de o delectare plină de beatitudine. Scoase copia fişei din celălalt buzunar, o privi îndelung de parcă ar fi repetat în minte toate numele scrise pe ea, în cele din urmă spuse, Iar soţul dumneavoastră a fost naşul, Da, Aş putea vorbi şi cu el, Sînt văduvă, Ah, în surda exclamaţie era tot atîta uşurare autentică cît regret simulat, mai scăpase de o persoană cu care ar fi trebuit să se lupte. Femeia spuse, Ne înţelegeam bine, cele două familii, a noastră şi a lor, eram chiar prieteni, cînd s-a născut fetiţa ne-au invitat să-i fim naşi, Cît avea copilul cînd s-au mutat, Cred că mergea pe opt ani, Aţi spus adineauri că, de aproape treizeci, nu mai aveţi nici o veste de la ea, E adevărat, Vreţi să fiţi mai clară, Am primit o scrisoare la puţin timp după ce s-au mutat, De la cine, De la ea, Ce spunea, Nimic deosebit, era scrisoarea pe care un copil de numai opt ani, cu puţinele cuvinte pe care le ştie, i-o poate scrie naşei lui, O mai aveţi, Nu, Dar părinţii nu v-au scris niciodată, Nu, Nu vi s-a părut ciudat, Nu, De ce, E un subiect personal, nu vreau să vorbesc despre el, Pentru Arhiva Generală a Stării Civile nu există nici un subiect personal. Femeia îl privi fix, Cine sînteţi, Împuternicirea mea v-a spus cine sînt, Mi-a spus doar cum vă numiţi, sînteţi domnul José, Da, sînt domnul José, Îmi puteţi pune orice întrebare doriţi şi eu nu vă pot pune nici una, Pe mine nu are competenţa să mă interogheze decît un funcţionar al Arhivei din eşalonul superior, Sînteţi un om fericit, vă puteţi ţine secretele pentru dumneavoastră, Nu cred că cineva e fericit numai pentru că îşi poate păstra secretele, Sînteţi fericit, N-are importanţă dacă sînt, v-am explicat deja că numai ierarhia este autorizată să-mi pună întrebări, Aveţi secrete, Nu răspund, Dar eu va trebui să răspund, Ar fi cel mai bine, Ce doriţi să vă spun, Despre ce subiect personal este vorba. Femeia îşi trecu mîna peste frunte, îşi plecă lent pleoapele ofilite, apoi spuse, fără să deschidă ochii, Mama fetei a bănuit că aveam o relaţie intimă cu soţul ei, Şi era adevărat, Era, de

multă vreme, Din cauza asta s-au mutat, Da. Femeia deschise ochii și întrebă, Vă plac secretele mele, Din ele, nu mă interesează decît ceea ce are legătură cu persoana pe care o caut, de altfel, nici n-am primit autorizație pentru mai mult, Atunci nu vreți să aflați ce s-a întîmplat după aceea, Oficial, nu, Dar, în particular, poate, Nu e obiceiul meu să spionez viețile celorlalți, spuse domnul José, uitînd de cele o sută patruzeci și ceva de fișe pe care le avea în dulap, apoi adăugă, Însă, desigur, nu s-a întîmplat nimic extraordinar, de vreme ce mi-ați spus că sînteți văduvă, Aveți o memorie bună, E o condiție fundamentală pentru a fi funcționar al Arhivei Generale a Stării Civile, șeful meu, de exemplu, doar ca să vă faceți o idee, știe pe de rost toate numele care există și au existat, toate prenumele și numele de familie, Și asta la ce folosește, Creierul unui conservator este ca un duplicat al Arhivei, Nu înțeleg, Fiind, cum este, capabil să realizeze toate combinațiile posibile de nume și prenume, creierul șefului meu nu numai că știe numele tuturor persoanelor care sînt în viață și ale tuturor celor care au murit, dar ar putea să vă spună cum se vor numi toți oamenii care se vor naște pînă la sfîrșitul lumii, Știți mai multe decît șeful dumneavoastră, Nici vorbă, în comparație cu el, eu nu însemn nimic, de asta e el conservatorul, iar eu un simplu registrator, Amîndoi îmi știți numele, Bineînțeles, Dar el nu știe despre mine altceva decît numele meu, Aici aveți dreptate, diferența este că el îl știa dinainte, pe cînd eu l-am aflat abia după ce am primit această misiune, Și, dintr-o singură mișcare, i-ați luat-o înainte, vă aflați la mine acasă, îmi puteți vedea chipul, m-ați auzit spunînd că mi-am înșelat soțul și, în atîția ani, sînteți singurul om căruia i-am spus-o, ce vă mai trebuie ca să vă convingeți că, față de dumneavoastră, conservatorul e un ignorant, Nu spuneți asta, nu se cade, Mai aveți de pus vreo întrebare, Ce întrebare, De exemplu, dacă am fost fericită în căsătorie după tot ce s-a întîmplat, E un subiect fără legătură cu dosarul, Nimic nu e fără

legătură, așa cum toate numele se află în capul șefului dumneavoastră, la fel dosarul unui om este dosarul tuturora, Știți multe, doamnă, E firesc, am trăit mult, Eu am ajuns la cincizeci de ani, dar, față de dumneavoastră, nu știu nimic, N-aveți idee cîte se învață între cincizeci și șaptezeci, Aceasta este vîrsta dumneavoastră, Puțin peste, Ați fost fericită după cele întîmplate, Vedeți că totuși vă interesează, Pentru că știu puține despre viața oamenilor, La fel ca șeful dumneavoastră, la fel ca Arhiva dumneavoastră, Presupun că da, Am fost iertată, dacă asta vreți să știți, Iertată, Da, se întîmplă de multe ori, iertați-vă unii pe alții, cum se spune de obicei, Fraza cunoscută nu sună așa, este iubiți-vă unii pe alții, E același lucru, ierți pentru că iubești, iubești pentru că ierți, sînteți un copil, domnule, mai aveți multe de învățat, E adevărat, Sînteți căsătorit, Nu, Nici n-ați trăit niciodată cu o femeie, A trăi, ceea ce se cheamă a trăi, n-am trăit niciodată, Numai legături pasagere, temporare, Nici măcar, trăiesc singur, cînd mă presează nevoia fac ce face toată lumea, ies, caut și plătesc, Ați observat că acum răspundeți la întrebări, Da, dar nu-mi mai pasă, poate așa se învață, răspunzînd, Vreau să vă explic ceva, Spuneți, Vă voi întreba mai întîi dacă știți cîte ființe există într-o căsătorie, Două, bărbatul și femeia, Nu, domnule, în căsătorie există trei ființe, femeia, bărbatul și aceea pe care eu o numesc a treia ființă, cea mai importantă, ființa constituită de bărbat și femeie împreună, Nu m-am gîndit niciodată la asta, Dacă, de exemplu, unul dintre soți comite adulter, cel mai lovit, cel care se alege cu rana cea mai adîncă, oricît ar părea de incredibil, nu e celălalt, ci al treilea, este ființa formată de cuplu, nu este unul, ci doiul, Și se poate, într-adevăr, trăi cu acest unu făcut din doi, mie mi-e greu să trăiesc cu mine însumi, Cel mai adesea, într-o căsătorie, bărbatul sau femeia, împreună sau separat, vor să-l distrugă pe acest al treilea pe care îl formează și care se împotrivește, vrea să supraviețuiască orice ar fi, E o aritmetică prea complicată pentru

mine, Căsătoriţi-vă, găsiţi-vă o soţie şi apoi o să mai discutăm, Eh, din păcate, timpul meu a trecut, Nu fiţi aşa de sigur, cine ştie ce-o să găsiţi cînd veţi ajunge la sfîrşitul misiunii dumneavoastră sau cum aţi numit-o, Nelămuririle pe care am fost trimis să le clarific sînt nelămuriri ale Arhivei Generale, nu sînt ale mele, Şi ce nelămuriri sînt acelea, dacă nu e o îndrăzneală să întreb, E secret de serviciu, n-am voie să răspund, Secretul vă foloseşte prea puţin, domnule José, în curînd va trebui să plecaţi şi veţi pleca ştiind tot atît cît ştiaţi atunci cînd aţi intrat, nimic, Asta e sigur, iar domnul José clătină din cap, descurajat.

Femeia îl privi ca şi cum l-ar fi studiat, apoi întrebă, De cîtă vreme v-aţi apucat de această investigaţie, La drept vorbind, am început astăzi, însă conservatorul se va supăra dacă mă voi întoarce cu mîna goală, e o persoană foarte nerăbdătoare, Ar fi o mare nedreptate faţă de un funcţionar care, din cîte se vede, nu se dă înapoi să lucreze sîmbăta, N-aveam nimic personal de făcut, era un mod de a grăbi lucrurile, Dar nu le-aţi grăbit, nu-i aşa, domnule, Va trebui să mă gîndesc, Cereţi sfatul şefului dumneavoastră, de aia e şef, Nu-l cunoaşteţi, nu acceptă să i se pună întrebări, dă ordinele şi cu asta basta, Şi acum, V-am spus deja, va trebui să mă gîndesc, Atunci gîndiţi-vă, Nu ştiţi chiar nimic, unde s-au mutat cînd au plecat de aici, scrisoarea pe care aţi primit-o ar fi trebuit să aibă adresa expeditorului, Ar fi trebuit, da, dar această scrisoare nu mai există, Nu i-aţi răspuns, Nu, De ce, Între a ucide şi a lăsa să moară, am preferat să ucid, vorbesc în sens figurat, desigur, Am ajuns într-o fundătură fără ieşire, Poate că nu, Ce vreţi să spuneţi, Daţi-mi o hîrtie şi ceva de scris. Cu mîinile tremurînd, domnul José îi întinse un creion, Puteţi scrie chiar aici, pe spatele fişei, e o copie. Femeia îşi puse ochelarii şi scrise rapid cîteva cuvinte, Poftim, însă, fiţi atent, asta nu e adresa lor, e doar numele străzii unde era şcoala la care mergea fina mea cînd au plecat, poate că acolo veţi reuşi să aflaţi ce vă interesează, dacă şcoala mai există. Spiritul

domnului José se simţea împărţit între recunoştinţa personală pentru această favoare şi contrarietatea oficială că ea se lăsase atît de mult aşteptată. Se eliberă de gratitudine spunînd un simplu mulţumesc şi, deşi pe un ton moderat, îşi manifestă contrarietatea, Nu înţeleg de ce v-a luat atît de mult timp să-mi daţi adresa şcolii, ştiind că orice informaţie, oricît ar părea de neînsemnată, e pentru mine de o importanţă vitală, Nu exageraţi, În orice caz, vă sînt foarte recunoscător şi o spun atît în numele meu personal, cît şi în numele Arhivei Generale a Stării Civile, pe care o reprezint, totuşi insist să-mi explicaţi de ce mi-aţi dat adresa cu atîta întîrziere, Motivul e foarte simplu, nu am cu cine sta de vorbă. Domnul José o privi pe femeie, ea îl privea pe el, n-are rost să irosim cuvinte pentru a descrie expresia din ochii fiecăruia, contează numai ceea ce el a reuşit să rostească după un moment de tăcere, Nici eu. Atunci femeia se ridică de pe scaun, deschise un sertar al bufetului din spatele ei şi scoase ceea ce părea un album, are fotografii, se gîndi domnul José, tulburat. Femeia deschise albumul, îl răsfoi, în cîteva secunde găsi ce căuta, fotografia nu era lipită, o susţineau doar patru colţuri mici de carton lipite de pagină, Poftim, luaţi-o, rosti, e singura pe care o mai am de la ea şi sper să nu mă întrebaţi dacă am şi fotografii cu părinţii, N-am să întreb. Domnul José întinse mîna tremurătoare, luă poza alb-negru a unei fetiţe de opt sau nouă ani, o feţişoară care trebuia să fie palidă, doi ochi serioşi sub o şuviţă de păr care cădea peste sprîncene, gura a încercat să zîmbească, dar n-a reuşit, a rămas aşa. Inimă sensibilă, domnul José îşi simţi ochii umplîndu-i-se de lacrimi, Nu păreţi un funcţionar al acelei Arhive, rosti femeia, E singurul lucru care sînt, spuse el, Doriţi o ceaşcă de cafea, Mi-ar face bine.

Au vorbit foarte puţin cît şi-au băut cafeaua şi au ronţăit un biscuit, doar cîteva cuvinte despre repeziciunea cu care trece timpul nemilos, Trece şi nu băgăm de seamă, adineauri era dimineaţă şi noaptea deja a sosit, de fapt, se

însera, dar poate vorbeau despre viaţă, despre viaţa lor sau despre viaţă în general, aşa se întîmplă cînd asistăm la o conversaţie şi nu sîntem atenţi, întotdeauna ne scapă ce e mai important. Se sfîrşi cafeaua, cuvintele se sfîrşiseră, domnul José se ridică şi spuse, Trebuie să plec, mulţumi pentru poză, pentru adresa şcolii, femeia spuse, Dacă vreodată mai treceţi pe aici, apoi îl conduse la uşă, el îi întinse mîna, repetă, Vă mulţumesc foarte mult, ca un gentilom din alte vremuri îi duse mîna la buze, iar atunci femeia zîmbi maliţios şi spuse, Poate că n-ar fi rea ideea să căutaţi în cartea de telefon.

Lovitura a fost atît de dură încît domnului José, purtat în stradă de picioarele sale dezorientate, îi trebui ceva timp ca să-şi dea seama că o ploaie măruntă, aproape diafană, îl năpădise din toate direcţiile, de sus, din părţi şi pieziş. Poate că n-ar fi rea ideea să căutaţi în cartea de telefon, spusese răutăcios bătrîna la despărţire, şi fiecare dintre aceste cuvinte, în sine inocente, incapabile să rănească cea mai susceptibilă dintre creaturi, se transformase într-o clipă într-o insultă agresivă, într-un atestat de insuportabilă prostie, ca şi cum, la un moment dat, în timpul conversaţiei atît de bogate în sentimente, ea ar fi început să-l observe cu răceală, trăgînd concluzia că stîngaciul funcţionar al Arhivei Generale a Stării Civile, trimis în căutarea a ceea ce era depărtat şi ascuns, era incapabil să vadă ce se afla în faţa ochilor şi la îndemînă. Fără pălărie, nici umbrelă, domnul José primea direct în faţă pulberea de apă, învolburată şi confuză ca şi neplăcutele gînduri care îi clocoteau în minte, toate însă, îşi dădu el seama pe dată, învîrtindu-se în jurul unui punct central, încă nedesluşit, dar care, încetul cu încetul, devenea tot mai clar. Era adevărat că nu-i trecuse prin minte să consulte cartea de telefon, lucrul cel mai simplu şi mai firesc pe care-l faci cînd vrei să afli atît numărul de telefon, cît şi adresa persoanei căutate. Prima lui acţiune, dacă intenţiona să găsească adresa femeii necunoscute, aceasta ar fi trebuit să fie, în mai puţin de un minut ar fi ştiut unde o putea găsi, iar apoi, sub pretextul clarificării imaginarelor probleme ale înscrisurilor de stare civilă, i-ar fi putut da întîlnire în afara Arhivei, pretinzînd, de exemplu, că

vrea s-o scutească de plata unei taxe, şi imediat, riscînd totul într-un gest temerar, sau cîteva zile mai tîrziu, după ce i-ar fi cîştigat încrederea, s-o roage, Povestiţi-mi viaţa dumneavoastră. Nu procedase astfel şi, deşi era destul de ignorant în artele psihologice şi în arcanele inconştientului, începea acum, cu apreciabilă aproximaţie, să înţeleagă de ce. Să ne închipuim un vînător, îşi spunea, să ne închipuim un vînător care şi-ar fi pregătit cu dragoste echipamentul, arma, cartuşiera, o tolbă cu provizii, un bidon cu apă, sacul de plasă pentru a aduna vînatul, cizmele cu carîmb înalt, să ni-l închipuim ieşind cu cîinii, hotărît, plin de entuziasm, pregătit pentru o expediţie în toată regula, aşa cum le stă bine aventurilor cinegetice, şi căruia, dînd colţul cel mai apropiat, la doi paşi de casă, îi iese în cale un stol de prepeliţe dispuse să se lase omorîte, care se ridică în zbor, dar nu se dau duse oricîte focuri le-ar răpune, spre bucuria şi surpriza cîinilor, care, în viaţa lor, n-au văzut căzîndu-le mana din cer în asemenea cantităţi. Care ar fi, pentru vînător, interesul unei vînători atît de uşoare, cu prepeliţele venind să i se ofere în bătaia puştii, cum s-ar spune, pe tavă, se întrebă domnul José şi îşi dădu răspunsul care i s-ar părea oricui evident, Nici unul. Acelaşi lucru s-ar întîmpla şi cu mine, adăugă, în capul meu şi, desigur, în capul tuturora, trebuie să existe un gînd autonom care gîndeşte pe cont propriu, care ia hotărîri fără participarea altui gînd al celui pe care-l cunoaştem de cînd ne ştim şi căruia îi spunem tu, cel care se lasă ghidat de noi pentru a ne duce acolo unde conştient credem că vrem să mergem, dar care, în cele din urmă, s-ar putea să fie împins pe un alt drum, în altă direcţie, şi nu spre colţul cel mai apropiat, unde un stol de prepeliţe ne aşteaptă fără să ştie, ştiind însă noi, în sfîrşit, că ce dă cu adevărat sens întîlnirii este căutarea şi că avem mult de mers pînă vom descoperi ceea ce este aproape. Claritatea gîndului, fie el unul sau altul, cel special ori cel obişnuit, de fapt, cînd ai ajuns la ţintă, drumul aproape că nu mai contează, a fost atît de orbitoare

încît domnul José se opri năucit în mijlocul trotuarului, învăluit în bura luminată de o lampă de pe stradă, care, chiar în clipa aceea, se aprinsese din întîmplare. Atunci, din adîncul sufletului său, plin de căință și de gratitudine, își ceru iertare pentru urîtele și nemeritatele gînduri, acestea, într-adevăr, foarte conștiente, pe care le gîndise despre bătrîna și binevoitoarea doamnă din apartamentul din dreapta de la parter, cînd adevărul este că ei îi datora nu numai adresa școlii și fotografia, ci și cea mai bună și mai completă explicație a unui demers care, în aparență, n-avea nici una. Și cum îi făcuse invitația s-o viziteze din nou, Dacă vreodată mai treceți pe aici, acestea fuseseră cuvintele, îndeajuns de clare pentru a se lipsi de restul frazei, își promise că-i va bate la ușă într-una din zilele următoare, atît pentru a-i relata mersul investigației, cît și pentru a o surprinde cu motivul autentic pentru care nu consultase cartea de telefon. Asta va însemna, desigur, că va fi nevoit să-i mărturisească adevărul, împuternicirea era falsă, iar căutarea o făcea din proprie voință și nu din ordinul Arhivei Generale, trebuind, inevitabil, să-i spună și restul. Restul era colecția lui de persoane faimoase, frica de înălțime, hîrtiile înnegrite, pînzele de păianjen, rafturile monotone ale celor vii, haosul celor morți, mucegaiul, praful, descurajarea, în fine, fișa care, cu un rost anume, venise agățată de celelalte, Ca să nu cadă pradă uitării, și numele, Numele fetiței pe care o țin aici, își aminti el, și numai pentru că pulberea de apă continua să se cearnă din cer nu scoase fotografia din buzunar ca s-o privească. Dacă vreodată va spune cuiva cum e, pe dinăuntru, Arhiva Generală, i-o va spune doamnei din apartamentul din dreapta de la parter. E o problemă pe care timpul o va rezolva, hotărî domnul José. Exact în clipa aceea, timpul îi aduse autobuzul care-l va duce în apropiere de casă, plin de oameni uzi pînă la piele, bărbați și femei cu vîrste și chipuri diferite, unii tineri, alții bătrîni, unii coborînd mai aproape, alții mai departe. Arhiva Generală a Stării Civile

îi cunoştea pe toţi, ştia cum se numesc, unde se născuseră şi din cine şi le socotea zilele una cîte una, de exemplu, femeia de colo, cu ochii închişi, cea care-şi reazemă capul de geamul ferestrei, oare cît trebuie să aibă, treizeci şi cinci, treizeci şi şase de ani, atît i-a fost de ajuns domnului José pentru a-şi da frîu liber imaginaţiei, Dar dacă ea este femeia pe care o caut, cu neputinţă, de fapt, n-avea cum să ghicească, ce întîlnim mai des în viaţă sînt oameni necunoscuţi şi trebuie să ne resemnăm, nu putem bate drumurile întrebînd pe toată lumea, Cum vă numiţi, iar apoi să scoatem fişa din buzunar pentru a vedea dacă persoana respectivă e cea pe care o căutăm. După două staţii, femeia coborî, aşteptă pe trotuar să plece autobuzul, voia, desigur, să traverseze de cealaltă parte a străzii şi, cum nu avea umbrelă, domnul José îi putu vedea chipul în ciuda picăturilor care se prindeau de geam, la un moment dat, poate nerăbdătoare pentru că autobuzul întîrzia să pornească, ea îşi ridică ochii, atunci îi întîlni privirea. Se priviră în ochi pînă cînd autobuzul se puse în mişcare şi se urmăriră din priviri cît timp s-au mai putut vedea, domnul José întinzîndu-şi şi răsucindu-şi gîtul, femeia uitîndu-se după el, poate se întreba, Cine o fi, el răspunzîndu-şi, E ea.

Între staţia unde domnul José trebuia să coboare şi Arhiva Generală, atenţie foarte lăudabilă a serviciilor de transporturi faţă de cei care trebuiau să vină după acte la Starea Civilă, distanţa nu era mare. Cu toate acestea, domnul José intră în casă ud leoarcă. Îşi scoase rapid paltonul, îşi schimbă pantalonii, şosetele şi pantofii, îşi şterse cu un prosop părul din care şiroia apa, continuîndu-şi dialogul interior în tot acest timp, E ea, Nu e ea, Ar putea fi, Ar putea fi, dar nu e, Şi dacă e, O s-o ştii cînd vei găsi femeia din fişă, Dacă e ea, o să-i spun că ne cunoaştem, ne-am văzut în autobuz, N-o să-şi aducă aminte, Dacă o găsesc curînd, îşi va aminti cu siguranţă, Dar tu nu vrei s-o găseşti curînd, poate nu vrei s-o găseşti nici mai tîrziu, dacă voiai cu adevărat, te uitai în cartea de telefon, de

acolo se începe, Nu m-am gîndit, Cartea e în Arhivă, N-am chef să intru acum în Arhivă, Ţi-e teamă de întuneric, Nu mi-e deloc teamă, îi cunosc întunericul ca-n palmă, Mai bine ai recunoaşte că nu-ţi cunoşti nici măcar desenul propriilor palme, Dacă aşa crezi, lasă-mă în ignoranţa mea, şi păsările cîntă fără să ştie de ce, Eşti liric, Sînt trist, E firesc, cu viaţa pe care o duci, Imaginează-ţi că femeia din autobuz era chiar femeia din fişă, imaginează-ţi că n-o s-o mai întîlnesc, că a fost singura ocazie, că destinul a fost aici şi l-am lăsat să plece, Lucrurile nu pot fi lămurite decît într-un singur fel, Care, Să faci ce ţi-a spus locatara din apartamentul din dreapta de la parter, bătrîna, Atenţie cum vorbeşti, te rog, E bătrînă, E o doamnă în vîrstă, Lasă-te de ipocrizii, vîrstă avem cu toţii, chestiunea e să ştim cîtă, dacă e puţină, eşti tînăr, dacă e multă, eşti bătrîn, restul sînt vorbe, Să terminăm cu asta, Să terminăm, Mă duc să mă uit în cartea de telefon, Ţi-o spun de o jumătate de oră. În pijama şi în papuci, înfăşurat într-o pătură, domnul José intră în Arhivă. Îmbrăcămintea insolită îl stînjenea de parcă şi-ar fi pierdut respectul faţă de venerabilele arhive, faţă de eterna lumină gălbuie care, ca un soare muribund, plutea peste biroul conservatorului. Cartea se afla acolo, pe colţul mesei, nu era permis s-o consulţi fără autorizaţie, chiar în cazul unei convorbiri oficiale, iar acum domnul José s-ar putea aşeza la birou, aşa cum mai făcuse, e adevărat că o singură dată, într-un moment fără pereche, care i se păruse de triumf şi de glorie, însă nu se încumeta, poate din pricina îmbrăcăminţii necuviincioase, de teama absurdă că l-ar putea surprinde cineva în această postură, dar cine, dacă niciodată o fiinţă vie, cu excepţia lui, nu umblase pe aici în afara orelor de program. Se gîndi c-ar fi bine să ia cartea acasă, s-ar simţi mai liniştit, fără prezenţa ameninţătoare a rafturilor înalte, care păreau gata să se precipite dintre umbrele tavanului, de acolo unde păianjenii ţes şi devorează. Se cutremură de parcă pînzele lipicioase şi pline de praf ar fi început deja să se

prăvălească peste el şi puţin a lipsit să nu facă imprudenţa să înşface cartea de telefon fără ca, înainte, să măsoare cu exactitate distanţele ce-o separau, de jur împrejur, de marginile mesei, iar cînd vorbim de distanţe, ar trebui să vorbim şi de unghiuri, dacă n-ar exista circumstanţa favorabilă că înclinaţiile geometrice şi topografice ale conservatorului tind clar spre unghiurile drepte şi spre paralele. Intră în casă convins că, atunci cînd va înapoia cartea de telefon, ea îşi va regăsi de îndată locul exact, fără să se abată nici măcar cu un singur milimetru, iar conservatorul nu va avea motive să le ordone subşefilor să investigheze cine a folosit-o, cum, cînd şi de ce. Avu, pînă în ultima clipă, senzaţia că se va întîmpla ceva care-l va împiedica să ia cartea, un murmur, un pocnet suspect, un fulger venit brusc din fondurile mortuare ale Arhivei Generale, însă era o pace absolută, nu se auzea nici măcar ronţăitul minuscul al mandibulelor bostrihidelor, insectele mîncătoare de lemn.

Acum domnul José, cu pătura pe spate, stă la propria masă, are dinainte cartea de telefon, o deschide la primele pagini şi parcurge pe îndelete instrucţiunile de folosire, codurile, tabelele de preţuri, ca şi cum acesta i-ar fi scopul. După cîteva minute, un impuls subit, negîndit, îl făcu să sară peste pagini, înainte, înapoi, pînă cînd se opri la aceea care corespunde numelui femeii necunoscute. Ori nu e aici, ori ochii lui refuză să vadă. Nu, nu este. Trebuia să urmeze după acest nume, dar nu urmează. Trebuia să apară înainte de acest nume, dar nu apare. Ştiam eu ce spun, se gîndi domnul José, dar nu e adevărat c-a spus-o vreodată, era felul lui de-a da cu tifla lumii, de a-şi exprima bucuria, orice anchetator de poliţie s-ar fi arătat contrariat, bătînd cu pumnul în masă, dar nu şi domnul José, domnul José arbora, dimpotrivă, surîsul ironic al celui care, fiind trimis să caute ceva ce ştie că nu există, se întoarce din căutare avînd pe buze cuvintele, Ştiam eu ce spun, ori n-are telefon, ori nu vrea să-şi vadă numele în carte. Mulţumirea era

atît de mare, încît imediat, fără să-şi mai piardă timpul cîntărind argumentele pro şi contra, căută numele tatălui femeii necunoscute şi, într-adevăr, îl găsi. Nu-i tresări nici o fibră din trup. Dimpotrivă, hotărît acum să ardă toate punţile, pradă unui impuls pe care-l simt numai căutătorii autentici, se uită după numele bărbatului de care divorţase femeia necunoscută, şi de asemenea îl găsi. Dac-ar avea o hartă a oraşului ar putea semnala primele cinci puncte identificate, două pe strada unde se născuse fetiţa din fotografie, altul la şcoală, acum acestea, începutul unui desen ca acela al tuturor vieţilor, făcut din linii frînte, din încrucişări, din intersectări, dar niciodată din bifurcaţii, pentru că spiritul nu merge nicăieri fără picioarele trupului, şi trupul n-ar fi în stare să se mişte, dacă i-ar lipsi aripile spiritului. Îşi notă adresele, apoi îşi însemnă ce avea de cumpărat, o hartă mare a oraşului, un carton gros de aceeaşi dimensiune pe care s-o fixeze, o cutie de pioneze colorate, roşii, ca să fie vizibile de la distanţă, căci vieţile sînt precum tablourile, se cuvine întotdeauna să le privim dîndu-ne patru paşi înapoi, chiar dacă, într-o zi, ajungem să le atingem pielea, să le simţim mirosul, să le încercăm gustul. Domnul José era liniştit, nu-l tulbura faptul că aflase unde locuiau părinţii şi fostul soţ al femeii necunoscute, acesta din urmă, în mod curios, destul de aproape de Arhiva Generală, sigur că, mai devreme sau mai tîrziu, le va bate la uşă, însă numai cînd va simţi că sosise momentul, numai atunci cînd momentul îi va ordona, Acum. Închise cartea de telefon, o puse înapoi pe biroul şefului, exact în locul de unde o luase, şi se întoarse acasă. După ceas, era timpul cinei, dar emoţiile zilei îi derutaseră probabil stomacul, care nu dădea semne de nerăbdare. Se aşeză la loc, îşi strînse pătura în jurul trupului, trăgînd de capete ca să-şi acopere picioarele, şi deschise caietul pe care-l cumpărase de la papetărie. Venise vremea să înceapă să consemneze desfăşurarea cercetării, întîlnirile, conversaţiile, reflecţiile, planurile şi tacticile unei investigaţii

care se anunţa complexă. Paşii cuiva în căutarea altcuiva, îşi spuse şi, într-adevăr, deşi călătoria abia începuse, avea deja multe de povestit, Dacă aş scrie un roman, murmură, deschizînd caietul, doar conversaţia cu doamna din apartamentul din dreapta de la parter ar umple un capitol. Luă pixul ca să înceapă, dar, la mijlocul gestului, ochii i se opriră pe hîrtia unde scrisese adresele, îi scăpase ceva, ipoteza foarte plauzibilă că femeia necunoscută, după ce divorţase, se întorsese la părinţi, ipoteza, la fel de plauzibilă, că soţul fusese cel care plecase de acasă, telefonul rămînînd pe numele lui. Dacă acesta era cazul şi luînd în consideraţie faptul că strada în chestiune se afla în apropierea Arhivei Generale, cine ştie dacă femeia din autobuz n-a fost totuşi ea. Dialogul interior dădu semne că vrea s-o ia de la capăt, Era ea, Ba nu era ea, Era, Ba nu, însă de astă dată domnul José nu-i mai dădu ascultare şi, aplecîndu-se deasupra hîrtiei, începu să scrie primele cuvinte, precum urmează, Am intrat în clădire, am urcat scara pînă la etajul al doilea şi am ascultat la uşa apartamentului unde s-a născut femeia necunoscută, atunci am auzit plînsetul unui sugar, m-am gîndit că ar putea fi copilul ei şi, în acelaşi timp, am auzit glasul mîngîietor al unei femei, E ea, apoi am aflat că nu.

Deşi, privind lucrurile din afară, se crede aproape întotdeauna contrariul, viaţa în birourile oficiale nu e de obicei uşoară, mai cu seamă în această Arhivă Generală a Stării Civile, unde, din vremuri pe care nu le vom putea numi imemoriale doar pentru că despre toţi şi despre toate există înscrisuri, graţie strădaniei consecvente a unei linii neîntrerupte de mari conservatori, în mod admirabil s-au reunit toate splendorile şi mizeriile funcţiei publice, care fac din funcţionar o fiinţă aparte, beneficiar şi totodată dependent de spaţiul fizic şi mental descris de vîrful peniţei pe care o mînuieşte. În termeni simpli şi avînd în vedere o înţelegere mai exactă a faptelor generale discutate în abstract în acest preambul, trebuie să spunem că domnul José are o problemă de rezolvat. Aducîndu-şi aminte cît de greu i-a fost să smulgă, împotriva rezistenţelor regulamentare ale ierarhiei, o amărîtă de jumătate de oră de scutire de serviciu, datorită căreia a reuşit să nu fie surprins în flagrant de soţul tinerei din apartamentul din stînga de la etajul doi, ne putem închipui calvarul prin care trece acum, zi şi noapte, chinuindu-se să găsească o justificare ingenioasă, ce i-ar permite să solicite nu una, ci două ore, nu două, ci trei, cam atîtea îi vor trebui, probabil, ca să ducă la bun sfîrşit, cu suficient folos, vizita la şcoală şi indispensabila investigaţie în arhivele ei. Această frămîntare constantă, obsesivă, avu neîntîrziat urmări, erori în muncă, scăpări de atenţie, subite somnolenţe diurne datorate insomniilor nocturne, pe scurt, domnul José, apreciat pînă atunci de diverşii săi superiori ca un funcţionar competent, metodic şi devotat, începu să fie ţinta unor mustrări severe,

admonestări, săpuneli, care n-au făcut decît să-l arunce într-o confuzie şi mai mare, fără a mai pune la socoteală că, pe calea pe care o apucase, putea fi absolut sigur că, dacă s-ar fi încumetat vreodată să ceară mult jinduita dispensă, răspunsul ar fi fost negativ. Situaţia devenise atît de gravă încît, după ce a fost analizată rînd pe rînd de inspectori şi de subşefi, dar fără nici un rezultat, singura soluţie rămasă a fost aducerea ei la cunoştinţa conservatorului, care, în primele clipe, nu reuşi să înţeleagă ce se petrece, atît i se părea de absurd. Faptul că un funcţionar îşi nesocotise în asemenea hal obligaţiile era un lucru care făcea imposibilă orice binevoitoare înclinaţie spre o decizie disculpatoare, un lucru care aducea o serioasă atingere tradiţiilor operative ale Arhivei Generale, numai o boală foarte gravă l-ar fi putut justifica. Cînd delincventul i-a fost adus înainte, exact asta l-a întrebat conservatorul pe domnul José, Sînteţi bolnav, Cred că nu, domnule. Dacă nu sînteţi bolnav, cum explicaţi atunci munca de proastă calitate pe care aţi făcut-o în ultimele zile, Nu ştiu, domnule, poate pentru că n-am dormit bine, În acest caz, sînteţi bolnav, Pur şi simplu n-am dormit bine, Dacă nu dormiţi bine, înseamnă că sînteţi bolnav, un om sănătos doarme întotdeauna buştean, dacă nu cumva aveţi vreo povară pe conştiinţă, o greşeală cenzurabilă, din acelea pe care conştiinţa nu le iartă, conştiinţa e foarte importantă, Da, domnule, Dacă greşelile dumneavoastră de serviciu sînt cauzate de insomnie şi dacă insomnia este pricinuită de acuzaţiile conştiinţei, atunci trebuie să descoperim greşeala comisă, N-am făcut nici o greşeală, domnule, Imposibil, singura persoană de aici care nu face greşeli sînt eu, dar acum ce se întîmplă, de ce vă uitaţi la cartea de telefon, Nu mă pot concentra, domnule, Semn rău, ştiţi că trebuie să vă uitaţi întotdeauna la mine cînd vă vorbesc, e regulamentul de disciplină, eu sînt singurul care am voie să privesc în altă direcţie, Da, domnule, Ce greşeală aţi făcut, Nu ştiu, domnule, În acest caz e şi mai grav,

greşelile uitate sînt cele mai primejdioase, Mi-am îndeplinit îndatoririle, Informaţiile de care dispun în legătură cu dumneavoastră au fost pînă astăzi satisfăcătoare, dar asta nu face decît să demonstreze că reaua conduită profesională pe care aţi avut-o în ultimele zile nu este consecinţa unei greşeli uitate, ci a unei greşeli recente, a unei greşeli de acum, Conştiinţa nu mă acuză, Conştiinţele tac mai mult decît trebuie, de aceea s-au creat legile, Da, domnule, Trebuie să iau o decizie, Da, domnule, Şi am luat-o, Da, domnule, Vă aplic o zi de suspendare, Şi suspendarea, domnule, e numai de salariu sau e şi de serviciu, întrebă domnul José, văzînd cum mijeşte o rază de speranţă, De salariu, de salariu, serviciul nu poate fi mai afectat decît a fost, de curînd v-am dat o jumătate de oră liberă, să nu-mi spuneţi că vă aşteptaţi ca reaua dumneavoastră purtare să fie răsplătită cu o zi întreagă, Nu, domnule, Doresc, pentru binele dumneavoastră, să vă servească drept învăţătură de minte, să redeveniţi cît mai repede funcţionarul corect dinainte, în interesul acestei Arhive Generale, Da, domnule, Asta e tot, întoarceţi-vă la locul dumneavoastră.

Disperat, cu nervii la pămînt, aproape în lacrimi, domnul José se supuse. În cele cîteva minute cît durase dificila discuţie cu şeful, corespondenţa i se îngrămădise pe masă, ca şi cum ceilalţi registratori, colegii lui, profitînd de situaţia disciplinară periculoasă în care vedeau că se află, ar fi vrut şi ei, pe cont propriu, să-l pedepsească. Pe deasupra, era aşteptat de mai multe persoane, care stăteau la rînd. Toate se postaseră în faţa mesei lui, şi nu din întîmplare, nu pentru că s-ar fi gîndit, intrînd în Arhiva Generală, că funcţionarul absent e poate mai simpatic şi mai primitor decît cei vizibili, prezenţi în dosul pupitrului, ci pentru că tocmai aceştia le indicaseră că lui trebuiau să i se adreseze. Cum regulamentul intern hotăra că satisfacerea cererilor publicului avea prioritate absolută asupra muncii de birou, domnul José se duse la pupitru, ştiind că, în spatele lui, va continua să plouă cu hîrtii. Era pierdut.

Acum, în urma avertismentului enervat al conservatorului și a pedepsei primite, chiar dacă ar fi inventat nașterea imposibilă a unui fiu sau moartea dubioasă a unei rude, își putea scoate din minte orice speranță că i se va permite, într-un viitor apropiat, să plece mai devreme sau să vină mai tîrziu cu o oră, o jumătate de oră sau barem un minut. Memoria, în această casă a arhivelor, este tenace, uită încet, atît de încet încît niciodată nu va ajunge să uite complet. De va avea domnul José, de acum în zece ani, un moment de neatenție, oricît de mărunt, va și vedea cum imediat i se vor aminti toate detaliile acestor nefericite zile. Probabil la asta se referise conservatorul, spunînd că cele mai grave greșeli sînt cele care, în aparență, au fost uitate. Pentru domnul José, restul zilei fu un anevoios calvar, copleșit de muncă, năpădit de gînduri. În timp ce o parte a conștiinței sale dădea competente explicații publicului, completînd și ștampilînd documente, arhivînd fișe, cealaltă parte blestema în ritm monoton soarta și hazardul care transformaseră într-o morbidă curiozitate un lucru care n-ar reuși să impresioneze nici măcar o clipă imaginația unei persoane rezonabile, cu toate mințile acasă. Șeful are dreptate, se gîndea domnul José, interesele arhivei trebuie puse mai presus de orice, dacă aș fi dus o viață chibzuită, normală, cu siguranță nu m-aș fi apucat, la vîrsta mea, să fac colecții de actori, de balerine, de episcopi și de jucători de fotbal, e stupid, e inutil, e ridicol, frumoasă moștenire las eu după moarte, din fericire nu am urmași, poate e din pricina singurătății, dacă aș avea o soție. Ajuns în acest punct, gîndul se întrerupse, apoi o luă pe o altă cale, un drum îngust, confuz, la începutul căruia se poate vedea portretul unei fetițe, la capătul căruia va trebui să se afle, dacă o va găsi, o persoană reală, o femeie în toată firea, adultă, care acum are treizeci și șase de ani, divorțată, Dar oare de ce-o vreau eu, pentru ce, ce-am să fac cu ea după ce o s-o găsesc. Gîndul i se întrerupse din nou, dădu înapoi, Și cum crezi tu c-o vei găsi, dacă nu te

lasă s-o cauți, îl întrebă, dar el nu răspunse, ocupat s-o informeze pe ultima persoană din rînd că certificatul de deces pe care-l ceruse va fi gata a doua zi.

Cu toate acestea, există întrebări tenace, care nu se dau bătute, iar aceasta îl atacă din nou, cînd el, cu trupul obosit, cu sufletul golit, intră, în sfîrșit, în casă. Se aruncă pe pat ca o cîrpă, voia să doarmă, să uite chipul șefului, pedeapsa nedreaptă, dar întrebarea se culcă lîngă el, strecurîndu-i în șoaptă, N-o poți căuta, nu te lasă, de astă dată era cu neputință să se prefacă ocupat, vorbind cu un solicitant, încercă să facă pe niznaiul, își spuse că va găsi o modalitate, iar dacă n-o va găsi, se va lăsa păgubaș, totuși întrebarea se încăpățîna, Te lași ușor învins, pentru atîta lucru nu merita să falsifici o împuternicire și s-o obligi pe nefericita și amabila doamnă din apartamentul din dreapta de la parter să vorbească despre trecutul ei păcătos, este o lipsă de respect față de ceilalți să le dai buzna în casă și să le încalci intimitatea. Aluzia la împuternicire îl făcu să se ridice brusc în capul oaselor, îngrozit. O avea în haină, umblase cu ea toate aceste zile, închipuiți-vă că, dintr-un motiv sau altul, ar fi scăpat-o pe jos sau că tulburarea nervoasă i-ar fi provocat o sincopă, o pierdere de cunoștință, și un coleg oarecare, fără rea intenție, descheindu-i nasturii ca să-l lase să respire, ar fi văzut plicul alb cu timbrul Arhivei Generale, exclamînd, Ce-i asta, iar apoi un inspector, iar apoi un subșef, iar apoi șeful. Domnul José refuză să se gîndească ce s-ar fi întîmplat după aceea, se ridică dintr-un salt, se repezi la haina atîrnată pe speteaza unui scaun, scoase scrisoarea și, neliniștit, uitîndu-se de jur împrejur, se întrebă unde naiba o putea ascunde. Nici o mobilă n-avea cheie, sărmanele lui bunuri se aflau la îndemîna oricărui spirit iscoditor care i-ar fi pătruns în casă. Atunci dădu cu ochii de colecțiile aliniate în dulap, aici trebuia să se afle soluția. Căută dosarul episcopului și băgă plicul înăuntru, un episcop nu trezește curiozitatea, oricît de faimoasă i-ar fi cucernicia, nu e ciclist, nici pilot de

formula unu. Reveni în pat, uşurat, dar întrebarea rămăsese acolo, în aşteptare, N-ai făcut nimic, problema nu e împuternicirea, totuna e s-o ascunzi sau s-o laşi la vedere, nu asta te va călăuzi spre femeie, Am spus deja că voi găsi o modalitate, Mă îndoiesc, şeful te-a legat de mîini şi de picioare, nu-ţi dă voie să faci nici un pas, Voi aştepta să se liniştească lucrurile, Şi după aceea, Habar n-am, o să-mi vină pînă la urmă o idee, Ai putea rezolva chestiunea chiar în acest moment, Cum, Le dai un telefon părinţilor, spui că vorbeşti în numele Arhivei, le ceri adresa, Aşa ceva nu fac, Mîine te duci acasă la femeie, nu sînt în stare să-mi închipui ce-o să puteţi vorbi, dar, cel puţin, ajungi la o concluzie, Probabil că n-am să vreau să-i vorbesc cînd vom fi faţă în faţă, Dacă aşa stau lucrurile, de ce-o mai cauţi, de ce îi investighezi viaţa, Şi despre episcop adun hîrtii şi totuşi nu mă interesează să stau de vorbă cu el, Mi se pare absurd, E absurd, dar era momentul să fac ceva absurd în viaţă, Vrei să spui că, dacă vei reuşi s-o găseşti pe femeie, ea nu va afla c-ai căutat-o, E foarte probabil, De ce, Nu pot să explic, În orice caz, nici la şcoala fetiţei nu te vei putea duce, şcolile sînt ca Arhiva Generală, se închid la sfîrşitul săptămînii, În Arhivă pot să intru cînd vreau, Nu se poate spune c-ar fi cine ştie ce ispravă eroică, uşa casei tale dă înăuntru, Se vede că n-a trebuit niciodată să mergi acolo singură, Merg unde mergi tu, asist la tot ceea ce faci, Poţi s-o faci în continuare, O voi face, dar tu, în şcoală, nu vei intra, Rămîne de văzut. Domnul José se sculă, era ora cinei, dacă meritau un asemenea nume mesele frugale pe care obişnuia să le ia seara. În timp ce mînca, se gîndi intens, apoi spălă farfuria, paharul şi tacîmurile, strînse firimiturile care căzuseră pe faţa de masă, continuînd să se concentreze, şi, ca şi cum gestul ar fi fost inevitabila concluzie a ceea ce gîndise, deschise uşa care dădea spre stradă. În faţă, peste drum, se afla o cabină telefonică, o avea, cum s-ar spune, sub nas, în douăzeci de paşi va ajunge la capătul firului care îi va duce vocea, acelaşi fir îi

va aduce un răspuns şi acolo, fie într-un sens, fie în celălalt, se vor încheia căutările, se va putea întoarce liniştit acasă, va redobîndi încrederea şefului, apoi, rotindu-se pe propriile urme invizibile, lumea îşi va recăpăta orbita dintotdeauna, calmul profund al celui care pur şi simplu aşteaptă ceasul cînd toate lucrurile se vor împlini, dacă aceste vorbe, spuse şi repetate de atîtea ori, vor fi avînd, cu adevărat, vreun înţeles. Domnul José nu traversă strada, se duse să-şi pună haina şi gabardina, după care ieşi.

Trebui să schimbe de două ori autobuzul pînă ajunse la destinaţie. Şcoala era o clădire lungă, cu două etaje şi mansardă, separată de stradă printr-un grilaj înalt de fier. Spaţiul intermediar, o porţiune de teren unde se zăreau, risipiţi, cîţiva arbori mărunţi, servea probabil pentru destinderea elevilor. Nu se vedea nici o lumină. Domnul José se uită împrejur, strada era pustie, deşi nu era foarte tîrziu, este partea bună a acestor cartiere excentrice, mai ales dacă timpul nu permite să ţii fereastra deschisă, vecinii se retrag în sînul căminului, în plus, afară nu e nimic de văzut. Domnul José merse pînă la capătul străzii, traversă pe celălalt trotuar, acum vine spre şcoală, cu paşi domoli, ca un ins care a ieşit să respire aerul curat al nopţii şi acasă nu-l aşteaptă nimeni. Lîngă poartă, se aplecă de parcă tocmai ar fi observat că i s-a dezlegat şiretul de la pantof, trucul e vechi şi arhicunoscut, nu păcăleşte pe nimeni, însă merge în lipsă de ceva mai bun, cînd imaginaţia nu dă pe afară. Împinse poarta cu cotul, aceasta se mişcă puţin, nu era închisă cu cheia. Metodic, domnul José mai înnodă o dată şiretul, se ridică şi bătu cu piciorul în pămînt ca pentru a se convinge de soliditatea nodurilor şi îşi continuă drumul, acum mai repede, părea că-şi amintise brusc că totuşi era aşteptat.

Restul săptămînii, domnul José trăi ca şi cum ar fi asistat la propriile vise. În Arhivă nu fu văzut comiţînd nici măcar o singură greşeală, nu avu nici un moment de neatenţie, nu încurcă nici o hîrtie cu alta, rezolvă o mulţime

de treburi care altădată l-ar fi făcut să protesteze, în tăcere, desigur, împotriva tratamentului inuman la care sînt supuşi dintotdeauna registratorii, făcu şi suportă totul fără o vorbă, fără un murmur. Conservatorul îi aruncă de două ori cîte o privire de la distanţă, ştim că nu e obiceiul lui să se uite la subordonaţi, cu atît mai puţin la cei de categorie inferioară, dar concentrarea spirituală a domnului José atingea un asemenea grad de intensitate încît era imposibil să n-o percepi în atmosfera etern stătută a Arhivei Generale. Vineri, în momentul închiderii programului, conservatorul, pe nepregătite, contraveni tuturor regulamentelor, încălcă toate tradiţiile, lăsîndu-i cu gura căscată pe toţi funcţionarii atunci cînd, îndreptîndu-se spre ieşire şi trecînd pe lîngă domnul José, îl întrebă, Vă simţiţi mai bine. Domnul José răspunse da, era mult mai bine, n-a mai avut insomnii, iar conservatorul replică, V-a prins bine discuţia pe care am avut-o, păru că vrea să mai adauge ceva, vreo idee care tocmai îi trecuse prin minte, însă închise gura şi ieşi, atît ar mai fi lipsit, anularea pedepsei impuse ar fi însemnat o subminare a disciplinei. Ceilalţi registratori, inspectorii, pînă şi subşefii, îl priviră pe domnul José de parcă atunci l-ar fi văzut pentru întîia oară, cele cîteva cuvinte ale şefului îl transformaseră într-o persoană diferită, era cam la fel ca atunci cînd duci un copil să-l botezi, pleci cu unul şi te întorci cu altul. Domnul José termină de pus în ordine biroul, apoi îşi aşteptă rîndul să iasă, după regulament, primul care pleca era subşeful cel mai vechi în funcţie, apoi inspectorii, imediat registratorii, întotdeauna în ordinea vechimii în serviciu, celălalt subşef avea sarcina să închidă uşa. Contrar obiceiului, domnul José nu ocoli Arhiva Generală ca să ajungă acasă, o luă pe străzile învecinate, intră pe rînd în trei magazine diferite şi cumpără din fiecare cîte ceva, jumătate de kilogram de untură de porc dintr-unul, un prosop dintr-altul şi, de asemenea, un obiect mic, un flecuşteţ, care încăpea într-o palmă şi pe care-l puse în buzunarul exterior al hainei pentru că nu

trebuia împachetat. Doar după aceea se duse acasă. Trecuse de mult de miezul nopții cînd ieși. La ora aceea, circulau puține autobuze, foarte rar apărea cîte unul, de aceea domnul José, pentru a doua oară de cînd dăduse peste fișa femeii necunoscute, se hotărî să ia un taxi. Simțea un soi de vibrație în coșul pieptului, un zumzet, o frenezie, însă mintea îi rămînea calmă sau, mai bine zis, era incapabilă să gîndească. Preț de o clipă, domnul José, ghemuit pe bancheta taxiului, parcă temîndu-se să nu fie văzut, încercă să-și imagineze ce i s-ar putea întîmpla dacă fapta pe care se pregătea s-o comită ar ieși prost, ce urmări ar avea asupra vieții sale, însă gîndul se ascunse după un zid, De aici nu ies, îi spuse din dosul zidului, iar el înțelese, pentru că se cunoștea bine, că gîndul voia să-l protejeze nu de teamă, ci de lașitate. Aproape de destinație, îi ceru șoferului să oprească, va parcurge pe jos restul distanței care rămăsese. Își ținea mîinile în buzunare, pipăind, sub gabardina cu nasturii închiși pînă sus, pachetele care conțineau untura și prosopul. În clipa cînd dădu colțul ca să intre pe strada unde era situată școala, pe cap îi căzură cîteva picături izolate de ploaie, înlocuite pe dată, cînd ajunse în dreptul porții, de o rafală deasă care mătură cu zgomot caldarîmul. Se spune, din timpurile clasice, că soarta îi ocrotește pe cei îndrăzneți, în cazul de față intermediarul însărcinat cu protecția a fost ploaia ori, cu alte cuvinte, cerul însuși, dacă ar umbla cineva pe stradă la ora asta tîrzie, ar fi desigur mai ocupat să se ferească de baia subită decît să remarce stratagemele unui individ în gabardină care, judecînd după vîrsta pe care părea s-o aibă, scăpase de potop cu o repeziciune surprinzătoare, adineauri era aici, acum nu mai e. Adăpostit sub copacii din curte, cu inima bătînd nebunește, domnul José aștepta neliniștit, uimit de agilitatea cu care se mișcase, el, care, în materie de exerciții fizice, nu făcea mai mult decît să se cațere în vîrful scării din Arhiva Generală, și doar Dumnezeu știe cu cîtă lipsă de entuziasm. Era la adăpost de privirile din

stradă şi credea că, trecînd cu grijă de la un copac la altul, va putea ajunge la intrarea în şcoală fără să fie observat de nimeni din afară. Se convinsese că înăuntru nu se afla nici un paznic, în primul rînd după absenţa luminii, atît deunăzi, cît şi acum, iar apoi pentru că şcolile, cu excepţia unor motive deosebit de particulare şi excepţionale, nu sînt îndeobşte clădiri care merită să fie jefuite. Excepţionale şi particulare erau motivele lui, de aceea venise înarmat cu o jumătate de kilogram de untură, cu un prosop şi un diamant de tăiat geamuri, acesta fusese obiectul care nu trebuise împachetat. Era totuşi cazul să se gîndească bine la ce avea de făcut. Să intre prin faţă ar fi o imprudenţă, vreunui vecin, locuind la un etaj de sus pe partea opusă a străzii, i-ar putea veni ideea să se apropie de geam să vadă ploaia care continua să răpăie din răsputeri şi l-ar putea zări pe insul care sparge fereastra şcolii, mulţi n-ar mişca un deget ca să evite consumarea actului violent, ba, dimpotrivă, ar lăsa perdeaua să cadă, întorcîndu-se în pat şi spunînd, Treaba lui, dar sînt alţii care nu salvează lumea numai pentru că lumea nu se lasă salvată, aceştia ar chema de îndată poliţia şi ar ieşi pe balcon strigînd, Hoţii, aspru cuvînt, pe care domnul José nu-l merită, el e, cel mult, un falsificator, însă n-o ştim decît noi. Dădu ocol clădirii, poate dincolo e mai simplu, îşi spuse domnul José, şi avea probabil dreptate, de atîtea ori se întîmplă ca în spate clădirile să fie neîngrijite, cu mobile vechi aruncate claie peste grămadă, lăzi aşteptînd o nouă utilizare, cutii în care a fost vopsea, cărămizi sparte rămase de la vreo lucrare, tot ce trebuie cînd vrei să improvizezi o scară, să ajungi la o fereastră şi să intri prin ea. Într-adevăr, domnul José găsi cîteva dintre aceste lucruri utile, însă totul era adunat sub o magazie sprijinită de perete, într-o ordine meticuloasă din cîte-şi dădu seama pipăind ici şi colo, va avea nevoie de mult efort şi timp ca să aleagă şi să extragă, pe întuneric, obiectele cele mai adecvate pentru necesităţile structurale ale piramidei pe care avea să se cţere, Dacă aş reuşi

să ajung pe acoperiș, murmură, în principiu, ideea era excelentă, exista o fereastră la două palme mai sus de joncțiunea magaziei cu peretele, Chiar și așa, nu va fi ușor, acoperișul e foarte înclinat și, cu ploaia asta, trebuie să fie alunecos și abrupt, își spuse. Domnul José simți că-și pierde curajul, li se întîmplă celor care n-au experiență de spărgători și n-au beneficiat de lecțiile unor maeștri cățărători, nu se gîndise nici măcar să vină să inspecteze locul înainte, ar fi putut profita în ziua precedentă, cînd observase că poarta nu era închisă cu cheia, șansa i se păruse probabil atît de mare încît preferase să nu abuzeze. Avea în buzunar mica lanternă electrică pe care o folosise în Arhiva Generală pentru a lumina fișele, dar nu voia s-o aprindă aici, un lucru e o siluetă în mijlocul întunericului, poate trece mai mult sau mai puțin neobservată, alt lucru, foarte diferit și mult mai grav, este un cerculeț de lumină, plimbîndu-se și denunțîndu-se, Uitați-mă unde sînt. Se adăpostise lîngă magazie, auzea ploaia bătînd neobosită pe suprafața acoperișului și nu știa ce să facă. Și aici erau arbori, mai înalți și mai bogați decît cei din fața școlii, dacă dincolo de ei se ascundea vreo clădire n-o putea vedea, Deci, nici eu nu pot fi văzut de acolo, se gîndi domnul José și, după ce ezită încă un moment, aprinse lanterna și o roti, într-o fulgerare rapidă. Nu se înșelase, depozitul de fier vechi al școlii era îngrijit și ordonat cu grijă, de parcă ar fi fost piesele unei mașinării, îmbucate una într-alta. Aprinse din nou lanterna, îndreptînd de astă dată lumina în sus. Așezată peste vechituri, separată de rest, ca o piesă care, din cînd în cînd, este totuși necesară, se vedea o scăriță. Fie din pricina descoperirii neașteptate, fie la amintirea subită și necontrolată a altitudinilor din Arhiva Generală, domnului José i se întunecă privirea, un mod expresiv și curent, cu vădit avantaj comunicativ, de a scuti gurile populare, care n-au fost făcute pentru asta, de pronunțarea cuvîntului vertij. Scărița nu era suficient de înaltă pentru

a ajunge la fereastră, însă îi era de folos ca să se cațere pe magazie, iar, de acolo, Dumnezeu cu mila.

Astfel invocat, Dumnezeu se hotărî să-l ajute pe domnul José la necaz, ceea ce n-are nimic extraordinar dacă ne gîndim la uriașul număr de hoți care, de cînd e lumea lume, au avut șansa să revină de la furtișagurile lor, nu numai căptușiți cu pradă, ci și teferi la trup, adică fără a fi primit vreo pedeapsă divină. Vru așadar providența ca plăcile ondulate de ciment care formau acoperișul magaziei să nu fie numai pline de rugozități, ci să aibă, în partea inferioară, o margine ieșită în afară, căci, imprudent, desenatorul fabricii nu reușise să reziste atracției ornamentale. Mulțumită acestei imagini, și în ciuda accentuatei înclinații a magaziei, punînd un picior aici, o mînă dincolo, gemînd, suspinînd, zgîriind cu unghiile, jupuindu-și vîrfurile pantofilor, domnul José reuși să se agațe și să se tîrască pe acoperiș. Acum trebuia să intre. Or, e momentul să spunem că spărgătorul și cățărătorul care e domnul José utilizează metode absolut demodate, ca să nu spunem vechi, chiar arhaice. Pe vremuri, nici el nu știe cînd, nici în ce carte sau articol, citise că untura de porc și o bucată de prosop sînt complementele obligatorii ale unui diamant de tăiat geamuri, atunci cînd vrei să intri cu intenții necurate pe o fereastră, și astfel se înarmase cu aceste insolite unelte, mînat de o credință oarbă în utilitatea lor. Evident, ar fi putut, pentru a grăbi acțiunea, să dea un simplu pumn în geam, dar se temuse, în timp ce-și plănuia atacul, că inevitabila sfărîmare a sticlei, rezultînd din lovitură, îi va alarma pe vecini și, cu toate că vremea urîtă, cu rumorile ei naturale, micșorase riscul, era totuși mai bine să respecte cu strictețe disciplina metodei. Așa că, proptindu-și picioarele în marginea providențială, înfigîndu-și genunchii în asprimea plăcilor, domnul José se apucă să taie geamul cu diamantul, de-a lungul cercevelei. Apoi, cu batista, gîfîind din pricina efortului și a poziției incomode, șterse geamul cît putu de bine, ca să nu fie afectată dorita

aderență a unturii, ori a ce mai rămăsese din ea, căci violentele eforturi pe care le făcuse ca să urce planul înclinat preschimbaseră pachetul într-o masă informă și lipicioasă, cu previzibile consecințe asupra integrității hainelor pe care le purta. Chiar și în aceste condiții, reuși să întindă pe toată suprafața geamului un strat de untură acceptabil de gros, pe care apoi, cu toată minuția posibilă, se strădui să lipească prosopul, extras, după nenumărate contorsiuni, din buzunarul gabardinei. Acum va trebui să calculeze cu precizie forța loviturii, care trebuia să nu fie nici atît de slabă încît să fie nevoit s-o repete, nici atît de puternică încît să anuleze aderența geamurilor la prosop. Apăsînd pe cercevea cu mîna stîngă, ca să nu alunece partea superioară a prosopului, domnul José își strînse pumnul drept, își împinse brațul spre spate și dădu o lovitură scurtă, care din fericire îi reuși, surdă, înăbușită, ca pocnetul unei arme cu amortizor. Nimerise din prima încercare, ispravă notabilă pentru un începător. Un fragment sau două de geam căzură în interior, atît, dar nu conta, înăuntru nu era nimeni. Preț de cîteva clipe, în ciuda ploii, domnul José așteptă, întins pe acoperiș, adunîndu-și puterile și savurînd triumful. După aceea, îndreptîndu-și trupul, își introduse brațul în spărtură, căută și găsi ivărul ferestrei, Doamne, grea e viața spărgătorilor, o deschise larg și, agățîndu-se de pervaz, cu ajutorul disperatelor sale picioare, care nu mai găseau puncte de sprijin, izbuti să se salte, ridică întîi un picior, apoi pe celălalt, în fine, își dădu drumul să cadă de cealaltă parte, suav, ca o frunză desprinsă de pe ram.

Respectul față de realitatea faptelor și simpla obligație morală de a nu abuza de încrederea celui care s-a arătat gata să accepte drept plauzibile și coerente peripețiile unei căutări atît de neobișnuite ne cer să lămurim imediat că domnul José nu a alunecat ușor de pe pervazul geamului, precum o frunză desprinsă de pe ram. Dimpotrivă, adevărul este că se prăbușise stîngaci, așa cum cade deodată un copac retezat, cînd i-ar fi fost atît de simplu să se lase să alunece lin din locul său provizoriu pînă cînd atingea pămîntul cu picioarele. Căderea, prin duritatea șocului și prin succesiunea contactelor dureroase, îi arătă, chiar înainte ca ochii să i-o poată confirma, că aterizase pe un soi de prelungire a magaziei exterioare, inversul fiind totuși mai probabil, ambele spații avînd ca scop depozitarea lucrurilor nefolositoare, mai întîi cel dinăuntru și numai după aceea, nemaifiind loc aici, cel din afară. Domnul José rămase nemișcat cîteva minute, așteptînd să i se liniștească respirația și să înceteze tremurul din brațe și picioare. Apoi aprinse lanterna, fiind atent să lumineze numai podeaua din față, și văzu că, printre mobilele stivuite de o parte și de alta, fusese lăsat un culoar care ducea la o ușă. Se neliniști gîndindu-se că era poate încuiată, caz în care ar trebui s-o spargă fără uneltele adecvate și cu inevitabilul zgomot ce va rezulta. Afară ploua în continuare, vecinii dormeau probabil cu toții, însă pe asta nu putea conta, unii oameni au somnul atît de ușor, încît pînă și zumzetul unui țînțar e de ajuns ca să-i trezească, și atunci se scoală, merg la bucătărie să bea un pahar cu apă, aruncă afară o privire întîmplătoare și văd o gaură neagră în formă de dreptunghi

în zidul şcolii, poate comentează, Ce neglijenţi sînt ăia de la şcoală, lasă pe o vreme ca asta fereastra deschisă, dar stai puţin, dacă-mi aduc bine aminte, geamul ăla era închis, trebuie să fie de la vînt, a bătut tare, n-o să-i treacă nici unuia prin cap că înăuntru e un hoţ şi, dacă i-ar trece, ar fi o imensă greşeală, fiindcă domnul José, s-o mai amintim o dată, n-a venit aici ca să fure. Îşi spune acum c-ar trebui să închidă fereastra ca să nu se observe din afară efracţia, dar şovăie, poate ar fi mai bine s-o lase cum este, Se vor gîndi că a fost din cauza vîntului sau a neglijenţei vreunui angajat, dacă aş închide-o, imediat s-ar remarca lipsa geamurilor, mai ales că sînt mate, aproape albe. Încrezător că restul lumii îşi foloseşte inteligenţa de care dispune într-un mod la fel de deductiv ca şi el, domnul José se hotărî să lase fereastra deschisă şi începu de îndată să se tîrască printre mobile, pînă cînd ajunse la uşa care nu era închisă cu cheia. Răsuflă uşurat, în continuare n-avea a se teme de alte obstacole. Acum simţea nevoia unui scaun confortabil, o canapea ar fi şi mai de dorit, pentru a-şi petrece restul nopţii odihnindu-se, dacă nervii îi vor da pace, va putea chiar dormi. Îşi calculase mişcările ca un şahist cu experienţă, în fond nu e mare filosofie, cînd eşti îndeajuns de sigur de cauzele obiective imediate, să avansezi prospectiv prin evantaiul efectelor probabile şi posibile, luînd în consideraţie şi transformarea lor în cauze, totul generînd succesiv efecte cauze efecte şi cauze efecte cauze, la infinit, ştiind noi că aventura domnului José nu e sortită totuşi să-l ducă aşa departe. Celor cu mintea la cap trebuie să li se fi părut o nesăbuinţă felul cum registratorul s-a băgat de bunăvoie în gura lupului, iar acum, de parcă n-ar fi mare scofală, doreşte să-şi petreacă în linişte ultimele ore din noapte şi toată ziua de mîine, cu riscul de a fi prins în flagrant delict de cineva mai deductiv ca el în materie de ferestre deschise. Să recunoaştem totuşi c-ar fi o nesăbuinţă şi mai mare dacă ar porni din sală în sală aprinzînd luminile. Să pui cap la cap o fereastră deschisă cu o lumină aprinsă, cînd ştii că utilizatorii legitimi ai unei

case sau ai unei şcoli sînt absenţi, constituie o operaţie mentală la îndemîna fiecăruia, oricît de puţin bănuitor ar fi, de obicei cheamă poliţia.

Pe domnul José îl durea tot trupul, probabil că avea genunchii zdreliţi, poate însîngeraţi, neplăcuta senzaţie de rosătură, produsă de atingerea stofei pantalonilor, nu însemna altceva şi, pe deasupra, era ud şi murdar din cap pînă în picioare. Îşi scoase gabardina, care şiroia de apă, gîndindu-se, Dacă ar exista pe aici o încăpere interioară, aş putea aprinde lumina, şi o baie, o baie unde să mă spăl, cel puţin pe mîini. Îşi făcu drum pipăind, deschizînd şi închizînd uşi şi găsi ce căuta, mai întîi o odaie mică, fără geamuri, cu rafturi pe care erau puse materiale şcolare şi de birou, creioane, caiete, coli de hîrtie, pixuri, bureţi, călimări, rigle, echere, decimetre duble, compasuri, truse de desen, tuburi cu lipici, cutiuţe cu agrafe şi altele pe care nu ajunse să le identifice. Aprinzînd lumina, putu, în sfîrşit, să examineze pagubele produse de aventură. Rănile de la genunchi nu păreau atît de grave cum începuse să creadă, zgîrieturile erau superficiale, deşi dureroase. La lumina zilei, cînd nu va mai trebui să aprindă becuri, va căuta ceea ce se află în oricare şcoală, dulapul alb cu cele de trebuinţă pentru primul ajutor, dezinfectantul, spirtul medicinal, apa oxigenată, vata, pansamentele, compresele, leucoplastul, nici n-avea nevoie de atîtea. Gabardinei însă leacurile nu-i vor fi de folos, boala ei e murdăria, e untura de porc care impregnează materialul, Poate voi reuşi să scot cea mai mare parte cu alcool, îşi zise domnul José. Porni apoi în căutarea unei toalete şi avu noroc, judecînd după ordine şi curăţenie, era probabil cea utilizată de profesori. Fereastra ei, care şi ea dădea în spatele şcolii, avea, pe lîngă geamurile mate, evident mai necesare aici decît în magazia pe unde intrase, obloane interioare de lemn, mulţumită cărora putu, în sfîrşit, să aprindă lumina şi să se spele văzînd ce face. Apoi, cu forţele refăcute şi mai mult sau mai puţin curat, porni în căutarea unui loc de dormit.

Deşi, în vremurile sale de şcoală, nu frecventase un astfel de loc, atît de pretenţios şi cu asemenea dimensiuni, ştia, totuşi, că fiecare şcoală îşi are directorul ei, că fiecare director îşi are biroul lui, că fiecare birou are o canapea, exact lucrul pe care trupul său i-l cerea. Continuă aşadar să deschidă şi să închidă uşi, se uită în sălile scăldate într-o difuză lumină interioară care le dădea un aer fantomatic, unde băncile elevilor păreau morminte aliniate, catedra profesorului un sumbru spaţiu de sacrificiu, iar tabla neagră locul unde se făcea socoteala tuturora. Văzu, atîrnate pe pereţi, ca nişte pete tulburi, pe care timpul le întipăreşte pe epiderma fiinţelor şi lucrurilor, hărţile cerului, lumii şi ţărilor, hărţile hidrografice şi orografice ale fiinţei umane, canalizarea sîngelui, tranzitul digestiv, ordonarea muşchilor, comunicarea nervilor, armătura oaselor, foalele plămînilor, labirintul creierului, secţiunea ochilor, împletirea sexelor. Sălile de clasă se succedau una după alta de-a lungul coridoarelor care dădeau ocol liceului, pretutindeni se respira mirosul cretei, aproape la fel de vechi ca acela al trupurilor, unii chiar spun că Dumnezeu, înainte să se apuce să frămînte lutul din care, mai apoi, i-a fabricat, a desenat mai întîi cu creta bărbatul şi femeia pe suprafaţa primei nopţi, de aici provine singura certitudine pe care o avem, certitudinea că am fost, sîntem şi vom fi ţărînă şi că ne vom pierde într-o noapte la fel de profundă ca prima. În cîteva locuri, întunericul era greu, complet, parc-ar fi fost învelit în pînze negre, dar în altele plutea o reverberaţie oscilantă de acvariu, o fosforescenţă, o luminozitate albăstruie care nu putea proveni de la lumina felinarelor de pe stradă sau, dacă totuşi venea de la ele, traversînd geamurile se transfigura. Amintindu-şi de palida lumină veşnic suspendată deasupra mesei conservatorului, încercuită de bezna gata s-o înghită, domnul José murmură, Arhiva Generală e altfel, apoi adăugă, de parcă trebuia să-şi răspundă sieşi, Probabil, cu cît e mai mare diferenţa, cu atît mai mare va fi egalitatea şi cu cît e mai mare

egalitatea, cu atît mai mare va fi diferența, în momentul acela încă nu știa cît de aproape era de adevăr.

La etajul ăsta nu erau decît săli de clasă, biroul directorului se află, desigur, mai sus, departe de voci, de zgomotele incomode, de zarva intrării și ieșirii elevilor. Scara de acces avea deasupra un luminator, urcînd-o, treceai progresiv de la întuneric la lumină, ceea ce, în această circumstanță, n-are decît prozaica semnificație că putem să vedem unde punem piciorul. Hazardul noii căutări vru ca domnul José, înainte să găsească biroul directorului, să intre în secretariatul liceului, o sală cu trei ferestre care dădeau spre stradă. Mobilierul era cel obișnuit în servicii de această natură, cîteva birouri, un număr egal de scaune, dulapuri, arhive, fișiere, cînd le văzu, inima domnului José tresări, asta căuta, fișe, înmatriculări, registre, înscrisuri, notițe, istoria femeii necunoscute pe cînd era copilă și adolescentă, presupunînd că, în viața ei, nu mai existaseră alte școli. Domnul José trase la întîmplare un sertar al fișierului, dar lumina care venea de pe stradă nu era îndestulătoare pentru a percepe ce tip de înregistrare conțineau fișele. Am destul timp, își spuse domnul José, acum am nevoie de somn. Ieși din secretariat și, două uși mai încolo, dădu, în sfîrșit, peste biroul directorului. Comparîndu-l cu austeritatea Arhivei Generale, n-ar fi o exagerare să vorbim aici de lux. Podeaua era mochetată, fereastra avea draperii de pînză groasă, complet trase, biroul, în stil vechi, era amplu, jilțul de piele neagră, modern, domnul José află toate astea pentru că, deschizînd ușa și dînd peste o beznă totală, nu șovăi să aprindă, mai întîi, lanterna, iar apoi, de îndată, lustra din tavan. Jilțul directorului era comod, ar putea dormi în el, dar e mult mai bună canapeaua de trei locuri, largă și adîncă, ce părea că-și deschide generos brațele, oferind adăpost și odihnă trupului ostenit. Domnul José se uită la ceas, mai erau cîteva minute pînă la ora trei. Înțelegînd cît e de tîrziu, nu-și dăduse seama cum trecuse timpul, se simți deodată frînt de oboseală, Nu mai pot, își spuse și,

neputîndu-se stăpîni, începu să plîngă de pură epuizare nervoasă, un plîns dezlănțuit, aproape convulsiv, așa, în picioare, de parcă ar fi redevenit, într-o altă școală, băiețelul din clasele primare, care făcuse o poznă și fusese chemat la director ca să-și primească pedeapsa meritată. Aruncă pe jos gabardina udă, își scoase batista din buzunarul de la pantaloni și o duse la ochi, însă batista era la fel de udă ca tot restul, toată ființa lui, din cap pînă în picioare, acum își dădea seama, părea că mustește de apă ca și cum n-ar mai fi fost decît o cîrpă stoarsă, murdar trupul, rănit spiritul, amîndouă nefericite, Ce caut eu aici, se întrebă, dar nu vru să-și răspundă, se temu că motivul care-l mînase încoace, dezvăluit în asemenea circumstanțe, i se va părea absurd, nesăbuit, o faptă de nebun. Îl trecu brusc un fior, Te pomenești c-am răcit, rosti cu glas tare, imediat strănută de două ori, iar apoi, în timp ce-și sufla nasul, se trezi urmărind potecile capricioase ale gîndului, care merge unde vrea el, fără să dea explicații, și ajungînd la acei actori de cinema, care tot timpul cad îmbrăcați în apă sau își fac apariția uzi leoarcă după potop, dar niciodată nu fac pneumonie, nici măcar un simplu guturai, așa cum, în viața reală, se întîmplă în fiecare zi, cel mult se învelesc cu un pled peste hainele ude, idee complet stupidă dacă n-am ști că filmarea se va întrerupe imediat pentru ca actorul să se retragă în cabină, să facă o baie fierbinte și să-și pună halatul cu monogramă. Domnul José își scoase mai întîi pantofii, apoi se dezbrăcă de haină și de cămașă, își dădu jos pantalonii, pe care îi atîrnă într-un cuier înalt cu picior, aflat într-un colț, ce bine i-ar fi prins acum să se poată învelì cu pătura din film, accesoriu greu de găsit în cabinetul unui director de liceu, dar poate că directorul e o persoană în vîrstă și îi îngheață genunchii cînd stă jos prea mult timp. Spiritul deductiv al domnului José îl condusese și de astă dată la concluzia corectă, pătura era pliată cu grijă pe perna scaunului. Nu era mare, nu-l acoperea complet, însă era oricum mai bine decît să rămînă toată noaptea dezvelit. Domnul José stinse lumina din tavan, se

orientă după lanternă şi, oftînd, se întinse pe canapea, ghemuindu-se cît putea mai bine ca să încapă cu totul sub pătură. Continua să tremure, rufăria pe care o păstrase pe trup era umedă, probabil de transpiraţie, de la efort, ploaia nu putea să-i fi pătruns chiar pînă la piele. Se ridică în capul oaselor, îşi scoase maioul, chiloţii şi ciorapii, apoi se înfăşură în pătură, vrînd parcă să facă din ea o a doua piele, şi, ghemuindu-se ca o omidă, se cufundă în întunericul biroului, aşteptînd un strop de mizericordioasă căldură care să-l poarte în mizericordia somnului. Întîrzie căldura, întîrzie somnul, alungate de un gînd care nu voia să-i plece din minte, Şi dacă vine cineva, şi dacă mă prinde în starea asta, voia să spună în pielea goală, vor chema poliţia, îi vor pune cătuşe, îl vor întreba numele, vîrsta şi profesia, mai întîi ar veni directorul liceului, apoi şeful Arhivei Generale şi amîndoi se vor uita la el cu o privire de severă condamnare, Ce căutaţi aici, vor întreba, iar el nu va avea glas să răspundă, ce să explice, că umbla în căutarea unei femei necunoscute, precis vor izbucni cu toţii în hohote de rîs, după aceea vor întreba din nou, Ce căutaţi aici, şi vor repeta întrebarea pînă le va mărturisi totul, ca dovadă au continuat s-o repete în vis atunci cînd, în sfîrşit, spre dimineaţă, domnul José reuşi să-şi părăsească extenuanta veghe sau ea îl părăsi pe el.

Se trezi tîrziu, visînd că se află din nou în magazie, cu ploaia prăvălindu-se peste el cu un bubuit de cataractă, şi că femeia necunoscută, împrumutînd chipul unei actriţe de cinema din colecţia lui, aşezată pe pervazul ferestrei şi cu pledul directorului împăturit în poală, îl aştepta să-şi termine urcuşul, spunîndu-i, Era mai bine să bateţi la uşa principală, la care el, gîfîind, răspundea, Nu ştiam că eşti aici, iar ea, Sînt mereu aici, nu ies niciodată, apoi părea că vrea să se aplece să-l ajute să urce, însă deodată dispăru, magazia dispăru odată cu ea, rămase numai ploaia, curgînd, curgînd fără oprire peste scaunul şefului Arhivei Generale, unde domnul José se văzu pe sine însuşi aşezat. Îl durea

puțin capul, dar răceala nu părea să se fi agravat. Printre faldurile draperiei se strecura o lamă foarte subțire de lumină cenușie, ceea ce însemna că, deși crezuse contrariul, nu fusese trasă complet. Nu cred c-a observat cineva, își spuse, și avea dreptate, neînchipuit de strălucitoare este lumina stelelor, dar cea mai mare parte se pierde în spațiu și ajunge chiar și un simplu vălătuc de ceață pentru a răpi ochilor noștri razele care-au prisosit. Un vecin de vizavi, ieșit la fereastră să vadă cum e vremea, și-ar fi închipuit că e o licărire a ploii acel fir luminos, unduind printre picăturile ce alunecau pe geam. Învelit în pled, domnul José întredeschise ușor draperiile, era rîndul lui să vadă cum e vremea. În clipa aceea nu ploua, dar cerul era acoperit de un singur nor întunecat, plutind atît de jos încît părea că atinge acoperișurile, ca o lespede imensă. Mai bine, își spuse, cu cît umblă mai puțină lume pe stradă, cu atît mai bine. Merse să pipăie rufăria de care se dezbrăcase, să vadă dacă o putea îmbrăca. Cămașa, maioul, chiloții și ciorapii se uscaseră acceptabil, pantalonii mult mai puțin, iar hainei și gabardinei le mai trebuiau încă multe ore. Și le puse pe toate, în afară de pantaloni, ca să evite rosăturile stofei înăsprite de umezeală pe genunchii zdreliți, și porni în căutarea cabinetului medical. După logică, ar trebui să fie instalat la parter, în apropierea sălii de sport și a accidentelor ce-i sînt proprii, lîngă locul de recreație, unde, în pauze, în jocuri mai mult sau mai puțin violente, elevii ies să-și reverse energia, dar mai ales plictiseala și angoasa provocată de studiu. Ghicise bine. După ce-și spălă rănile cu apă oxigenată, le unse cu dezinfectant cu miros de iod și le bandajă cu grijă, punînd o cantitate exagerată de pansamente și adezive care-i dădeau aerul că poartă genunchiere. Cu toate astea, își putea îndoi articulațiile îndeajuns pentru a păși. Își puse pantalonii și se simți alt om, dar nu într-atît încît să uite indispoziția generalizată a bietului său trup. Pe aici trebuie să existe ceva împotriva răcelii și durerii de cap, își spuse și, curînd, după ce găsise ce-i trebuia, avea deja două pastile în stomac. Nu trebuise să ia precauții ca

să nu fie văzut de afară, fereastra de la cabinetul medical, aşa cum era de aşteptat, avea şi ea geamurile mate, dar, de acum înainte, va trebui să fie foarte atent la mişcările pe care le va face, nici o clipă de distracţie, să se ţină cît mai departe de ferestre, să umble de-a buşilea dacă va fi nevoit să se apropie de vreun geam, în fine, să procedeze ca şi cum toată viaţa s-ar fi ocupat numai de spargeri. O arsură subită în stomac îi arătă greşeala pe care o făcuse luînd pastilele fără să fi mîncat nimic înainte, barem un biscuit, Foarte bine, dar de unde biscuiţi, se întrebă, înţelegînd că avea acum altă problemă de rezolvat, mîncarea, de vreme ce n-o să poată părăsi clădirea înainte de lăsarea nopţii, Noaptea tîrziu, preciză. Deşi, aşa cum ştim, e vorba de o persoană uşor de mulţumit în chestiuni de alimentaţie, va trebui să-şi înşele cumva foamea pînă la întoarcerea acasă, dar domnul José îi răspunse necesităţii cu aceste cuvinte stoice, Lasă, nu e decît o zi, n-o să mor dacă rabd cîteva ore. Ieşi din cabinetul medical şi, cu toate că secretariatul, unde îşi va întreprinde căutările, se afla la etajul doi, se hotărî, din simplă curiozitate, să facă turul încăperilor de la parter. Găsi imediat sala de sport, cu vestiarele ei, spalierele şi alte aparate, bîrna, capra, inelele, bara, trambulina, saltelele, în şcolile de pe vremea lui nu se vedeau asemenea progrese atletice, nici el nu şi le-ar fi dorit, avînd pe atunci, ca şi astăzi, ceea ce se numeşte, în general, o constituţie firavă. Arsurile la stomac erau tot mai puternice, în gură îi urca o undă acidă care îl înţepa în gît, cel puţin dacă l-ar fi lăsat durerea de cap, E răceala, probabil am febră, gîndi în momentul cînd deschidea altă uşă. Era, binecuvîntată fie curiozitatea, sala de mese. Atunci, gîndului domnului José îi crescură aripile, se precipită rapid pe urmele mîncării, Unde e o sală de mese, e şi o bucătărie, şi unde e o bucătărie, nu trebui să-şi continue gîndul, bucătăria era în faţa lui, cu maşina de gătit, oalele şi cratiţele, farfuriile şi paharele, dulapurile, enormul ei frigider. Se duse glonţ la frigider, îl deschise larg, alimentele apărură iluminate ca de o aură

strălucitoare, încă o dată să-l lăudăm pe zeul curioşilor şi, de asemenea, pe cel al spărgătorilor, uneori tot atît de vrednic de laudă. Un sfert de oră mai tîrziu, domnul José se simţea cu totul alt om, cu trupul şi sufletul revigorate, cu hainele aproape uscate, genunchii bandajaţi, stomacul ocupat cu ceva mai hrănitor şi mai consistent decît două pilule amare împotriva răcelii. La prînz va reveni în bucătărie, la acest umanitar frigider, dar acum trebuia să caute în fişierele din secretariat, să mai facă un pas înainte, curînd va şti dacă mare, dacă mic, în cercetarea evenimentelor din viaţa necunoscutei femei care, acum treizeci de ani, pe vremea cînd era doar o fetiţă cu ochi serioşi şi cu un breton căzînd peste sprîncene, se aşezase poate în această bancă să-şi mănînce gustarea, pîine cu marmeladă, poate tristă din pricina petei de cerneală pe care o lăsase să cadă pe extemporal, poate fericită pentru că naşa i-a promis o păpuşă.

Eticheta de pe sertar era explicită, Elevi în ordine alfabetică, alte sertare prezentau distihuri diferite, Elevi din Clasa Întîi, Elevi din Clasa A Doua, Elevi din Clasa A Treia şi aşa mai departe, pînă la ultimul an de curs. Spiritul profesional al domnului José aprecie cu plăcere sistemul arhivei, organizat în aşa fel încît să faciliteze accesul la fişele elevilor pe două căi convergente şi complementare, una generală, alta particulară. Un sertar aparte conţine fişele profesorilor, după cum se putea citi pe eticheta care era lipită deasupra, Profesori. Privindu-l, în spiritul domnului José se puseră instantaneu în mişcare angrenajele eficientului său mecanism deductiv, Dacă, aşa cum e logic de presupus, îşi spuse, profesorii din sertar sînt cei de acum, atunci fişele elevilor, din simplă coerenţă arhivistică, trebuie să se refere la populaţia şcolară actuală, de altfel, oricine şi-ar da seama că fişele elevilor din treizeci de ani şcolari, asta făcînd socotelile la minim, n-ar putea niciodată să încapă în această jumătate de duzină de sertare, oricît de subţire ar fi cartonul folosit. Fără nici o speranţă, numai pentru a avea conştiinţa împăcată, domnul José deschise

sertarul unde, în acord cu ordinea alfabetică, ar trebui să se afle fişa femeii necunoscute. Nu era acolo. Închise sertarul, se uită împrejur, Trebuie să existe un alt fişier cu documentele foştilor elevi, îşi spuse, e imposibil să le distrugă cînd termină şcoala, ar fi un atentat împotriva celor mai elementare reguli de arhivistică. Dacă un asemenea fişier exista, nu se afla aici. Nervos, deşi ghicea că e inutil, deschise dulapurile şi sertarele birourilor. Nimic. Capul, ca şi cum n-ar fi putut suporta decepţia, începu să-l doară şi mai tare. Şi acum, José, se întrebă. Acum caut, îşi răspunse. Ieşi din secretariat, se uită într-o parte şi într-alta în lungul coridorului. Aici nu se aflau săli de clasă, aşadar compartimentele acestui etaj, în afară de biroul directorului, ar trebui să aibă alte destinaţii, unul dintre ele, aşa cum văzu imediat, era cancelaria, altul servea ca magazie pentru ceea ce părea material şcolar ieşit din uz, iar ultimele două conţineau, în sfîrşit, ceea ce, aparent, trebuia să fie, orînduită în cutii puse pe etajere mari, arhiva istorică a şcolii. Domnul José exulta, dar, e avantajul celui care îşi cunoaşte meseria sau, dimpotrivă, neplăcutul dezavantaj dacă s-a spulberat speranţa, cîteva minute i-au fost de ajuns pentru a constata că nici aici nu găsise ce căuta, arhiva nu conţinea decît corespondenţă birocratică, aici se aflau scrisorile primite, duplicatele celor trimise, statistici, grafice de frecvenţă, de promovare, broşuri legislative. Mai răscoli o dată, de două ori, zadarnic. Disperat, ieşi pe coridor, Atîtea eforturi degeaba, rosti, iar apoi, din nou, străduindu-se să asculte de logică, E imposibil, blestematele alea de fişe trebuie să fie pe undeva, dacă oamenii ăştia nu şi-au distrus corespondenţa din atîţia ani, corespondenţă care nu mai e bună de nimic, cu atît mai puţin n-ar fi putut distruge fişele elevilor, sînt documente nepreţuite pentru biografi, nu m-aş mira dacă unii din colecţia mea ar fi frecventat acest liceu. În alte circumstanţe, poate că domnul José s-ar fi gîndit că, aşa cum îi venise ideea să-şi îmbogăţească colecţia de extrase din ziare cu copiile certificatelor de naştere, ar fi la fel de interesant să le poată adăuga

documentaţia referitoare la frecvenţa şi notele şcolare. Oricum, nu e decît un vis imposibil de realizat. Una e să ai actele de naştere la îndemînă, în Arhiva Generală, alta să umbli prin oraş dînd spargeri în şcoli, doar pentru a afla dacă cineva a avut un patru sau un şapte la matematică în clasa a noua sau dacă altcineva a fost, într-adevăr, atît de indisciplinat pe cît îi plăcea să declare în interviuri. Şi dacă, pentru a intra în fiecare dintre aceste şcoli, va trebui să sufere la fel de mult cum suferise în aceasta, atunci ar fi mai bine să rămînă cuminte în tihna casei sale, resemnat să cunoască din lume numai ceea ce poate atinge cu mîna fără să iasă afară, cuvinte, imagini, iluzii.

Hotărît să lămurească lucrurile o dată pentru totdeauna, domnul José intră din nou în arhivă, Dacă mai există logică în lume, fişele ar trebui să fie aici, îşi spuse. Rafturile din primul compartiment, cutie cu cutie, teanc după teanc, au fost trecute printr-un pieptene des, expresie care îşi are probabil originea în vremea cînd oamenii trebuiau să se pieptene cu aşa ceva, numindu-l şi pieptene de gîngănii, pentru a vîna ceea ce un pieptene normal lăsa să scape, dar căutarea se dovedi iar nulă, nici urmă de fişe. De fapt, găsi cîteva, orînduite într-o cutie mare, dar numai din ultimii cinci ani. Convins acum că toate celelalte fişe fuseseră, în cele din urmă, distruse, rupte, aruncate la gunoi, poate chiar arse, domnul José păşi, fără speranţă, în al doilea compartiment, cu indiferenţa celui care se mărgineşte să îndeplinească o datorie inutilă. Totuşi, ochilor lui, dacă expresia nu e complet nepotrivită în această propoziţie, li se făcu milă de el, oricît am căuta, nu găsim altă explicaţie pentru faptul că i-au pus înainte, imediat, uşa îngustă dintre două corpuri de rafturi, de parcă ar fi ştiut, de la bun început, că ea trebuia să se afle acolo. Domnul José crezu c-a ajuns la capătul lungii sale pătimiri, la încununarea eforturilor făcute, să recunoaştem, într-adevăr, că opusul ar însemna o inadmisibilă cruzime a sorţii, un motiv trebuie să aibă lumea pentru a se încăpăţîna să afirme, în ciuda necazurilor vieţii, că după uşă nu se ascunde tot

timpul ghinionul, cel puțin după ușa de aici, ca în vechile basme, trebuie să se ascundă o comoară, chiar dacă, pentru a ajunge la ea, mai e de luptat cu balaurul. Acestuia nu-i curg bale de furie pe fălci, nu-i țîșnesc din nări flăcări și vălătuci de fum, nu urlă de se cutremură pămîntul, e pur și simplu o beznă încremenită în așteptare, densă și mută ca adîncul mării, oameni cu faimă de viteji n-ar avea curajul să meargă mai departe, unii chiar ar lua-o la goană, îngroziți de spaima că bestia imundă le va înfige ghearele în gît. Nefiind un ins pe care l-am recomanda ca exemplu sau model de bravură, totuși, după anii petrecuți în Arhiva Generală, domnul José a dobîndit o anume cunoaștere a nopții, a umbrei, a întunericului și a beznei, care a reușit să-i compenseze timiditatea naturală, permițîndu-i acum, fără o teamă excesivă, să-și întindă brațul în interiorul trupului balaurului, în căutarea întrerupătorului. Îl găsi, apăsă, dar nici o lumină nu se aprinse. Tîrșîindu-și picioarele ca să nu se împiedice, înaintă puțin cîte puțin pînă cînd glezna i se lovi de o margine ascuțită. Se aplecă să pipăie obstacolul și, în timp ce înțelegea că e vorba de o treaptă metalică, simți în buzunar volumul lanternei de care uitase, copleșit de atîtea emoții contradictorii. Avea în față o scară în formă de melc, care urca spre o beznă și mai densă decît cea de pe pragul ușii și care înghițea fasciculul de lumină înainte ca acesta să-i poată arăta drumul spre vîrf. Scara n-are balustradă, exact lucrul de care se teme cel mai tare cel care suferă atît de mult de pe urma amețelilor, pe a cincea treaptă, dacă va reuși să ajungă la ea, domnul José își va pierde noțiunea înălțimii reale, va simți că se prăbușește în gol și va cădea. Dar nu s-a întîmplat așa. Domnul José e ridicol, însă nu-i pasă, numai el știe cît e de absurd și de nesăbuit tot ce face, nu-l poate vedea nimeni cum se tîrăște în susul scării ca o șopîrlă care nu s-a trezit încă bine după hibernare, agățîndu-se îngrozit de trepte, una, apoi alta, cu trupul străduindu-se să acompanieze curba helicoidală care pare că nu se mai termină, cu genunchii din nou martirizați. Cînd mîinile

domnului José atinseră, în sfîrşit, duşumeaua netedă a podului, forţele trupului pierduseră de mult bătălia cu spiritul înspăimîntat, de aceea nu reuşi să se scoale imediat, rămase întins aşa cum era, pe burtă, cu cămaşa şi faţa lipite de praful care acoperă podeaua, cu picioarele spînzurînd peste trepte, cît au de îndurat aceia care şi-au părăsit pacea căminului ca să se arunce în aventuri nebuneşti.

După cîteva minute, încă în patru labe, căci nu era atît de nechibzuit încît să facă imprudenţa să se ridice în picioare în mijlocul beznei, riscînd să facă un pas greşit şi să se prăvălească în abisul de unde venise, domnul José, răsucindu-şi cu greu trupul, reuşi să scoată din nou lanterna, pe care o pusese în buzunarul din spate de la pantaloni. O aprinse şi plimbă lumina pe podeaua din faţă. Pe jos se aflau hîrtii împrăştiate, cutii de carton, unele sparte, totul acoperit de praf. La cîţiva metri mai încolo deslusi ceva care semăna cu nişte picioare de scaun. Ridică încet fasciculul de lumină, într-adevăr, era un scaun. Părea în stare bună, fundul, spătarul, iar deasupra, spînzurat de tavanul scund, se vedea un bec fără abajur. La fel ca în Arhiva Generală, îşi spuse domnul José. Dirijă fasciculul de lumină spre pereţii dimprejur, se iviră siluete fugare de rafturi, care păreau să dea ocol întregului compartiment. Nu erau înalte, nici n-ar fi putut fi din cauza pantei acoperişului, şi gemeau de cutii şi de vrafuri informe de hîrtii. Unde o fi întrerupătorul, se întrebă domnul José, şi răspunsul nu se lăsă aşteptat, E jos şi nu funcţionează, Doar cu lanterna asta nu cred că voi reuşi să găsesc fişele şi am impresia că bateria e pe sfîrşite, Trebuia să te gîndeşti dinainte la asta, Poate c-au pus aici alt întrerupător, Chiar dacă au pus, am văzut că becul e ars, Nu ştim decît că am acţionat întrerupătorul şi că lumina nu s-a aprins, Vezi, Poate să însemne şi alte lucruri, Ce anume, Că jos nu e bec, Deci am dreptate, cel de aici e ars, Nimic nu ne spune că n-ar exista două întrerupătoare şi două becuri, unul pe scară şi altul în pod, cel de jos e ars, cel de sus nu ştim încă, Dacă tot ai

fost în stare să deduci atîtea, poate descoperi şi întrerupătorul becului de aici. Domnul José abandonă poziţia incomodă în care continua să se afle şi se aşează în fund pe duşumea, O să ies de aici cu hainele într-o stare mizerabilă, îşi spuse şi îndreptă lumina lanternei spre peretele de lîngă scară, Dacă există, aici ar trebui să fie. Îl descoperi exact în momentul cînd ajunsese la concluzia demoralizantă că singurul întrerupător era cel de jos. Proptindu-şi întîmplător mîna liberă pe podea, pe cînd încerca să-şi găsească echilibrul, becul din tavan se aprinse, întrerupătorul, din cele cu buton, fusese instalat pe duşumea, la îndemîna celui care urca scara. Lumina gălbuie a becului abia de atingea peretele din fund, pe jos nu se vedea nici o urmă de pas. Amintindu-şi de fişele pe care le văzuse la etajul de dedesubt, domnul José rosti cu glas tare, De cel puţin şase ani n-a mai intrat nimeni aici. Cînd ecoul cuvintelor se stinse, domnul José observă că în pod se lăsase o tăcere adîncă, de parcă tăcerea dinainte ar fi conţinut o tăcere mai mare, poate gîngăniile lemnului şi-au întrerupt activităţile de excavare. De tavan atîrnau pînze de păianjen negre de praf, proprietarii trebuie să fi murit de mult din lipsă de hrană, nimic nu putea atrage aici vreo muscă rătăcită, pe deasupra uşa de jos era închisă, iar moliile şi carii din hîrtie şi grinzi n-aveau nici un motiv să schimbe pentru lumea din afară galeriile de celuloză unde trăiau. Domnul José se ridică, se chinui zadarnic să-şi scuture praful de pe pantaloni şi cămaşă, chipul lui părea al unei paiaţe extravagante, cu o pată mare pe un singur obraz. Se aşeză pe scaun, sub bec, şi începu să vorbească de unul singur, Să raţionăm, spuse, să raţionăm, dacă fişele vechi sînt aici, şi totul arată că da, e prea puţin probabil că le voi găsi grupate elev cu elev, că fişele fiecăruia vor fi toate la un loc în aşa fel încît să poţi cuprinde dintr-o singură privire întreaga lui traiectorie şcolară, cred mai degrabă că secretariatul, la finele fiecărui an şcolar, făcea un pachet din toate fişele corespunzînd acelui an şi le depozita aici, nu-şi bătea capul nici măcar să le pună în cutii, ori cine ştie, e de văzut, sper, totuşi,

dacă a fost aşa, să se fi gîndit cel puţin să scrie pe ele anul la care se referă, oricum e doar o chestiune de timp şi de răbdare. Concluzia nu adăugase mare lucru premiselor, de la începutul vieţii sale domnul José ştie că nu-i trebuie decît timp ca să-şi poată exercita răbdarea, de la început speră că răbdarea nu va duce lipsă de timp. Se ridică şi, fidel regulii care spune că, în toate operaţiile de căutare, cel mai bine e să începi întotdeauna de la un capăt, avansînd cu metodă şi disciplină, se apucă de treabă, pornind de la una dintre extremităţile unui şir de rafturi, hotărît să nu lase hîrtie peste hîrtie fără să verifice dacă între cea de jos şi cea de deasupra nu se ascundea altă hîrtie. Deschidea cutii, dezlega pachete, fiecare mişcare pe care o făcea ridica nori de praf, atît de groşi încît, ca să nu se sufoce, trebui să-şi lege batista peste nas şi peste gură, un procedeu preventiv pe care registratorii erau sfătuiţi să-l aplice ori de cîte ori trebuiau să meargă în sectorul morţilor din Arhiva Generală. În cîteva minute, mîinile i se înnegriră, batista îşi pierdu orice urmă din albul iniţial, domnul José se preschimbă într-un miner sperînd să găsească pe fundul minei de cărbune carbonul pur al unui diamant.

Prima fişă apăru după o jumătate de oră. Fetiţa nu mai purta breton, dar ochii, în această fotografie făcută la cincisprezece ani, îşi păstrau expresia de gravitate îndurerată. Cu grijă, domnul José se duse s-o pună pe scaun şi îşi continuă căutarea. Lucra ca într-un vis, minuţios, febril, de sub degetele lui îşi luau zborul molii înspăimîntate de lumină şi, încetul cu încetul, ca şi cum ar fi răscolit printre resturile dintr-un mormînt, praful i se lipea de piele, atît de fin încît pătrundea prin rufărie. La început, cînd găsea cîte un pachet de fişe, căuta imediat ce-l interesa, apoi începu să zăbovească asupra unor nume şi imagini, fără nici un scop, doar pentru că erau acolo şi nimeni nu va mai intra vreodată în acel pod pentru a da la o parte praful ce le acoperea, sute, mii de chipuri de băieţi şi fete, uitîndu-se drept la obiectiv, cealaltă parte a lumii, aşteptînd nici ei nu

ştiau ce anume. În Arhiva Generală nu era aşa, în Arhiva Generală nu existau decît cuvinte, în Arhiva Generală nu puteai vedea cum se schimbaseră şi se schimbau chipurile, cînd acesta e lucrul cel mai important, schimbarea adusă de timp, şi nu numele, care nu se modifică niciodată. Cînd stomacul domnului José începuse să chiorăie de foame, pe scaun erau şapte fişe, două dintre ele cu portrete identice, mama trebuie să fi spus, Ia poza de anul trecut, nu e cazul să mergi la fotograf, iar ea a luat-o, regretînd că anul ăsta nu putea avea o fotografie nouă. Înainte de a coborî la bucătărie, domnul José intră în toaleta directorului ca să se spele pe mîini, se sperie văzîndu-se în oglindă, nu-şi închipuise că putea să arate astfel, un chip foarte murdar, brăzdat de urme de sudoare, Parcă n-aş fi eu, însă probabil nu fusese niciodată în asemenea măsură el însuşi. Cînd sfîrşi de mîncat, urcă în pod cît de repede i-o îngăduiau genunchii, îi venise în minte că dacă se stingea lumina, ipoteză de luat în consideraţie pe o astfel de ploaie, n-o să-şi poată termina căutarea. Presupunînd că fata nu repetase nici un an, mai avea de găsit cinci fişe şi, dacă rămînea acum pe întuneric, efortul lui se va dovedi în parte zadarnic, căci în şcoală nu va mai putea intra. Absorbit de muncă, uitase de durerea de cap, de răceală, dar acum îşi dădea seama că se simţea mai rău. Coborî din nou ca să mai ia două pastile, urcă înapoi, luptîndu-se cu slăbiciunea, şi îşi reluă munca. Se însera cînd găsi ultima fişă. Stinse lumina din pod, închise uşa şi, ca un somnambul, îşi puse haina şi gabardina, curăţă cît de bine se pricepu semnele trecerii sale şi se aşeză să aştepte noaptea.

A doua zi de dimineaţă, cînd Arhiva Generală abia îşi începuse programul, cu funcţionarii deja aşezaţi la locurile lor, domnul José întredeschise uşa de comunicare şi făcu pst, pst pentru a atrage atenţia colegului registrator care se afla cel mai aproape. Omul îşi întoarse capul şi văzu un chip congestionat, clipind des din ochi, Ce doriţi, întrebă, cu un glas şoptit ca să nu perturbe serviciul, dar strecurînd în cuvinte un ton de recriminare ironică, de parcă scandalul absenţei nu făcuse decît să-i dea dreptate celui deja scandalizat de întîrziere, Sînt bolnav, spuse domnul José, nu pot să vin la serviciu. Colegul se sculă, contrariat, făcu trei paşi spre inspectorul din sectorul său şi îl informă, Scuzaţi-mă, domnule, a venit domnul José şi spune că e bolnav. La rîndul sau, inspectorul se ridică, făcu patru paşi spre subşeful respectiv şi îl informă, Scuzaţi-mă, domnule, a venit registratorul, domnul José, şi spune că e bolnav. Înainte de a face cei cinci paşi care îl separau de biroul conservatorului, subşeful veni să se intereseze de natura bolii, De ce vă plîngeţi, întrebă, Sînt răcit, răspunse domnul José, O răceală n-a fost niciodată un motiv pentru a lipsi de la lucru, Am febră, De unde ştiţi că aveţi febră, Mi-am pus termometrul, Cîteva zecimi de grad deasupra temperaturii normale, Nu, domnule, am treizeci şi nouă, La o simplă răceală nu urcă niciodată aşa de mult, Atunci poate am gripă, Sau pneumonie, Nu cobiţi, Admit numai o ipoteză, nu cobesc, Scuzaţi-mă, era o expresie, Şi cum aţi ajuns în această stare, Cred că a fost din pricina ploii care m-a prins, Imprudenţele se plătesc, Aveţi dreptate, Bolile contractate din motive străine de serviciu n-ar trebui luate

în consideraţie, Într-adevăr, nu eram de serviciu, Îl voi informa pe şef, Da, domnule, Nu închideţi uşa, s-ar putea să dorească să vă dea vreo instrucţiune, Da, domnule. Conservatorul nu dădu instrucţiuni, se mărgini să arunce o privire pe deasupra capetelor aplecate ale funcţionarilor, făcînd un gest cu mîna, o mişcare scurtă, ca şi cum ar fi dispreţuit subiectul ca lipsit de importanţă sau ar fi amînat pe mai tîrziu atenţia pe care intenţiona să i-o acorde, de la distanţa unde se află, domnul José nu e în stare să distingă diferenţa, presupunînd că ochii lui inflamaţi şi plini de lacrimi ar putea vedea atît de departe. În orice caz, închipuiţi-vă că domnul José, înspăimîntat de această privire, fără să-şi dea seama ce face, deschise puţin mai mult uşa, arătîndu-se pe de-a-ntregul Arhivei Generale, cu un halat vechi pe deasupra pijamalei, cu picioarele vîrîte în nişte papuci scîlciaţi, cu aerul abătut al celui care a făcut o răceală cumplită sau o gripă păcătoasă sau o bronhopneumonie din cele care te omoară, nu ştii niciodată, de atîtea ori în viaţă o boare uşoară se preschimbă în uragan distrugător. Subşeful se apropie ca să-i spună că azi sau mîine va fi vizitat de medicul oficial, însă imediat, ca prin minune, rosti cîteva cuvinte pe care nici un funcţionar inferior al Arhivei Generale, el sau altul, nu avusese fericirea să le audă vreodată, Şeful vă urează însănătoşire grabnică, chiar subşefului nu-i venea să creadă ce spune. Stupefiat, domnul José avu totuşi destulă prezenţă de spirit ca să-şi întoarcă privirile spre conservator în semn de mulţumire pentru urarea neaşteptată, însă acesta îşi ţinea capul plecat, ca şi cum s-ar fi dedicat muncii, ceea ce, cunoscînd noi obiceiurile lucrătoare ale acestei Arhive Generale, este mai mult decît îndoielnic. Încet, domnul José închise uşa şi, tremurînd de emoţie şi de febră, se băgă în pat.

Nu prinsese numai acea ploaie care-l potopise în timp ce, alunecînd pe acoperişul magaziei, se străduia să pătrundă în şcoală. Cînd, la căderea nopţii, ieşise în sfîrşit pe fereastră, ajungînd în stradă, nu-şi putea imagina,

sărmanul, ce-l aşteaptă. Neplăcutele circumstanţe ale escaladei, plus praful acumulat în arhiva din pod îl aduseseră într-o stare de indescriptibilă murdărie care-l acoperea din cap pînă în picioare, cu faţa şi părul năclăite de negreală, mîinile ca doi butuci mînjiţi de cărbune, ca să nu mai vorbim de îmbrăcăminte, gabardina îmbibată de grăsime şi transformată în zdreanţă, pantalonii de parcă s-ar fi tăvălit în smoală, cămaşa care părea c-a fost folosită la curăţirea unui coş acoperit de secole de funingine, orice vagabond, chiar trăind în cea mai cumplită mizerie, ar fi ieşit pe stradă cu haine mai demne. Cînd domnul José, la două străzi de şcoală, opri un taxi ca să se întoarcă acasă, se întîmplă ce era de aşteptat, şoferul, văzînd arătarea neagră, apărută subit din măruntaiele nopţii, se înspăimîntă şi acceleră, şi n-a fost singura dată, trei taxiuri, cărora domnul José le făcu semn după aceea, dispărură după colţ de parcă erau urmărite de diavol. Domnul José se resemnă să se întoarcă acasă pe jos, nici măcar într-un autobuz n-ar fi îndrăznit acum să se urce, răbdare, încă o oboseală se va adăuga oboselii care de-abia îl lăsa să-şi tîrască picioarele, dar, din nenorocire, peste puţină vreme, ploaia reîncepu să cadă şi nu se opri nici o clipă în timpul nesfîrşitului drum, străzi, străduţe, pieţe, bulevarde, printr-un oraş care părea pustiu, un om singur, şiroind de apă, fără măcar o umbrelă să-l apere de rafale, se înţelege de ce, nimeni nu porneşte la atac cu umbrela după el, e ca-n război, s-ar putea adăposti în golul unei uşi, aşteptînd o pauză a cerului, dar n-avea rost, mai mult de atît nu se putea uda. Cînd domnul José ajunse acasă, singura parte relativ uscată din îmbrăcămintea lui era un buzunar al hainei, cel interior din partea stîngă, unde pusese fişele şcolare ale femeii necunoscute, umblase tot timpul cu mîna dreaptă pe ele, apărîndu-le de ploaie, dacă l-ar fi zărit cineva ar fi crezut, văzîndu-i chipul suferind, că îi era rău de la inimă. Dîrdîind, se dezbrăcă pînă la piele, întrebîndu-se vag cum va rezolva problema curăţării mormanului

de rufe aruncate pe podea, nu stătea atît de bine cu hainele, pantofii, ciorapii şi cămăşile ca să le poată trimite la curăţătorie pe toate odată, de parcă ar fi avut nu ştiu cîte, un costum complet, cu siguranţă, mîine îi va lipsi cîte ceva, cînd va trebui să se îmbrace cu ce-i rămăsese. Se hotărî să lase problema pe mai tîrziu, acum trebuia să se spele de mizerie, dar boilerul funcţiona prost, apa ieşea cînd fierbinte, cînd rece ca gheaţa, numai cînd se gîndi la asta şi se înfioră din cap pînă în picioare, apoi, încercînd parcă să-şi dea curaj, murmură, Poate că face bine la răceală, un jet cald, altul rece, aşa am auzit. Intră în cămăruţa care ţinea loc de baie, se privi în oglindă şi înţelese spaima şoferilor, în locul lor ar fi făcut la fel, ar fi fugit mîncînd pămîntul de arătarea cu ochii afundaţi în orbite şi gura cu urme de bale negre la colţuri. Boilerul nu se purtă prea urît de astă dată, doar la început îl şfichiui cu două biciuri reci, apa deveni apoi caldă şi reconfortantă, din cînd în cînd cîte un şuvoi opărit chiar îl ajută să dizolve murdăria. Ieşind din baie, domnul José se simţea ca nou, însă, de cum se băgă în pat, reîncepu să tremure, se gîndi să deschidă sertarul noptierei, unde ţinea termometrul, care curînd îi spuse, Treizeci şi nouă de grade, dacă mîine-dimineaţă mă voi simţi ca acum n-am să pot merge la lucru. Ori din pricina febrei, ori a oboselii, sau a celor două la un loc, gîndul nu-l nelinişti, nedisciplinata idee de a lipsi de la serviciu nu i se păru ciudată, în acel moment domnul José nu părea domnul José sau erau doi domni José culcaţi în acelaşi pat, cu pătura trasă pînă la nas, un domn José care-şi pierduse simţul responsabilităţii, alt domn José căruia nu-i mai păsa. Cu lumina aprinsă, dormită cîteva minute, dar imediat se trezi tresărind, visase c-a uitat fişele pe scaunul din pod, că le-a abandonat în mod deliberat, ca şi cum toată aventura nu avusese alt scop decît să le caute şi să le găsească. Visă, de asemenea, că intra cineva în pod după plecarea lui şi că, văzînd teancul cu treisprezece fişe, se întreba, Ce mister se ascunde aici. Pe

jumătate ameţit, se ridică să le caute, le pusese pe masă cînd îşi golise buzunarele hainei, apoi se întoarse în pat. Fişele erau pătate de urme de degete negre, unele chiar îi arătau cu absolută claritate amprentele digitale, mîine va trebui să le şteargă ca să elimine orice posibilitate de identificare, Ce prostie, îşi spuse, tot ce atingem rămîne cu amprentele noastre digitale, le şterg pe astea şi las altele, deosebirea e că unele sînt vizibile, altele nu. Închise ochii şi curînd recăzu în somnolenţă, mîna care de-abia ţinea fişele alunecă pe cuvertură, cîteva au căzut pe jos, erau pozele unei fete la diferite vîrste, de la fetiţă la adolescentă, aduse abuziv aici, nimeni n-are dreptul să-şi însuşească portrete ce nu-i aparţin, doar dacă i-au fost oferite, cînd iei în buzunar fotografia cuiva e ca şi cum i-ai lua o parte din suflet. Visul domnului José, dar din acesta nu se deşteptă, era acum altul, se vedea pe sine însuşi curăţind amprentele digitale pe care le lăsase prin şcoală, erau pretutindeni, pe fereastra pe unde intrase, în cabinetul medical, în secretariat, în biroul directorului, în sala de mese, în bucătărie, în arhivă, de cele din pod hotărî că nu merita să se ocupe, acolo nu va urca nimeni ca apoi să se întrebe, Ce mister se ascunde aici, problema era că mîinile care ştergeau urma vizibilă lăsau o urmă invizibilă, dacă directorul liceului se va plînge de spargere poliţiei şi se va face o investigaţie serioasă, domnul José va ajunge la închisoare, la fel de sigur cum doi cu doi fac patru, imaginaţi-vă dezonoarea şi ruşinea care vor păta pe veci reputaţia Arhivei Generale a Stării Civile. La miezul nopţii, domnul José se trezi arzînd de febră, părea că delirează, spunea, N-am furat nimic, n-am furat nimic, şi era adevărat că, în sensul strict al cuvîntului, nu furase nimic, oricît ar căuta şi ar cerceta directorul, oricîte verificări, numărători şi confruntări ar face, cu inventarul în mînă, bifînd obiect după obiect, concluzia va fi aceeaşi, Furt, ceea ce se cheamă furt, n-a fost, desigur, va veni bucătăreasa să spună că lipseşte mîncare din frigider, dar, presupunînd că acesta a fost singurul

delict comis, cînd furi ca să mănînci, după o opinie mai mult sau mai puţin generalizată, nu se cheamă c-ai furat, cu asta pînă şi directorul e de acord, poliţia e aceea care, din principiu, susţine o opinie diferită, însă acum nu va avea ce face şi va pleca bombănind, Aici se ascunde un mister, nimeni nu-ţi sparge casa doar ca să-şi ia micul dejun. În orice caz, cum declaraţia categorică a directorului, aşternută în scris, era că nimic cu sau fără valoare nu lipsea din şcoală, agenţii s-au hotărît să nu ia amprentele digitale, cum o cerea rutina, Şi aşa avem de lucru pînă peste cap, spuse cel care conducea grupul de anchetatori. În ciuda acestor cuvinte liniştitoare, domnul José nu mai reuşi totuşi să doarmă pînă în zori, de teamă că visul se va repeta şi că poliţia va reveni cu lupe şi cu praf de cretă.

N-are nimic în casă pentru a pune capăt febrei, iar medicul numai spre seară o să-şi facă apariţia, poate nici n-o să vină azi, şi nu va aduce medicamente, se va mulţumi să scrie obişnuita reţetă pentru cazurile de răceală şi gripă. Rufele murdare sînt încă îngrămădite în mijlocul casei şi domnul José le contemplă din pat, cu un aer perplex, ca şi cum nu i-ar aparţine, un rest de bun-simţ îl împiedică totuşi să întrebe, Cine a venit aici să se dezbrace, şi acelaşi bun-simţ îl sileşte să reflecteze, în sfîrşit, la complicaţiile, de natură atît personală, cît şi profesională, care ar rezulta dacă i-ar intra în casă un coleg, din proprie iniţiativă sau trimis de un şef să afle cum se simte, iar acesta ar da peste toată această mizerie. Cînd se sculă în picioare se simţi de parcă brusc ar fi fost proiectat în vîrful scării, dar ameţeala nu era ca celelalte, venea de la febră şi, probabil în parte, de la nemîncare, ce mîncase în şcoală, părînd suficient de fiecare dată, îl ajutase mai mult să-şi păcălească foamea decît să-şi hrănească trupul. Cu dificultate, proptindu-se de perete, reuşi să ajungă la un scaun şi să se aşeze. Îşi aşteptă mintea să revină la normal ca să se gîndească unde era mai bine să ascundă hainele ude, în baie nu, medicii se spală întotdeauna pe mîini înainte să plece, sub pat cu

neputință, era din acele armături vechi, cu picioare înalte, oricine, chiar fără să se aplece, ar observa zdrențele, în dulapul oamenilor faimoși nu încap, nici n-ar fi cuviincios, tristul adevăr e că mintea domnului José continua să funcționeze prost, deși nu se mai învîrtea, singurul loc unde, evident, îmbrăcămintea va fi la adăpost de indiscreții era cel unde stă cînd e curată, adică în dosul perdelei care acoperă nișa utilizată ca dulap, colegul sau medicul ar trebui să fie deosebit de prost-crescut ca să-și bage nasul acolo. Mulțumit de sine însuși pentru că, după o atît de îndelungată reflecție, ajunsese la o concluzie care, în alte circumstanțe, ar fi fost mai mult decît evidentă, domnul José se apucă să împingă îmbrăcămintea spre perdea cu piciorul pentru a nu-și murdări pijamaua. Pe jos rămase o pată mare de umezeală, căreia îi vor trebui cîteva ore ca să se evapore complet, dacă cineva ar veni mai devreme și ar pune întrebări, i-ar spune că vărsase apă din greșeală sau că podeaua era murdară și încercase s-o spele. Stomacul domnului José, de cînd se ridicase din pat, îi cerșea să aibă milă de el, să-i dea o ceașcă de cafea cu lapte, un biscuit, o felie de pîine cu unt, ceva care să-i potolească foamea brusc deșteptată, acum cînd dispăruse îngrijorarea provocată de soarta imediată a hainelor. Pîinea era uscată și tare, din unt mai rămăsese doar o urmă, laptele se sfîrșise, n-avea decît cafea, de calitate mediocră, știm deja că un bărbat pe care nici o femeie nu l-a iubit într-atît încît să accepte să trăiască în această cocioabă, un astfel de bărbat, exceptîndu-i pe cîțiva, foarte puțini, care nu-și mai au locul în această istorie, nu va fi nicicînd altceva decît un amărît de diavol, e bizar că totdeauna se spune un amărît de diavol, dar niciodată un amărît de dumnezeu, mai ales cînd a avut ghinionul să fie atît de stîngaci ca acesta, atenție, vorbeam de om, nu de vreun dumnezeu oarecare. În ciuda hranei puține și dezamăgitoare, domnul José mai găsi în el destul curaj ca să se bărbierească, după care i se păru că arată mai bine, așa că, la sfîrșitul operației, îi spuse oglinzii,

Parcă a scăzut febra. Gîndul îl făcu să reflecteze dacă n-ar fi o politică deşteaptă şi prudentă să se prezinte voluntar la serviciu, cîţiva paşi şi va fi înăuntru. Arhiva înainte de orice, va declara, iar conservatorul, avînd în vedere frigul de afară, îl va ierta, desigur, pentru că nu făcuse obligatoriul ocol pe stradă, şi poate chiar va înregistra în fişa de serviciu a domnului José această dovadă atît de clară a spiritului de corp şi a devotamentului faţă de muncă. Reflectă, dar n-o făcu. Îl durea tot trupul, ca şi cum cineva l-ar fi rostogolit, bătut şi scuturat, îl dureau muşchii, îl dureau articulaţiile, şi nu era din cauza multiplelor eforturi pe care trebuise să le facă în rolul lui de spărgător şi de căţărător, oricine îşi putea da seama că era vorba de dureri diferite, E gripă, hotărî el.

Tocmai se vîrîse în pat cînd auzi o bătaie în uşa dinspre Arhivă, o fi vreun coleg cu suflet bun, care luase în serios prescripţia creştină de a vizita bolnavii şi prizonierii, nu, un coleg nu putea fi, pauza de prînz era încă departe, gesturi de mizericordie se fac doar în afara programului, Intră, rosti, nu e închis, uşa se deschise şi în prag apăru subşeful pe care-l înştiinţase că era bolnav, M-a trimis şeful să vă întreb dacă luaţi vreun medicament pînă la venirea medicului, Nu, domnule, n-am nimic în casă, Atunci, poftim nişte pastile, Mulţumesc foarte mult, dacă nu vă deranjează, ca să nu fiu nevoit să mă scol, vă plătesc mai tîrziu cît vă datorez, A fost ordinul şefului, pe şef nu-l întrebi cît îi datorezi, Bine, ştiu, îmi cer scuze, Ar trebui să luaţi deja o pastilă, subşeful intră fără să mai aştepte răspunsul, Da, mulţumesc, e foarte amabil din partea dumneavoastră, domnul José nu putea să-i taie drumul, spunînd, Stop, aici nu se intră, e o casă particulară, în primul rînd pentru că nu vorbeşti în aceşti termeni unui superior, în al doilea rînd pentru că nu există nici o amintire în tradiţia orală, nici vreo înregistrare scrisă în analele Arhivei ca un şef să fi fost vreodată atît de interesat de sănătatea unui registrator încît să-i trimită un curier cu medicamente. Subşeful

însuşi era nedumerit de această noutate, n-ar fi venit niciodată din proprie iniţiativă, oricum nu se pierdu cu firea, purtîndu-se ca unul care ştia perfect ce are de făcut, cunoscînd casa în cele mai mici unghere, nu trebuie să ne mirăm, înainte de modificările urbanistice ale cartierului avusese o locuinţă identică. Primul lucru pe care l-a remarcat a fost pata umedă întinsă pe podea, Ce-i asta, întrebă, vreo infiltraţie, domnul José fu ispitit să confirme ca să nu mai aibă de dat alte explicaţii, dar preferă să spună că a fost o neglijenţă, aşa cum se gîndise prima oară, nu mai lipsea decît să-i apară în casă instalatorul, făcîndu-i apoi şefului un raport, unde va declara că ţevile, deşi vechi, nu puteau fi făcute responsabile de apariţia petei de umezeală. Subşeful se apropia de el cu pastila şi paharul cu apă, misiunea de infirmier desemnat îi îmblînzea puţin obişnuita expresie autoritară de pe chip, însă aceasta reveni subit, accentuată de ceea ce s-ar fi putut clasifica drept o surpriză ofensată, cînd, ajuns lîngă pat, remarcă pe noptieră fişele şcolare ale fetei necunoscute. Domnul José observă uimirea celuilalt chiar în clipa în care ea se produse şi întreaga lume i se păru că se prăbuşeşte. Creierul trimise un ordin instantaneu muşchilor braţului aflat mai aproape de fişe, Ia-le de aici, prostule, dar pe dată, cu aceeaşi repeziciune, impuls electric după impuls electric, corectă, ca să spunem aşa, gestul mîinii, recunoscîndu-şi propria gafă, Te rog, nu le atinge, ascunde-le, ascunde-le. Astfel că domnul José, cu o agilitate neaşteptată din partea unui ins cufundat în starea de depresie fizică şi mentală care este prima consecinţă cunoscută a gripei, se ridică în capul oaselor, prefăcîndu-se că vrea să faciliteze caritatea subşefului, întinse braţul pentru a primi pastila, pe care-o duse la gură, şi apa, ca să împingă doctoria prin chinuitul şi îngrozitul lui gîtlej, în timp ce, profitînd de faptul că salteaua pe care zăcea se afla la nivelul noptierei, masca fişele cu cotul de la celălalt braţ, lăsîndu-şi în jos antebraţul, cu palma deschisă, imperativă, ca şi cum i-ar fi ordonat subşefului, Stop, pînă aici. L-a salvat fotografia lipită pe

fişă, e diferenţa cea mai notabilă dintre fişele şcolare şi cele de naştere şi viaţă, ce s-ar face Arhiva Generală dacă ar primi în fiecare an cîte o fotografie a recenzaţilor vii, şi cine zice în fiecare an ar putea spune în fiecare lună, sau în fiecare săptămînă, sau în fiecare zi, sau o fotografie pe oră, Doamne, cum trece timpul, de ce imens efort ar fi nevoie, cîţi registratori ar trebui recrutaţi, o fotografie în fiecare minut, în fiecare secundă, cantitatea de lipici, consumul de foarfeci, grija în selecţia personalului pentru a-i exclude pe visătorii dispuşi să rămînă cu ochii veşnic pironiţi pe un portret, visînd ca nişte idioţi care urmăresc trecerea unui nor. Pe faţa subşefului se ivise expresia din zilele lui cele mai proaste, cînd hîrtiile se acumulau pe toate birourile, iar şeful îl chema să-l întrebe dacă era, într-adevăr, sigur că-şi îndeplineşte îndatoririle profesionale. Datorită fotografiei, nu-i dădu prin minte că fişele de pe noptiera subordonatului ar aparţine Arhivei Generale, însă graba cu care le ascunsese domnul José, pe deasupra procedînd ca şi cum le-ar fi acoperit din întîmplare sau neatenţie, i se păru suspectă. Pata de pe jos îi trezise deja bănuielile, acum apăruseră şi aceste fişe cu un model necunoscut, cu o poză lipită, a unui copil, cum apucase totuşi să vadă. N-avea cum să le numere, puse unele peste altele, dar, după volum, nu puteau fi mai puţin de zece, Zece fişe cu fotografii de copii, ce straniu, ce caută aici, se întrebă, intrigat, şi ar fi fost şi mai intrigat dacă ar fi ştiut că toate fişele aparţineau, de fapt, aceleiaşi persoane şi că imaginile din ultimii doi ani erau ale unei fete deja la vîrsta adolescenţei, cu un chip serios, dar simpatic. Subşeful lăsă pe noptieră cutiuţa cu pastile şi se retrase. Ajuns la uşă, privi înapoi şi îşi văzu subordonatul continuînd să ascundă fişele cu cotul, Trebuie să-i spun şefului, hotărî. Nici nu se închisese bine uşa că domnul José, cu o mişcare bruscă, temîndu-se parcă să nu fie prins asupra faptului, băgă fişele sub saltea. Nu era nimeni de faţă pentru a-i spune că era prea tîrziu, iar el refuză să se gîndească la asta.

E gripă, spuse medicul, aveţi pentru început trei zile de concediu. Cu mintea goală, abia ţinîndu-se pe picioare, domnul José se ridicase din pat ca să deschidă uşa, Mă scuzaţi că v-am lăsat să aşteptaţi afară, domnule doctor, aşa se întîmplă cînd trăieşti singur, medicul intră bombănind, E o vreme infamă, închise umbrela care şiroia de apă, o lăsă la intrare, Deci, care e problema, întrebă cînd domnul José, clănţănind din dinţi, reuşi să se vîre între cearşafuri şi, fără să aştepte răspunsul, se pronunţă, E gripă. Îi luă pulsul, îl puse să deschidă gura, îi aplică rapid stetoscopul pe piept şi pe spate, E gripă, repetă, aveţi mare noroc, putea fi o pneumonie, dar e o simplă gripă, aveţi trei zile de concediu pentru început, apoi mai vedem. Se aşezase la masă să scrie reţeta, cînd uşa de comunicare cu Arhiva se deschise şi însuşi şeful în persoană îşi făcu apariţia, Bună ziua, domnule doctor, Spuneţi mai degrabă rea, domnule conservator, era bună dac-aş fi fost acum la căldurică în cabinetul meu, în loc să bat străzile pe vremea asta nenorocită, Ce mai face bolnavul nostru, întrebă conservatorul, iar medicul răspunse, I-am dat trei zile de concediu, e o simplă gripă. În clipa aceea, nu mai era o simplă gripă. Acoperit pînă la nas, domnul José tremura ca varga, de parcă ar fi avut un atac de malarie, patul de fier se zgîlţîia, totuşi nestăpînitul tremur nu se datora febrei, ci panicii, mintea îi era complet dezorientată, Şeful, aici, se gîndea, şeful la mine în casă, şeful, care-l întreba, Cum vă simţiţi, Mai bine, domnule, Aţi luat pastilele pe care vi le-am trimis, Da, domnule, Au avut vreun efect, Da, domnule, Acum nu le mai luaţi pe astea, veţi începe să

luaţi medicamentele prescrise de doctor, Da, domnule, Doar dacă n-or fi aceleaşi, daţi-mi voie să mă uit, într-adevăr, sînt aceleaşi, în plus, mai aveţi şi nişte injecţii, mă ocup eu de asta. Domnului José nu-i venea să creadă că persoana care, în faţa lui, îndoia reţeta şi o punea cu grijă în buzunar era cu adevărat şeful Arhivei Generale. Şeful, pe care el cu chiu, cu vai învăţase să-l cunoască, nu s-ar comporta niciodată astfel, n-ar veni personal să se intereseze de sănătatea lui, iar ipoteza că şi-ar fi luat asupra sa sarcina de a cumpăra medicamentele unui registrator ar fi pur şi simplu absurdă. Acum veţi avea nevoie de un infirmier care să-i facă injecţiile, aminti medicul, lăsînd dificultatea pe seama celui care era dispus şi capabil s-o rezolve, nu a bietului gripat, slab ca un ogar, cu tuleiele bărbii mijindu-i pe faţă, cenuşii, de parcă n-ar fi fost de ajuns evidenta paragină a casei, pata de umezeală de pe podea trebuie să fi fost provocată de canalizarea deficientă, cîte lucruri triste ar putea spune un medic despre viaţă, dacă n-ar fi legat de secretul profesional, Vă interzic să ieşiţi afară în starea asta, încheie, Mă ocup eu de toate, domnule doctor, rosti conservatorul, îi dau telefon infirmierului Arhivei, el cumpără doctoriile şi vine să facă injecţiile, Nu sînt mulţi şefi ca dumneavoastră, spuse medicul. Domnul José încuviinţă debil din cap, mai mult nu putea face, obedient şi sîrguincios fusese întotdeauna, cu un soi de paradoxal orgoliu de a fi astfel, dar nu linguşitor şi servil, de exemplu, n-ar rosti niciodată măguleli imbecile de genul, E cel mai minunat şef al Arhivei, Ca el nu mai e altul pe lume, S-a fărîmat calapodul după ce l-au făcut, Pentru el, în ciuda ameţelilor mele, sînt în stare să mă urc pînă şi pe blestemata aia de scară. Domnul José are acum altă preocupare, altă angoasă, vrea să-i plece şeful imediat, să plece înaintea medicului, se înfioară imaginîndu-se rămas singur cu el, la cheremul întrebărilor fatale, Ce e cu pata asta de umezeală, Ce fişe aţi avut pe noptieră, De unde le-aţi luat, Unde le-aţi ascuns, Cine e în fotografie. Închise ochii, îşi imprimă

pe chip o expresie de insuportabilă suferinţă, Daţi-mi pace pe patul meu de suferinţă, părea că imploră, dar îi deschise deodată, înspăimîntat, căci medicul rostise, Acum mă duc la treburile mele, anunţaţi-mă dacă starea i se înrăutăţeşte, oricum puteţi fi destul de liniştit, nu e pneumonie, Vă voi ţine la curent, domnule doctor, spuse conservatorul, conducîndu-l pe medic. Domnul José închise din nou ochii, auzi uşa închizîndu-se, Acum e acum, se gîndi. Paşii fermi ai şefului se apropiau, veneau spre pat, se opriră, Acum precis se uită la mine, domnul José nu ştia ce să facă, se putea preface c-a adormit, adormise pe nesimţite aşa cum adoarme un bolnav obosit, însă tremurul pleoapelor îi trăda minciuna. Ori putea să fabrice în gît, mai bine sau mai rău, un geamăt plîngăreţ, din cele care-ţi frîng inima, dar o gripă obişnuită nu-l justifica, doar un cretin s-ar lăsa păcălit, dar nu acest conservator, care cunoaşte imperiile vizibilului şi invizibilului pe dinafară şi pe dinăuntru. Întredeschise ochii şi el era acolo, la doi paşi de pat, fără nici o expresie pe faţă, pur şi simplu observîndu-l. Atunci domnului José îi veni ceea ce crezu că e o idee salvatoare, trebuia să mulţumească pentru grija arătată de Arhiva Generală, să mulţumească elocvent, din suflet, poate va izbuti astfel să evite întrebările, dar exact în momentul cînd se pregătea să deschidă gura ca să rostească bine ştiuta frază, Nu ştiu cum mi-aş putea exprima recunoştinţa, şeful îi întoarse spatele, pronunţînd în acelaşi timp o propoziţie, o scurtă propoziţie, Ai grijă de dumneata, o rosti cu un ton care era pe cît de condescendent, pe atît de imperativ, doar şefii cei mai buni sînt capabili să unească în mod armonios sentimente atît de contradictorii, de aceea sînt ei obiect de veneraţie pentru subordonaţi. Domnul José încercă să spună cel puţin, Mulţumesc foarte mult, domnule, şeful însă deja ieşise, închizînd cu grijă uşa după el, aşa cum se cuvine să faci într-o cameră de bolnav. Pe domnul José îl doare capul, dar durerea e nimica toată în comparaţie cu furtuna dinăuntru. Domnul José e atît de tulburat, încît

primul său gest, după ce ieșise conservatorul, a fost să-și bage mîna sub saltea pentru a se convinge că fișele erau acolo. Și mai contrar bunului-simț a fost al doilea gest, sculîndu-se el din pat pentru a răsuci de două ori cheia în broasca ușii de comunicare cu Arhiva, ca unul care, cu disperare, pune zăvoare după ce i-a fost prădată casa. Se întoarse în cele din urmă în pat, aceasta a fost a patra mișcare, a treia o făcuse răzgîndindu-se, Dar dacă i se năzare șefului să vină înapoi, deci, pentru a evita suspiciunile, era mai prudent să lase ușa închisă numai cu ivărul. După cum se vede, domnului José, cînd nu-i plouă, îi ninge.

Se lăsase noaptea cînd apăru infirmierul. Îndeplinind ordinul pe care-l primise de la conservator, aducea medicamentele și fiolele prescrise de medic, dar, spre surprinderea domnului José, mai avea un pachet pe care-l puse cu multă grijă pe masă, spunînd, E încă destul de caldă, sper că nu s-a vărsat nimic, ceea ce însemna că-i adusese mîncare, așa cum cuvintele următoare o confirmară pe dată. Serviți înainte să se răcească, dar, mai întîi, să ne facem injecția. Or, domnului José nu-i plăceau injecțiile și se temea mai ales de cele în braț, căuta tot timpul să privească în altă direcție, așa că se simți foarte mulțumit cînd infirmierul îi spuse că înțepătura va fi în gluteu, infirmierul e o persoană școlită, din alte vremuri, s-a învățat să spună gluteu în loc de fese, ca să nu șocheze sensibilitatea doamnelor, și aproape că uitase termenul curent, pronunța gluteu chiar cînd avea de-a face cu bolnavi pentru care fesă era o ridicolă prețiozitate de limbaj, preferînd varianta vulgară de bucă. Neașteptata apariție a mîncării și bucuria că nu va fi înțepat în braț slăbiră vigilența domnului José, care ori nu-și aminti, ori pur și simplu încă nu observase că pantalonii de pijama erau pătați de sînge în dreptul genunchilor, consecință a isprăvilor sale nocturne în rol de alpinist de școli. Cu seringa deja pregătită în mînă, în loc să zică, Întoarceți-vă, infirmierul întrebă, Ce-i asta, iar domnul José,

convins de această lecție a vieții de superioritatea incontestabilă a injecțiilor în braț, răspunse instinctiv, Am căzut, Omule, ești plin de ghinioane, întîi cazi, apoi faci gripă, noroc c-ai șeful pe care-l ai, întoarce-te, mă uit după aceea la genunchi. Cu trupul, sufletul și voința la pămînt, crispat pînă la ultimul nerv, domnul José aproape că izbucni în plîns ca un copil cînd simți înțepătura acului și lenta și dureroasa intrare a lichidului în mușchi, Am ajuns o cîrpă, își spuse, și era adevărat, un biet animal uman arzînd de febră, culcat pe un pat sărman într-o casă sărmană, cu hainele murdare de la delictul ascuns și o pată de umezeală pe podea care nu vrea să se usuce. Întinde-te pe spate, să vedem rănile, spuse infirmierul, iar domnul José, suspinînd, tușind, se supuse, își răsuci anevoios trupul, iar acum, înclinîndu-și capul înainte, poate vedea cum infirmierul îi suflecă pantalonii pînă deasupra genunchilor, îi scoate pansamentele murdare, înmuindu-le în apă oxigenată și dezlipindu-le încet, cu multă grijă, din fericire, e un profesionist de mîna întîi, servieta pe care o poartă în mînă este o trusă perfectă de prim ajutor, are leacuri pentru aproape orice. La vederea rănilor, fața lui căpătă o expresie care arăta neîncredere față de explicația dată de domnul José, cum că ar fi căzut, experiența lui în materie de zgîrieturi și contuzii îl împinse chiar să comenteze cu o inconștientă perspicacitate, Oh, omule, parcă v-ați fi tîrît în genunchi pe un zid, V-am spus c-am căzut, L-ați informat pe șef despre asta, Nu e un subiect de serviciu, poți să te împiedici și să cazi fără să fii obligat s-o comunici superiorilor, Doar în cazul cînd infirmierul, chemat să facă o injecție, a fost nevoit să aplice un tratament suplimentar, Pe care nu l-am cerut, Da, într-adevăr, nu l-ați cerut, însă dacă rănile vor provoca mîine o infecție gravă, cine o să poarte vina și o să fie acuzat de comportament neglijent și lipsă de profesionalism, nimeni altul decît mine, în plus, șeful vrea să știe totul, ăsta e felul lui de a se preface că nu-i pasă de nimic, Îi spun mîine, Vă sfătuiesc insistent s-o

faceţi, astfel, raportul va fi confirmat, Ce raport, Al meu, Nu văd ce importanţă pot avea nişte simple zdrelituri, într-atît încît să fie menţionate într-un raport, Pînă şi rana cea mai uşoară îşi are importanţa ei, Ale mele, după ce vor trece, vor lăsa nişte cicatrice nesemnificative care, cu timpul, vor dispărea, Sigur, pe trup rănile se cicatrizează, dar în raport rămîn mereu deschise, nu se închid şi nu dispar, Nu înţeleg, De cîtă vreme lucraţi în Arhiva Generală, De aproape douăzeci şi cinci de ani, Cîţi şefi aţi cunoscut pînă acum, Punîndu-l la socoteală şi pe cel de acum, trei, Din cîte văd, n-aţi observat niciodată nimic, Ce să observ, Din cîte văd, n-aţi băgat niciodată de seamă, Nu înţeleg unde vreţi să ajungeţi, Este sau nu adevărat că aceşti conservatori au puţin de lucru, E adevărat, toată lumea o ştie, Atunci aflaţi că ocupaţia lor principală, în multele ceasuri libere pe care le au la dispoziţie, în vreme ce personalul lucrează, este să strîngă informaţii despre subordonaţi, orice soi de informaţii, fac asta de cînd există Arhiva Generală, rînd pe rînd, dintotdeauna. Tresărirea domnului José nu-i scăpă neobservată infirmierului, V-au trecut fiorii, întrebă, Da, m-au trecut fiorii, Pentru a vă face o idee mai clară despre ce spun, pînă şi acest fior ar trebui să figureze în raportul meu, Dar nu va figura, E adevărat, nu va figura, Îmi închipui de ce, Zău, Pentru c-ar trebui să scrieţi că m-au apucat fiorii auzind că şefii colecţionează informaţii despre funcţionarii Arhivei Generale, iar şeful va dori să afle cum de-aţi ajuns să vorbiţi cu mine despre asta şi, de asemenea, cum de a reuşit un infirmier să aibă cunoştinţă de un subiect atît de confidenţial încît eu, în douăzeci şi cinci de ani de serviciu în Arhiva Generală, n-am auzit niciodată de aşa ceva, Infirmierii au ceva dintr-un confident, deşi mult mai puţin decît medicii, Vreţi să insinuaţi că şeful are obiceiul să vă facă confidenţe, Nici el nu mi le face, nici eu nu insinuez că le-ar face, pur şi simplu primesc ordine, Atunci, singurul lucru pe care-l aveţi de făcut e să le duceţi la îndeplinire, Vă înşelaţi, am

de făcut mult mai mult, trebuie să le interpretez, De ce, Pentru că între ce ordonă şi ce vrea şeful există în general o diferenţă, V-a trimis aici doar ca să-mi faceţi o injecţie, Asta e numai aparenţa, Ce-aţi mai văzut în acest caz, în afară de aparenţa pe care o are, Nu vă puteţi imagina cîte lucruri descoperi uitîndu-te la nişte zgîrieturi, Faptul că le-aţi văzut pe ale mele a fost o simplă întîmplare, Trebuie să ne bazăm întotdeauna pe simpla întîmplare, e foarte utilă, Şi ce-aţi descoperit în zgîrieturile mele, Că v-aţi tîrît în genunchi pe un zid, Am căzut, Mi-aţi mai spus, O informaţie ca asta, presupunînd c-ar fi exactă, nu i-ar fi şefului de cine ştie ce utilitate, Că-i e sau nu utilă, nu e treaba mea, mă limitez să dau raportul, E deja la curent cu gripa de care m-am îmbolnăvit, Dar nu şi cu rănile de la genunchi, Ştie şi de pata de umezeală de pe jos, Dar nu de frison, Dacă nu mai aveţi treabă cu mine, vă rog să plecaţi, sînt obosit, trebuie să dorm, Mai întîi trebuie să mîncaţi ceva, nu uitaţi, sper că cina, cu toată această discuţie, nu s-a răcit de tot, Trupul culcat îndură multă foame, Dar nu pe toată, Şeful v-a pus să-mi aduceţi mîncare, Mai ştiţi pe cineva care ar fi vrut s-o facă, Da, dacă ar fi ştiut unde locuiesc, Cine e această persoană, O femeie în vîrstă care locuieşte într-un apartament la parter, Genunchi zgîriaţi, o subită şi inexplicabilă tresărire, o bătrînă dintr-un apartament de la parter, Din dreapta, Acesta ar fi raportul cel mai important din viaţa mea, dacă l-aş scrie, Vasăzică, nu-l scrieţi, Ba da, dar numai pentru a informa că v-am făcut o injecţie în gluteul stîng, Mulţumesc c-aţi avut grijă de zgîrieturile mele, Din multele lucruri pe care am fost învăţat să le fac, e ce-am învăţat cel mai bine. După ce plecă infirmierul, domnul José mai rămase întins cîteva minute, nemişcat, încercînd să-şi recapete seninătatea şi forţa. Dialogul fusese dificil, cu trape şi uşi false iţindu-se la fiecare pas, cea mai mică alunecare l-ar fi putut tîrî spre o confesiune completă dacă spiritul său n-ar fi fost atent la multiplele sensuri ale cuvintelor pe care le pronunţa

precaut, mai ales la cele care par a avea un singur sens, cu ele trebuie să fii cel mai grijuliu. Spre deosebire de ce se crede în general, sens şi semnificaţie n-au fost niciodată totuna, semnificaţia se epuizează imediat, e directă, literală, explicită, închisă în sine însăşi, univocă, cum se spune, în timp ce sensul nu este capabil să rămînă liniştit, colcăie de sensuri secunde şi terţe, de direcţii iradiante care se divid şi se subdivid în ramuri şi rămurele, pînă cînd se pierd din vedere, sensul fiecărui cuvînt seamănă cu o stea atunci cînd începe să proiecteze talazuri fierbinţi prin întreg spaţiul, uragane cosmice, perturbaţii magnetice, spaime.

În sfîrşit, domnul José se dădu jos din pat, îşi băgă picioarele în papuci, îşi puse halatul pe care îl folosea ca pătură suplimentară în nopţile friguroase. Deşi îl chinuia foamea, deschise uşa ca să privească Arhiva. Percepea în sine o înstrăinare ciudată, o impresie de absenţă, ca şi cum ar fi trecut multe zile de cînd fusese pentru ultima dată acolo. Totuşi nimic nu se schimbase, iată pupitrul unde se prezentau solicitanţii şi reclamanţii, dedesubtul lui sertarele unde se păstrau fişele celor vii, în spate, cele opt mese ale registratorilor, cele patru ale inspectorilor, cele două ale subşefilor, marele birou al şefului cu lumina veşnic aprinsă, atîrnată la mare înălţime, enormele etajere urcînd pînă la tavan, întunericul pietrificat al sectorului morţilor. Deşi nu se afla nimeni în Arhiva Generală, domnul José închise uşa cu cheia, nu era nimeni în Arhiva Generală, şi totuşi el închise uşa cu cheia. Datorită noilor pansamente, pe care infirmierul i le pusese la genunchi, putea merge mai bine, rănile nu mai pulsau de durere. Se aşeză la masă, desfăcu pachetul, erau două crăticioare suprapuse, cea de sus cu supă, cea de jos cu cartofi şi carne, călduţe încă. Mîncă lacom supa, apoi, fără grabă, se ocupă de carne şi de cartofi. Norocul meu că şeful ăsta e cum e, murmură, amintindu-şi de vorbele infirmierului, dacă nu era el, muream singur şi flămînd, ca un cîine pierdut. Da, ce noroc, repetă, ca şi cum ar fi vrut să se convingă singur de ceea ce spusese.

Simţindu-se deja mai bine, după ce vizită cămăruţa care ţinea loc de baie, se băgă din nou în pat. Era pe punctul să adoarmă cînd îşi aduse aminte de caietul unde relatase primele două episoade ale căutării. Scriu mîine, spuse, însă această nouă urgenţă era aproape la fel de presantă ca foamea, aşa că se ridică să ia caietul. Apoi, aşezat pe pat, îmbrăcat în halat, cu bluza de la pijama încheiată pînă la gît, ghemuit între pături, îşi continuă relatarea din punctul unde o lăsase. Şeful mi-a spus, Dacă nu sînteţi bolnav, cum explicaţi atunci munca de proastă calitate pe care aţi făcut-o în ultimele zile, Nu ştiu, domnule, poate pentru că n-am dormit bine. Ajutat de febră, continuă să scrie pînă tîrziu în noapte.

Domnul José a avut nevoie nu de trei zile, ci de o săptămînă ca să-i scadă febra şi să-i treacă tusea. Infirmierul veni în fiecare zi să-i facă injecţiile şi să-i aducă de mîncare, medicul din două în două zile, însă această extraordinară asiduitate, ne referim la cea a medicului, nu trebuie să ne conducă spre judecăţi pripite în privinţa unei presupuse eficacităţi a serviciilor oficiale de sănătate şi de asistenţă la domiciliu, din moment ce nu era decît o simplă consecinţă a ordinului foarte clar al şefului Arhivei Generale, Domnule doctor, ocupă-te de acest om ca şi cum te-ai ocupa de mine însumi, e important. Medicul nu reuşea să înţeleagă motivul evidentului tratament preferenţial ce-i fusese recomandat şi cu atît mai puţin lipsa de obiectivitate a preţuirii exprimate, cunoştea din cîte o vizită profesională casa conservatorului, viaţa lui confortabilă şi civilizată, o lume interioară fără nici o asemănare cu locuinţa simplă a acestui domn José în permanenţă prost bărbierit şi care părea lipsit de aşternuturi de schimb. Nu, aşternuturi avea domnul José, nu era chiar atît de sărac, dar, din motive pe care nu le ştia decît el, respinse sec propunerea infirmierului, cînd acesta se oferise să aerisească salteaua şi să schimbe cearşafurile care duhneau de transpiraţie şi febră, Nu durează nici cinci minute să schimb patul, E bine aşa, nu vă deranjaţi, Nu e nici o problemă, face parte din atribuţiile mele, V-am spus că e bine aşa. Domnul José nu putea să dezvăluie ochilor nimănui că ascundea sub saltea fişele şcolare ale unei femei necunoscute şi un caiet de notiţe cu povestea spargerii pe care o dăduse la coala unde ea învăţase pe cînd fusese

fetiță, apoi adolescentă. Dacă le-ar ascunde altundeva, de exemplu printre dosarele cu extrase despre oameni celebri, ar rezolva imediat dificultatea, dar senzația că apără un secret cu propriul trup era mult prea puternică, chiar exaltantă, pentru ca domnul José să se hotărască să renunțe cu ușurință la ea. Pentru a nu fi nevoit să discute din nou acest subiect cu infirmierul sau cu medicul, care, deși fără să facă nici un comentariu, aruncase deja o privire critică spre cearșafurile boțite, strîmbînd ostentativ din nas la mirosul pe care-l degajau, domnul José se sculă într-una din nopți și, adunîndu-și toate puterile, schimbă el însuși așternutul. Și pentru ca nici medicul, nici infirmierul să nu poată găsi nici cel mai mic pretext pentru a reveni asupra subiectului informîndu-l, doamne ferește, pe conservator de incorigibila neglijență a registratorului, intră în baie, se bărbieri, se spălă cît putu de bine, apoi dibui într-un sertar o pijama veche, dar curată, și se vîrî la loc în pat. Atît de mulțumit și de revigorat se simțea, încît, ca și cum s-ar fi jucat de unul singur, se hotărî să descrie în caietul de note, pe larg, cu toate amănuntele, igienicele operații cărora li se supusese. Era sănătatea care dădea semne că vrea să revină, așa cum medicul nu întîrzie să-l anunțe pe conservator, Omul s-a vindecat, în două zile se va putea întoarce la serviciu fără pericol de recidivă. Conservatorul se mărgini să spună, Foarte bine, însă cu un aer distrat, ca și cum s-ar fi gîndit la altceva.

Domnul José era într-adevăr vindecat, însă pierduse mult în greutate, în ciuda pîinii și a mîncării pe care infirmierul i le aducea regulat, desigur, o singură dată pe zi, totuși în cantități mai mult decît suficiente pentru hrănirea unui trup adult nesupus eforturilor. Trebuie totuși să ținem seama de efectul nimicitor al febrei și al transpirației asupra țesuturilor adipoase, mai ales cînd nici înainte nu prisosiseră, ca în cazul de față. Nu erau bine văzute în Arhiva Generală a Stării Civile observațiile cu caracter personal, îndeosebi cele care se refereau la starea de

sănătate, de aceea chipul istovit și slăbiciunea domnului José nu au făcut obiectul nici unui comentariu din partea colegilor și superiorilor, comentariu oral, vrem să spunem, căci ochii tuturora au fost destul de grăitori în exprimarea comună a unui soi de compasiune disprețuitoare, pe care altcineva, necunoscînd obiceiurile locului, ar fi interpretat-o în mod eronat ca o discretă și tăcută rezervă. Pentru a da de înțeles cît era de preocupat de absența timp de atîtea zile de la serviciu, de dimineață domnul José se înființă cel dintîi în fața ușii Arhivei, așteptînd să sosească subșeful cel mai nou în funcție, cel căruia îi revenea sarcina s-o deschidă, așa cum tot el trebuia s-o lase închisă la căderea serii. Cheia originală, o operă de artă a unui vechi dăltuitor baroc și simbol material al autorității, cheia subșefului fiind numai o copie austeră și subalternă, se afla în posesia conservatorului, care, în aparență, n-o folosea niciodată, fie din pricina greutății și a complexității ornamentelor, care-i făceau transportul incomod, fie pentru că, în conformitate cu un protocol nescris, în vigoare din timpuri îndepărtate, el era în mod obligatoriu ultimul care intra în edificiu. Unul dintre multele mistere ale vieții din Arhiva Generală, care ar merita într-adevăr investigat dacă povestea domnului José și a femeii necunoscute nu ne-ar fi absorbit în mod exclusiv atenția, era cum reușeau funcționarii, în ciuda perturbărilor de trafic care chinuiau orașul, să ajungă la serviciu întotdeauna în aceeași ordine, mai întîi registratorii, fără a ține seama de vechime, apoi subșeful care deschide ușa, în urma lui inspectorii, respectînd prioritățile, după ei subșeful cel mai vechi și, în sfîrșit, conservatorul, care vine cînd trebuie să vină și nu are de dat socoteală nimănui. În orice caz, faptul a fost înregistrat.

Sentimentul de milă disprețuitoare cu care, cum s-a spus, a fost întîmpinat domnul José la întoarcerea la lucru a durat pînă la intrarea conservatorului, la jumătate de oră după începerea programului, fiind, de îndată, înlocuit de un sentiment de invidie, în fond de înțeles, dar, din

fericire, nemanifestat prin cuvinte sau gesturi. Sufletul uman fiind ce știm, și nu ne putem lăuda c-am ști totul, altceva nu era de așteptat. În ultimele zile se răspîndise prin Arhivă zvonul, introdus pe căi piezișe și murmurat pe la colțuri, că șeful se arătase neobișnuit de preocupat de gripa domnului José, mergînd chiar pînă la a-i trimite mîncare prin infirmier, ca să nu mai spunem că s-a dus să-l vadă acasă cel puțin o dată, și asta în timpul orelor de serviciu, în fața tuturora, era de aflat dacă își repetase cumva vizita. E ușor deci de închipuit indignarea surdă a personalului, fără deosebire de categorie, cînd conservatorul, chiar înainte de a se îndrepta spre locul său, se opri lîngă domnul José și îl întrebă dacă se restabilise complet după boală. Indignarea a fost cu atît mai mare, cu cît se întîmpla pentru a doua oară, toți aveau prezentă în memorie cealaltă ocazie, nu cu atît de multă vreme în urmă, cînd șeful îl întrebase pe domnul José dacă îl mai lăsase insomnia, ca și cum insomniile domnului José ar fi fost, pentru funcționarea normală a Arhivei Generale, o chestiune de viață și de moarte. Aproape necrezîndu-și urechilor, funcționarii au asistat la o conversație ca de la egal la egal, absurdă din toate punctele de vedere, cu domnul José mulțumindu-i șefului pentru amabilitate, ba chiar ajungînd să se refere deschis la mîncare, ceea ce, în mediul strict al Arhivei, nu putea suna decît ca o grosolănie, o obscenitate, iar șeful explicîndu-i că nu-l putea lăsa pradă jalnicei sorți a celor care trăiesc singuri, fără ca nimeni să le dea o farfurie de supă și să le întindă cearșaful, Singurătatea, domnule José, declară cu solemnitate conservatorul, n-a fost niciodată o bună companie, marile tristeți, marile tentații și marile greșeli sînt aproape întotdeauna rezultatul unei vieți solitare, fără un prieten chibzuit căruia să-i cerem sfatul cînd ceva ne tulbură peste măsura obișnuită a zilelor, Eu trist, propriu-zis trist, domnule, nu cred că sînt, răspunse domnul José, poate că am o fire cam melancolică, dar ăsta nu e un defect, iar în ce privește

tentaţiile, bun, trebuie spus că nici vîrsta, nici situaţia nu mă împing spre ele, vreau să spun că nici eu nu le caut, nici ele nu mă caută pe mine, Dar greşelile, Vă referiţi, domnule, la greşelile de serviciu, Mă refer la greşeli în general, greşelile de serviciu, mai devreme sau mai tîrziu, serviciul le-a făcut, serviciul le rezolvă, Niciodată n-am făcut rău nimănui, cel puţin nu în mod conştient, e tot ce vă pot spune, Dar greşeli împotriva propriei persoane, Trebuie să fi făcut multe, poate din cauza asta sînt singur, Pentru a face alte greşeli, Doar din cele ale singurătăţii, domnule. Domnul José, care, aşa cum îi cerea datoria, se ridicase în picioare la apropierea şefului, simţi brusc cum i se înmoaie genunchii şi un val de transpiraţie îi inundă trupul. Păli, mîinile căutară neliniştite reazemul mesei, dar sprijinul nu-i fu de ajuns, domnul José trebui să se aşeze pe scaun, bolborosind, Mă scuzaţi, domnule, mă scuzaţi. Timp de cîteva secunde, conservatorul îl privi cu o expresie impenetrabilă, apoi se îndreptă spre locul său. Îl chemă pe subşeful responsabil de sectorul domnului José, îi dădu un ordin în şoaptă, adăugînd în mod audibil, Nu trebuie să treacă pe la inspector, ceea ce însemna că instrucţiunile pe care subşeful le primise, destinate unui registrator, trebuiau, împotriva regulilor, cutumei şi tradiţiei, să fie executate de el însuşi. Şi înainte, cînd conservatorul îl trimisese pe acelaşi subşef să-i ducă pastilele domnului José, lanţul ierarhic fusese încălcat, dar infracţiunea putea fi justificată prin suspiciunea că inspectorul respectiv n-ar fi fost în stare să-şi îndeplinească cum trebuie misiunea, care nu consta atît în a duce unui bolnav medicamente contra gripei, cît în a examina casa din priviri şi a se întoarce apoi să povestească. Un inspector ar fi considerat ca perfect admisibilă, adică de la sine înţeleasă şi explicabilă prin timpul iernatic care fusese atunci, pata de umezeală pe jos şi, nedînd probabil atenţie fişelor, s-ar fi întors în Arhivă cu satisfacţia datoriei îndeplinite pentru a-i comunica şefului, Totul e în regulă. Trebuie spus, totuşi,

că cei doi subşefi, şi acesta în particular, aflîndu-se, în mod direct, implicat în poveste prin participarea activă pe care fusese chemat s-o aibă, înţelegeau că purtarea conservatorului era determinată de un obiectiv, de o strategie, de o idee centrală. Nu-şi puteau imagina în ce consta această idee şi care-i era obiectivul, însă experienţa şi cunoaşterea persoanei şefului le spuneau că toate cuvintele şi toate actele lui, în acea conjunctură, trebuiau în mod fatal să indice un scop şi că domnul José, pus de sine însuşi şi de întîmplare pe calea către ţintă, din două una, ori nu trecea de un util instrument inconştient, ori era, chiar el, neaşteptata şi, din toate punctele de vedere, surprinzătoarea cauză. Raţionamente atît de opuse, sentimente atît de contradictorii au făcut ca ordinul, prin tonul cu care după aceea i-a fost comunicat domnului José, să semene mult mai mult cu o favoare pe care conservatorul i-o cerea decît cu clarele şi categoricele instrucţiuni pe care efectiv le dăduse, Domnule José, spuse subşeful, şeful este de părere că starea sănătăţii dumneavoastră nu este încă destul de stabilă ca să veniţi să lucraţi, avînd în vedere leşinul de adineauri, N-a fost un leşin, n-am ajuns să-mi pierd cunoştinţa, a fost numai o slăbiciune momentană, Slăbiciune sau leşin, de moment sau de durată, Arhiva Generală doreşte să vă restabiliţi complet, În măsura posibilului, voi lucra aşezat pe scaun, în cîteva zile voi fi ca înainte, Şeful crede că cel mai bine ar fi să cereţi cîteva zile de concediu, nu toate cele douăzeci deodată, bineînţeles, dar poate vreo zece, zece zile de repaus, cu o alimentaţie bună, odihnă, mici plimbări prin oraş, peste tot sînt grădini, parcuri, timpul s-a îndreptat, în fine, o convalescenţă ca lumea, cînd o să vă întoarceţi, veţi fi de nerecunoscut. Domnul José se uită mirat la subşef, nu era genul de conversaţie care se poartă de obicei cu un registrator, era chiar ceva indecent în acest discurs. În mod evident, şeful voia ca el să-şi ia vacanţă, ceea ce, în sine, era bizar, dar, ca şi cum asta n-ar fi fost de ajuns, arăta un interes insolit şi

disproporţionat faţă de sănătatea lui. Nimic din toate astea nu corespundea tiparelor de comportament din Arhiva Generală, unde planurile de concediu erau întotdeauna calculate milimetric, cu scopul de a se obţine, prin ponderarea unor factori multipli, o distribuire justă a timpului rezervat vacanţei anuale. Faptul că, neţinînd seamă de planul deja elaborat pentru anul în curs, şeful trimitea fără motiv un registrator acasă era fără precedent. Domnul José era uluit, i se citea pe faţă. Simţea în spate privirile perplexe ale colegilor, observa nerăbdarea crescîndă a subşefului faţă de ceea ce trebuia să i se pară o ezitare fără temei şi era pe punctul de a spune, Da, domnule, ca unul care se supune fără să crîcnească ordinului, cînd deodată chipul i se lumină, îşi dădu seama ce puteau însemna pentru el zece zile de libertate, zece zile ca să investigheze fără a suporta servitudinea orelor de serviciu, programul, ce parcuri, ce grădini, ce convalescenţă, fie primit în ceruri cel care-a născocit gripa, aşa că domnul José rosti zîmbind, Da, domnule, ar fi trebuit să aibă o expresie mai discretă, niciodată nu ştii ce e în stare un subşef să-i spună şefului, După părerea mea, a reacţionat în mod straniu, mai întîi mi-a dat impresia că e nedumerit ori poate n-a înţeles bine ce i-am spus, apoi s-a schimbat la faţă de parcă i-ar fi ieşit lozul cel mare, părea alt om, Ai auzit cumva că joacă, Cred că nu, a fost doar o expresie, Atunci motivul trebuie să fi fost altul. Domnul José îi spunea subşefului, Într-adevăr, aceste zile îmi vor prinde foarte bine, trebuie să-i mulţumesc domnului conservator, Îi transmit eu mulţumirile, Poate c-ar trebui s-o fac personal, Ştiţi foarte bine că nu se obişnuieşte. După ce au fost rostite aceste cuvinte, dintre cele mai pertinente din punct de vedere birocratic, avînd totuşi în vedere caracterul excepţional al cazului, domnul José îşi întoarse capul spre locul unde se afla conservatorul, nu se aştepta ca acesta să se uite spre el, şi cu atît mai puţin să fie atent la conversaţie, lucru pe care, fără îndoială, a vrut să-l arate cu un gest sec din mînă, în acelaşi timp

plictisit şi imperios, Lasă-te de mulţumiri ridicole, fă cererea şi du-te.

Întors acasă, domnul José trebui să se ocupe mai întîi de hainele pitite în nişa care-i servea ca dulap. Dacă înainte fuseseră murdare, acum se transformaseră într-o grămadă imundă, răspîndind un iz acru amestecat cu un miros de stătut, printre cute se puteau zări pete verzi de mucegai, închipuiţi-vă, un maldăr de îmbrăcăminte umedă, veston, cămaşă, pantaloni, şosete, rufărie, totul înfăşurat într-o gabardină care la momentul respectiv şiroia de apă, cum arată aşa ceva după o săptămînă. Băgă hainele la nimereală într-un sac mare de plastic, verifică dacă fişele şi caietul de note se aflau în continuare ascunse sub saltea, la căpătîi caietul, la picioare fişele, se asigură că uşa de comunicare cu Arhiva era închisă cu cheia şi, în sfîrşit, obosit, dar înseninat, ieşi din casă pentru a se duce la o spălătorie din apropiere, al cărei client era, deşi nu foarte asiduu. Femeia care-i primi hainele nu putu sau nu vru să evite o expresie de dezaprobare cînd răsturnă şi răsfiră pe tejghea conţinutul sacului, Scuzaţi-mă, parcă au stat la muiat în noroi, Aproape c-aţi ghicit, spuse domnul José, trebuind să mintă, se hotărî s-o facă respectînd logica posibilităţilor, Acum două săptămîni, cînd aduceam hainele la curăţat, mi s-a rupt deodată sacul şi totul a căzut pe jos, exact unde era o mocirlă din cauza unor lucrări pe stradă, a plouat foarte mult, vă amintiţi, Dar de ce n-aţi adus hainele după aceea, După aceea, am căzut la pat cu gripă, era riscant să ies din casă, puteam să fac o pneumonie, O să vă coste mult mai scump, vor trebui să treacă de două ori prin maşină, şi nici atunci, Asta e, Şi pantalonii, priviţi în ce hal au ajuns, chiar vreţi să-i curăţăm, uitaţi-vă la genunchi, parcă v-aţi frecat cu ei de un perete. Domnul José nu remarcase starea jalnică în care ajunseseră bieţii săi pantaloni în urma escaladei, cu stofa roasă în dreptul genunchilor, cu un crac sfîşiat, o pagubă serioasă pentru un ins ca el, cu o garderobă atît de săracă. Nu se pot repara, întrebă, Ba da,

trebuie să-i daţi la stopat, Nu ştiu pe nimeni, Putem să ne ocupăm noi de asta, însă atenţie, nu va fi deloc ieftin, femeile care se ocupă de stopat cer mulţi bani, Oricum e preferabil decît să rămîn fără o pereche de pantaloni, Puteţi să le puneţi un petic, Peticiţi, n-ar mai fi de purtat decît în casă, niciodată n-aş putea merge cu ei la serviciu, Aşa e, Sînt funcţionar al Arhivei Generale a Stării Civile, Ah, sînteţi funcţionar al Arhivei, spuse femeia de la spălătorie, cu o nouă modulaţie de respect în glas, pe care domnul José preferă să n-o bage în seamă, regretînd că pentru prima dată se coborîse să spună unde lucra, un adevărat profesionist al spargerilor nocturne n-ar semăna indicii peste tot, să ne imaginăm că această angajată a spălătoriei ar fi căsătorită cu vînzătorul de la magazinul de articole de fierărie de unde domnul José cumpărase diamantul de tăiat sticlă sau de la măcelăria de unde luase untura şi că, în aceeaşi zi, într-una din conversaţiile banale cu care, seara, îşi omoară timpul soţii şi soţiile, ar veni vorba de aceste mici episoade din cotidianul comercial, pentru mult mai puţin alţi criminali au ajuns la închisoare cînd credeau că sînt la adăpost de orice bănuială. Totuşi, nu părea să existe vreun pericol, dacă nu cumva se ascundea intenţia unui abject denunţ în vorbele femeii care îi spunea, cu un zîmbet simpatic, că de astă dată îi va face un preţ excepţional, spălătoria angajîndu-se să plătească stopatul, Este o atenţie din partea noastră, pentru că sînteţi funcţionar al Arhivei, preciză ea. Domnul José îi mulţumi politicos, dar fără efuziuni, şi plecă. Era nemulţumit. Lăsa prea multe urme prin oraş, vorbind cu prea multe persoane, nu acesta era tipul de investigaţie pe care şi-l imaginase, adevărul e totuşi că nu-şi imaginase nimic, ideea îi venise acum, ideea de a o căuta şi de a o găsi pe femeia necunoscută fără ca nimeni să-i remarce activităţile, ca şi cum ar fi fost vorba de o invizibilitate în căutarea alteia. În loc de acest secret total, de acest mister absolut, existau deja două persoane, femeia cu soţul gelos şi doamna în vîrstă din apartamentul

din dreapta de la parter, care ştiau cu ce se ocupă, iar asta reprezenta un pericol, să presupunem, de exemplu, că una dintre ele, oricare, cu lăudabila intenţie de a sprijini investigaţia, aşa cum se cuvine să facă un bun cetăţean, şi-ar face apariţia în Arhivă în timpul absenţei sale, Doresc să vorbesc cu domnul José, Domnul José nu e la serviciu, a plecat în concediu, Ah, ce păcat, îi aduceam o informaţie importantă despre persoana pe care o caută, Ce informaţie, ce persoană, domnul José nici nu voia să-şi închipuie ce-ar fi putut apoi urma, restul conversaţiei dintre femeia cu soţul gelos şi inspector, Sub o plăcuţă care s-a desprins din parchetul din dormitorul meu am găsit un jurnal, Un ziar, Nu, domnule, un jurnal, din cele pe care unora le place să le scrie, şi eu aveam un jurnal înainte să mă căsătoresc, Şi ce ne priveşte asta pe noi, în Arhivă nu ne interesează decît că oamenii se nasc şi mor, Poate că jurnalul pe care l-am găsit este al vreunei rude a persoanei pe care domnul José o caută, Nu am cunoştinţă că domnul José ar căuta pe cineva, în orice caz, această chestiune nu e de competenţa Arhivei Generale, Arhiva Generală nu se bagă în viaţa particulară a funcţionarilor ei, Nu e o chestiune particulară, domnul José mi-a spus că vine ca reprezentant al Arhivei, Aşteptaţi un moment, să-l chem pe subşef, dar cînd subşeful s-a apropiat de pupitru, doamna în vîrstă din apartamentul din dreapta de la parter se pregătea deja să se retragă, viaţa o învăţase că cel mai bun mod de a-şi apăra propriile secrete este respectul faţă de secretele celorlalţi, Cînd domnul José se va întoarce din concediu, vă rog să-i spuneţi că l-a căutat bătrîna din apartamentul din dreapta de la parter, Nu vreţi să vă lăsaţi numele, Nu e nevoie, ştie despre cine e vorba. Domnul José răsuflă uşurat, doamna din apartamentul din dreapta de la parter era discreţia în persoană, nu-i va spune niciodată subşefului că tocmai primise o scrisoare de la fina sa, Gripa mi-a luat minţile, îşi spuse, sînt fantezii care nu se pot întîmpla, nu există jurnale ascunse sub duşumele, iar ei nu-i va trece

prin minte, după o tăcere de atîţia ani, să-i scrie naşei o scrisoare, ce bine că bătrîna a avut bunul-simţ să nu spună cum se numeşte, Arhivei Generale i-ar fi fost îndeajuns să prindă acest capăt de fir pentru ca în scurt timp să descopere totul, copierea fişelor, falsificarea împuternicirii, pentru ei ar fi la fel de simplu ca şi cum ar aranja piesele unui puzzle cu desenul în faţa ochilor. Domnul José se întoarse acasă, n-avea chef în această primă zi să urmeze sfaturile pe care i le dăduse subşeful, să se plimbe, să meargă în parc să lase soarele să-i scalde chipul palid de convalescent, într-un cuvînt să recupereze forţele pe care febra le consumase. Trebuia să hotărască ce se cuvenea să facă de acum înainte, dar mai ales trebuia să-şi potolească o nelinişte. Îşi lăsase căsuţa acolo, la cheremul Arhivei, agăţată de ciclopicul perete de parcă ar fi fost deja pe punctul să fie înghiţită. Un rest de febră îi bîntuia fără îndoială mintea pustiită pentru ca deodată să-i fi venit ideea că asta trebuie să se fi întîmplat cu celelalte case ale funcţionarilor, toate devorate de Arhivă ca să-i îngroaşe zidurile. Domnul José îşi grăbi paşii, dacă, ajungînd acolo, casa a dispărut, dacă odată cu ea au dispărut fişele şi caietul de însemnări, refuza să-şi închipuie o asemenea nenorocire, zădărnicindu-i eforturile de săptămîni întregi, făcînd inutile pericolele pe care le înfruntase. Se vor afla la faţa locului indivizi curioşi, care-l vor întreba dacă, în dezastru, a pierdut ceva de valoare, iar el va răspunde Da, nişte hîrtii, iar ei vor întreba din nou, Acţiuni, Obligaţiuni, Titluri de credit, numai la de-astea se gîndesc inşii comuni şi fără orizont spiritual, gîndurile li se îndreaptă toate numai spre interese şi cîştiguri materiale, iar el va spune din nou că da, dînd însă în minte semnificaţii diferite cuvintelor, vor fi acţiunile pe care le înfăptuise, obligaţiile pe care şi le asumase, creditul pe care-l cîştigase.

Casa era la locul ei, însă părea mult mai mică, ori poate Arhiva crescuse în dimensiuni în ultimele ore. Domnul José intră înclinîndu-şi capul, şi totuşi n-avea nevoie să se

aplece, lintoul uşii care dădea spre stradă se afla la înălţimea de totdeauna, iar pe el nu-l înălţaseră într-atît încît să se vadă nici acţiunile, nici obligaţiile, nici creditul. Se duse să tragă cu urechea la uşa de comunicare, nu pentru că s-ar fi aşteptat să audă de cealaltă parte vreun sunet de glasuri, în Arhivă obiceiul cerea să se lucreze în tăcere, ci pentru a-şi calma sentimentul de confuză neîncredere care îl domina de cînd şeful îi ceruse să solicite concediul. După aceea, ridică salteaua de pe pat, luă fişele şi le puse pe masă în ordinea datelor, de la cea mai veche la cea mai recentă, treisprezece dreptunghiuri mici de carton subţire, o succesiune de chipuri trecînd de la imaginea unei copilițe la cea a unei fetişcane, de la începutul unei adolescenţe la un chip de tînără femeie. În timpul acelor ani, familia îşi schimbase casa de trei ori, însă niciodată atît de departe încît să fi fost nevoită să schimbe şcoala. Nu era cazul să se apuce să elaboreze complicate planuri de acţiune, singurul lucru pe care îl putea face acum domnul José era să meargă la adresa care figura pe ultima fişă.

Se duse acolo a doua zi de dimineață, însă se hotărî să nu urce să-i întrebe pe actualii ocupanți ai apartamentului și pe ceilalți locatari din clădire dacă o cunoscuseră pe fata din poză. Cel mai probabil îi vor răspunde că n-o cunoscuseră, că locuiau acolo de puțină vreme sau că nu-și aduceau aminte, Înțelegeți, oamenii vin și pleacă, nu-mi amintesc absolut nimic despre această familie, ce rost are să-mi chinui memoria, iar dacă cineva îi va răspunde da, parcă avea o vagă idee, cu siguranță va adăuga imediat că n-au avut decît relațiile normale între persoane bine-crescute, Nu i-ați mai revăzut după aceea, va mai întreba domnul José, Niciodată, după ce s-au mutat nu i-am mai văzut, Ce păcat, V-am spus tot ce știu, regret că n-am putut fi de mai mult folos Arhivei Generale. Șansa de a mai găsi, încă de la bun început, o doamnă de la parter atît de bine informată, atît de apropiată de sursele originare ale cazului nu se poate repeta, și doar mult mai tîrziu, cînd nimic din ce se relatează aici nu va mai avea importanță, domnul José își va da seama că, în acest episod, soarta îi fusese excepțional de favorabilă, ferindu-l de cele mai dezastruoase consecințe. Pe atunci nu știa că unul dintre locatarii clădirii era, printr-o coincidență diabolică, chiar un subșef al Arhivei, puteți ghici cu ușurință cumplita scenă, încrezătorul nostru domn José bătînd la ușă, arătînd fișa, poate chiar falsa împuternicire, în timp ce femeia care i-a deschis îi spune perfid, Reveniți mai tîrziu, cînd soțul meu va fi acasă, el se ocupă de acest gen de lucruri, iar domnul José ar reveni, cu inima clocotind de speranță, și ar da nas în nas cu un subșef furios, care de

îndată îl va pune sub arest, şi o spunem în sens propriu, nu în cel figurat, regulamentele Arhivei Generale a Stării Civile nu admit iresponsabilităţi, nici improvizaţii, grav e că nu le cunoaştem pe toate. Hotărîndu-se, de astă dată, ca şi cum îngerul păzitor i-ar fi recomandat-o cu insistenţă la ureche, să-şi concentreze ancheta asupra magazinelor din împrejurimi, domnul José scăpase, fără să ştie, de cea mai mare belea din lunga sa carieră de funcţionar. Se mulţumi aşadar să contemple ferestrele casei unde trăise în tinereţe femeia necunoscută şi, pentru a intra de-a binelea în pielea unui detectiv autentic, îşi imagină că o vede plecînd la şcoală cu servieta cu cărţi, mergînd pînă la staţia de autobuz şi aşteptînd, n-avea rost să se ţină scai după ea, domnul José ştia foarte bine unde merge, avea probele necesare ascunse sub saltea. După un sfert de oră, tatăl iese şi el din casă, se îndreaptă în direcţia opusă, de aceea nu-şi însoţeşte fata cînd pleacă la şcoală, dacă nu cumva acest tată şi această fiică pur şi simplu nu vor să meargă împreună şi invocă acest pretext ori nici măcar nu l-au invocat, între cei doi există un soi de angajament tacit, pentru ca vecinii să nu-şi dea seama de indiferenţa lor reciprocă. Acum domnul José trebuie să mai rabde puţin, aşteaptă să iasă şi mama la cumpărături, cum e obiceiul familiilor, astfel va afla încotro s-ar cuveni să-şi îndrepte cercetările, stabilimentul comercial cel mai apropiat, trei clădiri mai încolo, e o farmacie, însă domnul José are îndoieli, de cum intră, că va putea obţine aici vreo informaţie utilă, farmacistul e tînăr şi s-a angajat de curînd, chiar el o spune, Nu cunosc, sînt aici numai de doi ani. Domnul José nu se va lăsa descurajat de atîta lucru, are suficiente lecturi de ziare şi reviste, pe lîngă experienţa pe care viaţa nu încetează să i-o ofere, pentru a înţelege că aceste investigaţii, în stil vechi, cer multă străduinţă, să umble şi iar să umble, să bată străzi şi străduţe, să urce scări, să sune la uşi, să coboare scări, aceleaşi întrebări de o mie de ori repetate, răspunsuri identice, aproape întotdeauna pe un ton

rezervat, Nu știu, n-am auzit niciodată de această persoană, foarte rar se întîmplă să vină dinăuntru un farmacist mai bătrîn, care a auzit discuția și e un om foarte curios, Ce doriți, întrebă, Caut pe cineva, răspunse domnul José, ducînd în același timp mîna la buzunarul interior al hainei pentru a scoate împuternicirea. Nu-și termină mișcarea, îl reținu o subită presimțire, de astă dată n-a fost intervenția vreunui înger de pază, ce l-a făcut să-și retragă mîna încet a fost privirea farmacistului, o privire părînd mai degrabă un stilet, un burghiu perforant, surprinzătoare pe acest chip, plin de riduri și cu părul alb, efectul unei astfel de priviri este că pune în defensivă pînă și creatura cea mai inocentă, poate că de aceea curiozitatea farmacistului nu e niciodată satisfăcută, cu cît vrea să știe mai mult, cu atît mai puțin i se spune. Așa se întîmplă și cu domnul José. Nu prezentă falsa împuternicire, nici nu spuse că venea din partea Arhivei Generale, se mulțumi să scoată din celălalt buzunar ultima fișă școlară a fetei, pe care, din fericire, se gîndise s-o ia, Liceul nostru trebuie s-o găsească pe această doamnă din pricina unei diplome pe care n-a ridicat-o de la secretariat, domnul José asista cu plăcere, aproape cu entuziasm, la etalarea unor capacități inventive pe care nu și le bănuise niciodată, atît de sigur pe sine, încît nu se lăsă prins cu mîța în sac de întrebarea farmacistului, Și o căutați după atîția ani, E posibil să n-o intereseze, dar școala este obligată să facă totul pentru ca diploma să-i fie înmînată, Și ați așteptat atîta timp să vină după ea, Adevărul este că nu ne-am dat seama, a fost o lamentabilă lipsă de atenție din partea noastră, o eroare birocratică, ca să zic așa, dar niciodată nu e prea tîrziu pentru a remedia un lapsus, Dacă doamna cu pricina o fi murit, chiar că e prea tîrziu, Avem motive să credem că e încă în viață, De ce, Am consultat mai întîi registrele stării civile, domnul José avu grijă să nu pronunțe cuvintele Arhiva Generală, ăsta i-a fost norocul, pentru că a îndepărtat, pentru moment cel puțin, pericolul ca farmacistul

să-şi aducă aminte că un subşef al numitei Arhive Generale îi era client, locuind trei case mai încolo. Pentru a doua oară, domnul José scăpase de execuţia capitală. Este adevărat că subşeful intra extrem de rar în farmacie, soţia lui făcea aceste cumpărături, ca, de altfel, pe toate celelalte, cu excepţia prezervativelor, pe care subşeful avea scrupulul moral să le cumpere din alt cartier, de aceea nu e uşor să ne imaginăm o conversaţie între el şi farmacist, deşi nu trebuie exclusă posibilitatea altui dialog, farmacistul spunîndu-i soţiei subşefului, A fost la noi un funcţionar şcolar, care umbla în căutarea unei persoane care a locuit pe vremuri în casa dumneavoastră, la un moment dat mi-a spus că a consultat registrele stării civile, numai după ce a plecat mi s-a părut straniu că a vorbit de registrul stării civile şi nu de Arhiva Generală, dădea impresia că ascunde ceva, la un moment dat şi-a dus mîna la buzunarul dinăuntru al hainei de parc-ar fi vrut să-mi arate ceva, dar s-a răzgîndit şi s-a corectat, a scos din alt buzunar o fişă de înmatriculare şcolară, mi-am stors minţile să ghicesc ce înseamnă toate astea, cred c-ar trebui să vorbiţi cu soţul dumneavoastră, nu se ştie niciodată, cu cîtă răutate e pe lume, O fi acelaşi individ care a zăbovit ieri pe trotuar, uitîndu-se la ferestrele noastre, Un tip de vîrstă mijlocie, ceva mai tînăr ca mine, avînd aerul c-a fost bolnav de curînd, El e, Ce vă spuneam, flerul meu nu mă înşală niciodată, nu s-a născut încă omul care să mă tragă pe mine pe sfoară, Păcat că nu mi-a bătut la uşă, i-aş fi spus să revină pe seară, cînd soţul meu e acasă, acum am şti cine e individul şi ce are de gînd, O să fiu cu ochii în patru, poate mai apare pe aici, Iar eu nu voi uita să-i spun soţului meu toată povestea. Într-adevăr, n-a uitat, dar n-a spus-o completă, fără să vrea a omis din relatare un amănunt important, poate cel mai important dintre toate, n-a spus că omul care dăduse tîrcoale casei lor avea aerul că fusese bolnav de curînd. Obişnuit să pună în relaţie cauzele şi efectele, căci, în esenţă, în asta constă sistemul de forţe

care guvernează de la începutul timpurilor Arhiva Generală, locul unde toate au fost, sînt şi vor fi veşnic legate de toate, ceea ce moare de ceea ce se naşte, toate fiinţele de toate fiinţele, toate lucrurile de toate lucrurile, chiar atunci cînd pare să le unească numai ceea ce, la prima vedere, le desparte, sagacele subşef şi-ar fi amintit fără îndoială de domnul José, acel registrator care, în ultima vreme, s-a comportat atît de straniu, bucurîndu-se de o inexplicabilă bunăvoinţă din partea şefului. De aici pînă la a da de capătul firului, desfăşurînd, pînă la urmă, tot mosorul, nu era decît un pas. Asemenea lucru totuşi nu se va întîmpla, pe domnul José nu-l vor mai prinde prin aceste locuri. Din cele zece magazine de diferite genuri, unde intră ca să pună întrebări, punînd la socoteală şi farmacia, doar în trei găsi pe cîte cineva care îşi amintea de fată şi de părinţii ei, poza de pe fişă le-a înviorat memoria, dacă nu cumva i-a luat pur şi simplu locul, e foarte probabil că persoanele interogate n-au vrut decît să fie amabile, să nu-l dezamăgească pe omul pe faţa căruia se citea că abia se vindecase de gripă şi care le vorbea de o diplomă şcolară veche de douăzeci de ani, care nu fusese predată. Cînd ajunse acasă, domnul José era descurajat şi stors de puteri, prima tentativă din noua fază a investigaţiei sale nu-i dezvăluise nici o cale demnă de urmat, dimpotrivă, îi ridicase parcă în faţă un zid de netrecut. Sărmanul se aruncă pe pat, întrebîndu-se de ce nu face ce-i spusese farmacistul, cu un sarcasm abia disimulat, Dacă eram în locul dumneavoastră, rezolvam pînă acum problema, În ce fel, întrebase domnul José, Căutînd în cartea de telefon, în timpurile moderne e modul cel mai simplu de a găsi pe cineva, Mulţumesc pentru sugestie, dar am făcut-o deja, numele doamnei nu figurează, răspunse domnul José, crezînd că l-a redus la tăcere, dar farmacistul atacă din nou, În cazul ăsta, mergeţi la finanţe, la finanţe se ştie totul despre toată lumea. Domnul José îl privi lung pe băgăreţ, încercă să-şi ascundă tulburarea, la asta nu se

gîndise doamna din apartamentul din dreapta de la parter, în sfîrşit, reuşi să îngaime, E o idee bună, i-o voi comunica directorului. Ieşi din farmacie, furios pe sine însuşi, ca şi cum, în ultimul moment, îi lipsise prezenţa de spirit pentru a răspunde unei insulte, hotărît să se întoarcă acasă fără alte întrebări, dar apoi se gîndi resemnat, Vinul e în pahar, trebuie băut, nu spuse totuşi, Luaţi-mi dinainte această cupă, voi vreţi să mă omorîţi. Al doilea magazin a fost o drogherie, al treilea o măcelărie, al patrulea o papetărie, al cincilea un magazin de articole electrice, al şaselea o băcănie şi tot aşa pînă la al zecelea, e bine-cunoscuta rutină a cartierelor, din fericire a avut noroc, după farmacist nu i-a mai vorbit nimeni de finanţe sau cărţi de telefon. Acum, întins pe spate, cu mîinile încrucişate sub ceafă, domnul José se uită la tavan şi-l întreabă, Ce mai pot face de-acum înainte, iar tavanul răspunse, Nimic, faptul că i-ai ştiut ultima adresă, adică ultima locuinţă de pe vremea liceului, nu ţi-a dat nici o pistă ca să-ţi continui căutarea, ai putea, desigur, să recurgi la adresele anterioare, însă n-ar fi decît o pierdere de vreme, dacă prăvăliaşii de pe stradă, cei mai recenţi, nu te-au ajutat, cum te-ar putea ajuta ceilalţi, Crezi aşadar că trebuie să renunţ, Probabil că nu vei avea altă soluţie, doar dacă te vei hotărî să întrebi la finanţe, nu poate fi dificil, cu împuternicirea pe care o ai, în plus, sînt funcţionari ca şi tine, Împuternicirea e falsă, De fapt, e mai bine să n-o foloseşti, n-aş vrea să fiu în pielea ta dacă, într-o zi, vei fi prins în flagrant, N-ai cum să fii în pielea mea, nu eşti decît un tavan de stuc, Da, dar ce vezi din mine e tot o piele, de altfel, pielea e singurul lucru pe care vrem să-l vadă ceilalţi din noi, pe dedesubt, nici noi nu reuşim să ştim cine sîntem, Am să ascund împuternicirea, În locul tău, aş rupe-o sau aş arde-o, O voi păstra între hîrtiile episcopului, ca înainte, Treaba ta, Nu-mi place tonul cu care o spui, e de rău augur, Înţelepciunea tavanelor e infinită, Dacă eşti un tavan înţelept, dă-mi o idee, Priveşte-mă în continuare, uneori dă rezultate.

Ideea pe care tavanul i-a dat-o domnului José a fost să-şi întrerupă concediul şi să se întoarcă la serviciu, Spune-i şefului că te simţi mai bine şi cere-i să-ţi păstreze zilele pentru altă dată, asta pentru cazul că vei găsi o modalitate de a ieşi din fundătura în care ai intrat, cu toate porţile închise şi fără nici o pistă de urmat, Şefului i se va părea ciudat că un funcţionar se prezintă la serviciu fără să aibă obligaţia s-o facă şi fără să fi fost chemat, Lucruri mult mai ciudate ai făcut tu în ultima vreme, Trăiam în pace înainte de această obsesie absurdă, caut o femeie care n-are habar că exist, Dar tu ştii că ea există, asta e problema, Mai bine aş renunţa o dată pentru totdeauna, Tot ce se poate, adu-ţi totuşi aminte că nu numai înţelepciunea tavanelor e infinită, la fel sînt şi surprizele vieţii, Ce vrei să spui cu maxima asta atît de răsuflată, Că zilele se urmează şi nu se repetă, Asta e şi mai răsuflată, să nu-mi spui că în aceste locuri comune constă înţelepciunea tavanelor, comentă disprețuitor domnul José, Nu ştii nimic despre viaţă, dacă crezi că mai e şi altceva de ştiut, răspunse tavanul şi tăcu. Domnul José se ridică din pat, ascunse împuternicirea în dulap, printre hîrtiile episcopului, apoi luă caietul de însemnări şi începu să relateze frustrantele întîmplări de dimineaţă, accentuînd în special comportamentul antipatic al farmacistului, cu privirea lui de pumnal. La sfîrşitul relatării, scrise, ca şi cum ideea îi aparţinea, Cred că e mai bine să mă întorc la serviciu. Cînd băgă caietul sub saltea, îşi dădu seama că nu prînzise, i-o spuse capul, nu stomacul, tot uitînd să mănînci, cu vremea, începi să nu mai auzi orologiul apetitului. Dacă domnul José şi-ar continua vacanţa, nu l-ar deranja să se bage în pat pentru tot restul zilei, să rămînă nemîncat, să nu cineze, să doarmă, dacă poate, toată noaptea, ori să se refugieze în toropeala voluntară a celui ce s-a hotărît să întoarcă spatele faptelor dezagreabile ale vieţii. Însă trebuia să-şi hrănească trupul ca să lucreze a doua zi, detestă să aibă ameţeli ridicole din pricina

slăbiciunii și să se simtă iar scăldat în sudori reci în fața compasiunii prefăcute a colegilor și a nerăbdării superiorilor. Bătu două ouă, adăugă cîteva feliuțe de cîrnați, un vîrf bun de sare granulată, turnă ulei într-o tigaie, așteptă să se încălzească cît trebuie, era singurul său talent culinar, restul se rezuma la desfăcutul conservelor. Își mîncă omleta încet, tăiată în bucățele geometrice, făcînd-o să dureze cît mai mult, doar pentru a-și umple timpul, nu din vreo delectare gastronomică. Se străduia să nu se gîndească. Imaginarul și metafizicul dialog cu tavanul îl ajutase să-și disimuleze totala dezorientare a spiritului, senzația de panică provocată de gîndul că în viață n-o să mai găsească nimic de făcut, dacă, așa cum avea motive să se teamă, căutarea femeii necunoscute luase sfîrșit. Simțea un nod tare în gît, ca în copilărie, cînd îl certau și voiau să-l facă să plîngă, iar el se împotrivea, rezista, pînă cînd, în cele din urmă, izbucnea în lacrimi, așa cum izbucnește acum. Dădu farfuria la o parte, își lăsă capul pe brațele încrucișate și plînse fără rușine, cel puțin, de astă dată, nu era nimeni de față ca să rîdă de el. Era una dintre situațiile în care tavanele nu pot interveni pentru a-i ajuta pe oamenii necăjiți, sînt nevoite să aștepte acolo sus să treacă furtuna, să se descarce sufletul, să obosească trupul. Așa s-a întîmplat și cu domnul José. După cîteva minute, se simți mai bine, își șterse lacrimile cu mîneca de la cămașă și se duse să spele farfuria și tacîmurile. Avea toată după-amiaza înainte și nimic de făcut. Se gîndi s-o viziteze pe doamna din apartamentul din dreapta de la parter, să-i povestească barem o parte din ce i se întîmplase, însă apoi își zise că n-are rost, ea îi spusese tot ce știa și poate ar fi ajuns să-l întrebe de ce naiba își făcea atîtea griji Arhiva Generală pentru o persoană oarecare, o femeie neînsemnată, ar fi o indecentă ipocrizie, nu numai o desăvîrșită tîmpenie, să-i răspundă că, în ochii Arhivei Generale a Stării Civile, sîntem cu toții egali, așa cum e pentru toți soarele cînd răsare, anumite lucruri nu se pot spune unui

bătrîn dacă vrei să nu-ţi rîdă în nas. Domnul José căută într-un colţ un vraf de reviste şi de ziare vechi, din care mai decupase ştiri şi fotografii, poate c-a scăpat din vedere ceva interesant ori poate în ele a început să se vorbească de vreo persoană care putea însemna o acceptabilă promisiune pe drumurile dificile ale faimei. Domnul José revenea la colecţiile sale.

Dintre toţi, cel mai puţin surprins a fost conservatorul. Sosind, ca de obicei, cînd tot personalul se afla deja la birouri, lucrînd, se opri trei secunde lîngă masa domnului José, însă nu scoase o vorbă. Domnul José se aştepta să fie supus unui interogatoriu direct privind motivele întoarcerii la serviciu înainte de vreme, dar şeful se mulţumi să asculte explicaţiile prezentate pe loc de către subşeful de sector, pe care apoi îl trimise la plimbare cu un gest scurt din mîna dreaptă, cu degetul arătător şi cel mijlociu lipite şi întinse, iar celelalte pe jumătate îndoite, semn care, în codul gestual al Arhivei, voia să spună că n-are chef să mai audă nici un cuvînt în plus despre acest subiect. Zăpăcit de teama că va fi interogat, urmată de uşurarea că fusese lăsat în pace, domnul José se chinuia să-şi limpezească ideile, să-şi concentreze simţurile asupra documentelor pe care inspectorul i le pusese pe masă, două duzini de certificate de naştere, ale căror date trebuiau trecute în fişe, iar acestea arhivate în fişierele de sub pupitru, în cuvenita ordine alfabetică. Era o treabă simplă, dar de mare responsabilitate, care, pentru domnul José, cu picioarele şi mînţile slăbite, prezenta cel puţin avantajul că o putea face stînd pe scaun. Greşelile copiştilor sînt cele mai puţin scuzabile, zadarnic ne-ar spune, N-am fost atent, dimpotrivă, recunoscîndu-şi lipsa de atenţie, mărturisesc, de fapt, că se gîndeau la altceva, în loc să se concentreze asupra unor nume şi date de o importanţă supremă, pentru că, în cazul de faţă, ele conferă existenţă legală realităţii existenţei. E vorba, mai ales, de numele omului care s-a născut. O simplă eroare de transcriere, schimbarea literei iniţiale a unui

nume de familie, de exemplu, înseamnă că fișa va fi scoasă și aruncată poate chiar la mare distanță de locul care-i e propriu, cum inevitabil se întîmplă în această Arhivă Generală a Stării Civile, unde numele sînt multe, ca să nu spunem că sînt toate. Dacă registratorul care cîndva a copiat pe o fișă numele domnului José ar fi scris Xosé, cu mintea indusă în eroare de o asemănare de pronunție, aproape atingînd coincidența, ar fi sfîrșitul lumii să regăsești dezorientata fișă ca să înscrii în ea oricare dintre cele trei înregistrări recurente și comune, de căsătorie, de divorț, de deces, primele două mai mult sau mai puțin dispensabile, a treia niciodată. De aceea, domnul José copiază cu o atenție prudentă, literă cu literă, mărturiile vieților noilor ființe ce i-au fost încredințate, a transcris pînă acum șaisprezece declarații de naștere, acum o trage spre sine pe a șaptesprezecea, pregătește fișa, dar, deodată, mîna începe să-i tremure, ochii clipesc, fruntea se acoperă de broboane de sudoare. Numele pe care-l are în față, al unei persoane de sex feminin, coincide aproape întru totul cu cel al femeii necunoscute, doar matronimicul e diferit, dar și în el prima literă e aceeași. Există deci toate probabilitățile ca această fișă, purtînd numele pe care-l poartă, să trebuiască să fie arhivată îndată după cealaltă, din acest motiv, domnul José, nemaiputîndu-și stăpîni nerăbdarea pe măsură ce se apropia clipa reîntîlnirii mult dorite, se ridică de pe scaun de îndată ce sfîrși de transcris, dădu fuga la respectivul sertar al fișierului, își trecu degetele nervoase peste fișe, căută, găsi locul. Fișa femeii necunoscute nu mai era acolo. Cuvîntul fatal străfulgeră mintea domnului José, cuvîntul fulminant, A murit. Căci domnul José are obligația să știe că absența din catalog a unei fișe înseamnă în mod fatal moartea titularului ei, fără număr sînt fișele pe care el însuși, în douăzeci și cinci de ani de meserie, le-a scos de aici și le-a strămutat în arhiva morților, însă acum refuză să accepte evidența, nu poate fi acesta motivul dispariției, un coleg

delăsător şi incompetent trebuie să fi mutat fişa din loc, poate că e puţin mai în faţă sau mai în spate, de disperare domnul José încearcă să se mintă singur, căci, în atîtea şi atîtea secole cîte are Arhiva Generală, niciodată nu s-a greşit locul vreunei fişe din acest fişier, mai e o şansă, una singură, ca femeia să mai fie în viaţă, dacă fişa ei s-ar afla temporar în mîinile unui alt registrator pentru o nouă consemnare, Poate s-a recăsătorit, îşi spuse domnul José şi, preţ de o clipă, neaşteptata contrarietate pe care i-o provocă ideea îi atenuă tulburarea. Apoi, aproape fără să-şi dea seama ce face, puse fişa copiată după certificatul de naştere în locul celei care dispăruse şi, cu picioarele tremurînd, se întoarse la birou. Nu putea să-şi întrebe colegii dacă, întîmplător, fişa doamnei era la ei, nu se putea învîrti pe lîngă mesele lor ca să arunce ocheade furişe pe actele la care lucrau, nu putea decît să stea cu ochii pe sertarul fişierului, să vadă dacă va pune cineva la loc micul dreptunghi de carton, sustras din greşeală sau dintr-un motiv mai puţin rutinier decît moartea. Orele au trecut, dimineaţa a făcut loc după-amiezii, la prînz domnul José nu reuşi să înghită mai nimic, ceva trebuie să fie în neregulă cu el, dacă atît de repede i se pune nodul în gît şi simte că se sufocă de angoasă. Cît a fost ziua de lungă, nici un coleg nu s-a dus să deschidă sertarul cu pricina, nici o fişă rătăcită nu şi-a regăsit drumul spre casă, femeia necunoscută murise.

În noaptea aceea, domnul José se întoarse în Arhivă. Luase cu sine lanterna de buzunar și un ghem de o sută de metri de sfoară solidă. Lanterna avea o baterie nouă, cu o durată de multe ore de folosință continuă, dar domnul José, deja trecut prin experiența greutăților pe care le avusese de înfruntat în timpul primejdioasei sale aventuri de escaladă și spargere de la școală, învățase că, în viață, nici o măsură de precauție nu e de prisos, mai ales cînd te abați de la drumul cel drept al acțiunii oneste, cotind-o pe strîmbele poteci ale crimei. Să ne imaginăm că beculețul minuscul se va topi, să ne imaginăm că lentila, care protejează și intensifică lumina, se va desprinde de la locul ei, să ne imaginăm că lanterna, cu bateria, lentila și becul intacte, va cădea într-o gaură și n-o va putea apuca nici cu brațul, nici cu vreun cîrlig, atunci în lipsa autenticului fir al Ariadnei, pe care nu va îndrăzni să-l folosească, deși sertarul de la biroul șefului nu e închis niciodată cu cheia, acolo unde, alături de o lanternă puternică, e păstrat pentru orice eventualitate, domnul José va folosi un rustic și obișnuit ghem de sfoară cumpărat de la drogherie, care îi va ține locul, readucîndu-l în lumea celor vii pe cel care, în acest moment, se pregătește să intre în lumea morților. Ca funcționar al Arhivei Generale, domnul José dispune de toată legitimitatea pentru a avea acces la orice documente ale stării civile, care constituie, de altfel, nici n-ar trebui s-o repetăm, însăși substanța muncii sale, însă cineva s-ar putea mira că, observînd lipsa fișei, nu se mulțumise să-i spună inspectorului de care depinde, Mă duc înăuntru sa caut fișa unei femei care a murit. Problema e că nu va fi

suficient să-l anunțe, va trebui să găsească și un motiv fundamentat din punct de vedere administrativ și logic din punct de vedere birocratic, căci inspectorul nu va uita să-l întrebe, La ce vă trebuie, iar domnul José nu-i va putea răspunde, Vreau să fiu sigur că a murit cu adevărat, unde ar ajunge această Arhivă Generală dacă s-ar apuca să satisfacă asemenea curiozități, nu doar morbide, ci și neproductive. Cel mai rău lucru care s-ar putea întîmpla în expediția nocturnă a domnului José ar fi să nu reușească să găsească hîrtiile femeii necunoscute în haosul care e arhiva morților. Desigur că, în principiu, fiind vorba de un deces recent, hîrtiile ar trebui să se afle în apropiere de ceea ce, de obicei, este numit intrare, dar dificultatea chiar de aici începe și constă în imposibilitatea de a ști cu exactitate unde se află intrarea în arhiva morților. Ar fi prea simplu să spunem, așa cum stăruie optimiștii încăpățînați, că spațiul morților începe în mod necesar acolo unde se sfîrșește spațiul celor vii și viceversa, poate că, în lumea din afară, cam așa s-or fi petrecînd lucrurile, dat fiind faptul că, exceptînd evenimentele ieșite din comun, totuși nu foarte rare, precum catastrofele naturale ori conflictele belice, morții nu sînt de obicei văzuți pe stradă amestecîndu-se cu cei vii. Or, din motive structurale, și nu numai, în Arhiva Generală acest lucru se poate întîmpla. Se poate întîmpla, și se întîmplă. Am mai explicat înainte că, din cînd în cînd, atunci cînd congestionarea cauzată de acumularea continuă și irezistibilă a morților începe să îngreuneze trecerea funcționarilor pe coridoare și, în consecință, să facă dificilă orice cercetare documentară, nu mai există altă soluție decît să se dărîme peretele din fund și să fie reconstruit cîțiva metri mai încolo. Dar, dintr-o involuntară uitare, n-am menționat atunci cele două efecte perverse ale acestei congestionări. În primul rînd, cît timp se reclădește peretele, este inevitabil ca fișele și dosarele morților recenți, din lipsă de spațiu propriu în fundul edificiului, să se apropie periculos, atingînd dosarele celor vii, care sînt

ordonate la extremitatea interioară a respectivelor rafturi, dînd astfel naştere unei zone delicate de confuzii între cei care mai sînt în viaţă şi cei care au murit. În al doilea rînd, cînd peretele a fost înălţat şi tavanul prelungit, iar arhivarea morţilor poate reveni, în sfîrşit, la normal, aceeaşi confuzie de frontieră, ca să spunem aşa, va face imposibil transportul totalităţii morţilor intruşi, cu scuze pentru cuvîntul impropriu, spre beznele interioare, sau cel puţin îl va îngreuna. Se mai adaugă la aceste inconveniente, care sînt minore, circumstanţa că cei doi registratori mai noi, fără ca şeful şi colegii s-o bănuiască, nu se sfiesc cîtuşi de puţin, fie din pricina deficitarei lor formaţii profesionale, fie a unor grave carenţe de etică personală, să arunce cîte un mort pe unde se nimereşte, fără să-şi bată capul să vadă dacă, înăuntru, există sau nu un spaţiu liber pentru el. Dacă, de astă dată, norocul nu va fi de partea domnului José, dacă hazardul nu-l va favoriza, aventura spargerii de la şcoală, comparînd-o cu ce-l aşteaptă aici, oricît de riscantă a fost, va părea o simplă promenadă.

S-ar putea pune întrebarea la ce-i va servi domnului José un fir atît de întins, de o sută de metri, dacă lungimea Arhivei Generale, în ciuda succesivelor adăugiri, încă n-a trecut de optzeci. Este o întrebare tipică pentru cei care-şi închipuie că, în viaţă, pot să facă orice dacă se ţin grijuliu de linia dreaptă, că e mereu posibil să meargă dintr-un loc în altul pe drumul cel mai scurt, poate că unii, din lumea din afară, chiar cred c-au izbutit, însă aici, unde viii şi morţii împart acelaşi spaţiu, trebuie de multe ori să ocoleşti munţi de înscrisuri, coloane de dosare, teancuri de fişe, masive de resturi vechi, să avansezi prin defileuri tenebroase, printre pereţi de hîrtie murdară care se ating sub tavan, sînt metri şi metri de sfoară de întins, de lăsat în urmă, ca un traseu sinuos şi subtil desenat în praf, altminteri nu poţi şti pe unde n-ai trecut, altminteri nu poţi regăsi drumul înapoi. Domnul José prinse un capăt al sforii de un picior al biroului şefului, n-a făcut-o din lipsă de

respect, ci pentru a cîștiga cîțiva metri, își legă celălalt capăt de gleznă și, lăsînd în spate, pe jos, ghemul, care, cu fiecare pas, se desfășoară, înaintă pe unul dintre coridoarele centrale ale arhivei celor vii. Planul lui e să înceapă căutarea din spațiul cel mai îndepărtat al Arhivei, acolo unde ar trebui să se afle dosarul și fișa femeii necunoscute, cu toate că, din motivele deja expuse, e puțin probabil ca arhivarea să fi fost făcută corect. Ca funcționar educat în alte vremuri, după metodele și disciplina de odinioară, caracterului strict al domnului José îi repugnă să pactizeze cu iresponsabilitatea noii generații, începîndu-și căutarea dintr-un loc unde un mort ar fi putut fi depus numai printr-o deliberată și scandaloasă încălcare a regulilor arhivistice de bază. Știa că dificultatea cea mai mare cu care va avea de luptat este lipsa luminii. Cu excepția biroului șefului, deasupra căruia continuă să strălucească palida lampă dintotdeauna, Arhiva este în întregime cufundată într-o beznă grea. Ar fi riscant să aprindă alte becuri de-a lungul edificiului, chiar așa chioare cum sînt, un polițist vigilent, făcîndu-și rondul în cartier, sau un bun cetățean, din cei preocupați de siguranța comunității, ar putea zări prin ferestrele înalte difuza luminozitate și ar da imediat alarma. Domnul José nu va avea așadar, ca să-l îndrume, altă lumină decît debilul cerc strălucitor care, în ritmul pașilor, dar și din pricina mîinii tremurînde care ține lanterna, oscilează în fața lui. Căci e o mare diferență între a veni în arhiva morților în timpul programului normal de serviciu, simțind, undeva în spate, prezența colegilor, care, deși prea puțin solidari, cum am văzut, ar interveni totuși oricînd în caz de pericol real sau de nestăpînită criză de nervi, mai ales dacă șeful ordonă, Duceți-vă să vedeți ce se întîmplă, și a te aventura singur, în mijlocul unei nopți de smoală, prin aceste catacombe ale umanității, asediat de nume, auzind susurul hîrtiilor ori poate un murmur de glasuri, cine le poate deosebi.

Domnul José a ajuns la capătul rafturilor celor vii, caută acum un coridor de trecere pentru a ajunge în fundul Arhivei Generale, în principiu și în acord cu modul cum a fost proiectată ocuparea spațiului, culoarul trebuie să fi fost croit urmînd bisectoarea longitudinală a planului, linia imaginară care împarte planul dreptunghiular al edificiului în două jumătăți egale, dar surpările de dosare, care, oricît de subțiate ar fi masele de hîrtii, se întîmplă tot timpul, au transformat pasajul, care era destinat să permită un acces direct și rapid, într-o rețea complexă de cărări și poteci, unde, la fiecare pas, apar obstacole și fundături. În timpul zilei și cu toate luminile aprinse, cercetătorului îi este relativ ușor să păstreze direcția corectă, e de-ajuns să fie atent, vigilent, să aibă grijă să urmeze căile mai puțin prăfuite, acesta e semnul că pe aici se trece frecvent, pînă azi, în ciuda cîtorva spaime și întîrzieri îngrijorătoare, nu s-a întîmplat niciodată ca un funcționar să nu se întoarcă din expediția sa. Lumina proiectată de lanterna de buzunar nu merită însă încredere, pare că-și creează propriile umbre, dacă tot nu îndrăznește să folosească lanterna conservatorului, domnul José ar fi trebuit să-și cumpere una modernă, din cele foarte puternice, în stare să lumineze pînă la capătul lumii. Nu este totuși copleșit de teama că se va rătăci, îl liniștește, într-o oarecare măsură, tensiunea constantă a sforii legate de gleznă, însă, dacă va începe să facă ocoluri, umblînd în cerc, înfășurîndu-se în cocon, va fi incapabil să mai facă vreun pas, va fi nevoit să se întoarcă înapoi, s-o ia de la capăt. Și, într-adevăr, a trebuit s-o facă de cîteva ori, din alt motiv, atunci cînd sfoara, prea subțire, s-a strecurat printre teancurile de hîrtii, blocîndu-se și nemaivrînd să se miște nici înainte, nici înapoi. Datorită tuturor acestor probleme și încurcături, e de înțeles că înaintarea e lentă, că domnului José nu-i este de mare ajutor cunoașterea topografiei locurilor, mai ales că, exact în acest moment, s-a prăvălit un imens vraf de dosare care a astupat pînă la înălțimea

unui om un coridor care-i dăduse impresia că e drumul cel bun, ridicînd un nor gros de praf, prin care zburătăcesc molii speriate, aproape transparente în lumina lanternei. Domnul José detestă aceste gîngănii, care, la prima vedere, par a fi fost aduse pe lume ca ornament, tot așa cum detestă carii, care și ei proliferează pe aici, sînt, împreună, voracii vinovați pentru atîtea memorii distruse, pentru atîția copii fără tată, pentru atîtea moșteniri care au încăput pe mîinile avide ale statului, din pricina lipsei actelor legale, oricît te-ai jura că documentul doveditor a fost mîncat, pătat, ros, devorat de gîngăniile care infestează Arhiva Generală, și că, fie și din simplă omenie, faptul trebuie avut în vedere, nimeni nu reușește, din păcate, să-l convingă pe reprezentantul văduvelor și al orfanilor că lor ar trebui să le fie favorabil, și nu e, Ori apare hîrtia, ori adio moștenire. În ce privește șoricimea, n-are rost să mai spunem cît e de distrugătoare. Totuși, în ciuda numeroaselor pagube pe care le provoacă, rozătoarele au și partea lor pozitivă, dacă n-ar fi existat, Arhiva Generală ar fi plesnit deja pe la cusături sau ar avea acum dublul lungimii pe care o are. Un observator neavizat s-ar putea mira de ce coloniile de șoareci nu s-au înmulțit aici pînă la devorarea totală a arhivelor, avînd mai ales în vedere imposibilitatea mai mult decît evidentă a unei deratizări sută la sută eficiente. Explicația, cu toate că unii se îndoiesc de totala ei pertinență, ar consta în lipsa apei sau a unei suficiente umidități ambientale, rezultatul regimului fără apă la care sînt supuse vietățile în mediul unde au ales să trăiască sau unde le-a adus ghinionul ar fi o vădită atrofiere a musculaturii genitale, cu consecințe extrem de negative asupra exercițiului împerecherii. Contrazicînd această tentativă de explicație, alții se încăpățînează să susțină că mușchii n-au nimic de-a face cu subiectul, drept care polemica este în continuare deschisă.

Între timp, acoperit de praf, cu zdrențe grele de pînze de păianjen agățate în păr și pe umeri, domnul José a ajuns,

în sfîrșit, în spațiul liber, de vreo trei metri lățime, lăsat între ultimele hîrtii arhivate și peretele din fund, care formează un coridor neregulat, pe zi ce trece tot mai îngust, unind cei doi pereți laterali. Aici întunericul e absolut. Slaba lumină exterioară care reușește să pătrundă prin stratul de murdărie care acoperă pe dinafară și pe dinăuntru îngustele ferestre laterale, mai ales prin ultimele de pe fiecare parte, cele mai apropiate, n-ajunge pînă aici din pricina acumulării verticale a pachetelor de documente, care aproape ating tavanul. Cît privește peretele din fund, acesta, inexplicabil, este în întregime orb, n-are nici măcar un simplu ochi de geam, care ar putea ajuta slaba lumină a lanternei. Nimeni n-a înțeles pînă acum încăpățînarea corporației de arhitecți care, sub pretextul unei justificări estetice deloc convingătoare, refuză să modifice proiectul istoric și să autorizeze deschiderea unor ferestre în perete atunci cînd e nevoie să fie strămutat, deși pînă și un profan își poate da seama că e vorba pur și simplu de o necesitate funcțională. Ei ar trebui să fie acum aici, mormăi domnul José, să vadă cît e de greu. Vrafurile de hîrtii, dispuse de o parte și de alta a culoarului central, au înălțimi diferite, fișa și dosarul femeii necunoscute ar putea fi oriunde, totuși probabilitatea e mai mare să le găsească într-unul dintre vrafurile mai scunde, dacă registratorul însărcinat cu ordonarea lor a preferat legea celui mai mic efort. Din nefericire, dezorientata noastră umanitate nu duce deloc lipsă de spirite sucite, astfel că n-ar fi de mirare ca funcționarul, venit să arhiveze dosarul și fișa femeii necunoscute, dacă, într-adevăr, acestea au ajuns pînă aici, să fi avut ideea malițioasă, într-un moment de furie gratuită, să rezeme de mormanul cel mai înalt enorma scară utilizată în acest scop și să le pună deasupra, în vîrf. Așa merg lucrurile în această lume.

Cu metodă, fără să se precipite, părînd chiar că-și aduce aminte de gesturile și mișcările nopții pe care o petrecuse în podul școlii, cînd femeia necunoscută era probabil încă

în viață, domnul José își începu căutarea. Aici era mai puțin praf acoperind hîrtiile, lucru ușor de înțeles dacă ne gîndim că nu trece o zi fără să fie aduse dosarele și fișele unor persoane decedate, ceea ce, într-un limbaj imaginativ, dar de un prost gust evident, ar fi totuna cu a spune că, în fundul Arhivei Generale, morții sînt întotdeauna curați. Doar sus, acolo unde hîrtiile, cum am mai spus, aproape că ating tavanul, praful cernut de timp se așază liniștit peste praful pe care timpul l-a cernut, astfel că trebuie șterse și scuturate cu putere coperțile dosarelor puse deasupra, pentru a afla despre cine e vorba. În caz că, la nivelurile inferioare, nu va descoperi ceea ce caută, domnul José va fi din nou nevoit să se sacrifice urcîndu-se pe scară, dar, de astă dată, nu va trebui să stea cocoțat mai mult de un minut, nu va avea timp să amețească, dintr-o singură privire, fasciculul lanternei îi va arăta dacă în ultimele zile, aici a fost lăsat vreun dosar. Decesul femeii necunoscute situîndu-se, cu mare probabilitate, într-un interval destul de scurt de timp, corespunzînd, cu o zi în plus sau în minus, după cum crede domnul José, uneia dintre perioadele cînd a lipsit de la serviciu, mai întîi, săptămîna de gripă, apoi scurtul concediu, verificarea documentelor din fiecare vraf poate fi efectuată cu destulă rapiditate și, chiar dacă moartea femeii a survenit înainte, îndată după ziua memorabilă cînd fișa a nimerit în mîinile domnului José, chiar și în acest caz, timpul scurs de atunci n-a fost atît de lung încît documentele să se afle acum arhivate sub un număr excesiv de alte dosare. Această repetată examinare a situațiilor care pot să apară, aceste profunde reflecții, aceste minuțioase considerații despre clar și obscur, direct și labirintic, curat și murdar, se perindă toate, exact cum le relatăm, prin capul domnului José. Timpul consumat pentru a le explica sau, vorbind cu mai multă rigoare, pentru a le reproduce, exagerat în aparență, este inevitabila consecință, nu numai a complexității, atît de fond, cît și de formă, a factorilor menționați, ci și a naturii extrem de speciale a

circuitelor mentale ale registratorului nostru. Care acum va trece printr-o grea încercare. Pas cu pas, înaintînd de-a lungul strîmtului coridor format, cum s-a spus, de vrafurile de documente și de peretele din fund, domnul José a ajuns aproape de unul din pereții laterali. În principiu, judecînd în abstract, nimeni n-ar considera strîmt un coridor ca acesta, cu lățimea lui confortabilă de aproape trei metri, dar, dacă vom raporta această dimensiune la lungimea coridorului, care, s-o mai spunem o dată, merge de la un zid la altul, atunci va trebui să ne întrebăm cum se explică faptul că domnul José, pe care-l știm predispus la serioase perturbări de ordin psihologic, cum e cazul amețelilor și insomniilor, n-a suferit pînă acum, în acest spațiu închis și sufocant, un violent atac de claustrofobie. Chiar întunericul ar putea fi explicația, nepermițîndu-i să perceapă limitele acestui spațiu, care pot fi la fel de bine apropiate sau depărtate, înaintea lui așternîndu-se, vizibilă, numai familiara și liniștitoarea masă de hîrtii. Niciodată domnul José n-a stat aici atîta timp, de obicei vine, arhivează documentele unei vieți terminate și se întoarce imediat la masa de lucru și, cu toate că, de astă dată, din clipa cînd a intrat în arhiva morților nu s-a putut elibera de impresia neliniștitoare a unei prezențe care-l înconjoară, o atribuise difuzei spaime de ocult și de necunoscut, la care-și are omenescul drept pînă și insul cel mai curajos. Teamă, ceea ce se cheamă teamă, domnul José nu simți decît în momentul cînd ajunse la capătul coridorului, lovindu-se de perete. Se aplecase pentru a examina niște hîrtii căzute pe jos, care ar fi putut fi ale femeii necunoscute, aruncate acolo la întîmplare de funcționarul indiferent, și deodată, înainte să apuce să le examineze, n-a mai fost domnul José, un registrator de cincizeci de ani din Arhiva Generală a Stării Civile, acum e un mic José care abia a început să meargă la școală, e copilul care nu voia să doarmă pentru că avea, în fiecare noapte, același coșmar obsesiv, acest colț de perete, acest zid orb, această închisoare, iar dincolo, la

celălalt capăt al coridorului, ascunsă în beznă, nimic altceva decît o simplă piatră. O piatră crescînd lent, pe care acum ochii n-o puteau zări, dar memoria viselor visate îi spunea că e acolo, o piatră care creşte şi se mişcă de parc-ar fi vie, o piatră care se întinde lateral şi în sus, urcă pe pereţi şi care avansează spre el, tîrîndu-se, curgînd, ca şi cum n-ar fi piatră, ci nămol, ca şi cum n-ar fi nămol, ci sînge coagulat. Copilul ieşea din coşmar ţipînd cît îl ţinea gura cînd masa imundă îi atingea picioarele, cînd laţul angoasei era gata să-l stranguleze, dar domnul José, sărmanul, nu se poate trezi dintr-un vis care nu-i mai aparţine. Ghemuit lîngă perete ca un cîine speriat, îndreaptă cu mîna tremurătoare fasciculul lanternei spre celălalt capăt al coridorului, însă lumina n-ajunge aşa departe, rămîne la jumătatea drumului, cam pe unde se află pasajul spre arhiva celor vii. Îşi spune că, dacă ar lua-o la fugă, ar putea scăpa de piatra care înaintează, dar spaima îi spune, Ai grijă, de unde ştii că nu stă pe loc, aşteptîndu-te, o să cazi în gura lupului. În vis, înaintarea pietrei era însoţită de o muzică stranie care părea ivită din văzduh, însă aici tăcerea e absolută, totală, atît de densă încît înghite răsuflarea domnului José, aşa cum bezna înghite lumina lanternei. Care acum a înghiţit-o complet. Părea că brusc întunericul se prăvălise asupra domnului José, lipindu-i-se ca o ventuză pe chip. Coşmarul copilului însă se terminase. Pentru el, încearcă să mai înţelegi sufletul omenesc, faptul că nu vedea pereţii carcerei, apropiaţi sau îndepărtaţi, îi făcea să nu mai existe, spaţiul se lărgise liber, spre infinit, pietrele nu mai erau decît mineralul inert din care sînt făcute, apa doar temeiul nămolului, iar sîngele curgea înăuntrul venelor sale, şi nu în afara lor. Acum domnul José nu se mai teme de coşmarul copilăriei, dar din nou îl paralizează spaima c-ar putea muri aici, aşa cum şi-a imaginat, cu cît timp în urmă, c-ar putea cădea de pe altă scară, mort fără hîrtii în mijlocul hîrtiilor morţilor, strivit de beznă, de avalanşa care curînd se va prăvăli din înalt, şi că mîine îl vor descoperi, Domnul

José e absent de la serviciu, pe unde o umbla, Vine el, iar cînd un coleg va trebui să strămute alte dosare şi alte fişe, îl va descoperi, în lumina unei lanterne mai bune decît asta, care atît de prost l-a slujit cînd a avut mai mare nevoie de ea. Au trecut cîte minute trebuiau să treacă pentru ca domnul José, încetul cu încetul, să înceapă să audă înăuntrul său un glas care-i spunea, Omule, pînă acum, cu excepţia spaimei, nu ţi s-a întîmplat nimic rău, stai jos, eşti intact, e adevărat că ţi s-a stins lanterna, dar la ce-ţi trebuie, ai sfoara legată de gleznă, prinsă la celălalt capăt de piciorul mesei şefului, eşti în siguranţă, precum un nou-născut, legat prin cordonul ombilical de uterul mamei, nu că şeful ţi-ar fi mamă sau tată, dar, în sfîrşit, relaţiile dintre oameni aici sînt complicate, ţine minte că niciodată nu se adeveresc coşmarurile copilăriei, visele nici atît, cel cu piatra era într-adevăr oribil, însă are, desigur, o explicaţie ştiinţifică, ca atunci cînd visai că zbori pe deasupra grădinilor, urcînd, coborînd, plutind cu braţele deschise, îţi aminteşti, era un semn că ai crescut, poate şi piatra a avut un rol, dacă trebuie să trăieşti experienţa terorii, atunci mai bine devreme decît tîrziu, în plus ai obligaţia să ştii că aceşti morţi nu sînt adevăraţi, e o exagerare macabră să spui că asta e arhiva lor, chiar dacă hîrtiile pe care le ţii în mînă sînt ale femeii necunoscute, sînt doar nişte hîrtii, nu oase, hîrtii, nu carne putrezită, acesta e miracolul înfăptuit de Arhiva Generală, a transformat viaţa şi moartea în simple hîrtii, e adevărat c-ai vrut s-o găseşti pe această femeie, dar n-ai ajuns la timp, nici de atît n-ai fost în stare, voiai şi nu voiai, şovăind între dorinţă şi teamă, aşa cum li se întîmplă tuturor, în fond, era suficient să te duci la finanţe, ai fost sfătuit s-o faci, s-a terminat, mai bine ai lăsa-o în pace, ea nu mai are timp, iar timpul tău e pe sfîrşite.

Lîngă peretele instabil, format din dosare, mişcîndu-se cu multă grijă ca să nu se prăbuşească peste el, domnul José se ridică în picioare. Acum glasul care-i ţinuse discursul

de mai sus îi spunea, Omule, nu-ți fie teamă, întunericul de aici nu e mai adînc decît cel dinăuntrul trupului tău, sînt două bezne despărțite de o piele, pun pariu că nu te-ai gîndit niciodată la asta, mereu transporți un întuneric dintr-un loc într-altul și nu te temi, adineauri era să începi să urli doar pentru că ți-ai imaginat un pericol, doar pentru că ți-ai adus aminte de coșmarul din copilărie, dragul meu, trebuie să te înveți să trăiești cu bezna din afară așa cum ai învățat să trăiești cu bezna dinăuntru, hai, scoală-te odată, bagă, te rog, lanterna în buzunar, e inutilă, pune hîrtiile, dacă ții neapărat să le iei cu tine, între haină și cămașă sau între cămașă și piele, e mai sigur, prinde cu fermitate sfoara, fă-o ghem pe măsură ce înaintezi ca să nu ți se încurce între picioare, și acum la drum, nu fi laș, că-i lucrul cel mai urît dintre toate. Lipindu-se ușor cu umărul de zidul de hîrtie, domnul José se încumetă să înainteze doi pași timizi. Bezna se deschise ca o apă neagră, se închise în urma lui, încă un pas și încă unul, cinci metri de sfoară au fost ridicați de pe jos și făcuți ghem, domnului José i-ar prinde bine o a treia mînă cu care să pipăie aerul din față, dar soluția e simplă, trebuie doar să-și ridice cele două mîini pe care le are, una care înfășoară sfoara, cealaltă care servește ca mosor, e principiul fusului. Domnul José a ajuns aproape de ieșirea din coridor, mai are cîțiva pași și va scăpa de noul asalt al pietrei din coșmar, acum sfoara opune o ușoară rezistență, însă e un semn bun, înseamnă că s-a blocat la nivelul podelei, în unghiul pasajului care duce în arhiva celor vii. Dar, ciudat, tot drumul pînă acolo, ca și cum cineva le-ar fi aruncat de sus, au tot căzut hîrtii deasupra domnului José, lent, hîrtie după hîrtie, ca un gest de adio. Iar cînd, în sfîrșit, a ajuns la biroul șefului și a scos de sub cămașă dosarul pe care-l luase de pe jos, chiar înainte să dezlege sfoara, cînd l-a deschis și a văzut că era al femeii necunoscute, emoția sa a fost atît de intensă încît n-a auzit ușa Arhivei închizîndu-se ca și cum tocmai ieșea cineva.

Că timpul psihologic nu corespunde timpului matematic, o aflase domnul José în același fel cum dobîndise în viață și alte cunoștințe de utilitate diferită, mai întîi, firește, din propriile trăiri, căci nu e el omul, deși n-a depășit niciodată statutul de registrator, care să se învîrtă prin această lume numai ca să-i vadă pe alții trăind, dar și grație influenței formatoare a cîtorva cărți și reviste de popularizare științifică, demne de încredere sau de evlavie, în funcție de sentimentul momentului, ba chiar, s-o spunem și pe asta, datorită cîte unei ficțiuni populare de tip introspectiv, unde, cu diferențe de metode și înfloriturile imaginației, subiectul este abordat. Totuși, în nici una dintre ocaziile precedente, nu simțise impresia reală, obiectivă, la fel de fizică precum o contracție musculară, a imposibilității efective de a măsura acest timp, pe care l-am putea numi al sufletului, ca în momentul cînd, ajuns acasă și uitîndu-se din nou la data de deces a femeii necunoscute, se gîndi vag s-o situeze în timpul scurs de cînd începuse s-o caute. La întrebarea, Ce făceai în ziua aceea, ar putea practic să dea un răspuns imediat, ar fi destul să consulte calendarul, gîndindu-se la sine numai ca la domnul José, funcționarul Arhivei, care lipsise de la slujbă pe motiv de boală, În ziua aceea eram la pat, cu gripă, n-am fost la serviciu, ar spune, dar, dacă apoi l-am ruga, Fă acum corelația cu activitatea dumitale de investigație și spune ce s-a întîmplat, atunci ar fi nevoit să consulte caietul pe care-l ține sub saltea, S-a întîmplat la două zile după spargerea de la școală, ar răspunde. Într-adevăr, luînd de bună data decesului înscrisă în fișa cu numele ei, femeia necunoscută

murise la două zile după deplorabilul episod care-l transformase în delincvent pe cel care, pînă atunci, fusese onestul domn José, dar aceste confirmări încrucișate, a registratorului de către investigator și a investigatorului de către registrator, în aparență mai mult decît suficiente pentru a face să coincidă timpul psihologic al unuia cu timpul matematic al celuilalt, nu reușeau să-l elibereze nici pe unul, nici pe celălalt de o impresie de vertiginoasă derută. Domnul José nu e cocoțat pe ultimele trepte ale unei scări nesfîrșit de înalte, privind în jos și observînd cum acestea devin tot mai înguste, reducîndu-se la un simplu punct cînd ating pămîntul, însă se simte ca și cum trupul său, în loc să se recunoască întreg și unic în succesiunea clipelor, ar fi divizat și împărțit de-a lungul duratei ultimelor zile, al duratei psihologice sau subiective, nu al duratei matematice sau reale, contractîndu-se și dilatîndu-se odată cu ea. Sînt de-a dreptul absurd, se mustra domnul José, ziua avea deja douăzeci și patru de ore cînd s-a luat hotărîrea că le are, ora are și a avut întotdeauna șaizeci de minute, cele șaizeci de secunde ale minutului există de cînd lumea, dacă ceasul începe s-o ia înainte sau să rămînă în urmă, defectul nu e al timpului, ci al mașinăriei, mi-a sărit vasăzică o rotiță. Ideea îi aduse un zîmbet vag pe chip, Nefiind dereglarea, cel puțin din cîte-mi dau seama, a mașinăriei timpului real, ci a mecanicii psihologice care-l măsoară, ce-ar trebui eu să fac e să caut un psiholog ca să-mi repare balansierul. Zîmbi din nou, apoi redeveni serios, Cazul are o soluție mai simplă, de altfel, s-a rezolvat de la sine, femeia a murit, nu mai e nimic de făcut, dacă vreau să-mi rămînă o amintire palpabilă a acestei aventuri, o să păstrez dosarul și fișa, pentru Arhiva Generală va fi ca și cum ea nici nu s-ar fi născut, probabil că nimeni nu va avea nevoie de aceste hîrtii, de altfel, le-aș putea lăsa undeva, în arhiva morților, chiar la intrare, alături de cele mai vechi, aici ori dincolo e totuna, istoria e aceeași pentru toți, s-a născut, a murit, cui îi mai pasă cine

a fost, părinții, dacă o iubesc, o vor plînge un timp, apoi vor plînge mai puțin, apoi nu vor mai plînge, așa se întîmplă de obicei, bărbatului de care a divorțat îi e totuna, sigur că ea ar fi putut avea acum o legătură sentimentală, poate trăia cu cineva sau voia să se recăsătorească, dar toate astea nu sînt decît istoria unui viitor ce nu mai poate fi trăit, nu-i pasă nimănui pe lume de straniul caz al femeii necunoscute. În fața sa se aflau dosarul și fișa, se aflau de asemenea cele treisprezece fișe de la școală, același nume repetat de treisprezece ori, douăsprezece imagini diferite ale aceluiași chip, una repetată, dar toate moarte pe rînd, în trecut, moarte înainte de a fi murit femeia în care mai tîrziu s-au transformat, fotografiile vechi sînt foarte înșelătoare, ne dau iluzia că în ele sîntem vii, și nu e adevărat, ființa la care ne uităm nu mai există, iar ea, dacă ne-ar putea vedea, nu s-ar recunoaște în noi, Cine e acela care se uită la mine cu atîta durere, ar spune. Atunci, deodată, domnul José își aduse aminte că mai exista o fotografie, cea pe care i-o dăduse doamna din apartamentul din dreapta de la parter. Găsise, pe neașteptate, răspunsul la întrebarea cui îi păsa de straniul caz al femeii necunoscute.

Domnul José nu aștepta pînă sîmbătă. A doua zi, după ce-și termină programul în Arhiva Generală, se duse la spălătorie să-și ia hainele lăsate la curățat. Ascultă distrat cuvintele conștiincioasei femei care-i spunea, Uitați-vă ce bine a fost țesut, priviți, atingeți cu degetele și spuneți-mi dacă se observă vreo deosebire, parcă nu s-ar fi întîmplat nimic, așa obișnuiesc să vorbească oamenii care se mulțumesc cu aparențele. Domnul José plăti, luă pachetul sub braț și se întoarse acasă să se schimbe. Se ducea s-o viziteze pe doamna din apartamentul din dreapta de la parter și voia să fie curat și prezentabil, profitînd nu numai de țesătura perfectă, într-adevăr demnă de laudă, dar și de dunga riguroasă a pantalonilor, de apretul lucios al cămășii, de recuperarea miraculoasă a cravatei. Era pe punctul să iasă cînd un gînd morbid îi trecu prin cap, care

este, atît cît se ştie, singurul organ gînditor în slujba trupului, Dar dacă doamna din apartamentul din dreapta de la parter a murit şi ea, adevărul e că nu făcea impresia că dă pe afară de sănătate, în plus, ca să mori e destul să fii viu, şi la vîrsta ei, se imagină sunînd la sonerie, o dată, încă o dată şi, după lungi insistenţe, aude deschizîndu-se uşa de la apartamentul din stînga de la parter, de unde apare o femeie, enervată de zgomot, Nu vă mai obosiţi, nu e nimeni acasă, E plecată, A murit, A murit, Exact, Şi cînd s-a întîmplat, Acum vreo cincisprezece zile, dar cine sînteţi, Sînt de la Arhiva Generală a Stării Civile, Serviciul dumneavoastră nu prea pare să funcţioneze cum trebuie, sînteţi de la Arhivă şi nu ştiţi c-a murit. Domnul José îşi spuse c-a început să aibă obsesii, însă preferă să lămurească lucrurile pe loc, ca să nu fie nevoit să suporte proasta creştere a femeii din apartamentul din stînga de la parter. Va intra în Arhivă şi într-o clipă va verifica fişierul, la ora asta, cele două femei de serviciu trebuie să-şi fi terminat treaba, de altfel, nu le ia prea mult, se mulţumesc să golească coşurile de hîrtii, mătură şi stropesc puţin podeaua pînă la şirul de rafturi din spatele biroului şefului, e imposibil să le convingi, cu vorba bună sau cu ameninţări, să treacă mai departe, spun că nici moarte, şi ele sînt persoane care se mulţumesc cu aparenţele, ce poţi să le faci. După ce consultă fişa femeii necunoscute pentru a-şi aduce aminte de numele doamnei din apartamentul din dreapta de la parter, naşa de la botez, domnul José întredeschise uşa cu multă grijă şi aruncă o privire în interior. Aşa cum prevăzuse, femeile de serviciu plecaseră. Intră, se duse rapid la fişier, căută numele, E aici, spuse şi răsuflă uşurat. Se întoarse acasă, îşi termină pregătirile şi ieşi. Pentru a lua autobuzul care-l va duce pînă în apropierea locuinţei doamnei din apartamentul din dreapta de la parter, trebuia să ajungă în piaţa din faţa Arhivei, aici era staţia. În ciuda nopţii care se apropia, peste oraş mai plutea încă mult din lumina zilei adunată pe cer, doar peste vreo douăzeci de minute,

cel puțin, vor începe să se aprindă lămpile iluminatului public. Domnul José aștepta autobuzul împreună cu alții, cel mai probabil nu se va putea urca în primul. Într-adevăr, așa s-a întîmplat. Dar un al doilea autobuz apăru imediat și nu era plin. Domnul José urcă și prinse un loc la geam. Se uită afară, observînd cum lumina difuzată de atmosferă, printr-un efect optic obișnuit, dădea un ton roșiatic fațadelor clădirilor, ca și cum, pentru fiecare în parte, soarele răsărea exact în clipa aceea. Iată Arhiva Generală, cu poarta ei atît de veche și cele trei trepte de piatră neagră, care duceau înăuntru, cele cinci ferestre înguste de pe fațadă, întregul edificiu cu un aer de ruină imobilizată în timp, ca și cum l-ar fi mumificat în loc să-l restaureze atunci cînd degradarea materiei o ceruse. O problemă oarecare de trafic împiedica autobuzul să pornească. Domnul José începuse să se neliniștească, n-ar fi vrut să ajungă prea tîrziu la doamna din apartamentul din dreapta de la parter. În ciuda conversației de data trecută, atît de cuprinzătoare, atît de sinceră, în ciuda unor confidențe pe care și le făcuseră, neașteptate, unele dintre ele, din partea unor oameni care abia se cunoscuseră, nu rămăseseră totuși atît de intimi încît să-i poată bate la ușă la ore nepotrivite. Domnul José privi din nou spre piață. Lumina se modificase, fațada Arhivei Generale căpătase rapid o culoare cenușie, dar era un cenușiu încă luminos ce părea să vibreze, să tresară, și atunci, exact în clipa cînd autobuzul se punea în sfîrșit în mișcare, înaintînd lent pe trotuar, un bărbat înalt, corpolent, urcă treptele Arhivei, deschise ușa și intră. Șeful, murmură domnul José, ce-o fi căutînd în Arhivă la ora asta. Împins de o subită și inexplicabilă panică, sări brusc de pe scaun, făcu o mișcare spre ieșire, provocîndu-i pasagerului de alături un gest de surpriză și iritare, apoi se așeză la loc, deconcertat de propria reacție. Își dădea seama că primul lui impuls fusese să alerge acasă, de parcă ar fi trebuit s-o protejeze de un pericol, evident, o absurditate logică. Un hoț, închipuindu-ne acum,

tot prin absurd, că şeful era hoţul, n-ar fi intrat pe uşa Arhivei pentru a ajunge în casa registratorului. Însă, de asemenea, friza absurdul faptul că şeful, după încheierea programului, dorise să revină în Arhivă, unde, aşa cum în această relatare s-a explicat la locul cuvenit, nu-l aşteaptă nimic de făcut, domnul José ar fi în stare să bage mîna în foc pentru asta. A ţi-l închipui pe şeful Arhivei făcînd ore suplimentare e cam acelaşi lucru cu a te strădui să-ţi imaginezi un cerc pătrat. Autobuzul părăsise de mult piaţa, dar domnul José căuta în continuare motivele adînci care-l făcuseră să reacţioneze atît de straniu. În cele din urmă, hotărî că motivul trebuia să fie faptul că se obişnuise, de cîţiva ani, să fie singurul rezident nocturn al ansamblului de clădiri format de Arhiva Generală şi de locuinţa sa, dacă aceasta merita să poarte numele de clădire, fără îndoială, adecvat dintr-un punct de vedere riguros lingvistic, căci clădire e tot ce-a fost clădit, dar evident impropriu în raport cu acest soi de demnitate arhitectonică pe care cuvîntul pare să-l emane, mai ales cînd îl rostim cu voce tare. Se gîndi că faptul că-l văzuse pe şef intrînd în Arhivă îl tulburase tot atît de mult cît l-ar tulbura dacă, la întoarcerea acasă, l-ar găsi aşezat pe scaunul său. Relativa linişte pe care această idee i-o aduse domnului José, şi anume, lăsînd deoparte consideraţiile pertinente şi moralmente prohibitive, imposibilitatea fizică şi materială ca şeful Arhivei Generale să pătrundă în intimitatea casei subordonatului său şi să se aşeze pe scaunul acestuia, se risipi deodată cînd îşi aduse aminte de fişele şcolare ale femeii necunoscute, întrebîndu-se dacă le-a pus bine sub saltea sau, din nebăgare de seamă, le lăsase expuse pe masă. Chiar dacă locuinţa i-ar fi fost la fel de sigură precum seiful unei bănci, cu broaşte cu cifru şi blindaj dublu în podele, tavan şi pereţi, niciodată, dar niciodată, fişele n-ar fi trebuit să rămînă la vedere. Faptul că în casă nu se afla nimeni care ar fi putut să le vadă nu scuza extrem de grava imprudenţă comisă, habar n-avem, bieţi ignoranţi ce

sîntem, la ce progrese o mai fi ajuns ştiinţa, căci, dacă undele radio, pe care nimeni nu le vede, au reuşit să poarte sunete şi imagini prin văzduh, printre vînturi, sărind peste munţi şi peste rîuri, traversînd oceane şi deşerturi, n-ar fi nimic extraordinar dacă au fost ieri, sau vor fi mîine, descoperite ori inventate unde cititoare sau fotografice, capabile să traverseze pereţii şi să înregistreze şi să transmită în exterior întîmplări, mistere şi ruşini din viaţa noastră, pe care le credeam la adăpost de indiscreţii. A ascunde sub saltea întîmplările, misterele şi ruşinile continuă să fie procedeul cel mai sigur de ocultare, mai ales dacă vom ţine seama de dificultăţile tot mai mari pe care le întîmpină obiceiurile de azi cînd vor să înţeleagă obiceiurile de ieri. Oricît ar fi de isteţe unda cititoare şi unda fotografică, să-şi bage nasul între saltea şi tăblia patului e un lucru care nu le-ar da niciodată prin minte.

E ştiut că gîndurile noastre, atît cele ale neliniştii, cît şi cele ale nemulţumirii, şi altele care nu sînt nici una, nici alta, ajung, mai devreme sau mai tîrziu, să obosească şi să se sature de ele însele, nu trebuie decît să ai răbdare, să le laşi în voia lenii visătoare pe care o au de la natură, să nu arunci pe foc nici o reflecţie nouă, iritantă sau polemică, dar, mai ales, să ai suprema grijă de a nu interveni de fiecare dată cînd, înaintea cîte unui gînd deja dispus spre hoinăreală, se iveşte o bifurcaţie atractivă, o ramură, o linie de deviere. Ori să intervii, da, însă pentru a-l împinge cu delicateţe din spate, mai ales dacă e unul care te tulbură, ca şi cum l-ai îndemna, Mergi mai departe, eşti pe drumul bun. Exact asta făcu domnul José cînd se ivi ciudata şi providenţiala fantezie despre unda cititoare şi unda fotografică, se lăsă de îndată în voia imaginaţiei, o puse să-i arate undele invadatoare scotocind prin toată camera în căutarea fişelor, care, le fapt, nu rămăseseră pe masă, perplexe şi ruşinate că nu-şi pot duce la îndeplinire ordinul primit. Au fost deja prevenite, ori găsesc fişele, le citesc şi le fotografiază, ori ne întoarcem la spionajul clasic. Domnul

José se mai gîndi o clipă la şef, dar era numai un gînd rezidual, care-i oferea o explicaţie rezonabilă pentru revenirea acestuia în Arhivă după programul reglementar de serviciu, A uitat un lucru de care avea nevoie, alt motiv nu poate exista. Fără să-şi dea seama, repetă cu voce tare ultima parte a frazei, Alt motiv nu poate exista, provocînd pentru a doua oară neîncrederea pasagerului de alături, ale cărui gînduri, avînd în vedere mişcarea lui următoare, de a-şi schimba locul, deveniră imediat clare şi explicite, Tipul ăsta e nebun, putem fi siguri că aşa a gîndit, cu aceste cuvinte sau cu altele asemănătoare. Domnul José nu remarcă retragerea vecinului de scaun, gîndul lui sărise, fără tranziţie, la doamna din apartamentul din dreapta de la parter, stătea în faţa lui, în prag, Vă amintiţi de mine, sînt de la Arhiva Generală, Îmi amintesc foarte bine, Vin pentru acelaşi lucru ca şi data trecută, Aţi găsit-o pe fina mea, Nu, n-am găsit-o, sau mai bine zis, da, adică nu, vreau să spun, aş dori să stau puţin de vorbă cu dumneavoastră, dacă nu vă deranjează, dacă aveţi un minut disponibil, Intraţi, şi eu am ceva să vă povestesc. Cam astea, cu vreo vorbă în plus sau în minus, au fost frazele pe care domnul José şi doamna din apartamentul din dreapta de la parter le-au rostit în clipa cînd femeia a deschis uşa şi a dat cu ochii de el, Ah, dumneavoastră sînteţi, exclamă, aşadar n-ar avea de ce s-o întrebe, Vă amintiţi de mine, sînt domnul José de la Arhiva Generală, totuşi nu rezistă să nu pună întrebarea, atît de constantă, atît de imperioasă, atît de exigentă pare a fi nevoia noastră de a umbla prin lume spunînd cine sîntem, chiar atunci cînd auzim, Ah, dumneavoastră sînteţi, ca şi cum, dacă ne-au recunoscut, ne cunosc şi n-ar mai fi nimic de ştiut despre noi sau puţinul care a mai rămas de aflat n-ar merita efortul unei noi întrebări.

Nimic nu se schimbase în încăpere, scaunul pe care domnul José se aşezase prima oară se afla în acelaşi loc, distanţa dintre el şi masă era aceeaşi, draperiile atîrnau

exact la fel, făceau aceleași cute, același era și gestul femeii, odihnindu-și mîinile în poală, numai lumina din tavan părea puțin mai palidă, de parcă becul ar fi fost pe ducă. Domnul José întrebă, Ce-ați mai făcut de la vizita mea, și imediat își reproșă lipsa de sensibilitate, mai rău, desăvîrșita prostie de care dădea dovadă, avea obligația de a ști că regulile de educație elementară nu sînt întotdeauna de urmat ca la carte, trebuie să ținem cont de circumstanțe, trebuie să cîntărim fiecare caz, să ne imaginăm că femeia răspunde cu un zîmbet pînă la urechi, Din fericire, foarte bine, sănătatea merge cum nu se poate mai bine, dispoziția, excelentă, de multă vreme nu m-am simțit mai în putere, iar el i-ar trînti fără milă, Atunci aflați că fina dumneavoastră a murit, ce mai ziceți acum. Însă femeia nu răspunse la întrebare, se mulțumi să ridice din umeri cu indiferență, apoi spuse, Închipuiți-vă că, mai multe zile la rînd, am vrut să vă telefonez la Arhiva Generală, apoi m-am răzgîndit, am bănuit că, mai devreme sau mai tîrziu, o să mă vizitați din nou, Bine că n-ați făcut-o, conservatorului nu-i place să primim telefoane, spune că dăunează muncii, Înțeleg, însă asta era ușor de rezolvat, era suficient să-i comunic direct lui informația pe care voiam să v-o dau, nu era nevoie să vă cheme. Fruntea domnului José se acoperi subit de o sudoare rece. Tocmai aflase că, săptămîni de zile, neștiutor de pericol, inconștient de amenințare, se aflase sub amenințarea dezastrului absolut, care ar fi însemnat dezvăluirea publică a incorectitudinii comportamentului său profesional, a atentatului continuu și voluntar pe care-l comitea împotriva venerabilelor legi deontologice ale Arhivei Generale a Stării Civile, ale căror capitole, articole, paragrafe și aliniate, deși complexe, mai ales datorită arhaismului limbajului, ajunseseră să fie reduse de experiența secolelor la nouă vorbe practice, Nu-ți băga nasul unde nu-ți fierbe oala. Timp de cîteva clipe, domnul José o urî din tot sufletul pe femeia din fața lui, o insultă în minte, numind-o babă sclerozată, cretină,

momîie, fiind gata-gata să-i spună, ca răzbunare pentru spaima violentă şi neaşteptată, Aşa, carevasăzică, atunci să te văd cum o s-o înghiţi pe asta, finuţa dumitale, aia din poză, a dat ortul popii. Femeia întrebă, Vă simţiţi bine, domnule José, doriţi un pahar cu apă, Sînt bine, nu vă deranjaţi, răspunse el, ruşinat de impulsul său răutăcios, Vă fac un ceai, Nu e nevoie, mulţumesc frumos, nu vreau să vă deranjez, în clipa aceea domnul José se simţea mai josnic şi mai umilit decît praful de pe stradă, doamna de la parter ieşise din încăpere, o auzea mînuind vasele din bucătărie, trecură cîteva minute, mai întîi trebuie fiartă apa, domnul José îşi aminti că citise undeva, probabil într-una dintre revistele de unde decupa fotografii de persoane celebre, că ceaiul trebuie făcut cu apă care a fiert, dar nu mai fierbe, s-ar fi putut mulţumi cu paharul cu apă proaspătă, dar infuzia îi va cădea mult mai bine, toată lumea ştie că pentru a încuraja un suflet prăbuşit nimic nu se compară cu o ceaşcă de ceai, o spun toate manualele, atît din Orient, cît şi din Occident. Stăpîna casei îşi făcu apariţia cu tava, aducea şi o farfurioară cu biscuiţi, alături de ceainic, ceşti şi zaharniţă, Nici nu v-am întrebat dacă vă place ceaiul, dar m-am gîndit că, la ora asta, ar fi preferabil cafelei, spuse, Îmi place ceaiul, doamnă, îmi place foarte mult, Doriţi zahăr, Nu pun niciodată, deodată păli, transpira, îşi spuse că trebuia să se justifice, Încă nu m-am restabilit complet după gripa pe care am avut-o, În acest caz, dacă telefonam, precis nu vă găseam în Arhiva Generală, atunci chiar ar fi trebuit să-i povestesc şefului dumneavoastră ce mi s-a întîmplat. De astă dată, doar palmele domnului José se umeziră puţin de transpiraţie, noroc că ceaşca se afla pe masă, dacă ar fi ţinut-o în mînă în acel moment, porţelanul ar fi ajuns fărîme pe podea, sau ceaiul fierbinte s-ar fi vărsat pe picioarele înfricoşatului registrator, cu consecinţele evidente, imediat, arsura, după aceea, înapoierea pantalonilor la curăţătorie. Domnul José culese un biscuit din farfurie, muşcă încet din el, fără să-i

simtă gustul, și, prefăcîndu-se că-i e greu să vorbească din pricina mestecatului, reuși să formuleze întrebarea care întîrzia, Și care era informația pe care doreați să mi-o dați. Femeia bău puțin ceai, întinse mîna ezitantă spre farfuria cu biscuiți, dar nu-și termină gestul. Spuse, Vă amintiți că v-am sugerat, la sfîrșitul vizitei dumneavoastră, cînd vă pregăteați de plecare, să căutați în cartea de telefon numele finei mele, Îmi amintesc, dar am preferat să nu vă urmez sfatul, De ce, E foarte greu de explicat, Ați avut, desigur, motive, A găsi motive pentru ce facem sau nu mai facem e lucrul cel mai simplu, cînd înțelegem că nu le avem sau cînd nu sînt destule, ne apucăm să le inventăm, în cazul finei dumneavoastră, de exemplu, aș putea spune că mi s-a părut preferabil să urmez calea cea mai lungă și mai complicată, Și acest motiv, vă întreb, e dintre cele adevărate, sau dintre cele inventate, Să zicem că e pe atît de adevărat, pe cît e de mincinos, Și unde e minciuna, Că încerc să vă conving că el e adevărul, Și nu este, Nu, pentru că trec sub tăcere motivul pentru care am preferat drumul ocolit celui direct, V-ați săturat de rutina muncii, Acesta ar putea fi alt motiv, Unde ați ajuns cu investigațiile, Vorbiți-mi mai întîi de ce s-a întîmplat, să zicem c-aș fi fost în Arhiva Generală cînd ați vrut să-mi telefonați și că pe șeful meu nu-l deranjează dacă subordonații lui sînt chemați la telefon. Femeia ridică din nou ceașca la buze, o puse pe farfurioară, fără să facă nici cel mai mic zgomot, și spuse, în timp ce mîinile i se lăsau din nou în poală, mîna dreaptă peste cea stîngă, Am făcut eu ce v-am spus dumneavoastră să faceți, I-ați telefonat, Da, Ați vorbit cu ea, Da, Cînd, La cîteva zile după ce-ați fost aici, n-am putut rezista amintirilor, nu mai puteam dormi, Și ce s-a întîmplat, Am stat de vorbă, A fost probabil surprinsă, Nu mi s-a părut, Dar ar fi fost firesc, după atîția ani de despărțire și tăcere, Se vede că știți puține despre femei, mai ales despre cele nefericite, Era nefericită, Foarte repede amîndouă am început să plîngem, parcă eram legate una de alta printr-un

fir de lacrimi, Dar după aceea v-a povestit ceva despre viaţa ei, Aproape nimic, că a fost căsătorită, dar că acum e divorţată, Ştiam asta, scrie în fişă, Atunci am stabilit că o să-mi facă o vizită de îndată ce va putea, Şi a venit, Pînă azi nu, Ce vreţi să spuneţi, Pur şi simplu că n-a venit, Şi n-a dat nici un telefon, Nu, n-a dat nici un telefon, Cînd a fost asta, Acum vreo două săptămîni, Mai mult sau mai puţin, Mai puţin, cred, da, mai puţin, Şi ce-aţi făcut, La început, am crezut că s-a răzgîndit, că, de fapt, nu dorea să reînnoade vechile relaţii, nu voia să fim intime, lacrimile n-au fost decît o clipă de slăbiciune şi atît, se întîmplă de multe ori, în viaţă sînt clipe cînd nu ne mai putem stăpîni, cînd sîntem în stare să ne povestim durerile primului necunoscut care ne iese în cale, vă aduceţi aminte, cînd aţi fost aici, Îmi amintesc, şi nu vă voi mulţumi niciodată îndeajuns pentru încrederea pe care mi-aţi arătat-o, Să nu credeţi c-a fost vorba de încredere, a fost disperare, Oricum, vă promit că nu veţi avea ce regreta, puteţi fi liniştită, sînt o persoană discretă, Da, am certitudinea că nu voi regreta, Mulţumesc, De fapt, am această certitudine pentru că totul mi-a devenit indiferent, Ah. Trecerea de la o interjecţie consternată la o interpelare directă, de genul, Şi ce-aţi făcut după aceea, nu era uşoară, cerea timp şi tact, de aceea domnul José rămase tăcut, aşteptînd ce avea să urmeze. Ca şi cum l-ar fi înţeles, femeia întrebă, Mai doriţi nişte ceai, el acceptă, Vă rog, şi întinse ceaşca. Atunci femeia spuse, Acum cîteva zile i-am dat telefon, Şi, N-a ridicat nimeni receptorul, mi-a răspuns un glas înregistrat, Aţi telefonat doar o dată, În prima zi, da, însă, în zilele următoare, am sunat de mai multe ori şi la ore diferite, am sunat de dimineaţă, am sunat după masa de seară, am dat telefon chiar la miezul nopţii, Şi nimic, Nimic, m-am gîndit că poate a plecat în străinătate, V-a spus unde lucrează, Nu. Conversaţia nu putea să se mai învîrtă la nesfîrşit în jurul puţului negru care ascundea adevărul, se apropia momentul cînd domnul José va trebui să spună, Fina dumneavoastră a murit, de altfel, ar fi

trebuit s-o spună imediat după ce intrase, curînd femeia îl va acuza, De ce nu mi-ați spus-o imediat, de ce mi-ați pus toate întrebările dacă știați că a murit, iar el nu va putea minți, pretinzînd că a păstrat tăcerea pentru a nu-i da dintr-odată, fără pregătire, fără respect, dureroasa veste, în realitate, singura cauză a acestui lung și lent dialog fuseseră cuvintele pe care ea le pronunțase la intrare, Și eu am ceva să vă povestesc, în clipa aceea, domnului José îi lipsise seninătatea resemnată care l-ar fi făcut să respingă tentația de a afla micul incident inutil, oricare ar fi fost acela, îi lipsise resemnarea senină de a spune, N-are rost, a murit. Se purtase de parcă povestea pe care doamna de la parter dorise să i-o comunice ar fi avut puterea să dea timpul înapoi și, în clipa de pe urmă, s-o răpească morții pe femeia necunoscută. Obosit, nemaidorindu-și acum decît să amîne cîteva clipe inevitabilul, domnul José întrebă, Nu v-ați gîndit să mergeți acasă la ea, să-i întrebați pe vecini dacă au văzut-o, Sigur că m-am gîndit, dar n-am făcut-o, De ce, Pentru că ar fi însemnat să mă bag în viața ei și s-ar fi putut să nu-i placă, Totuși, ați telefonat, E altceva. Se lăsă o tăcere, apoi expresia de pe chipul femeii începu să se modifice, deveni interogativă, iar domnul José înțelese că-l va întreba, în sfîrșit, ce-l adusese azi la ea acasă, dacă reușise să-i vorbească și cînd, dacă problema Arhivei Generale fusese rezolvată și cum, Dragă doamnă, regret că trebuie să vă informez că fina dumneavoastră a murit, spuse repede domnul José. Femeia făcu ochii mari, își ridică mîinile din poală și le duse la față, Ce spuneți, Fina dumneavoastră, vă spun că fina dumneavoastră a decedat, De unde știți, întrebă femeia fără să se gîndească, Pentru asta există Arhiva, spuse domnul José, strîngînd ușor din umeri, ca și cum ar fi adăugat, Nu e vina mea, Cînd a murit, V-am adus fișa, dacă vreți s-o vedeți. Femeia întinse mîna, apropie cartonașul de ochi, apoi îl îndepărtă murmurînd, Ochelarii mei, dar nu întinse mîna după ei, știa că nu-i vor fi de nici un folos, chiar dacă ar dori n-ar fi în stare

să citească ce era scris, lacrimile transformau cuvintele în pete. Domnul José spuse, Îmi pare foarte rău. Femeia ieşi din încăpere, dispăru cîteva clipe, cînd reveni, îşi ştergea ochii cu o batistă. Se aşeză, mai turnă nişte ceai, apoi întrebă, Aţi venit doar ca să-mi anunţaţi decesul finei mele, Da, Foarte amabil din partea dumneavoastră, M-am gîndit, pur şi simplu, că era obligaţia mea, De ce, Vă eram dator, Pentru ce, Pentru amabilitatea cu care m-aţi primit, m-aţi ajutat, mi-aţi răspuns la întrebări, Acum că însărcinarea pe care v-au dat-o, prin forţa lucrurilor, s-a terminat, nu va trebui să vă mai chinuiţi s-o căutaţi pe biata mea fină, E adevărat, Poate că, în Arhiva Generală, v-au dat deja ordin să începeţi să căutaţi pe altcineva, Nu, nu, cazuri ca acesta sînt rare, Asta are bun moartea, cu ea se termină totul, Nu e întotdeauna aşa, imediat începe războiul între moştenitori, ferocitatea împărţelilor, taxele de succesiune ce trebuie plătite, Mă refeream la persoana care a murit, Da, pentru ea, aveţi dreptate, s-a terminat totul, E curios, n-aţi ajuns niciodată să-mi explicaţi de ce o căuta Arhiva Generală pe fina mea, care au fost motivele unui interes atît de mare, Cum aţi spus chiar dumneavoastră, moartea rezolvă toate problemele, Atunci exista o problemă, Da, Care, N-are rost să mai vorbim acum despre asta, subiectul nu mai are importanţă, Ce subiect, Vă rog să nu insistaţi, e confidenţial, i-o reteză domnul José, disperat. Femeia puse cu un gest sec ceaşca pe farfurioară şi spuse, privindu-l drept în faţă pe vizitator, Am stat aici faţă în faţă, dumneavoastră şi cu mine, data trecută şi astăzi, unul care, de la început, a spus mereu adevărul, altul care, de la început, a minţit, N-am minţit şi nu mint, Recunoaşteţi că, tot timpul, v-am vorbit clar şi sincer, cu inima deschisă, şi că nici o clipă n-aţi avut motive să credeţi c-ar exista vreo minciună în cuvintele mele, Recunosc, da, recunosc, Atunci, dacă în încăperea asta există vreun mincinos, şi am credinţa că există, acela nu sînt eu, Nu sînt un mincinos, Cred că, din fire, nu sînteţi, dar aţi minţit cînd aţi intrat aici

prima dată şi, de atunci, n-aţi făcut decît să minţiţi, Doamnă, nu puteţi înţelege, Înţeleg destul ca să nu cred că Arhiva v-ar fi trimis vreodată s-o căutaţi pe fina mea, Vă înşelaţi, vă asigur că m-au trimis, Atunci, dacă nu mai aveţi nimic să-mi spuneţi, dacă acesta este ultimul dumneavoastră cuvînt, ieşiţi afară din casa mea, acum, imediat, femeia aproape că strigă ultimele două cuvinte, iar apoi începu să plîngă. Domnul José se ridică în picioare, făcu un pas spre uşă, apoi se aşeză la loc, Nu plîngeţi, rosti, vă voi povesti totul.

Cînd am terminat de vorbit, ea m-a întrebat, Şi acum ce-aveţi de gînd să faceţi, Nimic, am spus, Vă întoarceţi la colecţiile dumneavoastră de persoane faimoase, Nu ştiu, poate, va trebui să-mi umplu cumva timpul, am tăcut puţin, reflectînd, iar apoi am răspuns, Nu, nu cred, De ce, Dacă ne gîndim bine, viaţa lor este mereu la fel, nu variază niciodată, apar, vorbesc, se arată, le zîmbesc fotografilor, tot timpul vin ori pleacă, Ca oricare dintre noi, Eu nu, Dumneavoastră, şi eu, şi noi toţi, tot aşa ne arătăm, vorbim, plecăm de acasă şi ne întoarcem, uneori chiar zîmbim, deosebirea e că nimeni nu ne dă atenţie, Nu putem fi cu toţii faimoşi, Norocul dumneavoastră, imaginaţi-vă o colecţie de dimensiunea Arhivei Generale, Ar trebui să fie mult mai mare, Arhiva nu vrea să ştie decît cînd ne-am născut, cînd am murit, şi cam atît, Dacă ne-am căsătorit, dacă am divorţat, dacă am rămas văduvi, dacă ne-am recăsătorit, Arhivei îi este indiferent dacă, în acest timp, am fost fericiţi sau nefericiţi, Fericirea şi nefericirea sînt ca persoanele faimoase, vin şi pleacă, dar cel mai rău lucru e că Arhiva Generală nu vrea să ştie cine sîntem, pentru ea nu trecem de o hîrtie cu cîteva nume şi cîteva date, Ca fişa finei mele, Sau ca fişa dumneavoastră sau a mea, Ce-aţi fi făcut dacă aţi fi reuşit s-o găsiţi, Nu ştiu, poate i-aş fi vorbit, poate că nu, nu m-am gîndit niciodată, Dar v-aţi gîndit că, în momentul acela, cînd, în sfîrşit, aţi fi avut-o în faţă, aţi fi ştiut despre ea tot atît cît în ziua cînd aţi luat hotărîrea s-o căutaţi, adică nimic, că, dacă aţi dori să aflaţi cine e cu adevărat, ar trebui să începeţi s-o căutaţi din nou şi că acum ar putea fi mult mai dificil, dacă, spre deosebire de

persoanele faimoase cărora le place să se arate, ea n-ar vrea să fie găsită, Așa e, Dar, fiind moartă, ați putea continua s-o căutați, ei nu-i va păsa, Nu înțeleg, Pînă acum, în ciuda atîtor eforturi, n-ați reușit să descoperiți decît că a frecventat un liceu, de altfel, cel pe care vi l-am indicat, Am fotografii, Și fotografiile sînt hîrtie, Le putem împărți, Și ne-am închipui c-o împărțim pe ea, o parte pentru dumneavoastră, o parte pentru mine, Nu se mai poate face nimic, am spus eu în clipa aceea, crezînd c-am încheiat subiectul, dar ea m-a întrebat, De ce nu vă duceți să vorbiți cu părinții, cu fostul ei soț, La ce bun, Ca să știți ceva mai multe despre ea, cum trăia, cu ce se ocupa, Soțul precis nu va dori să vorbească, ce-a fost a fost, Dar părinții, cu siguranță, am observat că părinții nu refuză niciodată să vorbească despre copiii lor, chiar dacă au murit, Dacă nu m-am dus înainte, cu atît mai puțin nu mă voi duce acum, înainte tot le-aș fi putut spune că vin din partea Arhivei Generale, Din ce cauză a murit fina mea, Nu știu, Cum e posibil, decesul trebuie să fie înregistrat în Arhiva dumneavoastră, Pe fișă notăm numai data morții, nu și cauza, Dar există cu siguranță un certificat, medicii sînt obligați prin lege să anunțe decesul, nu s-au mărginit să scrie E moartă cînd a murit, Între hîrtiile pe care le-am găsit în arhiva morților nu se afla certificatul de deces, De ce, Nu știu, trebuie să fi căzut pe jos în timp ce arhivau dosarul sau l-am scăpat eu, s-a pierdut, ar fi ca și cum aș căuta acul în carul cu fîn, nu vă puteți imagina ce este acolo, Din cîte mi-ați povestit, îmi imaginez, Nu vă puteți imagina, e imposibil, numai dacă ați fi fost înăuntru, Dacă e așa, aveți un bun motiv să mergeți să vorbiți cu părinții ei, spuneți-le că, din păcate, certificatul de deces s-a pierdut, că trebuie să reconstituiți dosarul, dacă nu, vă pedepsește șeful, arătați-vă umil și preocupat, întrebați cine a fost medicul care a îngrijit-o, unde a murit și de ce boală, acasă sau la spital, întrebați totul, presupun că mai aveți împuternicirea, Da, dar e falsă, nu uitați, M-ați înșelat pe mine, îi veți înșela și pe ei,

dacă nu e viaţă fără minciuni, un strop de înşelăciune poate fi şi în această moarte, Dacă aţi fi funcţionară a Arhivei Generale, aţi şti că moartea e imposibil de înşelat. Trebuie să i se fi părut că nu merita să-mi răspundă şi avea întru totul dreptate, ceea ce spusesem nu trecea de o frază de efect, goală, din cele care par profunde şi n-au nimic înăuntru. Am rămas în tăcere cam două minute, ea mă privea cu o expresie de reproş, ca şi cum i-aş fi făcut o promisiune solemnă şi, în ultima clipă, nu m-aş fi ţinut de cuvînt. Nu mai ştiam ce să fac, aş fi dorit să spun noapte bună şi să plec, dar ar fi fost o grosolănie stupidă, o impolitețe pe care biata femeie n-o merita, sînt atitudini care realmente nu mă caracterizează, aşa am fost crescut, e adevărat că nu-mi amintesc să fi băut vreodată ceai cînd eram mic, dar rezultatul a fost acelaşi. Începusem să mă gîndesc că ar fi bine să accept ideea, să încep o nouă căutare în sens contrar celei dintîi, adică, de la moarte spre viaţă, cînd ea spuse, Nu daţi importanţă, îmi trec tot felul de prostii prin minte, cînd îmbătrînim şi înţelegem că timpul nostru a trecut, începem să ne închipuim că avem la îndemînă leacul pentru toate relele din lume şi ne cuprinde disperarea că nu sîntem ascultaţi, N-am avut niciodată asemenea idei, O să vă vină rîndul, încă sînteţi foarte tînăr, Tînăr, am aproape cincizeci şi doi de ani, Sînteţi în floarea vîrstei, Rîdeţi de mine, Numai după şaptezeci veţi deveni înţelept, dar atunci n-o să vă mai fie de nici un folos, nici dumneavoastră, nici altcuiva. Cum mai am mult pînă voi ajunge la vîrsta cu pricina, n-am ştiut dacă să fiu sau nu de acord, de aceea am crezut că e mai bine să tac. Acum puteam să-mi iau rămas-bun, am spus, Nu vă mai reţin, vă mulţumesc pentru răbdare şi amabilitate şi vă rog să mă iertaţi, de vină a fost nebunia care m-a cuprins, o absurditate cum nu s-a mai văzut, trăiaţi liniştită în casa dumneavoastră, iar eu am venit aici cu minciuni, cu poveşti înşelătoare, simt că roşesc de ruşine cînd îmi amintesc de anumite întrebări pe care vi le-am pus, Nu e adevărat ce-aţi

spus, nu trăiam liniştită, trăiam singură, faptul că v-am povestit cîteva lucruri triste din viaţa mea mi-a luat o povară de pe umeri, Dacă aşa credeţi, cu atît mai bine, Aşa cred, şi aş vrea să vă rog ceva înainte să plecaţi, Spuneţi, voi face tot ce îmi stă în putere să vă îndeplinesc dorinţa, Nu există altcineva care mi-ar putea-o îndeplini mai bine, ce vreau să vă rog e simplu, să veniţi să mă vizitaţi din cînd în cînd, cînd vă veţi aduce aminte şi veţi avea chef, chiar dacă nu vom vorbi despre fina mea, Voi veni să vă vizitez cu mare plăcere, Întotdeauna veţi găsi aşteptîndu-vă o ceaşcă de cafea sau de ceai, E deja un bun motiv ca să vin, dar mai sînt şi altele, Mulţumesc şi, vă repet, nu-mi luaţi în seamă ideea, în fond e la fel de nesăbuită cum a fost şi a dumneavoastră, Mă voi gîndi la asta. I-am sărutat mîna ca şi prima dată, dar atunci s-a întîmplat ceva neaşteptat, ea mi-a reţinut mîna şi a dus-o la buze. Niciodată, în întreaga mea viaţă, nici o femeie n-a făcut aşa ceva, am simţit ca o lovitură în suflet, o tresărire a inimii, şi încă şi acum, în zori, după atîtea ore, în timp ce trec în caiet evenimentele acestei zile, mă uit la mîna mea dreaptă şi mi se pare diferită, deşi nu sînt în stare să spun în ce constă diferenţa, trebuie să fie ceva dinăuntru, nu din afară. Domnul José se opri din scris, lăsă jos creionul, puse cu grijă în caiet fişele şcolare ale femeii necunoscute, care, de fapt, chiar rămăseseră pe masă, şi se duse să le pună între saltea şi pat, cît mai departe de margine. După aceea, încălzi tocana care îi rămăsese de la prînz şi se aşeză la masă. Tăcerea era aproape absolută, cu greu se distingea zgomotul rarelor maşini care încă mai circulau prin oraş. Cel mai deslușit se auzea un sunet înăbuşit, care urca şi cobora, ca nişte foale îndepărtate, dar cu acesta domnul José era obişnuit, era răsuflarea Arhivei. Domnul José se băgă în pat, dar nu-i era somn. Îşi amintea întîmplările zilei, surpriza iritată de a-l vedea pe şef intrînd în Arhivă la o oră neobişnuită, tulburătoarea discuţie cu doamna din apartamentul din dreapta de la parter, pe care o relatase în caiet, redînd fidel

sensul, nu atît forma, ceea ce se poate înţelege şi ierta, căci memoria, care e suspicioasă şi nu-i place să fie prinsă pe picior greşit, tinde să înlocuiască uitările cu creaţii proprii ale realităţii, evident bastarde, dar mai mult sau mai puţin contigue cu faptele din care n-a păstrat decît o vagă amintire, ca aceea ce rămîne din trecerea unei umbre. Domnului José i se părea că nu ajunsese la o concluzie logică asupra celor întîmplate, că mai are de luat o decizie, altminteri, ultimele cuvinte pe care i le spusese doamnei de la parter, Mă voi gîndi la asta, nu vor fi însemnat decît o promisiune deşartă, din cele care apar mereu în conversaţii, dar nimeni nu speră că vor fi îndeplinite. Domnul José îşi pierduse speranţa că va adormi cînd deodată se ivi, cine ştie din ce adîncuri, ca un capăt al unui nou fir al Ariadnei, dorita hotărîre, Sîmbătă mă duc la cimitir, spuse cu glas tare. Entuziasmul îl făcu să se ridice brusc pe pat, dar vocea calmă a bunului-simţ interveni, Acum c-ai hotărît ce-o să faci, culcă-te şi dormi, nu fi copil, sper că nu vrei, la ceasul ăsta din noapte, să sari zidul cimitirului, e o figură de stil, bineînţeles. Ascultător, domnul José se strecură între cearşafuri, îşi trase pătura peste cap, dar mai rămase un minut cu ochii deschişi, gîndindu-se, N-o să pot dormi. În minutul al doilea adormise.

Se trezi tîrziu, aproape la ora cînd se deschidea Arhiva, n-avu timp nici măcar să se radă, se îmbrăcă cu ce-i căzu în mînă şi ieşi din casă într-o goană nebună, nepotrivită cu vîrsta şi condiţia sa. Toţi funcţionarii, de la cei opt registratori la cei doi subşefi, stăteau pe scaune, cu ochii pironiţi pe ceasul din perete, aşteptînd ca limba minutelor să se suprapună exact peste numărul doisprezece. Domnul José se îndreptă spre inspectorul care-l supraveghea, căruia, primul, trebuia să-i dea socoteală şi îşi ceru scuze pentru întîrziere, Am dormit prost, se justifică el, deşi ştia, din experienţa atîtor ani, că o astfel de explicaţie nu va sluji la nimic, Luaţi loc, fu răspunsul sec pe care-l auzi. Cînd, imediat, ultima alunecare a limbii minutelor tranzită de

la timpul de aşteptare la timpul de lucru, domnul José, stînjenit de şireturile pantofilor, pe care uitase să le lege, încă n-ajunsese la birou, circumstanţă observată cu răceală de inspector, care notă insolitul fapt în agenda zilei. Trecu mai mult de o oră pînă sosi conservatorul. Intră cu o expresie concentrată, aproape sumbră, care stîrni fiori în sufletele funcţionarilor, la prima vedere s-ar fi spus că nici el nu dormise bine, totuşi era îngrijit ca de obicei, bărbierit lună, cu hainele impecabile, fără un fir de păr nelalocul lui. Se opri o clipă lîngă masa domnului José şi-l privi sever, fără o vorbă. Stingherit, domnul José schiţă un gest, care pare instinctiv la bărbaţi, de a-şi duce mîna la faţă pipăind să vadă dacă le-a mijit barba, dar gestul rămase neterminat, de parcă astfel ar fi putut să ascundă ceea ce tuturora le era evident, neglijenţa de neiertat a înfăţişării sale. Mustrarea, se gîndiră cu toţii, nu se va lăsa aşteptată. Conservatorul se îndreptă spre birou, se aşeză şi îi chemă pe cei doi subşefi. Toţi îşi închipuiră că, de astă dată, domnul José chiar o încurcase, altminteri şeful nu i-ar fi convocat împreună pe cei doi adjuncţi, voia probabil să le ceară părerea asupra grelei sancţiuni pe care intenţiona s-o aplice, Şi-a pierdut răbdarea, îşi spuseră bucuroşi registratorii, scandalizaţi în ultima vreme de nemeritatul tratament de favoare de care se bucurase domnul José din partea şefului, Era şi cazul, hotărîră ei în minte. Curînd însă înţeleseră că nu era vorba de asta. În timp ce unul dintre subşefi le ordona tuturora, inspectori şi registratori, să se întoarcă cu faţa spre conservator, celălalt ocolea pupitrul şi închidea uşa de la intrare, după ce, mai întîi, atîrnase pe partea din afară o tăbliţă care spunea, Închis temporar din motive de serviciu. Ce să fie, ce să fie, se întrebau funcţionarii, inclusiv subşefii, care ştiau aproape la fel de puţin ca şi ceilalţi, numai că şeful le comunicase că avea de gînd să vorbească. Primele cuvinte pe care le-a rostit au fost, Luaţi loc. Ordinul trecu de la subşefi la inspectori, de la inspectori la registratori, se auzi

inevitabilul zgomot produs de schimbarea poziţiei scaunelor, întoarse cu spatele spre respectivele lor mese, în mai puţin de un minut liniştea din Arhiva Generală deveni aproape absolută. Nu se mai auzea o muscă, deşi se ştie că ele există, unele aşezate în locuri sigure, altele agonizînd în imundele pînze de păianjen de pe tavan. Conservatorul se ridică încet, cu aceeaşi încetineală îi măsură cu privirea pe funcţionari, unul după altul, ca şi cum i-ar fi văzut pentru întîia oară sau ar fi încercat să-i recunoască după o lungă absenţă, ciudat, dar expresia nu-i mai era sumbră, sau era, dar într-un sens diferit, ca şi cum ar fi fost chinuit de o durere morală. Apoi vorbi, Domnilor, în calitate de şef al acestei Arhive Generale a Stării Civile, ultimul în activitate dintr-o lungă linie de conservatori, iniţiată în istorie odată cu cel mai vechi document existent în arhivele noastre, exercitînd competenţele care mi-au fost atribuite şi urmînd exemplul predecesorilor mei, am respectat cu cel mai mare scrupul şi am garantat respectarea legilor care reglementează funcţionarea serviciilor, fără a ignora tradiţia, ci, dimpotrivă, avînd-o în fiecare clipă prezentă în minte. Sînt conştient de schimbarea vremurilor, de necesitatea unei continue actualizări a mijloacelor şi procedeelor din viaţa socială, dar înţeleg, aşa cum au înţeles şi cei care înaintea mea au guvernat această Arhivă, că păstrarea spiritului, a spiritului pe care-l voi numi de continuitate şi de autorecunoaştere organică, trebuie să prevaleze asupra oricărei alte consideraţii, cu riscul, dacă nu vom proceda astfel, de a asista la prăbuşirea edificiului moral pe care, ca primii şi ultimii depozitari ai vieţii şi ai morţii, continuăm să-l reprezentăm aici. Se vor găsi desigur unii care vor protesta pentru că nu văd în această Arhivă Generală nici o singură maşină de scris, ca să nu mai vorbim de instrumente încă şi mai moderne, pentru că dulapurile şi rafturile continuă să fie din lemn natural, pentru că funcţionarii sînt şi acum obligaţi să moaie peniţa în călimară şi să folosească sugativa, se vor găsi unii care ne vor considera

încremeniți ridicol în istorie, care vor cere guvernului rapida introducere în serviciile noastre a tehnologiilor avansate, dar, dacă e adevărat că legile și regulamentele pot fi modificate și înlocuite oricînd, cu tradiția nu se poate întîmpla același lucru, ea este, în ansamblul, ca și în sensul ei, imuabilă. Nimeni nu va călători în timpul trecut ca să modifice o tradiție care s-a născut în timp și care a fost alimentată și susținută de timp. Nimeni nu va veni să ne spună că existentul nu a existat, nimeni nu va îndrăzni să vrea, ca un copil, ca ceea ce s-a întîmplat să nu fi apucat să se întîmple. Iar dacă ar face-o, n-ar reuși decît să-și irosească propriul timp. Acestea sînt temeiurile rațiunii și forței noastre, acesta este zidul dincolo de care ne-a fost cu putință să apărăm, pînă în ziua de azi, atît identitatea, cît și autonomia noastră. Așa am mers înainte. Și tot așa am fi continuat, dacă noi reflecții nu ne-ar fi indicat necesitatea unor drumuri noi.

Pînă aici, discursul șefului nu aducea nici o noutate, cu toate că, în Arhiva Generală, se auzea pentru prima dată ceva ce semăna cu o declarație solemnă de principii. Mentalitatea uniformă a funcționarilor se forma mai ales în practica serviciului, reglementată la începuturi cu rigoare și precizie, dar permițînd în ultimele generații, poate și dintr-o oboseală istorică a instituției, gravele și repetatele abateri pe care le cunoaștem, cenzurabile chiar și în lumina celei mai binevoitoare judecăți. Atinși în conștiința lor tocită, funcționarii crezură că aceasta va fi tema centrală a neașteptatei cuvîntări, dar curînd își dădură seama că greșeau. De altfel, dacă ar fi dat ceva mai multă atenție expresiei fizionomice a conservatorului, ar fi înțeles pe dată că intenția acestuia n-avea un caracter disciplinar, nu viza o mustrare generală, caz în care vorbele lui ar fi sunat ca niște lovituri seci, iar chipul i s-ar fi acoperit de o disprețuitoare indiferență. Or, nici unul dintre aceste semne nu se întrezărea în atitudinea șefului, ci doar o dispoziție similară celei a unui ins care, obișnuit să învingă

întotdeauna, s-a trezit, pentru prima dată în viaţă, în faţa unei forţe care-l depăşea. Iar cîţiva, mai ales subşefii şi cîte un inspector, care crezuseră că pot deduce din ultima frază rostită anunţul introducerii imediate a modernizărilor, care erau deja monedă curentă dincolo de zidurile Arhivei Generale, şi-au dat şi ei repede seama, nedumeriţi, că se înşelaseră. Conservatorul continua să vorbească, Nu vă amăgiţi, însă, închipuindu-vă că reflecţiile la care mă refer sînt acelea care ne-ar împinge să ne deschidem porţile invenţiilor moderne, pentru aşa ceva nu e nevoie de reflecţie, ar fi de ajuns să chem un tehnician priceput în aceste domenii şi în douăzeci şi patru de ore am avea casa plină de maşinării de tot felul. Oricît m-ar durea s-o declar şi oricît de scandalos vi s-ar părea, lucrul pe care reflecţiile mele l-au adus în discuţie, nici mie nu-mi vine să cred, este tocmai unul dintre aspectele fundamentale ale tradiţiei Arhivei Generale, şi anume distribuţia spaţială a celor vii şi a celor morţi şi separarea lor obligatorie, nu numai în arhive distincte, ci şi în zone diferite ale clădirii. Se auzi un susur foarte uşor, ca şi cum gîndul comun al funcţionarilor uluiţi ar fi devenit audibil, asta trebuie să fi fost, de vreme ce nici unul nu îndrăznise să sufle vreo vorbă. Înţeleg că asta vă tulbură, continuă conservatorul, pentru că eu însumi m-am simţit responsabil ca de o erezie cînd am gîndit-o, mai grav, vinovat de o insultă la adresa memoriei tuturor celor care, înaintea mea, au ocupat această poziţie de comandă, ca şi a memoriei tuturor celor care au lucrat pe locurile acum ocupate de voi, dar forţa irezistibilă a evidenţei m-a obligat să înfrunt povara tradiţiei, a unei tradiţii pe care, întreaga mea viaţă, am considerat-o de neschimbat. N-am ajuns la această conştiinţă a faptelor din întîmplare sau printr-o subită revelaţie. De două ori de cînd sînt şeful Arhivei am primit aici avize premonitorii, cărora, la momentul respectiv, nu le-am atribuit o importanţă specială, şi am reacţionat la ele într-un mod pe care n-aş ezita să-l clasific drept primar, dar care, astăzi înţeleg,

mi-au netezit calea pentru a primi cu mintea deschisă un al treilea aviz recent, despre care, din motive pe care înțeleg să le țin secrete, nu voi vorbi cu această ocazie. Primul caz, de care, fără îndoială, vă amintiți cu toții, a fost atunci cînd unul dintre subșefii mei, aici de față, a propus ca orînduirea arhivei morților să fie făcută în sens invers, adică, mai departe cei vechi, mai aproape cei de acum. Din cauza muncii enorme pe care o asemenea schimbare ar fi pretins-o și ținînd cont de puținătatea personalului de care dispuneam, sugestia era în mod evident irealizabilă și i-am arătat acest lucru celui care-mi făcuse propunerea, însă în termeni pe care mi-aș dori să-i uit, dar mai ales el să-i poată uita. Subșeful vizat roși de satisfacție, aruncă o privire de mîndrie în spate, apoi, întorcîndu-se din nou cu fața la superiorul său, dădu ușor din cap, ca și cum s-ar fi gîndit, Dacă ai fi mai atent la ce ți se spune. Conservatorul continuă, N-am priceput atunci că, în spatele unei idei care mi se părea absurdă, și care, examinată sub un unghi operațional, chiar așa și era, exista intuiția unui lucru absolut revoluționar, o intuiție involuntară, inconștientă, e adevărat, însă, cu toate astea, nu mai puțin reală. Sigur că de la mintea unui subșef nu te poți aștepta la mai mult, dar conservatorul care sînt eu era obligat, atît de datoriile funcției, cît și de rațiunile experienței, să înțeleagă imediat ceea ce ascundea frivolitatea aparentă a ideii. De data asta, subșeful nu mai privi în spate și, dacă a roșit de ciudă, n-a observat nimeni pentru că-și lăsase capul în jos. Conservatorul făcu o pauză ca să suspine adînc și continuă, Al doilea caz a fost cel al cercetătorului de teme heraldice care a dispărut în arhiva morților și pe care am reușit să-l descoperim doar după o săptămînă, aproape în ultima clipă, cînd ne pierduserăm orice speranță de a-l mai găsi în viață. Fiind vorba de un episod cu caracteristici atît de comune, într-adevăr, nu cred că există cineva care, cel puțin o dată în viață, să nu se fi rătăcit pe acolo, m-am mulțumit să iau măsurile ce se impuneau, dînd un

ordin de serviciu care hotăra utilizarea obligatorie a firului Ariadnei, denumire clasică şi, dacă îmi permiteţi să spun, ironică, a sforii pe care o ţin în sertar. Că măsura a fost corectă o dovedeşte faptul că nu s-a mai întîmplat, de atunci, nici un caz identic sau asemănător. M-aţi putea întreba în contextul comunicării pe care v-o fac ce concluzii ar fi trebuit să trag eu din cazul heraldistului rătăcit, iar eu voi spune, cu toată umilinţa, că dacă recent nu s-ar fi petrecut anumite fapte şi dacă ele nu mi-ar fi trezit noi reflecţii, niciodată n-aş fi reuşit să înţeleg dubla absurditate care este separarea morţilor de cei vii. În primul rînd, este o absurditate din punct de vedere arhivistic, considerînd că modul cel mai simplu de a-i găsi pe morţi ar fi să-i putem căuta unde se află cei vii, de vreme ce pe aceştia, tocmai pentru că sînt vii, îi avem permanent înaintea ochilor, dar, în al doilea rînd, este, de asemenea, o absurditate din punct de vedere memorialistic, fiindcă dacă morţii nu se află printre cei vii, vor sfîrşi mai devreme sau mai tîrziu prin a fi uitaţi, iar apoi, cu scuze pentru vulgaritatea expresiei, e o teribilă bătaie de cap să reuşim să-i descoperim cînd avem nevoie de ei, aşa cum mai devreme sau mai tîrziu se întîmplă. Pentru toţi cei care mă ascultaţi aici, fără deosebire de categorie sau de circumstanţe personale, va trebui să fie limpede că am vorbit numai şi numai de problemele acestei Arhive Generale, şi nu de cele ale lumii exterioare, unde, din motive ţinînd de igiena fizică şi de sănătatea mentală a celor vii, e obiceiul să se îngroape morţii. Dar îndrăznesc să spun că tocmai această nevoie de igienă fizică şi de sănătate mentală va trebui să ne determine pe noi, cei din Arhiva Generală a Stării Civile, pe noi, cei care scriem şi manevrăm hîrtiile vieţii şi morţii, să-i reunim într-o singură arhivă, pe care o vom numi, simplu, istorică, pe cei morţi şi pe cei vii, făcîndu-i să devină inseparabili, de vreme ce, afară, legea, obiceiul şi spaima n-o permit. Voi da, aşadar, un ordin de serviciu în care se va specifica, în primul rînd, că, începînd cu data de azi, morţii

vor rămîne în acelaşi loc al arhivei pe care l-au ocupat în viaţă, în al doilea rînd, că progresiv, dosar cu dosar, document cu document, de la cele mai recente la cele mai vechi, se va proceda la reintegrarea morţilor trecutului în arhiva care va deveni prezentul tuturor. Ştiu că al doilea punct va avea nevoie de mulţi ani pentru a fi realizat, că noi nu vom mai fi în viaţă, probabil nu va mai fi în viaţă nici generaţia următoare, atunci cînd hîrtiile ultimului mort, zdrenţuite, mîncate de molii, înnegrite de colbul secolelor, se vor întoarce în lumea de unde, printr-o ultimă şi inutilă violenţă, au fost excluşi. Aşa cum moartea definitivă e rodul ultim al voinţei de a uita, tot aşa voinţa de a ne aminti ne va putea perpetua viaţa. Veţi argumenta poate, cu presupusă sagacitate, dacă de la voi aş aştepta vreo opinie, că o astfel de perpetuitate nu le va folosi cu nimic celor care au murit. Ar fi un argument tipic pentru unul care nu vede mai departe decît vîrful propriului nas. Într-un asemenea caz şi, de asemenea, în cazul în care mi s-ar părea necesar să răspund, ar trebui să vă explic că numai despre viaţă am vorbit aici, şi nu despre moarte, şi că, dacă n-aţi înţeles asta pînă acum, e pentru că niciodată nu veţi fi în stare să înţelegeţi nimic.

Atitudinea reverenţioasă cu care fusese ascultată partea finală a discursului fusese brutal zguduită de sarcasmul ultimelor cuvinte. Conservatorul redevenise şeful pe care-l cunoşteau dintotdeauna, trufaş şi ironic, implacabil în judecăţi, riguros într-ale disciplinei, aşa cum, de îndată, vorbele următoare au arătat cu claritate, Numai în interesul vostru, şi nu al meu, trebuie să vă mai spun că cea mai mare greşeală a vieţii voastre ar fi să consideraţi ca un semn de slăbiciune personală sau de diminuare a autorităţii oficiale faptul că v-am vorbit cu inima şi sufletul deschise. Dacă nu m-am mărginit să ordon pur şi simplu, fără explicaţii, cum este dreptul meu, reintegrarea sau unificarea arhivelor, a fost numai pentru că am vrut să vă fac să înţelegeţi raţiunile profunde ale deciziei pe care am

luat-o, numai pentru că doresc ca munca ce vă așteaptă să fie executată cu spiritul celui care simte că clădește ceva și nu cu înstrăinarea birocratică a celui care a fost trimis să adauge hîrtii peste hîrtii. Disciplina, în această Arhivă Generală, va continua să fie ce a fost întotdeauna, nici o neatenție, nici un moment de visare cu ochii deschiși, nici un cuvînt care nu e legat direct de serviciu, nici o întîrziere, nici o demonstrație de neglijență în comportamentul personal, în maniere sau în ținută. Domnul José se gîndi, Se referă la mine, bineînțeles, pentru că nu m-am bărbierit, dar nu-și făcu griji, cel mai probabil aluzia se va opri aici, oricum, își plecă încet capul, ca un elev care n-a învățat lecția și vrea să scape să nu fie chemat la tablă. Discursul părea c-a ajuns la final, dar nimeni nu se mișca, trebuiau să aștepte ordinul de a se întoarce la lucru, de aceea au tresărit cu toții cînd conservatorul rosti cu un glas puternic și sec, Domnule José. Interpelatul se ridică rapid, Ce-o fi vrînd de la mine, nu-i trecu prin minte că motivul bruscului apel ar fi putut fi barba nerasă, se va întîmpla ceva mult mai grav decît o simplă mustrare, asta îi anunța severa expresie a șefului, asta începuse să-i strige înăuntrul minții o angoasă teribilă, cînd îl văzu pe șef apropiindu-se, oprindu-se în fața lui, domnul José simte că se sufocă, așteaptă primul cuvînt așa cum condamnatul la moarte așteaptă căderea ghilotinei, smucitura frînghiei sau salva plutonului de execuție, și atunci șeful spuse, Ce-i cu barba asta. Apoi îi întoarse spatele, le făcu semn subșefilor să-și reînceapă munca. I se observa acum pe chip o anume placiditate, un aer de ciudată liniște, ca și cum și el ajunsese la capătul unei călătorii. Nimeni nu va comenta cu domnul José aceste impresii, în primul rînd pentru ca să nu i se umple iar mintea cu fantezii, în al doilea rînd pentru că ordinul e clar, Nici un cuvînt, dacă nu e legat direct de serviciu.

În cimitir se intră printr-un edificiu vechi, a cărui fațadă seamănă ca două picături de apă cu cea a Arhivei Generale a Stării Civile. Are tot trei trepte de piatră neagră, o ușă veche în centru și cinci ferestre înguste deasupra intrării. Dacă n-ar fi marea poartă cu două canaturi, contiguă fațadei, singura diferență vizibilă ar fi numai placa de la intrare, scrisă cu litere smălțuite și care spune Cimitirul General. Poarta este închisă de mulți ani, de cînd a devenit evident că nu-și mai poate îndeplini menirea, nemaipermițînd un acces comod nici defuncților și însoțitorilor lor, nici vizitatorilor pe care cei dintîi urmau să-i primească mai tîrziu. Aidoma tuturor cimitirelor acestei lumi sau oricărei alteia, la început a fost minuscul, o fîșie îngustă de pămînt la periferia a ceea ce încă era un embrion de oraș, deschis spre nemărginitul orizont al cîmpiei, însă mai tîrziu, odată cu trecerea vremii, așa cum din păcate era inevitabil, a crescut, a tot crescut, pînă cînd s-a transformat în necropola imensă de astăzi. La început era înconjurat de ziduri de jur împrejur și, timp de mai multe generații, cînd aglomerația dinăuntru începea să dăuneze atît găzduirii ordonate a morților, cît și liberei circulații a celor vii, se proceda exact ca în Arhiva Generală, se dărîmau zidurile și se reconstruiau ceva mai încolo. Dar, într-o zi, curînd se vor împlini patru secole de la eveniment, curatorul cimitirului se gîndi să-l deschidă în toate direcțiile, mai puțin pe latura care se învecina cu drumul, susținînd că era singurul mijloc de a înviora relația sufletească dintre cei dinăuntru și cei de afară, aproape stinsă la vremea respectivă. Așa cum oricine își putea da seama,

mormintele erau lăsate de izbelişte, mai ales cele vechi. Mai zicea el că zidurile, deşi bine-venite pentru păstrarea igienei şi a decenţei, aveau pînă la urmă efectul pervers de a da aripi uitării, lucru, de altfel, deloc surprinzător, căci, de cînd e lumea lume, înţelepciunea populară tot spune şi repetă că inima nu simte ceea ce ochii nu văd. Avem destule motive pentru a crede că au fost exclusiv de origine internă pricinile ce l-au determinat pe conservator să hotărască să unifice, în pofida tradiţiei şi a rutinei, arhivele morţilor şi ale celor vii, reintegrînd în acest mod societatea umană în aria documentară specifică atribuţiilor lui. De aceea, nu e uşor de înţeles de ce nu s-a aplicat de la bun început premergătoarea lecţie a unui umil şi primitiv curator de cimitir, desigur, fără multă învăţătură, cum era şi firesc pentru slujba avută, şi propriu vremii sale, dar dăruit cu revoluţionare intuiţii şi care, pe deasupra, luăm notă cu tristeţe, nu are pe mormînt, pentru a semnala posterităţii fapta, o lespede pe măsură. Dimpotrivă, de patru secole plouă cu anateme, insulte, calomnii şi acuzaţii peste memoria nefericitului inovator, incriminat ca fiind responsabilul istoric pentru situaţia prezentă a necropolei, care ar fi, se zice, dezastruoasă şi haotică, mai ales pentru că Cimitirul General nu numai că în continuare este lipsit de ziduri împrejmuitoare, dar nici nu va putea să le capete vreodată. Dar să ne explicăm mai clar. S-a spus mai sus că cimitirul a crescut, firește că nu prin vreo virtute proprie de reproducere intrinsecă, cum ar fi, bunăoară, să ni se ierte macabrul exemplu, că morţii ar fi zămislit imprudent alţi morţi, ci pur şi simplu pentru că oraşului i-a crescut populaţia şi, prin urmare, suprafaţa. Pe vremea cînd Cimitirul General mai era încă înconjurat de ziduri, a avut loc, în mai multe rînduri, în epoci succesive, ceea ce mai tîrziu, în limbajul birocratic municipal, va fi desemnat sub numele de avînt al expansiunii demografice urbane. Încetul cu încetul, vastele cîmpii de dincolo de cimitir au început să fie populate, au răsărit mici aşezări, sate, pîlcuri de

case, reşedinţe secundare, care la rîndul lor au crescut, întîlnindu-se pe alocuri, lăsînd totuşi între ele ample spaţii goale, care erau ogoare cultivate, sau crînguri, sau păşuni, sau desişuri. Pe acolo a înaintat Cimitirul General cînd i-au fost dărîmate zidurile. Precum o inundaţie care porneşte ajungînd mai întîi la cotele de nivel inferior, şerpuind printre văi, iar apoi, treptat, inundă povîrnişurile, tot aşa au cîştigat teren mormintele, adeseori pricinuind pagube grave agriculturii, atunci cînd proprietarii, forţaţi de asediu, n-au mai avut altă soluţie decît să-şi vîndă loturile, alteori ocolind livezi, ogoare şi ogrăzi, însă mereu în preajma aşezărilor şi de multe ori, cum s-ar spune, uşă în uşă. Privit de sus, Cimitirul General pare un arbore culcat, enorm, cu un trunchi scurt şi gros, format din nucleul mormintelor originare, de unde ţîşnesc patru ramuri viguroase, unite la obîrşie, dar care, apoi, în bifurcaţii succesive, se răspîndesc cît vezi cu ochii, formînd, după spusele unui poet inspirat, o coroană bogată în care viaţa şi moartea se confundă, aşa cum se confundă, în arborii adevăraţi, păsările şi frunzele. Iată de ce poarta Cimitirului General nu mai permite trecerea cortegiilor funerare. Numai rareori se deschide, atunci cînd vreun cercetător de pietre antice, după ce a studiat la faţa locului vreo stelă funerară din vremurile de la început, cere autorizaţia să facă mulaje după ea, cu consecinţele decurgînd de aici, materialele brute ce trebuie cărate înăuntru, precum ghipsul, cîlţii şi sîrmele, la care se adaugă, de multe ori, în mod complementar, fotografiile delicate şi precise, necesitînd spoturi de lumină, reflectoare, baterii, fotometre, umbrele şi artefacte, cărora, unora ca şi celorlalte, pentru a nu se da peste cap serviciul de evidenţă, nu li se permite să treacă prin uşiţa care uneşte pe dinăuntru edificiul de cimitir.

În ciuda acestei acumulări exhaustive de amănunte, considerate poate fără însemnătate, caz în care, dacă vrem să ne întoarcem la comparaţiile botanice, pădurea n-ar lăsa să se întrevadă copacii, e foarte posibil ca vreun ascultător

al acestei relatări, dintre cei atenţi şi vigilenţi, nepierzîndu-şi simţul unei exigenţe normative, provenind din procese mentale determinate în special de logica achizitivă a cunoştinţelor, este foarte posibil, aşadar, ca un asemenea ascultător să se declare radical potrivnic existenţei, şi cu atît mai mult generalizării, unor cimitire atît de anarhice şi de delirante ca acesta, încît, umblînd prin el, rişti la tot pasul să nimereşti în locurile pe care cei vii le-au destinat folosinţei lor exclusive, şi anume case, străzi, pieţe, grădini şi alte spaţii verzi, teatre şi cinematografe, cafenele şi restaurante, spitale, aziluri de nebuni, comisariate de poliţie, locuri de joacă pentru copii, spaţii destinate sportului sau tîrgurilor şi expoziţiilor sau parcărilor, magazine mari, prăvălii mici, uliţe, fundături, bulevarde. Căci, deşi înţelegînd irezistibila nevoie de a creşte a Cimitirului General, în armonie simbiotică cu dezvoltarea oraşului şi cu creşterea populaţiei, ascultătorul cu pricina consideră poate că spaţiul destinat odihnei de pe urmă ar trebui să se înscrie în limite stricte şi să asculte de reguli tot aşa de stricte. Un patrulater obişnuit de ziduri înalte, fără ornamente, nici excrescenţe arhitectonice fanteziste, ar fi mai mult decît suficient, în locul acestui soi de caracatiţă nemăsurată, într-adevăr mai degrabă caracatiţă decît arbore, oricît de dureroasă ar fi comparaţia pentru imaginaţiile poetice, întinzîndu-şi în exterior opt, şaisprezece, treizeci şi două, şaizeci şi patru de tentacule, ca şi cum ar vrea să îmbrăţişeze lumea. Căci, în ţările civilizate, uzanţa corectă, cu avantaje demonstrate de experienţă, este ca trupurile să rămînă în pămînt doar cîţiva ani, de obicei cinci, după care, cu excepţia vreunui miracol de conservare, se va retrage puţinul ce va fi prisosit după strădania corozivă a varului nestins şi a digestiei viermilor, pentru a se face loc noilor ocupanţi. În ţările civilizate nu există această absurdă practică a locurilor captive, ideea de a considera toate mormintele pe veci intangibile, ca şi cum, viaţa neputînd fi definitivă, moartea ar putea fi.

Consecințele se văd cu ochiul liber, această poartă condamnată, anarhia tranzitului intern, ocolul tot mai mare pe care cortegiile funerare sînt nevoite să-l facă prin exteriorul Cimitirului General înainte de a-și atinge destinația, la capătul uneia dintre cele șaizeci și patru de tentacule ale caracatiței, la care niciodată n-ar reuși să ajungă dacă n-ar fi conduse de o călăuză. Precum în cazul Arhivei Generale a Stării Civile, deși respectiva informație, dintr-o deplorabilă omisiune, n-a fost dată la timpul cuvenit, deviza nescrisă a Cimitirului General este Toate Numele, cu toate că trebuie să recunoaștem că, în timp ce Arhivei cele două cuvinte i se potrivesc ca o mănușă, fiindcă în ea, într-adevăr, se află toate numele, atît ale celor morți, cît și ale celor vii, cimitirul, prin natura lui de ultimă destinație și ultim depozit, va trebui întotdeauna să se mulțumească numai cu numele celor decedați. Această evidență matematică nu este totuși suficientă pentru a-i reduce la tăcere pe curatorii Cimitirului General, care, în fața a ceea ce numim aparenta lui inferioritate numerică, obișnuiesc să ridice din umeri, argumentînd, Cu timp și răbdare, aici vor ajunge cu toții, dacă ne gîndim bine, Arhiva Generală a Stării Civile nu e decît un afluent al Cimitirului General. Se înțelege de la sine că pentru Arhivă e o insultă să fie numită afluent. În ciuda acestor rivalități și a emulației profesionale, relațiile dintre funcționarii Arhivei și cei ai Cimitirului sînt în mod clar prietenești, de respect reciproc, pentru că, în fond, dincolo de colaborarea instituțională la care sînt obligați prin comunitatea formală și contiguitatea obiectivă a respectivelor lor statute, sînt conștienți că sapă la cele două capete ale aceleiași vii, aceasta care se numește viață și este situată între nimic și nimic.

Nu era prima dată cînd domnul José venea în Cimitirul General. Necesitatea birocratică de a proceda la unele verificări, clarificarea unor discrepanțe, confruntarea datelor, elucidarea diferențelor îi obligă pe funcționarii Arhivei să se deplaseze, cu relativă frecvență, în cimitir, aproape

întotdeauna simplii registratori, rareori inspectorii, şi niciodată, nici nu e nevoie să spunem, subşefii sau conservatorul. Şi registratorii Cimitirului General, dar la fel de rar inspectorii, vizitează din motive asemănătoare Arhiva, fiind primiţi cu aceeaşi cordialitate cu care va fi întîmpinat domnul José. Ca şi faţada, interiorul edificiului este o copie extrem de fidelă a Arhivei, trebuind în orice caz să precizăm că funcţionarii Cimitirului General obişnuiesc să afirme că, de fapt, Arhiva Generală a Stării Civile este copia Cimitirului şi, pe deasupra, incompletă, avînd în vedere că-i lipseşte poarta, la care funcţionarii Arhivei răspund că grozavă poartă mai este şi asta care, în fond, stă tot timpul închisă. Oricare ar fi adevărul, găsim aici acelaşi pupitru lung, întins pe toată lăţimea sălii uriaşe, aceleaşi rafturi ameţitoare, aceeaşi dispunere a personalului, în triunghi, cu cei opt registratori în prima linie, cei patru inspectori în spatele lor, apoi cei doi subcuratori, aşa se numesc aici, nu subşefi, aşa cum şeful, în vîrful triunghiului, nu e conservator, ci curator. Totuşi, personalul birocratic nu reprezintă întreg personalul cimitirului. Aşezate pe două bănci de-a lungul pereţilor, de o parte şi de alta a uşii de la intrare, cu faţa spre masă, aşteaptă călăuzele. Sînt unii care continuă să-i numească, fără menajamente, gropari, ca în timpurile de la început, însă numele categoriei lor profesionale, în buletinul oficial al oraşului, este ghid-de-cimitir, ceea ce, dacă sîntem atenţi şi în pofida a ceea ce s-ar putea crede, nu corespunde unui eufemism bine intenţionat prin care s-ar dori să se mascheze brutalitatea dureroasă a unei lopeţi scobind o groapă dreptunghiulară în pămînt, ci este mai curînd expresia corectă a unei profesiuni care nu se mărgineşte să coboare mortul în adînc, ci îl călăuzeşte şi la suprafaţă. Aceşti inşi, care lucrează în perechi, aşteaptă aici aşezaţi, în tăcere, să-şi facă apariţia cortegiile funerare, iar apoi, înarmaţi cu respectiva fişă de parcurs, completată de registratorul căruia i-a căzut în sarcină defunctul, se urcă într-o maşină de serviciu care aşteaptă

în parcare, avînd în spate o inscripţie luminoasă care se aprinde şi se stinge şi care spune, Ţine-te după mine, aşa cum se întîmplă în aeroporturi, cel puţin din acest punct de vedere are întru totul dreptate curatorul Cimitirului General atunci cînd afirmă că sînt mai avansaţi în tehnologia modernă decît Arhiva Generală a Stării Civile, unde tradiţia încă mai cere să se scrie cu toc cu peniţă de muiat în călimară. Într-adevăr, cînd vezi dricul funebru şi pe însoţitorii lui urmînd ascultător călăuzele pe străzile îngrijite ale oraşului şi pe drumurile mărginaşe pline de hîrtoape, cu luminiţele clipind pînă la locul unde va fi mormîntul, Ţine-te după mine, Ţine-te după mine, Ţine-te după mine, e imposibil să nu recunoşti că lumea nu se schimbă tot timpul spre mai rău. Şi, cu toate că acest amănunt nu are o deosebită importanţă pentru înţelegerea globală a relatării noastre, e cazul să explicăm că una dintre caracteristicile cele mai frapante ale personalităţii acestor călăuze e certitudinea pe care o au că universul este guvernat de o gîndire superioară, în permanenţă atentă la nevoile umane, căci, dacă n-ar fi aşa, argumentează ei, automobilele n-ar fi fost inventate exact în momentul cînd începeau să devină extrem de necesare ori, altfel spus, cînd Cimitirul General ajunsese atît de întins încît ar fi fost un adevărat calvar să duci defunctul la golgotă cu mijloacele tradiţionale, fie ele parul şi funia, fie căruciorul cu două roţi. Cînd judicios li se atrage atenţia că ar trebui să fie mai atenţi la cuvinte, golgota şi calvarul fiind totuna, şi că n-are rost să întrebuinţezi termeni ce anunţă durerea cînd vorbeşti de transportul cuiva care nu va mai cunoaşte suferinţa, puteţi fi siguri că ne vor răspunde, posaci, că fiecare le ştie pe ale sale şi Dumnezeu pe ale tuturora.

Intră aşadar domnul José şi se îndreptă direct spre pupitru, aruncînd în treacăt o privire rece ghizilor aşezaţi, ca unul care nu-i simpatiza pentru că existenţa lor dezechilibra numeric efectivul de personal în favoarea Cimitirului. Fiind de-al casei, nu va trebui să prezinte legitimaţia de

identitate care-l acredita ca funcţionar al Arhivei Generale a Stării Civile, iar în ce priveşte faimoasa împuternicire, nici măcar nu-i trecuse prin cap s-o aducă, pentru că pînă şi registratorul cel mai lipsit de experienţă ar fi fost în stare să-şi dea seama dintr-o singură privire că era falsă de la primul la ultimul rînd. Din cei opt funcţionari aliniaţi în dosul mesei, domnul José îl alese pe unul care i se părea mai potrivit, un ins ceva mai în vîrstă decît el, cu aerul înstrăinat al celui care nu mai speră altă viaţă. Ca şi pe ceilalţi, indiferent de zi, îl găsise întotdeauna aici. La început crezuse că funcţionarii Cimitirului n-aveau parte de odihna săptămînală, nici de concediu, lucrînd în toate zilele anului, pînă cînd cineva îi spusese că nu era adevărat, exista un grup de angajaţi cu ziua puşi să lucreze duminicile, nu mai sîntem pe vremea sclaviei, domnule José. Nu e nevoie să spunem că dorinţa funcţionarilor din Cimitirul General era de foarte multă vreme ca numiţii lucrători cu ziua să-şi ia asupra lor şi după-amiezile de sîmbătă, dar din pretinse motive ce ţineau de buget şi venituri revendicarea n-a fost încă satisfăcută, zadarnic invocînd personalul Cimitirului exemplul Arhivei Generale a Stării Civile, care sîmbăta lucrează numai de dimineaţă, căci, după sibilinica hotărîre superioară care a respins cererea, Cei vii pot să aştepte, morţii nu. În orice caz, era inedită apariţia în misiune de serviciu a unui funcţionar al Arhivei tocmai într-o după-amiază de sîmbătă, cînd se presupunea că se bucură de timpul liber săptămînal împreună cu familia, plimbîndu-se la ţară sau ocupîndu-se de treburile casnice care se amînă pentru cînd se va găsi timp sau numai lenevind sau, poate, întrebîndu-se la ce serveşte odihna cînd nu ştim ce să facem cu ea. Pentru a evita mirări inoportune, care cu uşurinţă puteau deveni jenante, domnul José avu grijă s-o ia înaintea curiozităţii interlocutorului, prezentîndu-i justificarea pe care şi-o pregătise dinainte, E un caz excepţional, de mare urgenţă, subşeful meu are nevoie de această informaţie luni la prima oră, de

aceea mi-a cerut să vin azi la Cimitirul General, în orele mele libere, Ah, bine, spuneţi-mi despre ce e vorba, E foarte simplu, vrem numai să ştim cînd a fost înmormîntată această femeie. Omul luă fişa pe care i-o prezentase domnul José, copie pe o hîrtie numele şi data decesului şi se duse să se consulte cu inspectorul respectiv. Domnul José nu înţelese ce vorbeau, aici, ca şi în Arhivă, nu se poate vorbi decît în şoaptă, trebuind în acest caz să ţină cont şi de distanţă, dar îl văzu dînd afirmativ din cap şi, după mişcarea buzelor, nu se îndoi că spusese, Îi puteţi da această informaţie. Omul căută în fişierul de sub tăblia pupitrului, unde erau arhivate fişele celor morţi în ultimii cincizeci de ani, ceilalţi ocupînd rafturile înalte care se prelungesc înăuntrul edificiului, deschise un sertar, găsi fişa femeii, copie pe o hîrtie datele cerute şi se întoarse la domnul José, Poftim, rosti, şi adăugă, ca şi cum ar fi considerat că informaţia putea fi utilă, E la sinucigaşi. Domnul José simţi o contracţie subită în coşul pieptului, unde, după cum citise pe vremuri într-un articol dintr-o revistă de popularizare ştiinţifică, există un soi de stea de nervi cu multe vîrfuri, o împletitură iradiantă care se cheamă plex solar, reuşi totuşi să-şi ascundă surpriza luîndu-şi automat o mină de prefăcută indiferenţă, cauza morţii figurează obligatoriu în pierdutul certificat de deces, pe care nu-l văzuse niciodată, însă pe care, ca funcţionar al Arhivei, venit pe deasupra în misiune de serviciu, nu putea arăta că-l ignoră. Împături hîrtia cu mare grijă şi o puse în portofel, îi mulţumi informatorului, neuitînd să adauge, ca între oficiali cu aceeaşi profesiune, vorba vine, căci amîndoi erau simpli registratori, că îi stătea la dispoziţie pentru orice i-ar fi fost de trebuinţă din Arhivă şi i-ar fi stat la îndemînă. Cînd făcuse deja doi paşi spre uşă, se întoarse, Mi-a venit o idee, aş profita puţin de după-amiaza asta ca să fac o plimbare prin Cimitir, dacă mi-aţi permite să intru pe aici, n-ar mai trebui să ocolesc, O clipă, să întreb, spuse registratorul. Îi transmise doleanţa inspectorului cu care vorbise mai

devreme, dar acesta, în loc să răspundă, se ridică şi se adresă subcuratorului din apropiere. Deşi distanţa era mai mare, domnul José a putut să-şi dea seama după înclinarea capului şi mişcarea buzelor că i se va da autorizaţia să folosească uşa interioară. Registratorul nu reveni imediat la masă, deschise mai întîi un dulap de unde scoase o bucată mare de carton, pe care apoi o puse sub capacul unei maşini pline de luminiţe colorate. Apăsă pe un buton, se auzi un zgomot de mecanism, se aprinseră alte luminiţe şi imediat, printr-o fantă laterală, ieşi o foaie mai mică de hîrtie. Funcţionarul puse la loc cartonul în dulap şi se întoarse în sfîrşit la masă, Ar fi bine să luaţi o hartă, am avut cazuri de indivizi care s-au rătăcit, după aceea e o enormă complicaţie să dăm de ei, călăuzele trebuie să pornească să-i caute cu maşinile şi din pricina asta tot serviciul se dă peste cap, se adună funeraliile afară aşteptînd, Oamenii intră uşor în panică, ar fi suficient să meargă tot timpul în linie dreaptă în aceeaşi direcţie, undeva tot trebuie să ajungă, însă în arhiva morţilor din Arhiva Generală, asta ar fi greu, nu sînt linii drepte, Teoretic, aveţi dreptate, dar liniile drepte de aici sînt ca acelea ale labirintului de coridoare, se întrerup la fiecare pas, îşi schimbă direcţia, ocoleşti un mormînt şi subit nu mai ştii unde te afli, În Arhivă ne-am obişnuit să folosim firul Adriadnei, nu dă greş niciodată, Şi noi l-am folosit o vreme, dar nu prea mult, firul tot apărea tăiat şi nu s-a aflat niciodată cine făcuse ponosul, nici din ce motiv, N-au făcut-o morţii, desigur, Cine poate şti, Cei care s-au rătăcit erau persoane fără iniţiativă, s-ar fi putut orienta după soare, Cîte unul poate a făcut-o, dar alţii au avut ghinion de o zi cu nori, Noi n-avem în Arhivă maşini din acelea, Trebuie să vă spun că ne sînt de mare ajutor în serviciu. Conversaţia nu mai putea continua, inspectorul se uitase deja de două ori în direcţia lor, încruntîndu-şi sprîncenele, domnul José observă în şoaptă, Superiorul dumneavoastră s-a uitat de două ori spre noi, nu vreau să aveţi probleme

din cauza mea, Nu fac decît să vă arăt locul unde este înmormîntată femeia, priviți la extremitatea acestei ramificații, linia ondulată care se vede aici este un pîrîu care deocamdată încă mai servește ca frontieră, mormîntul se află în acest colț, îl veți identifica după număr, Și, după nume, Da, dacă îl are, însă numerele sînt cele care contează, numele n-ar încăpea pe o hartă, ar trebui una cît lumea de mare, La scara unu pe unu, Da, la scara unu pe unu, dar și așa ar fi suprapuneri, Este actualizată, O actualizăm în fiecare zi, Dacă tot a venit vorba, spuneți-mi ce v-a făcut să credeți că vreau să văd mormîntul acestei femei, Nimic, poate doar faptul că eu aș fi făcut la fel dacă aș fi fost în locul dumneavoastră, De ce, Ca să am siguranța, Că e moartă, Nu, siguranța că a fost vie. Inspectorul îi privi a treia oară, schiță un gest ca și cum ar fi dat să se scoale, dar nu-l duse pînă la capăt, domnul José își luă precipitat rămas-bun de la funcționar, Mulțumesc, mulțumesc, spuse, înclinîndu-și ușor capul în direcția curatorului, personaj care trebuie întotdeauna salutat cu respectul cu care îi mulțumim cerului, chiar atunci cînd e înnorat, cu importanta deosebire că în acel caz capul se ridică, nu se pleacă.

Partea cea mai veche a Cimitirului General, care se întindea pe mai multe zeci de metri în dosul edificiului administrativ, era zona pe care o preferau arheologii pentru săpăturile lor. Pietrele vetuste, unele atît de roase de timp încît pe ele nu se puteau distinge decît cîteva scrijelituri pe jumătate șterse, care la fel de bine puteau fi resturi de litere ca și rezultatul devierilor unei dălți inabile, continuau să facă obiectul unor intense dezbateri și polemici în care, cum în majoritatea cazurilor se pierduse definitiv speranța de a afla cine fusese așezat sub ele, se discuta numai, ca și cum ar fi fost o chestiune vitală, datarea probabilă a mormintelor. Diferențe absolut nesemnificative precum cîteva amărîte de sute de ani în plus sau în minus dădeau naștere unor nesfîrșite controverse publice ori

academice, care aproape întotdeauna provocau nu numai violente rupturi de relaţii personale, ci chiar duşmănii pe viaţă şi pe moarte. Lucrurile se înrăutăţeau însă şi mai mult, dacă era cu putinţă, atunci cînd se amestecau şi istoricii şi criticii de artă, căci, dacă era totuşi relativ uşor să pui de acord corporaţia arheologilor asupra unui concept mai amplu de vechime, acceptabil pentru toţi, lăsînd stabilirea datelor pentru mai tîrziu, în schimb chestiunea frumosului şi a adevărului îi făcea pe bărbaţii şi femeile esteticii şi istoriei să se cramponeze de opiniile lor, întîmplîndu-se totuşi nu o dată să vezi pe cîte un critic schimbîndu-şi brusc părerea numai pentru că schimbarea părerii altui critic le făcuse să coincidă pe cele două. De-a lungul secolelor, inefabila pace a Cimitirului General, cu insulele lui de vegetaţie spontană, flori, plante cătărătoare, tufişuri dese, ciucuri şi ghirlande, urzici şi scaieţi, arbori impunători ai căror rădăcini dislocau de multe ori pietrele tumulare, scoţînd la lumina soarelui oseminte surprinse, fusese ţinta şi martora unor feroce războaie de cuvinte şi uneori a cîte unei încăierări în toată regula. Cînd aveau loc incidente de această natură, curatorul le ordona mai întîi călăuzelor disponibile să intervină ca să-i despartă pe docţii zurbagii, ajungînd chiar, atunci cînd situaţia de imperioasă urgenţă a cerut-o, să se înfăţişeze în persoană pentru ca ironic să le aducă aminte bătăuşilor că n-avea rost în viaţă să-şi smulgă părul pentru nimica toată, de vreme ce, mai devreme sau mai tîrziu, cu toţii aveau să se întîlnească aici cu ţestele pleşuve. Ca şi şeful Arhivei Generale a Stării Civile, curatorul Cimitirului General cultivă cu strălucire sarcasmul, ceea ce confirmă presupunerea că această trăsătură de caracter este considerată indispensabilă pentru a promova în respectivele şi înaltele lor funcţii, bineînţeles alături de competentele cunoştinţe practice şi teoretice de tehnică arhivistică. În ciuda diferendelor, istoricii, criticii de artă şi arheologii sînt totuşi unanim de acord asupra unui lucru, şi anume asupra faptului evident că Cimitirul

General este un catalog perfect, o expoziţie şi un rezumat al tuturor stilurilor, mai ales al celor de arhitectură, sculptură şi decoraţie, fiind deci un inventar al tuturor modurilor de a trăi, de a se purta şi de a locui care au existat pînă astăzi, de la primul desen elementar al unei siluete umane, gravat apoi şi excavat cu tîrnăcopul în piatra vie, pînă la oţelul cromat, panourile reflectorizante, fibrele sintetice şi geamurile oglindă, folosite de-a valma în actualitatea la care ne-am mai referit.

Primele monumente funerare erau reprezentate de dolmene, cromlehuri şi gorgane, apoi apăreau în relief, ca pe o vastă foaie de hîrtie bine întinsă, nişele, altarele, tabernacolele, amforele de granit, cuvele de marmură, lespezile simple şi cele ornamentate, coloanele dorice, ionice, corintice şi compozite, cariatidele, frizele, acanturile, antablamentele şi frontoanele, bolţile false, bolţile adevărate şi, de asemenea, pereţii clădiţi din cărămizi suprapuse, fragmente de ziduri ciclopice, firide, rozase, garguie, uriaşe ferestre rotunde, timpane, arhitrave, mozaicuri, arcuri de susţinere, stîlpi, pilaştri, statui funerare reprezentînd bărbaţi cu coif, spadă şi armură, capiteluri cu istorii şi fără istorii, rodii, crini, panseluţe, clopote, cupole, statui mortuare reprezentînd femei încinse peste sîni, picturi, arcade, fidelii cîini culcaţi, copii în scutece, purtătoare de ofrande, bocitoare cu mantia trasă peste frunte, clopotniţe, pinacole, nervuri, vitralii, tribune, amvoane, balcoane, alte timpane, alte capiteluri, alte arcuri, îngeri cu aripi întinse, îngeri cu aripi pleoştite, medalioane, urne goale sau acoperite cu false flăcări de piatră ori lăsînd să fluture molatic o eşarfă de doliu, melancolii, lacrimi, bărbaţi maiestuoşi, femei magnifice, copii adorabili, seceraţi în floarea vîrstei, bătrîni şi bătrîne care nu mai puteau aştepta, cruci întregi şi cruci sparte, scări, piroane, coroane de spini, lănci, triunghiuri enigmatice, cîte o insolită porumbiţă marmoree, stoluri de porumbei autentici rotindu-se în zbor peste pămîntul sfînt. Şi tăcere. O tăcere întreruptă numai din cînd în cînd de

paşii cîte unui iubitor ocazional de singurătate, suspinul adus de o subită tristeţe din vecinătăţile gălăgioase unde încă se mai aud plînsete pe marginea unui mormînt şi pe el se depun buchete de flori proaspete, deocamdată umede de sevă, traversînd, ca să spunem aşa, însăşi inima timpului, trei mii de ani de morminte de toate formele, spiritele şi configuraţiile, unite de acelaşi abandon, de aceeaşi singurătate, căci durerile care cîndva s-au născut din ele sînt deja prea vechi pentru a mai avea moştenitori. Orientîndu-se după hartă, dar regretînd de cîteva ori lipsa unei busole, domnul José se îndreptă spre sectorul sinucigaşilor, unde este înmormîntată femeia din fişă, dar acum pasul lui e mai puţin rapid, mai puţin hotărît, din cînd în cînd se opreşte să contemple un detaliu de sculptură, pătat de licheni sau de urmele ploii, bocitoare tăcînd în pauza dintre două ţipete, epitafuri solemne, veşminte cu pliuri hieratice sau silabiseşte cu dificultate o inscripţie a cărei grafie l-a atras în treacăt, se înţelege că de la primul rînd se împotmoleşte, pentru că acest funcţionar, cu toate că a trebuit să examineze, de cîteva ori, în Arhivă, pergamente mai mult sau mai puţin contemporane acelor timpuri, nu este totuşi versat în scrierile antice, de aceea niciodată n-a reuşit să treacă de poziţia de registrator. Pe culmea unei movilite rotunjite, la poalele unui obelisc care înainte fusese o marcă geodezică, domnul José priveşte de jur împrejur, cît de departe îi ajunge privirea, şi nu găseşte decît morminte urcînd şi coborînd accidentele de teren, ocolind cîte un versant abrupt, invadînd cîmpiile, Sînt milioane, murmură, şi atunci se gîndi la cît spaţiu s-ar fi economisit dacă morţii ar fi fost îngropaţi în picioare, unul lîngă altul, în formaţie strînsă, ca o armată în poziţie de drepţi, avînd fiecare, ca unic semn al prezenţei lui aici, un cub de piatră aşezat vertical deasupra capului, unde s-ar relata, pe cele cinci laturi vizibile, faptele principale ale vieţii decedatului, cinci pătrate ca cinci pagini, rezumatul cărţii întregi care a fost imposibil de scris. Aproape de orizont, acolo, acolo şi

dincolo, domnul José vede cîteva lumini care se deplasează încet, ca niște fulgere galbene aprinzîndu-se și stingîndu-se la intervale regulate, sînt mașinile călăuzelor chemînd oamenii care le calcă pe urme, Ține-te după mine, Ține-te după mine, Ține-te după mine, una dintre ele se oprește brusc, lumina dispare, înseamnă că a ajuns la destinație. Domnul José se uită cît de sus a urcat soarele pe cer, apoi își coboară privirea spre ceas, s-a făcut tîrziu, va trebui să meargă cu pas iute dacă vrea să ajungă la femeia din fișă înainte de apus. Consultă harta, își plimbă pe ea degetul arătător pentru a reconstitui cu aproximație drumul pe care-l parcursese de la edificiul administrației pînă la locul unde se află acum, îl compară cu cît mai avea de mers, și aproape că-și pierdu curajul. În linie dreaptă, la scară, ar fi cam cinci kilometri, însă linia dreaptă continuă, în Cimitirul General, cum s-a mai spus, nu e ceva care să dureze prea mult, acestor cinci kilometri în zbor de pasăre le-ar trebui adăugați încă doi ori chiar trei, călătorind pe suprafață. Domnul José își făcu socoteala timpului și a vigorii pe care încă o mai simțea în picioare, auzi glasul prudenței sfătuindu-l să lase pe altă dată, cînd va avea mai mult răgaz, vizita la mormîntul femeii necunoscute, de vreme ce, știind acum unde se află, orice taxi sau autobuz l-ar putea duce pînă în apropiere, înconjurînd pe dinafară cimitirul, așa cum fac familiile cînd trebuie să meargă să-și plîngă ființele iubite și să pună flori proaspete în vaze sau să le schimbe apa, mai ales vara. Domnul José ezita așadar, indecis, cînd îi veni în minte aventura de la școală, noaptea tenebroasă, povîrnișul alunecos în care se preschimbase acoperișul clădirii, iar apoi căutarea anxioasă în interiorul edificiului, ud din cap pînă în picioare, cu genunchii zdreliți durîndu-l cînd se frecau de stofa pantalonilor, și cum, cu tenacitate și inteligență, reușise să-și învingă propriile temeri și să depășească miile de dificultăți care i s-au pus împotrivă, pînă cînd a descoperit și în sfîrșit a pătruns în podul misterios, înfruntînd o beznă încă și mai înspăimîntătoare decît cea

din arhiva morților. Cine a fost în stare să facă așa ceva nu are acum dreptul să-și piardă curajul în fața efortului cerut de un drum, oricît ar fi el de lung, cu atît mai mult cu cît luminează generos strălucitorul soare, care, așa cum știm, este prietenul eroilor. Dacă umbrele amurgului îl vor prinde din urmă înainte de a fi reușit să ajungă la mormîntul femeii necunoscute, dacă noaptea se va lăsa tăindu-i calea, înconjurîndu-l cu invizibilele ei spaime și împiedicîndu-l să meargă mai departe, va putea să aștepte apariția noii zile culcat pe una din lespezile tapițate cu mușchi, cu un înger trist de piatră veghindu-i somnul. Ori la adăpostul unui arc butant ca cel de colo, își zise domnul José, însă își aduse aminte că mai departe nu va putea găsi așa ceva. Grație generațiilor ce vor urma și dezvoltării corespunzătoare a construcțiilor civile, nu va mai trece mult pînă cînd se vor inventa modalități mai puțin costisitoare de a ține un perete în picioare, la drept vorbind, într-un Cimitir General, rezultatele progresului sar cel mai mult în ochii cercetătorilor sau simplilor curioși, se afirmă chiar că cimitirul este un soi de bibliotecă unde locul cărților e ocupat de oameni, în fond, e tot aia, tot atît poți învăța de la ei ca și de la ele. Domnul José privește înapoi, din locul unde se află nu poate desluși, pe deasupra corpurilor înalte ale monumentelor funerare, decît coama îndepărtată a edificiului administrativ, N-aș fi crezut c-am ajuns așa departe, murmură, și, după ce făcu această observație, ca și cum pentru a lua o hotărîre n-ar fi așteptat decît să-și audă propriul glas, porni din nou la drum.

Ajunse în sfîrșit în sectorul sinucigașilor, cînd cerul își cernea cenușa încă albă a amurgului, și crezu că se înșelase asupra direcției sau că harta era greșită. Avea în față o întindere campestră, plină de arbori, aproape o pădure, unde mormintele, dacă nu s-ar fi zărit pietrele tumulare, ar fi părut tufe de vegetație naturală. De aici nu se putea zări pîrîul, dar i se auzea murmurul ușor printre pietre, iar în văzduhul ca de cristal verde plutea o răcoare care nu era

doar aceea a primului ceas al serii. Fiind atît de proaspăt, de atît de puține zile, mormîntul femeii necunoscute trebuia, fără îndoială, să se afle pe undeva pe la margine, însă în ce direcție. Domnul José se gîndi că, pentru a nu se pierde, cel mai bine era să ajungă la micul curs de apă și să-și continue apoi drumul de-a lungul malului pînă va da peste ultimele morminte. Umbra copacilor îl învălui deodată, ca și cum s-ar fi lăsat brusc noaptea. Ar trebui să-mi fie teamă, murmură domnul José, în mijlocul acestei tăceri, între aceste morminte, cu aceşti copaci care mă înconjoară, și totuși mă simt liniștit ca și cum m-aș afla acasă, numai că mă dor picioarele de atîta mers, iată pîrîul, dacă mi-ar fi teamă aș putea pleca imediat, ajunge să-l traversez, n-ar trebui decît să mă descalț și să-mi suflec pantalonii, să-mi atîrn pantofii de gît și să fac cîțiva pași, apa nici nu-mi trece de genunchi, curînd aș fi printre cei vii, printre luminile care tocmai s-au aprins. Jumătate de oră mai tîrziu, domnul José ajunsese la capătul cîmpiei, cînd luna, aproape plină, aproape rotundă, se desprinse de orizont. Acolo, mormintele n-aveau încă pietre gravate, acoperite de nume sau de podoabe sculpturale, puteau fi identificate numai după numerele albe, vopsite pe plăci negre, înfipte la căpătîi, ca niște fluturi plutind. Lumina lunii se întinse treptat peste cîmpie, se insinuă lent printre arbori ca o fantomă familiară și binevoitoare. Într-un luminiș, domnul José găsi ce căuta. Nu scosese din buzunar hîrtia pe care i-o dăduse registratorul cimitirului, nu făcuse nici un efort să fixeze numărul în memorie, dar îl știu cînd avu nevoie de el, iată-l acum în fața lui, luminat din plin, ca și cum ar fi fost desenat cu vopsea fosforescentă. Aici este, rosti.

Domnul José tremură toată noaptea de frig. După ce rostise acele cuvinte redundante şi inutile, Aici este, îşi dădu seama că nu ştia ce să facă mai departe. Într-adevăr, după multe pătimiri şi strădanii, izbutise, în sfîrşit, s-o găsească pe femeia necunoscută sau, mai bine zis, locul unde zăcea, la şapte palme numărate sub un pămînt care, deasupra, îl susţinea şi pe el, şi se gîndea că cel mai firesc ar fi să simtă teamă, să fie îngrozit de locul unde se află, de ceasul tîrziu, de freamătul arborilor, de lumina misterioasă a lunii şi, mai ales, de straniul cimitir care-l înconjura, o adunare de sinucigaşi, o întrunire de tăceri care, din clipă în clipă, ar putea izbucni în ţipete, Am venit înainte să ni se termine vremea, ne-a adus propria noastră voinţă, dar sentimentul pe care-l deslușea în sine aducea mai mult a nehotărîre, părea o întrebare, ca şi cum, crezînd că a ajuns la capăt, căutarea de fapt nu se terminase, ca şi cum venirea lui aici n-ar fi însemnat decît o trecere, fără mai multă însemnătate decît casa doamnei în vîrstă din apartamentul din dreapta de la parter, sau şcoala, sau farmacia unde intrase să pună întrebări, sau locul unde, în Arhiva Generală, se păstrau hîrtiile morţilor. Impresia era atît de puternică încît îl făcu să murmure, de parcă ar fi vrut să se convingă singur, E moartă, nu mai e nimic de făcut, împotriva morţii nu se poate face nimic. Vreme de multe ceasuri, umblase prin Cimitirul General, traversase ere, epoci şi dinastii, regate, imperii şi republici, războaie şi epidemii, un număr nesfîrşit de morţi stinghere, începînd cu prima durere a omenirii şi terminînd cu această femeie care s-a sinucis acum cîteva zile, domnul José are vasăzică obligaţia

de a ști că împotriva morții nu se poate face nimic. Pe un drum pardosit cu atîția morți, nici unul nu s-a ridicat auzindu-l că trece, nici unul nu l-a rugat să-l ajute să lipească praful risipit al cărnii pe oasele dezghiocate din încheieturi, nici unul nu i-a cerut, Vino și redă ochilor mei suflul vieții, ei știu prea bine că împotriva morții nu se poate face nimic, o știu ei, o știm cu toții, dar, dacă e așa, de unde vine angoasa ce-l gîtuie pe domnul José, de unde neliniștea spiritului, ca și cum, ca un laș, și-ar fi lăsat treaba făcută numai pe jumătate, iar acum nu mai știe cum s-o reia cu demnitate. Dincolo de pîrîu, nu foarte departe, se zăresc cîteva case cu ferestre luminate, licărul palid al lămpilor publice din suburbii, cîte o scăpărare fugară de automobil pe șosea. În față, la o distanță de numai vreo treizeci de pași, așa cum era previzibil, un podeț leagă cele două maluri ale pîrîului, deci domnul José nu va fi nevoit să-și scoată pantofii și să-și suflece pantalonii cînd va dori să-l traverseze. În împrejurări normale, ar fi făcut-o de mult, mai ales că nu-l cunoaștem ca pe un ins înzestrat cu un curaj ieșit din comun, așa cum s-ar cădea pentru ca, impasibil, să-și petreacă noaptea într-un cimitir, cu un mort sub picioare și o lună care trimite umbrele în hoinăreală. Împrejurările sînt, totuși, cele care sînt, și nu altele, acum nu mai e vorba de curaj sau de lașitate, e vorba de moarte și de viață, de aceea domnul José, știind că de multe ori va tremura de frică în această noapte, știind că-l vor teroriza gemetele vîntului și că, în zori, răceala coborîtă din cer se va adăuga răcelii ce urcă din pămînt, domnul José se va așeza totuși sub un copac, căutînd adăpost în cavitatea providențială a trunchiului. Își ridică gulerul de la haină, se ghemuiește cît poate mai bine pentru a păstra căldura în trup, își încrucișează brațele peste piept, băgîndu-și mîinile la subsuori, e pregătit să aștepte ziua. Își aude stomacul cerîndu-i de mîncare, dar nu-i pasă, încă n-a murit nimeni pentru că a prelungit intervalul dintre două mese, cu excepția cazurilor cînd a

doua a fost servită atît de tîrziu încît n-a mai avut cui servi. Domnul José vrea să ştie dacă, într-adevăr, totul s-a terminat, dacă, dimpotrivă, uitase să facă ceva sau, şi mai important, dacă exista ceva la care nu se gîndise niciodată şi care s-ar fi putut dovedi, pînă la urmă, esenţa straniei aventuri în care îl aruncase hazardul. O căutase pretutindeni pe femeia necunoscută şi o găsise aici, sub dîmbul de pămînt pe care buruienile îl vor acoperi curînd, dacă înainte nu va veni pietrarul să-l netezească pentru a pune placa de marmură cu obişnuita înscriere a datelor, prima şi ultima, şi a numelui, putîndu-se, de asemenea, întîmpla ca familia să fie din cele care preferă pentru defuncţii ei un simplu cadru dreptunghiular unde, mai tîrziu, se va semăna un gazon decorativ, soluţie care oferă dublul avantaj de a fi mai puţin scumpă şi de a servi drept casă insectelor de la suprafaţă. Femeia este deci aici, pentru ea s-au închis toate drumurile lumii, a umblat cît a avut de umblat, s-a oprit atunci cînd a vrut, punct final, totuşi domnul José nu reuşeşte să se elibereze de o idee fixă, că nimeni, cu excepţia lui, nu poate muta ultima piesă rămasă pe tablă, piatra definitivă, aceea care, dacă va fi deplasată în direcţia corectă, va reuşi să-i dea jocului sensul real, cu riscul, dacă n-o va face, să-l lase indecis pentru eternitate. Nu ştie cum va arăta această magică mişcare, dacă s-a hotărît să rămînă aici peste noapte n-a făcut-o sperînd că liniştea i-o va şopti la ureche sau că lumina lunii i-o va desena, amabilă, printre umbrele copacilor, a făcut-o doar pentru că se simte ca unul care, după ce-a urcat pe un munte ca s-ajungă la peisajele de dincolo, se împotriveşte să se întoarcă în vale pînă nu simte că, în ochii săi uimiţi, nu mai încap şi alte vastităţi.

Copacul lîngă care s-a adăpostit domnul José este un măslin bătrîn, cu fructe pe care locuitorii suburbiei continuă să vină să le culeagă, deşi livada a devenit cimitir. Din pricina bătrîneţii, trunchiul s-a despicat complet într-o parte, de sus pînă jos, ca un leagăn care a fost pus în

picioare ca să ocupe mai puțin spațiu, iar aici, domnul José ațipește în sfîrșit, trezindu-se de cîteva ori, tresărind înspăimîntat de cîte o rafală de vînt care-l șfichiuie peste față sau cînd tăcerea și imobilitatea aerului au devenit atît de grele încît spiritul său somnolent a început să viseze țipetele unei lumi prăbușindu-se în neant. La un moment dat, zicîndu-și că cui pe cui se scoate, domnul José își cheamă fantezia în ajutor pentru a recrea în minte toate ororile clasice proprii locului unde se află, procesiunile de suflete damnate, înfășurate în lințolii albe, dansurile macabre ale scheletelor cu oasele trosnind în ritm, figura amenințătoare a morții ciocănind pămîntul cu coasa însîngerată pentru ca morții să se resemneze să rămînă morți, dar, cum nimic din toate astea nu se întîmplă în realitate, e doar un joc al imaginației, domnul José, încetul cu încetul, alunecă într-o enormă pace interioară, tulburată din cînd în cînd de zburătăciri iresponsabile de flăcărui fantomatice, în stare să aducă pe oricine pe pragul unei crize de nervi, oricîtă tărie ar avea sau oricît de bine ar cunoaște noțiunile elementare ale chimiei organice. Iată că timoratul nostru domn José demonstrează aici un curaj pe care numeroasele adversități și tribulații, prin care l-am văzut trecînd pînă acum, nu ne îngăduiau să-l așteptăm din partea lui, ceea ce ne demonstrează, o dată mai mult, că spiritul își dă măsura adevăratei grandori în situațiile cele mai dificile. Spre dimineață, cu spaimele aproape uitate, reconfortat de căldura blîndă a arborelui care-l îmbrățișa, domnul José adormi cu o admirabilă liniște, în timp ce, în jur, lumea se elibera încet de umbrele răuvoitoare ale nopții și de razele ambigue ale lunii, care-și lua rămas-bun. Cînd domnul José deschise ochii, se luminase complet de ziuă. Înghețase, prietenoasa îmbrățișare vegetală trebuie să fi fost numai un alt vis înșelător, dar poate că arborele, considerîndu-și îndeplinită datoria de ospitalitate la care toți măslinii sînt obligați prin fire, i-a dat drumul din brațe înainte de vreme, lăsîndu-l pradă, fără apărare, răcelii negurii subțiri care

plutea foarte jos, aproape atingînd pămîntul cimitirului. Domnul José se ridică cu greutate, simţindu-şi trosnind toate încheieturile, şi înaintă, clătinîndu-se, spre soare, scuturîndu-şi cu putere braţele pentru a se încălzi. Lîngă mormîntul femeii necunoscute, morfolind iarba umedă, stătea o oaie albă. În jur, ici şi colo, păşteau alte oi. Şi un bărbat în vîrstă, cu un toiag în mînă, se apropie de domnul José. Era însoţit de un cîine obişnuit, nici mic, nici mare, care nu dădea semne de ostilitate, avînd însă aerul că nu aşteaptă decît o poruncă de la stăpîn ca să se manifeste. Bărbatul se opri de cealaltă parte a mormîntului cu atitudinea interogativă a celui care, fără să ceară o explicaţie, crede că i se datorează, iar domnul José spuse, Bună ziua, la care celălalt răspunse, Bună ziua, Frumoasă dimineaţă, Nu e rea, Am adormit, spuse, după aceea, domnul José, Ah, aţi adormit, repetă omul pe un ton de îndoială, Am venit să văd mormîntul unui prieten, m-am aşezat să mă odihnesc sub măslin şi m-a prins somnul, Aţi rămas aici peste noapte, Da, E prima oară că întîlnesc pe cineva la ora asta, cînd aduc oile la păscut, În restul zilei, nu, întrebă domnul José, N-ar fi cuviincios, ar fi o lipsă de respect, cu oile băgîndu-se în mijlocul funeraliilor ori scăpîndu-se pe jos, cînd oamenii, care vin să-şi amintească fiinţele iubite, umblă pe aici rugîndu-se şi plîngînd, în plus, călăuzele nu vor să fie deranjate cînd îşi sapă gropile, aşa că mă văd obligat să le aduc din cînd în cînd cîte un calup de brînză ca să nu se plîngă curatorului, Fiind Cimitirul General, pe toate părţile, un cîmp deschis, orice persoană poate intra aici, şi cine spune persoane, spune animale, mă miră că n-am văzut nici un cîine sau pisică de la clădirea administraţiei şi pînă aici, De pisici şi cîini vagabonzi nu ducem lipsă, Dar eu n-am văzut, Aţi făcut pe jos atîţia kilometri, Da, Aţi fi putut veni cu autobuzul, sau cu taxiul, sau cu automobilul, dacă aveţi, Nu ştiam care e mormîntul, de aceea a trebuit să mă duc mai întîi să mă informez la administraţie, iar apoi, cum era o zi frumoasă, m-am

hotărît să vin pe jos, E ciudat că nu v-au pus să ocoliţi pe dinafară, aşa cum fac întotdeauna, Le-am cerut să mă lase să intru, şi ei mi-au dat permisiunea, Sînteţi arheolog, Nu, Istoric, Nici, Critic de artă, Nici gînd, Cercetător heraldic, Vă rog, Atunci nu înţeleg de ce-aţi vrut să bateţi atîta drum, nici cum de-aţi reuşit să dormiţi printre morminte, şi eu sînt obişnuit cu peisajul, dar n-aş rămîne un minut după ce-a apus soarele, A fost simplu, m-am aşezat şi am adormit, Sînteţi un om curajos, Nici curajos nu sînt, Aţi descoperit persoana pe care o căutaţi, E cea de aici, chiar de lîngă dumneavoastră, E bărbat sau femeie, E femeie, Nu i-au pus încă numele, Presupun că familia se ocupă acum de placa de marmură, Am observat că familiile sinucigaşilor, mai mult decît celelalte, neglijează această obligaţie elementară, poate că au remuşcări, probabil că se gîndesc că sînt vinovate, E posibil, Dacă nu ne cunoaştem de nicăieri, de ce răspundeţi la toate întrebările pe care vi le pun, ar fi mai firesc să-mi ziceţi să nu mă bag unde nu-mi fierbe oala, Ăsta e felul meu de a fi, răspund întotdeauna cînd sînt întrebat, Sînteţi subaltern, subordonat, dependent, servitor, curier, Sînt registrator în Arhiva Generală a Stării Civile, Atunci sînteţi cel mai potrivit pentru a afla adevărul despre teritoriul sinucigaşilor, dar înainte va trebui să-mi juraţi solemn că niciodată nu veţi dezvălui acest secret nimănui, Jur pe ce am mai sfînt în viaţă, Şi ce este, pentru dumneavoastră, dacă tot a venit vorba, lucrul cel mai sfînt pe care-l aveţi în viaţă, Nu ştiu, Totul, Sau nimic, Trebuie să recunoaşteţi că e un jurămînt cam vag, Nu ştiu altul care să aibă o valoare mai mare, Omule, jură pe onoare, pe vremuri era jurămîntul cel mai sigur, Bine, atunci voi jura pe onoare, dar şeful Arhivei s-ar prăpădi de rîs dacă şi-ar auzi un registrator jurînd pe onoare, Între un păstor de oi şi un registrator e un jurămînt îndeajuns de serios, un jurămînt care nu stîrneşte rîsul, deci ne vom mulţumi cu el, Care este aşadar adevărul despre teritoriul sinucigaşilor, întrebă domnul José, Că aici

nimic nu e ceea ce pare, E un cimitir, Cimitirul General, Este un labirint, Labirinturile se pot vedea din afară, Nu toate, acesta e din cele invizibile, Nu înțeleg, De exemplu, persoana care se află aici, spune păstorul, atingînd cu vîrful toiagului ridicătura de pămînt, nu e cea care credeți. Deodată, pămîntul începu să se clatine sub picioarele domnului José, ultima piesă de pe tablă, ultima certitudine, femeia necunoscută în sfîrșit găsită, tocmai dispăruse, Vreți să spuneți că numărul e greșit, întrebă tremurînd, Un număr nu e decît un număr, un număr nu înșală niciodată, răspunse păstorul, dacă-l luăm pe ăsta de aici și-l mutăm în alt loc, chiar dacă ar fi la capătul lumii, ar fi același număr, Nu înțeleg, Veți înțelege imediat, Vă rog, sînt complet derutat, Nici unul din trupurile care sînt îngropate aici nu corespunde numelor care se pot citi pe plăcile de marmură, Nu cred, Dacă vă spun, Adică numerele, Sînt toate schimbate, De ce, Fiindcă cineva le mută înainte să fie aduse și așezate pietrele cu numele, Cine, Eu, Dar asta e o crimă, protestă indignat domnul José, Nici o lege n-o spune, Mă duc chiar acum să vă denunț administrației Cimitirului, Amintiți-vă c-ați jurat, Îmi retrag jurămîntul, în situația asta n-are nici o valoare, Întotdeauna se va putea pune o vorbă bună peste una rea, dar nici una, nici cealaltă nu pot fi retrase, cuvîntul e cuvînt, jurămîntul e jurămînt, Moartea e sacră, Ba viața e sacră, domnule registrator, cel puțin așa se spune, Dar trebuie să existe, în numele decenței, un minim respect față de cel mort, oamenii vin aici să-și amintească de rude și prieteni, să mediteze sau să se roage, să pună flori sau să plîngă în fața unui nume iubit, și ce se întîmplă, din pricina răutății unui păstor de oi, numele autentic al celui ce se află în mormînt e altul, rămășițele pămîntești care sînt venerate nu-i aparțin, moartea, astfel, devine o farsă, Nu cred că există un respect mai mare ca acela de a plînge o ființă pe care n-am cunoscut-o, Dar moartea, Ce-i cu ea, Trebuie respectată, Aș vrea să-mi spuneți în ce constă, după părerea dumneavoastră, respectul

față de moarte, Mai presus de orice, nu trebuie profanată, Moartea, ca atare, nu poate fi profanată, Știți bine că vorbesc de morți, nu de moartea în sine, Spuneți-mi dacă vedeți aici cea mai mică urmă de profanare, Faptul că le-ați schimbat numele înseamnă o profanare, și nu una neînsemnată, E de înțeles că un registrator al Arhivei Generale a Stării Civile poate avea asemenea idei despre nume. Păstorul se întrerupse, făcu un semn cîinelui să meargă după o oaie care se îndepărtase de turmă, după care continuă, Încă nu v-am spus din ce motiv am început să schimb între ele plăcile pe care sînt scrise numerele mormintelor, Nu cred că mă interesează, Nu cred că nu vă interesează, Să auzim, Dacă e adevărat, așa cum am convingerea, că oamenii se sinucid pentru că nu vor să fie găsiți, cei de aici, datorită răutății unui păstor, cum ați numit-o, au scăpat definitiv de a mai fi deranjați, adevărul e că și dacă aș vrea, n-aș mai fi în stare să-mi aduc aminte de locurile certe, singurul lucru pe care-l știu e gîndul care îmi vine în minte cînd trec prin fața uneia dintre aceste plăci de marmură cu numele complet și cu respectivele date de naștere și moarte, Ce gînd, Că e posibil să nu vedem minciuna chiar cînd o avem sub ochi. Ceața se risipise de multă vreme, acum se vedea cît de mare e turma. Păstorul făcu cu toiagul o mișcare pe deasupra capului, era un ordin pentru cîine s-adune animalele. Păstorul spuse, E timpul să-mi strîng oile, să n-apară călăuzele, am văzut luminile de la două mașini, însă nu vin încoace, Eu mai stau, spuse domnul José, Chiar vreți să mă denunțați, întrebă păstorul, Sînt un om de cuvînt, ce-am jurat e bun jurat, Mai ales că, fără îndoială, vă vor sfătui să vă țineți gura, De ce, Închipuiți-vă ce complicat ar fi să se apuce să-i dezgroape pe toți, să-i identifice, mulți nu mai sînt decît un pumn de țărînă. Oile erau deja adunate, cîte una, rămasă în urmă, sărea cu agilitate peste morminte ca să fugă de cîine și să se alăture suratelor. Păstorul întrebă, Erați prieten sau rudă cu persoana pe care ați venit s-o vizitați,

Nici măcar n-o cunoşteam, Şi totuşi aţi venit s-o căutaţi, Am căutat-o pentru că n-o cunosc, Vedeţi cîtă dreptate am avut cînd am spus că nu există un respect mai mare decît să plîngi o fiinţă pe care n-ai cunoscut-o, La revedere, Poate ne vom mai întîlni cîndva, Nu cred, Nu se ştie niciodată, Cine sînteţi, Sînt păstorul de oi, Nimic mai mult, Nimic mai mult. O lumină licări în depărtare, Vine încoace, spuse domnul José, Aşa se pare, spuse păstorul. Cu cîinele în frunte, turma se îndreptă spre podeţ. Înainte să dispară dincolo de copacii de pe celălalt mal, păstorul se întoarse şi făcu un gest de rămas-bun. Domnul José ridică şi el braţul. Acum se vedea mai bine lumina intermitentă a maşinii călăuzelor. Din cînd în cînd dispărea, ascunsă de accidentele de teren sau de construcţiile neregulate ale Cimitirului, turnurile, obeliscurile, piramidele, apoi reapărea mai intensă şi mai apropiată şi înainta repede, un semn evident că însoţitorii erau puţini la număr. Intenţia domnului José, cînd îi spusese păstorului, Mai stau, fusese doar să mai rămînă singur cîteva minute înainte de a porni la drum. Nu-şi dorea decît să chibzuiască puţin, să descopere măsura justă a dezamăgirii pe care o resimţea, s-o accepte, să-şi regăsească liniştea sufletească, să spună o dată pentru totdeauna, S-a terminat, însă brusc îi venise o nouă idee. Se apropie de un mormînt şi luă atitudinea celui care medita profund la iremediabila precaritate a existenţei, la zădărnicia tuturor viselor şi a tuturor speranţelor, la fragilitatea absolută a gloriilor lumeşti şi divine. Era atît de cufundat în cugetare, încît nu dădu nici un semn c-ar fi remarcat sosirea călăuzelor şi a unei jumătăţi de duzină de persoane, poate mai multe, care însoţeau funeraliile. Nu făcu nici o mişcare cît timp dură săpatul gropii, coborîrea sicriului, reumplerea mormîntului, clădirea obişnuitei movile din pămîntul care prisosise. Nu făcu nici o mişcare cînd una dintre călăuze înfipse la căpătîi placa metalică neagră cu numărul mormîntului scris cu alb. Nu făcu nici o mişcare atunci cînd automobilul călăuzelor şi maşina funebră

începură să se îndepărteze, nu făcu nici o mişcare în timpul celor două minute cît mai rămaseră însoţitorii lîngă mormînt, rostind cuvinte inutile şi ştergîndu-şi cîte o lacrimă, nu făcu nici o mişcare cînd cele două automobile cu care veniseră plecară şi traversară podul. Nu făcu nici o mişcare pînă nu rămase din nou singur. Atunci se duse să ia numărul care corespundea femeii necunoscute şi îl puse pe noul mormînt. Apoi, numărul acestuia ocupă locul celuilalt. Schimbarea se făcuse, adevărul se preschimbase în minciună. Oricum, e foarte posibil ca mîine, păstorul, găsind aici un mormînt nou, să mute, fără să ştie, numărul fals pe mormîntul femeii necunoscute, ipoteză ironică în care minciuna, părînd că se repetă, ar redeveni adevăr. Operele hazardului sînt infinite. Domnul José plecă spre casă. Pe drum, intră într-o patiserie. Luă o cafea cu lapte şi o felie de pîine prăjită. Nu mai putea de foame.

Hotărît să recupereze somnul pierdut, domnul José se băgă în pat de cum ajunse acasă, dar, după nici două ore, era din nou treaz. Avusese un vis ciudat, enigmatic, se văzuse pe sine însuşi în mijlocul cimitirului, înconjurat de o mulţime de oi, atît de numeroase încît de-abia lăsau să se întrezărească movilițele mormintelor, şi fiecare purta pe cap un număr care se modifica tot timpul, dar, fiind toate identice, nu reuşeai să-ţi dai seama dacă oile îşi schimbau numărul sau numerele treceau de la una la alta. Se auzea un glas care striga, Sînt aici, sînt aici, nu putea veni de la oi, acestea au uitat de multă vreme să vorbească, nici de la morminte, căci despre ele nimeni nu-şi aminteşte să fi vorbit vreodată, şi totuşi, stăruitor, glasul nu se oprea din strigat, Sînt aici, sînt aici, domnul José se uita în direcţia de unde se auzea ţipătul, dar nu vedea decît boturile ridicate ale animalelor, apoi aceleaşi cuvinte răsunau în spate, sau la dreapta, sau la stînga lui, Sînt aici, sînt aici, el se întorcea rapid, însă nu izbutea să le localizeze. Domnul José se enervase, voia să se trezească şi nu putea, visul continua, acum apărea păstorul cu cîinele, iar domnul José îşi spuse, Nu e nimic să nu ştie păstorul, el îmi va spune cui aparţine această voce, însă păstorul nu deschise gura, făcu numai un gest cu toiagul pe deasupra capului, cîinele alerga în jurul oilor, silindu-le să se îndrepte spre un pod pe care treceau în linişte automobile cu tăbliţe pline cu beculeţe care se aprindeau şi se stingeau şi care spuneau, Ţine-te după mine, Ţine-te după mine, Ţine-te după mine, într-o clipă turma dispăru, dispăru cîinele, dispăru păstorul, rămase numai pămîntul cimitirului acoperit de numere,

aceleaşi care înainte stătuseră pe capetele oilor, dar fiind acum toate la un loc, cu marginile lipite una de alta, într-o spirală neîntreruptă al cărei centru era chiar domnul José, nu-ţi puteai da seama unde începea un număr şi se termina altul. Angoasat, scăldat în sudoare, domnul José se trezi spunînd, Sînt aici. Îşi ţinea pleoapele închise, era pe jumătate conştient, dar repetă de două ori cu forţă, Sînt aici, sînt aici, apoi deschise ochii şi văzu meschinul spaţiu unde trăia de atîţia ani, văzu tavanul jos, de stuc crăpat, duşumeaua cu plăcuţele ei strîmbe, masa şi cele două scaune din mijlocul sufrageriei, dacă acest nume are vreun sens într-un asemenea loc, dulapul unde ţinea datele şi imaginile celebrităţilor, ungherul cu bucătăria, cămăruţa care-i servea ca baie, atunci spuse, Trebuie să găsesc o modalitate să mă eliberez de această nebunie, se referea, evident, la femeia acum pentru totdeauna necunoscută, casa, biata de ea, n-avea nici o vină, era numai o casă tristă. De teamă că visul va reveni, domnul José nu mai vru să adoarmă. Stătea întins pe spate, uitîndu-se la tavan, aşteptînd întrebarea, De ce te uiţi la mine, dar tavanul nu-l luă în seamă, se mulţumi să-l privească fără să-şi schimbe expresia. Domnul José renunţă să mai spere că de acolo va primi ajutor, va trebui să rezolve problema singur, şi cea mai bună metodă era să se convingă că nu există nici o problemă, Otrava scuipată, boala uitată, a fost proverbul ireverenţios care îi ieşi pe gură, a făcut-o otrăvitoare pe femeia necunoscută, uitînd pentru moment că există otrăvuri atît de lente încît îşi produc efectul cînd deja le-am uitat originea. Imediat, amintindu-şi, murmură, Atenţie, moartea e de multe ori o otravă lentă, apoi se întrebă, Cînd oare şi din ce pricină a început ea să moară. În acel moment, tavanul, fără să pară că există vreo relaţie, directă sau indirectă, cu cele auzite, ieşi din indiferenţă pentru a-i atrage atenţia, Mai sînt cel puţin trei persoane cu care n-ai vorbit, Cine, întrebă domnul José, Părinţii şi fostul soţ, Într-adevăr, n-ar fi o idee rea să merg să vorbesc cu părinţii

ei, m-am gîndit la început la asta, dar m-am hotărît să las pentru altă dată, Ori o faci acum, ori niciodată, deocamdată te mai poţi distra mergînd încă o bucată de drum, înainte de a te lovi definitiv cu capul de zid, Dacă n-ai sta tot timpul atîrnat ca un tavan ce te afli, ai şti că n-a fost un divertisment, Dar a fost o diversiune, Care e diferenţa, Caut-o în dicţionare, de asta există ele, Am întrebat ca să mă aflu în treabă, oricine ştie că o manevră de diversiune nu e o manevră de divertisment, Dar ce-mi spui de celălalt, Care celălalt, Soţul, el e probabil persoana care ţi-ar putea spune cele mai multe lucruri despre femeia ta necunoscută, îmi imaginez că viaţa de cuplu, viaţa în comun, funcţionează ca o lentilă care măreşte, îmi imaginez că nici o rezervă şi nici un secret nu pot rezista mult timp microscopului unei observaţii continue, Unii spun că, dimpotrivă, cu cît priveşti mai mult, cu atît vezi mai puţine, oricum ar fi, nu cred c-are rost să stau de vorbă cu el, Te temi că s-ar apuca să-ţi vorbească despre cauzele divorţului, nu vrei să auzi nimic care ar fi în defavoarea ei, În general, oamenii nu reuşesc să fie drepţi nici faţă de ei înşişi, darmite faţă de ceilalţi, fără îndoială că mi-ar spune povestea încercînd să tragă spuza pe turta lui, Inteligentă analiză, da, domnule, Nu sînt prost, Într-adevăr, prost nu eşti, dar îţi ia prea mult timp ca să pricepi mai ales lucrurile simple, De exemplu, Că n-aveai nici un motiv să porneşti în căutarea acestei femei, doar dacă nu cumva, Dacă nu cumva, ce, Dacă nu cumva o iubeşti, Trebuie să fii tavan ca să-ţi vină o idee atît de absurdă, Cred că ţi-am spus odată că tavanele caselor sînt ochiul multiplu al lui Dumnezeu, Nu-mi aduc aminte, Dacă nu ţi-am spus-o chiar cu aceste cuvinte, ţi-o spun acum, Atunci spune-mi şi cum aş putea eu iubi o femeie pe care n-o cunosc, pe care n-am văzut-o niciodată, Întrebarea este, fără îndoială, pertinentă, dar numai tu îi poţi răspunde, Ideea ta e fără cap şi fără coadă, Nu contează că are sau nu cap şi coadă, eu îţi vorbesc de altă parte a trupului, de inimă, despre care voi spuneţi că este

motorul şi sediul afectelor, Îţi repet că nu pot fi îndrăgostit de o femeie pe care n-o cunosc, pe care n-am văzut-o niciodată, decît în cîteva poze vechi, Voiai s-o vezi, voiai s-o cunoşti, şi asta, că eşti sau nu de acord, era dragoste, Fantezii de tavan, Fanteziile tale de om, nu ale mele, Eşti arogant, crezi că ştii totul despre mine, Totul, nu, dar ceva tot trebuie să fi aflat după atîţia ani de viaţă în comun, pun pariu că nu te-ai gîndit niciodată că tu şi cu mine trăim în comun, marea deosebire dintre noi e că tu îmi dai atenţie numai cînd ai nevoie de sfaturi şi îţi ridici ochii în sus, pe cînd eu îmi petrec tot timpul uitîndu-mă la tine, Ochiul lui Dumnezeu, N-ai decît să-mi iei metaforele în serios, dacă vrei, dar nu le repeta de parcă ar fi ale tale. După acest reproş, tavanul se hotărî să tacă, înţelesese că gîndurile domnului José se concentraseră toate asupra vizitei pe care urma s-o facă părinţilor femeii necunoscute, ultimul pas înainte de a se lovi de zid, expresie de asemenea metaforică, însemnînd, Ai ajuns la capăt.

Domnul José se dădu jos din pat, se spălă, îşi pregăti ceva de mîncare şi, recuperînd astfel puţină vigoare fizică, apelă la vigoarea morală pentru a telefona, cu indispensabila răceală birocratică, părinţilor femeii necunoscute, în primul rînd ca să vadă dacă erau acasă, apoi ca să întrebe dacă ar putea primi, chiar azi, un funcţionar al Arhivei Generale a Stării Civile, care trebuia să stea de vorbă cu ei despre un subiect legat de fiica decedată. Dacă ar fi fost vorba de un apel oarecare, domnul José ar fi ieşit ca să vorbească de la cabina publică, aflată de cealaltă parte a străzii, dar, în acest caz, exista pericolul ca, răspunzînd, să sesizeze zgomotul monedei căzînd înăuntrul aparatului, chiar şi cel mai puţin suspicios dintre oameni ar cere să i se explice din ce motiv un funcţionar al Arhivei Generale a Stării Civile telefona dintr-o cabină, pe deasupra într-o zi de duminică, privitor la chestiuni de serviciu. În aparenţă, soluţia dificultăţii nu se afla departe, domnul José putea să intre încă o dată pe furiş, folosindu-se

de telefonul de pe masa șefului, dar riscul n-ar fi mai mic, căci în lista de legături telefonice, trimisă în fiecare lună de centrală și verificată, număr cu număr, de conservator, ar figura obligatoriu comunicarea clandestină, ce apel e ăsta, făcut de aici într-o duminică, i-ar întreba conservatorul pe subșefi, și pe loc, fără să aștepte răspuns, ar ordona, Procedați la anchetă, acum. Rezolvarea misterului apelului secret ar fi lucrul cel mai simplu din lume, trebuia doar să sune la numărul suspect și să asculte informația, Da, domnule, în ziua respectivă ne-a telefonat un funcționar al Arhivei Generale a Stării Civile, și nu numai că a sunat, dar a venit pînă aici, voia să știe din ce motiv s-a sinucis fiica noastră, a pretins că îl interesează pentru statistică, Pentru statistică, Da, domnule, pentru statistică, cel puțin așa ne-a spus, Foarte bine, acum ascultați-mă cu toată atenția, Vă rog, În vederea completei lămuriri a acestui caz e indispensabil ca dumneavoastră, doamnă, și soțul să fiți de acord să colaborați cu conducerea noastră, Ce trebuie să facem, Să veniți mîine la Arhivă să-l identificați pe funcționarul care v-a vizitat, Vom fi acolo, Voi trimite o mașină să vă ia. Imaginația domnului José nu se mărgini să creeze acest neliniștitor dialog, odată terminat, trecu la reprezentările mentale ale evenimentelor ce vor urma, părinții femeii necunoscute intrînd în Arhivă și arătîndu-l, El e, sau stînd încă în mașina care-i adusese, asistînd la intrarea funcționarilor și deodată arătîndu-l, El a fost. Domnul José murmură, Sînt pierdut, n-am nici o scăpare, Ba da, ar avea o scăpare, una comodă, și definitivă, dac-ar renunța la ideea de a-i vizita acasă pe părinții femeii necunoscute sau dacă s-ar duce fără să-i anunțe dinainte, bătîndu-le pur și simplu la ușă și zicînd, Bună seara, sînt un funcționar al Arhivei Generale a Stării Civile, mă scuzați că vă deranjez într-o zi de duminică, dar lucrările Arhivei s-au acumulat în asemenea măsură, cu atîția oameni născîndu-se și murind, încît a trebuit să recurgem la un regim de lucru permanent de ore suplimentare.

Acesta ar fi, fără îndoială, procedeul cel mai inteligent, cel care i-ar putea da domnului José maximum de garanții posibile în ce privește siguranța sa viitoare, dar părea că ultimele ore trăite, enormul cimitir cu brațele lui întinse de caracatiță, noaptea cu luna opacă și umbre mișcătoare, dansul convulsiv al nălucilor, păstorul cel bătrîn și oile, cîinele, tăcut de parcă i-ar fi fost extirpate corzile vocale, mormintele cu numerele schimbate, toate astea păreau să-i fi încurcat gîndurile, de obicei suficient de lucide și de clare pentru a-i guverna viața, altminteri nu s-ar înțelege de ce se gîndește stăruitor să telefoneze, fiind și mai puțin de înțeles de ce, față de sine însuși, încearcă să se justifice cu argumentul pueril că un apel prealabil îi va înlesni drumul spre informații. Ba chiar se gîndește că are o formulă capabilă să risipească de la bun început orice umbră de neîncredere, cum ar fi să spună, așa cum deja spune, stînd pe scaunul șefului, Vă vorbesc de la postul de permanență al Arhivei Generale a Stării Civile, cuvîntul permanență, își închipuie el, e șperaclul ce-i va deschide toate ușile și, într-adevăr, s-ar părea că are dreptate, de la celălalt capăt al firului i se răspunde da, domnule, veniți cînd doriți, azi nu ieșim din casă. Un ultim rest de prudență îi șopti domnului José că probabil tocmai își făcuse ultimul nod la funia cu care va fi spînzurat, însă nebunia îl liniști, îi spuse că lista apelurilor va fi trimisă de centrală abia peste cîteva săptămîni și că, cine știe, în perioada respectivă conservatorul ar putea fi în concediu sau acasă, bolnav, sau pur și simplu s-ar putea hotărî să-i ordone unui subșef să verifice numerele, n-ar fi prima dată, lucru care ar însemna probabilitatea aproape sigură că delictul nu va fi descoperit, dacă ne gîndim că nici unuia dintre subșefi nu-i place această însărcinare, Mda, funia se strînge, prostul se bucură, murmură domnul José în chip de concluzie, resemnat în fața hotărîrilor destinului. Așează cartea de telefon pe locul ei precis de pe masă, aliniind-o riguros cu unghiul drept al colțului, șterse receptorul cu batista

pentru a îndepărta amprentele digitale şi se întoarse acasă. Mai întîi îşi dădu pantofii cu cremă, apoi îşi perie costumul, îmbrăcă o cămaşă curată, îşi puse cravata cea mai bună, avea mîna pe clanţă cînd îşi aminti de împuternicire. Dacă se va prezenta acasă la părinţii femeii necunoscute şi va spune simplu, Sînt cel care a telefonat din partea Arhivei, nu va avea, desigur, în ce priveşte forţa de convingere şi autoritatea, acelaşi efect ca în cazul cînd le va pune sub nas o hîrtie timbrată, ştampilată şi semnată, acordîndu-i purtătorului drepturi şi puteri depline în exercitarea funcţiilor sale, în scopul îndeplinirii riguroase a misiunii cu care a fost învestit. Deschise dulapul, căută dosarul episcopului şi scoase împuternicirea, totuşi, aruncîndu-şi ochii peste ea, înţelese că era inutilă. În primul rînd, din pricina datei, anterioară sinuciderii, şi, în al doilea rînd, din pricina termenilor în care fusese redactată, de exemplu, ordinul şi misiunea de a verifica şi descoperi tot ce se referea la viaţa trecută, prezentă şi viitoare a femeii necunoscute, Nici măcar nu ştiu unde e ea acum, se gîndi domnul José, iar în ce priveşte viaţa viitoare, îşi aminti catrenul popular care zice, Ce e dincolo de moarte, n-am văzut, nu vom vedea, din cîţi am fost pe acolo, nimeni nu spune ceva. Se pregătea să pună la loc împuternicirea, dar, în ultima clipă, fu nevoit o dată mai mult să dea ascultare stării de spirit care îl sileşte să se concentreze obsesiv asupra unei idei şi să insiste pînă o vede realizată. De vreme ce-şi amintise de împuternicire, va trebui să aibă una la el. Se întoarse în Arhivă, se duse la dulapul cu imprimate, dar uitase că, după anchetă, acesta stătea tot timpul încuiat. Pentru prima dată în viaţa sa de fiinţă paşnică se simţi cuprins de un val de furie, îi venea să dea un pumn în geam şi să trimită la naiba urmările. Din fericire, îşi aminti la timp că subşeful însărcinat să vegheze asupra consumului de formulare ţinea cheia dulapului cu pricina într-un sertar al biroului şi că sertarele subşefilor, aşa cum cereau normele riguroase ale Arhivei Generale,

nu puteau fi închise, Singurul, aici, care are dreptul să aibă secrete sînt eu, spusese şeful, iar cuvîntul lui era lege, care cel puţin de astă dată nu se aplica inspectorilor şi registratorilor din simplul motiv că aceştia, aşa cum am văzut, lucrează la mese simple, fără sertare. Domnul José îşi înveli mîna dreaptă în batistă ca să nu lase nici o urmă de deget care l-ar putea denunţa, luă cheia şi deschise dulapul cu imprimate. Scoase o foaie de hîrtie cu timbrul Arhivei, închise dulapul, puse cheia la loc în sertarul subşefului, în acest moment se auzi scrîşnind broasca de la uşa exterioară a clădirii, preţ de o secundă, domnul José rămase paralizat, dar imediat, ca în vechile vise din copilărie, în care, uşor ca un fulg, zbura peste curţi şi peste acoperişuri, se retrase agil în vîrful picioarelor, gîfîind, cu inima bătînd să-i spargă pieptul. Trecu un lung minut pînă cînd, de cealaltă parte a uşii, se auzi cineva tuşind, Şeful, se gîndi domnul José, simţind că-i tremură picioarele, am scăpat ca prin urechile acului. Se auzi din nou tusea, mai puternică, parcă mai aproape, însă cu deosebirea că acum părea deliberată, voită, de parcă şi-ar fi anunţat prezenţa. Domnul José se uita terorizat la broasca uşii şubrede care-l despărţea de Arhivă. N-avusese timp să răsucească cheia în broască, numai ivărul mobil o ţinea închisă, Dacă vine, dacă apasă pe clanţă, dacă intră, ţipa un glas în capul domnului José, te prinde în flagrant, cu această hîrtie în mînă, cu împuternicirea pe masă, glasul nu spunea altceva, îi era milă de registrator, nu pomenea de consecinţe. Domnul José se dădu încet înapoi, luă împuternicirea de pe masă şi o ascunse, împreună cu foaia scoasă din dulap, între aşternuturile încă nefăcute. Apoi se aşeză şi rămase în aşteptare. Dacă cineva l-ar întreba ce aşteaptă, n-ar şti ce să răspundă. Trecu o oră şi domnul José începu să se impacienteze. De dincolo de uşă nu se mai auzise nici un zgomot. Părinţii femeii necunoscute probabil c-or fi început să se mire de întîrzierea funcţionarului Arhivei, pornind de la principiul că urgenţa este principala caracteristică a

subiectelor ce cad în sarcina unui post de permanență, oricare i-ar fi natura, apă, gaz, electricitate sau sinucidere. Domnul José mai așteptă un sfert de oră fără să se miște de pe scaun. La capătul acestui interval, înțelese că luase o decizie, adică nu se mulțumea doar să urmeze o idee fixă, cum i se întîmpla de obicei, ci era, într-adevăr, vorba de o decizie, deși n-ar fi știut să explice cum ajunsese la ea. Spuse aproape cu glas tare, Ce va trebui să se întîmple se va întîmpla, teama nu rezolvă nimic. Cu o seninătate care acum nu-i mai stîrnea mirarea, merse să ia împuternicirea și foaia de hîrtie, se așeză la masă, își puse călimara în față și, copiind, abreviind și adaptînd, redactă noul document, Aduc la cunoștință, în calitatea mea de Conservator al acestei Arhive Generale a Stării Civile, tuturor celor care, civili sau militari, particulari sau persoane publice, văd, citesc și examinează această împuternicire că individul Cutare a primit de la mine ordinul și însărcinarea de a verifica și de a descoperi tot ceea ce se referă la circumstanțele sinuciderii doamnei Cutare, mai ales la cauzele acesteia, atît cele apropiate, cît și cele îndepărtate, de aici înainte, textul rămase mai mult sau mai puțin identic, pînă la categoricul imperativ final, Să se execute. Din nefericire, hîrtia nu putea să poarte timbrul sec, devenit inaccesibil prin intrarea șefului în Arhivă, dar ceea ce conta era greutatea autorității exprimate prin fiecare cuvînt. Domnul José puse prima împuternicire între extrasele de ziar, o băgă în buzunarul interior al hainei pe cea pe care o terminase de scris și privi cu un aer sfidător spre ușa de comunicare. Tăcerea de dincolo continua. Atunci domnul José murmură, Puțin îmi pasă că ești acolo sau nu. Se apropie de ușă și o închise cu cheia, brusc, cu două rotiri rapide ale încheieturii, țac, țac.

Un taxi îl duse acasă la părinții femeii necunoscute. Sună, apăru o femeie care avea puțin peste șaizeci de ani, mai tînără așadar decît doamna din apartamentul din dreapta de la parter, cu care soțul o înșelase în urmă cu

treizeci de ani. Sînt cel care a telefonat de la Arhiva Generală, spuse domnul José, Intrați, vă rog, vă așteptam, Mă scuzați că n-am venit imediat, dar înainte a trebuit să mă ocup de altă chestiune foarte urgentă. N-are importanță, intrați, intrați, vă conduc. Casa avea un aer sumbru, ferestrele și ușile erau acoperite de draperii, mobilele erau greoaie, pe pereți se vedeau tablouri întunecate cu peisaje care probabil nu existaseră niciodată. Stăpîna casei îl conduse pe domnul José în ceea ce părea un birou, unde aștepta un bărbat vizibil mai în vîrstă decît ea, E domnul de la Arhivă, spuse femeia, Luați loc, vă rog, îl invită bărbatul, indicîndu-i un scaun. Domnul José scoase împuternicirea din buzunar, ținînd-o în mînă în timp ce spunea, Îmi cer iertare că vă deranjez în timpul doliului dumneavoastră, dar așa impune serviciul, acest document vă va spune cu toată precizia în ce constă misiunea mea aici. Îi înmînă hîrtia bărbatului, care o citi apropiind-o mult de ochi, spunînd într-un tîrziu, Trebuie să fie extrem de importantă misiunea dumneavoastră pentru a justifica un document redactat în asemenea termeni, Acesta e stilul Arhivei Generale, chiar în cazul unei misiuni simple precum cercetarea cauzelor unei sinucideri, Vi se pare simplu, Nu mi-o luați în nume de rău, ce-am vrut să spun e că indiferent de misiunea pe care o primim și pentru care se consideră că este necesară o împuternicire, stilul e același, O retorică a autorității, Se poate numi astfel. Femeia interveni, întrebînd, Și ce vrea Arhiva să afle de la noi, Cauza imediată a sinuciderii, în primul rînd, Și în al doilea, întrebă bărbatul, Antecedentele, circumstanțele, indiciile, tot ce ne poate ajuta să înțelegem mai bine cele întîmplate, Arhivei nu-i e destul că știe că fiica mea și-a luat viața, Cînd am spus că trebuie să vorbesc cu dumneavoastră pentru statistică, am simplificat lucrurile, Acum puteți explica, A trecut vremea cînd ne mulțumeam cu numerele, astăzi vrem să cunoaștem, cît mai complet posibil, cadrul psihologic în care se desfășoară procesul suicidar, La ce bun, întrebă femeia,

dacă asta nu-i dă înapoi viaţa fiicei mele, Ideea e să stabilim parametrii de intervenţie, Nu înţeleg, spuse bărbatul. Domnul José transpira, era mai complicat decît prevăzuse, Ce căldură, exclamă, Doriţi un pahar cu apă, întrebă femeia, Dacă nu e prea mare deranjul, Sigur că nu, femeia se ridică şi ieşi, într-un minut se întorsese. În timp ce-şi bea apa, domnul José hotărî să-şi schimbe tactica. Puse paharul pe tava pe care o ţinea femeia şi spuse, Imaginaţi-vă că fiica dumneavoastră încă nu s-a sinucis, imaginaţi-vă că investigaţia pe care o efectuează Arhiva Generală a Stării Civile ar fi permis deja definirea unor sfaturi şi recomandări, capabile, eventual, dacă sînt aplicate la timp, să oprească ceea ce mai înainte am numit proces suicidar, Asta înţelegeţi prin parametri de intervenţie, întrebă bărbatul, Exact, spuse domnul José şi, fără să lase loc pentru alt comentariu, îşi plasă prima lovitură, Dacă n-am putut împiedica sinuciderea fiicei dumneavoastră, poate reuşim, cu colaborarea dumneavoastră şi a altor persoane aflate într-o situaţie identică, să evităm multe suferinţe şi multe lacrimi. Femeia plîngea, murmurînd, Scumpa mea fată, în timp ce bărbatul îşi ştergea ochii trecîndu-şi peste ei, cu o violenţă reprimată, dosul palmei. Domnul José spera să nu fie obligat să recurgă la o ultimă soluţie, care ar fi, se gîndi el, lectura împuternicirii cu glas tare şi sever, cuvînt cu cuvînt, ca nişte uşi care se închid una după alta, nemailăsînd decît o singură ieşire celui ce ascultă, să-şi îndeplinească de îndată datoria de a vorbi. Dacă această posibilitate ar fi dat greş, nu-i mai rămînea altă soluţie decît să inventeze în grabă o scuză pentru a se retrage cît mai elegant cu putinţă. Şi să se roage ca acestui încăpăţînat tată al femeii necunoscute să nu-i vină ideea să telefoneze la Arhivă pentru a cere lămuriri asupra vizitei unui funcţionar numit domnul José, nu-mi amintesc restul numelui. N-a fost totuşi nevoie. Omul împături împuternicirea şi i-o dădu înapoi. Apoi spuse, Sîntem la dispoziţia dumneavoastră. Domnul José răsuflă uşurat, avea, în

sfîrşit, calea deschisă pentru a intra în subiect, Fiica dumneavoastră v-a lăsat vreo scrisoare, Nici o scrisoare, nici o vorbă, Vreţi să spuneţi că s-a sinucis din senin, N-o fi fost chiar din senin, a avut cu siguranţă motive, dar noi nu le cunoaştem, Fiica mea era nefericită, spuse femeia, Nimeni nu se sinucide dacă e fericit, o întrerupse soţul, nerăbdător, Dar de ce era nefericită, întrebă domnul José, Nu ştiu, de mică a fost tristă, o rugam să-mi spună ce are şi ea îmi răspundea mereu cu aceleaşi cuvinte, N-am nimic, mamă, În acest caz, cauza sinuciderii n-a fost divorţul, Dimpotrivă, dacă vreodată am văzut-o mulţumită pe fiica mea a fost atunci cînd s-a despărţit, Nu se înţelegea bine cu soţul, Nici bine, nici rău, a fost o căsnicie ca multe altele, Cine a cerut divorţul, Ea, A existat vreun motiv concret, Din cîte ştim noi, nu, a fost ca şi cum ar fi ajuns amîndoi la capătul unui drum, Cum e el, Normal, e o persoană destul de normală, cu un caracter bun, nu ne-a dat niciodată motive să ne plîngem, O iubea, Cred că da, Dar ea îl iubea, Cred că da, Şi totuşi nu erau fericiţi, N-au fost niciodată, Ce situaţie stranie, Viaţa e stranie, spuse bărbatul. Se lăsă o tăcere, femeia se ridică şi ieşi. Domnul José ezita, nu ştia dacă era mai bine să aştepte să revină sau să continue conversaţia. Se temea că întreruperea schimbase direcţia interogatoriului, tensiunea din atmosferă era aproape palpabilă. Domnul José se întreba dacă vorbele bărbatului, Viaţa e stranie, nu vor fi fost un ecou al vechii sale relaţii cu doamna din apartamentul din dreapta de la parter şi dacă ieşirea bruscă a femeii n-a fost cumva răspunsul celei care, în clipa aceea, nu putea da un altul. Domnul José luă paharul, bău puţină apă ca să cîştige timp, apoi puse o întrebare la nimereală, Fiica dumneavoastră lucra, Da, era profesoară de matematică, Unde, În acelaşi liceu unde a învăţat înainte să meargă la universitate. Domnul José luă din nou paharul în mînă, precipitat, aproape că-l răsturnă, mormăi ridicol, Mă scuzaţi, mă scuzaţi, şi deodată îi pieri glasul, bărbatul îl privea, în

timp ce își bea apa, cu o expresie de curiozitate dispreţuitoare, i se părea că Arhiva Generală, judecînd după mostră, stătea prost cu funcţionarii, ce rost avea să te înfiinţezi aici înarmat cu o împuternicire atît de sforăitoare, iar apoi să te porţi ca un imbecil. Femeia intră în momentul cînd soţul întreba ironic, Doriţi poate să vă dau numele liceului, poate vă va fi util pentru succesul misiunii dumneavoastră, Vă mulţumesc foarte mult. Omul se aplecă deasupra biroului, scrise pe o hîrtie numele liceului şi adresa, i-o întinse cu un gest sec domnului José, dar omul care-i stătea dinainte nu mai era acelaşi ca în urmă cu cîteva clipe, domnul José îşi recăpătase seninătatea amintindu-şi că ştia un secret al acestei familii, un vechi secret pe care cei doi nici măcar nu şi-ar putea imagina că-l cunoaşte. Din acest gînd se născu întrebarea pe care o puse după aceea, Ştiţi dacă fiica dumneavoastră ţinea un jurnal, Nu cred, cel puţin n-am găsit nimic de acest gen, spuse mama, Dar trebuie să fi existat hîrtii scrise, însemnări, note, întotdeauna există, dacă m-aţi autoriza să-mi arunc ochii peste ele aş putea găsi ceva interesant, N-am scos încă nimic din casă, spuse tatăl, şi nu ştiu cînd o s-o facem, Casa fiicei dumneavoastră era închiriată, Nu, era proprietatea ei, Înţeleg. Se lăsă o tăcere, domnul José despături lent împuternicirea, o parcurse cu privirea ca şi cum s-ar fi convins de puterile de care dispunea, apoi spuse, Dacă îmi permiteţi să merg acolo, în prezenţa dumneavoastră, desigur, Nu, răspunsul fu sec, tăios, Dar împuternicirea mea, aminti domnul José, Împuternicirea dumneavoastră se va mulţumi deocamdată cu informaţiile pe care le-aţi primit, spuse bărbatul şi adăugă, Putem, dacă doriţi, să continuăm conversaţia mîine, la Arhivă, acum mă scuzaţi, am alte treburi de rezolvat, Nu e cazul să veniţi la Arhivă, ceea ce mi-aţi spus despre antecedentele sinuciderii mi se pare suficient, răspunse domnul José, dar mai am de pus trei întrebări, Vă rog, Cum s-a sinucis fiica dumneavoastră, A înghiţit o cantitate excesivă de pastile de dormit, Era

singură acasă, Da, Dar placa de mormînt aţi pus-o, Ne ocupăm de asta, dar de ce întrebaţi, Aşa, pur şi simplu, din simplă curiozitate. Domnul José se ridică, Vă conduc, spuse femeia. Cînd au ajuns pe coridor, ea îşi puse un deget pe buze şi îi făcu un semn să aştepte. Din sertarul unei măsuţe lipite de perete scoase fără zgomot o legătură mică de chei. Apoi, în timp ce deschidea uşa, le strecură în mîinile domnului José, Sînt cheile ei, şopti, într-una din zilele săptămînii viitoare trec pe la Arhivă să le iau înapoi. Şi apropiindu-se mai mult, aproape într-un suspin, îi spuse adresa.

Domnul José dormi ca o piatră. După întoarcerea din riscanta, dar reuşita vizită la părinţii femeii necunoscute, se gîndi să transcrie în caiet extraordinarele evenimente ale acestui sfîrşit de săptămînă, însă îi era atît de somn încît nu reuşi să treacă dincolo de conversaţia cu registratorul de la Cimitirul General. Se duse la culcare fără să mănînce, adormi în mai puţin de două minute şi cînd deschise ochii, la prima rază de lumină a zorilor, descoperi că, fără să ştie cum, nici cînd, se hotărîse să nu meargă la lucru. Era luni, cea mai proastă zi ca să lipseşti de la slujbă, mai ales pentru un registrator. Oricare ar fi fost motivul invocat, şi oricît de convingător ar fi putut suna în altă împrejurare, era pe dată suspectat ca nefiind altceva decît un fals pretext, menit să justifice prelungirea indolenţei duminicale într-o zi dedicată muncii prin lege şi obicei. După succesivele şi tot mai gravele abateri comportamentale comise de cînd începuse s-o caute pe femeia necunoscută, domnul José era conştient că această absenţă s-ar putea transforma în picătura de apă ce va face să se reverse o dată pentru totdeauna paharul răbdării şefului. Această ameninţătoare perspectivă n-a fost totuşi suficientă pentru a-i slăbi hotărîrea. Din două motive puternice, ceea ce are de făcut domnul José nu poate aştepta o după-amiază liberă. Primul este că, într-una din zilele săptămînii viitoare, mama femeii necunoscute va veni la Arhiva Generală pentru a-şi recupera cheile, al doilea, că şcoala, aşa cum prea bine o ştie domnul José, cu o ştiinţă dobîndită prin dură experienţă, este închisă la sfîrşit de săptămînă.

Deşi se hotărîse că nu va merge la lucru, domnul José se trezi foarte devreme. Voia să fie departe cînd se va deschide Arhiva, să nu cumva să-i vină subşefului său direct ideea de a trimite pe cineva să-i bată la uşă, să-l întrebe dacă iar e bolnav. În timp ce se bărbierea, medită dacă e preferabil să meargă mai întîi la casa femeii necunoscute sau la liceu, dar înclină în cele din urmă spre liceu, acest om aparţine mulţimii celor care întotdeauna lasă ce e mai important pe mai tîrziu. Se întrebă de asemenea dacă trebuia să ia la el împuternicirea sau dacă, dimpotrivă, ar fi periculos s-o arate, avînd în vedere că un director de liceu, prin obligaţiile impuse de funcţie, trebuie să fie o persoană instruită şi informată, cu multe lecturi, să ne imaginăm că termenii în care e redactat documentul i se vor părea insoliţi, extravaganţi, hiperbolici, să ne imaginăm c-ar cere să afle motivul pentru care-i lipseşte timbrul sec, sfatul prudenţei e să lase împuternicirea alături de cealaltă, printre inocentele hîrtii ale episcopului, Legitimaţia care mă acreditează ca funcţionar al Arhivei Generale va fi mai mult decît suficientă, conchise domnul José, în fond, nu voi face decît să confirm un dat concret, obiectiv, factual, că o femeie care s-a sinucis a fost profesoară de matematică la liceu. Era încă foarte devreme cînd plecă de acasă, magazinele erau închise, fără lumini, cu obloanele trase, maşinile rare, probabil că şi cel mai matinal dintre funcţionarii Arhivei abia acum se dă jos din pat. Ca să nu fie văzut în apropiere, domnul José se ascunse într-o grădină aflată la două străzi distanţă pe bulevardul principal, pe unde o luase autobuzul care-l dusese la imobilul doamnei din apartamentul din dreapta de la parter, în seara cînd îl văzuse pe şef intrînd în Arhivă. Doar dacă ar fi ştiut dinainte că e acolo, cineva l-ar fi putut distinge în mijlocul arbuştilor, printre crengile joase ale copacilor. Din pricina umidităţii nocturne, domnul José nu se aşează pe bancă, îşi omorî timpul plimbîndu-se pe aleile grădinii, uitîndu-se la flori şi întrebîndu-se ce nume or fi avînd, nu e de mirare că ştie atît de puţin despre

botanică cel care toată viaţa şi-a trăit-o între patru pereţi, respirînd mirosul înţepător al hîrţoagelor vechi, şi mai pregnant atunci cînd trece prin aer parfumul de crizantemă şi roză care a fost menţionat pe prima pagină a acestei relatări. Cînd gongul bătu ora deschiderii Arhivei Generale pentru public, domnul José, acum la adăpost de posibile întîlniri neplăcute, porni spre liceu. Nu se grăbea, toată ziua era a lui, aşa că se hotărî să meargă pe jos. Cînd ieşi din grădină, ezită asupra direcţiei de urmat, se gîndi că, dac-ar fi cumpărat harta oraşului, cum avusese intenţia, n-ar fi acum nevoit să-l roage pe un agent de poliţie să-l orienteze, dar adevărul e că situaţia, omul legii dînd sfaturi infractorului, îi provocă o anume plăcere subversivă. Cazul femeii necunoscute ajunsese la final, mai lipsea această incursiune la liceu, apoi inspectarea casei, dacă va avea timp va face şi o vizită rapidă doamnei din apartamentul din dreapta de la parter pentru a-i povesti ultimele întîmplări, iar apoi gata. Se întrebă cum îşi va trăi viaţa de acum înainte, dacă va reveni la colecţiile sale de oameni faimoşi, timp de cîteva rapide secunde îşi întrezări propria imagine, aşezat seara la masă, decupînd ştiri şi fotografii dintr-un vraf de ziare şi reviste, intuind o celebritate care înmugurea sau, dimpotrivă, se ofilea, din cînd în cînd, în trecut, avusese viziunea anticipată a destinului anumitor persoane care apoi au devenit importante, din cînd în cînd fusese primul care bănuise că laurii acestui bărbat sau ai acestei femei vor începe să se veştejească, chircindu-se, risipindu-se în praf, Totul ajunge la gunoi, spuse domnul José, fără să-şi dea seama, pe moment, dacă se gîndea la gloriile pierdute sau la colecţia sa.

Cu soarele bătînd din plin în faţadă, copacii din curte înverziţi, straturile înflorite, nimic din aspectul liceului nu aducea aminte de tenebrosul edificiu unde domnul José pătrunsese, într-o noapte cu ploaie, prin escaladare şi efracţie. Acum intra însă pe uşa principală şi îi spunea unei funcţionare, Trebuie să vorbesc cu directorul, nu, nu

sînt inspector, nu sînt nici furnizor de materiale şcolare, sînt funcţionar al Arhivei Generale a Stării Civile, e o problemă de serviciu. Funcţionara comunică prin telefonul intern, informă pe cineva de sosirea vizitatorului, apoi spuse, Vă rog să urcaţi, domnul director e în secretariat, la etajul doi, Vă mulţumesc foarte mult, spuse domnul José, şi începu să urce liniştit scara, că secretariatul era la etajul doi ştia el prea bine. Directorul vorbea cu o femeie care trebuia să fie secretara-şefă, îi spunea, Chiar mîine am nevoie de grafic, iar ea răspunse, Puteţi conta pe mine, domnule director, domnul José se oprise la intrare, aşteptînd să-i fie remarcată prezenţa. Directorul îşi termină conversaţia, îl privi, doar atunci domnul José spuse, Bună ziua, domnule director, apoi, cu legitimaţia în mînă, făcu trei paşi înainte, Aşa cum veţi constata, sînt funcţionar al Arhivei Generale a Stării Civile, am venit într-o chestiune de serviciu. Directorul refuză legitimaţia, apoi întrebă, Despre ce este vorba, E vorba de o profesoară, Şi ce probleme are Arhiva Generală cu profesorii acestui liceu, Ca profesori, nimic, dar e interesată de oamenii care sînt sau au fost, Explicaţi-mi, vă rog, Facem o cercetare asupra fenomenului sinuciderii, atît din punctul de vedere al aspectelor ei psihologice, cît şi al incidenţelor ei sociologice, iar mie mi-a revenit cazul unei doamne care a fost profesoară de matematică în acest liceu şi care s-a sinucis. Directorul îşi luă o expresie mîhnită, Biata femeie, e o poveste foarte tristă pe care nici unul dintre noi, pînă azi, n-a reuşit s-o înţeleagă, Primul act la care va trebui să procedez, spuse domnul José, folosind limbajul cel mai oficial pe care-l ştia, va fi confruntarea elementelor de identificare care figurează în arhivele noastre cu datele profesionale ale profesoarei, Presupun că vă referiţi la înregistrarea ei ca membră a personalului nostru, Da, domnule. Directorul se întoarse spre secretară, Căutaţi, vă rog, această fişă, Încă n-am scos-o din sertar, spuse femeia pe un ton de scuză, trecîndu-şi rapid degetele peste fişele

dintr-un sertar, Iat-o, spuse. Domnul José simţi o contracţie bruscă în coşul pieptului, simţi un început de ameţeală care, din fericire, a trecut, adevărul e că sistemul nervos al acestui om a ajuns într-o stare de plîns, trebuind însă să recunoaştem că are şi motive, e suficient să ne amintim că a avut la îndemînă fişa ce i se arată în acest moment, n-ar fi trebuit decît să tragă sertarul, cel cu eticheta care spune Profesori, dar cum şi-ar fi putut imagina pe atunci că fetiţa pe care o căuta va ajunge să predea matematica tocmai în liceul unde învăţase. Ascunzîndu-şi tulburarea, dar nu şi tremurul mîinilor, domnul José se prefăcu ocupat să compare fişa liceului cu copia fişei din Arhivă, spunînd, E aceeaşi persoană. Directorul îl privea cu interes, Nu vă simţiţi bine, întrebă, iar el răspunse simplu, E firesc, nu mai sînt tînăr, Bănuiesc că vreţi să-mi puneţi cîteva întrebări, Aşa e, Veniţi cu mine, să mergem în biroul meu. Domnul José zîmbi în sinea sa în timp ce-l urma pe director, Eu n-am ştiut că fişa ei era aici, dar tu nu ştii că eu am stat o noapte pe canapeaua ta. Intrară în birou, directorul îl anunţă, N-am prea mult timp, dar sînt la dispoziţia dumneavoastră, luaţi loc, şi îi arătă canapeaua care-i servise ca pat vizitatorului, Aş dori să ştiu, spuse domnul José, dacă, în zilele care au precedat sinuciderea, aţi observat vreo schimbare în starea ei obişnuită de spirit, Nici una, a fost întotdeauna o persoană discretă, foarte tăcută, Era o profesoară bună, Dintre cele mai bune pe care le-a avut liceul, Era prietenă cu vreun coleg, Prietenă, în ce sens, Prietenă, pur şi simplu, Era amabilă, atentă cu toată lumea, dar nu cred că cineva de aici ar putea spune că au avut relaţii foarte strînse, Dar elevii o respectau, Foarte mult, Era sănătoasă, Da, din cîte îmi puteam da seama, E straniu, Ce e straniu, Am vorbit cu părinţii ei şi tot ce-am auzit de la ei, plus ce aud acum, pare să indice o sinucidere fără explicaţie, Mă întreb, spuse directorul, dacă sinuciderea poate fi explicată, Vă referiţi la aceasta, Mă refer la sinucidere în general, Uneori lasă scrisori, Desigur, dar nu ştiu

dacă se poate numi explicație ceea ce spun în ele, viața e plină de lucruri inexplicabile, E adevărat, Ce explicație poate avea, de exemplu, ceea ce s-a întîmplat aici cu cîteva zile înainte de sinucidere, Ce s-a întîmplat, S-a dat o spargere la liceu, Da, De unde știți, Scuzați-mă, voiam să fie un da interogativ, nu i-am dat suficientă intonație, oricum, spargerile sînt de obicei ușor de explicat, Nu și atunci cînd spărgătorul se cațără pe o magazie, intră pe o fereastră după ce sparge geamul, umblă peste tot, doarme pe canapeaua mea, mănîncă ce găsește în frigider, ia doctorii din cabinetul medical, iar după aceea pleacă fără nimic, De ce spuneți c-a dormit pe canapeaua dumneavoastră, Pentru că am găsit pe jos pătura cu care obișnuiesc să-mi învelesc genunchii ca să nu înghețe, nici eu nu mai sînt tînăr, așa cum ați spus și dumneavoastră, Ați făcut plîngere la poliție, La ce bun, dacă nu s-a furat nimic ce rost avea, poliția mi-ar fi spus că treaba ei e să investigheze delicte și nu să dezvăluie mistere, Fără îndoială, e ciudat, Am verificat peste tot, toate încăperile, seiful era neatins, toate erau la locul lor, Cu excepția păturii, Da, cu excepția păturii, spuneți-mi acum dacă pentru asta găsiți vreo explicație, Ar trebui întrebat spărgătorul, el trebuie să știe, rostind aceste cuvinte, domnul José se scula în picioare, Domnule director, nu vreau să vă mai răpesc din timpul dumneavoastră, mulțumesc pentru atenția pe care ați consimțit s-o dați nefericitului subiect care m-a adus aici, Nu cred că v-am fost de mare ajutor, Probabil că ați avut dreptate cînd ați spus că nici o sinucidere nu poate fi explicată, Explicată rațional, să ne înțelegem, Totul s-a petrecut ca și cum ea n-ar fi făcut decît să deschidă o ușă și să iasă, Sau să intre, Da, sau să intre, în funcție de punctul de vedere, Iată o explicație excelentă, E o metaforă, Metafora a fost întotdeauna cea mai bună modalitate de a explica lucrurile, La revedere, domnule director, vă mulțumesc din suflet, La revedere, a fost o plăcere să stau de vorbă cu dumneavoastră, evident nu mă refer la tristul subiect al discuției

noastre, ci la persoana dumneavoastră, Desigur, sînt moduri de a vorbi, Vă conduc pînă la scară. Cînd domnul José ajunsese deja pe scara dintre etaj şi parter, directorul îşi aduse aminte că nu-l întrebase cum se numeşte, N-are importanţă, reconsideră el imediat, e o poveste încheiată.

Domnul José n-ar putea spune, în schimb, acelaşi lucru, el mai are de făcut un ultim pas, să caute în casa femeii necunoscute şi să găsească o scrisoare, un jurnal, o simplă hîrtie care ar conţine izbucnirea, ţipătul, acel nu-mai-pot pe care orice sinucigaş are stricta obligaţie de a-l lăsa în urmă înainte de a ieşi pe uşă, pentru ca aceia care vor rămîne dincoace de ea să-şi poată potoli împunsăturile propriei conştiinţe spunînd, Bietul om, trebuie să fi avut motivele lui. Spiritul uman, totuşi, de cîte ori va fi nevoie s-o spunem, este locul predilect al contradicţiilor, de altfel nici nu s-a observat în ultima vreme ca ele să prospere sau cel puţin să aibă condiţii viabile de existenţă în afara lui, acesta trebuie să fie motivul pentru care domnul José rătăceşte pe străzile oraşului, dintr-o parte într-alta, în sus şi în jos, pierdut parcă fără hartă sau ghid, cînd ştie foarte bine ce are de făcut în această ultimă zi, căci mîine va fi un alt timp, ori el va fi altcineva într-un timp identic cu acesta, ca dovadă c-o ştie şi-a pus întrebarea, După toate astea, cine voi mai fi eu mîine, ce fel de registrator va avea Arhiva Generală a Stării Civile. De două ori a trecut prin faţa casei femeii necunoscute, de două ori n-a îndrăznit să se oprească, îi era teamă, să nu-l întrebăm de ce, această contradicţie e dintre cele mai cunoscute, domnul José vrea şi nu vrea, doreşte şi se teme de ceea ce doreşte, toată viaţa lui a fost astfel. Acum, pentru a cîştiga timp, pentru a amîna ceea ce ştie că e inevitabil, se gîndeşte că mai întîi trebuie să prînzească, într-un restaurant ieftin, aşa cum i-o impune punga sărăcăcioasă, dar care, mai ales, să fie departe de acele locuri, să nu deştepte cumva bănuielile vreunui vecin curios să afle intenţiile bărbatului care a trecut deja de două ori prin faţa casei. Deşi înfăţişarea sa

nu se deosebeşte de cea pe care o au de obicei persoanele cumsecade, e ştiut că nu poţi avea niciodată garanţii ferme asupra a ceea ce vezi, aparenţele înşală foarte tare, de aceea le numim aparenţe, cu toate că, în cazul de faţă, ţinînd seama de povara vîrstei şi de fragila constituţie fizică, nimănui nu-i va trece prin cap, de exemplu, că domnul José îşi petrece viaţa făcînd escalade nocturne pe clădiri. Îşi prelungi cît putu mai mult prînzul frugal, se ridică de la masă tîrziu, după ora trei, şi, fără grabă, de parcă avea picioare de plumb, se îndreptă spre strada unde locuise femeia necunoscută. Înainte de a da ultimul colţ, se opri, respiră adînc, Nu sînt un laş, îşi spuse pentru a-şi face curaj, însă era, aşa cum se întîmplă cu mulţi inşi curajoşi, viteaz în anumite împrejurări, fricos în altele, dacă a stat o noapte în cimitir nu înseamnă că acum nu-i tremură picioarele. Îşi băgă mîna în buzunarul exterior al hainei, pipăi cheile, una, cea de la cutia de poştă, mică, îngustă, se excludea de la sine, celelalte două erau aproape identice, însă una era de la uşa de la stradă, alta de la uşa apartamentului, să dea Domnul să nimerească de la bun început, dacă imobilul are portar şi e dintre aceia care scot nasul afară la cel mai mic zgomot, ce explicaţie ar da, va putea spune că a venit cu permisiunea părinţilor doamnei care s-a sinucis, a venit pentru inventarierea bunurilor, sînt funcţionar al Arhivei Generale a Stării Civile, poftim legitimaţia, domnule, şi, după cum vedeţi, mi-au fost încredinţate cheile casei. Domnul José nimeri cheia potrivită de la prima încercare, paznicul porţii, dacă exista vreunul în clădire, nu se ivi să-l întrebe, Unde mergeţi, domnule, e adevărat ce se spune, cel mai bun paznic al podgoriei e teama că vine garda, deci sfatul bun e să ne învingem teama mai întîi, vedem după aceea dacă apare şi gardianul. Imobilul, deşi vechi, are lift, atît de grele îşi simte picioarele domnul José încît altfel n-ar fi ajuns niciodată la etajul şase, unde locuise profesoara de matematică. Uşa scîrţîi deschizîndu-se, făcîndu-l să tresară pe vizitator, brusc

îndoindu-se de eficacitatea justificării pe care se gîndise să i-o prezinte portarului în cazul că l-ar fi interpelat. Se strecură rapid înăuntrul apartamentului, închise uşa după el cu cea mai mare grijă şi se regăsi în mijlocul unei penumbre dense, căreia nu-i mai trebuia mult ca să devină întuneric. Pipăi peretele de lîngă tocul uşii, găsi un întrerupător, dar, prudent, nu apăsă pe el, putea fi periculos să aprindă luminile. Ochii domnului José se obişnuiau încet cu penumbra, am putea spune că tuturora ni se întîmplă acelaşi lucru în situaţii similare, dar ce nu se ştie în general este că registratorii Arhivei Generale, din pricina vizitelor regulate pe care sînt nevoiţi să le facă în arhiva morţilor, ajung să dobîndească, după un timp, capacităţi de adecvare optică întru totul neobişnuite. Ar ajunge să capete ochi de pisică dacă, mai înainte, n-ar trebui să iasă la pensie.

Deşi era mochetă pe jos, domnul José consideră c-ar fi mai bine să-şi scoată pantofii, ca să evite orice şoc sau vibraţie care i-ar putea denunţa prezenţa locatarilor de la etajul de dedesubt. Cu mii de precauţii trase zăvoarele obloanelor interioare de la una dintre ferestrele care dădeau spre stradă, deschizîndu-le însă numai atît cît să intre puţină lumină. Se afla în dormitor. Văzu o comodă, un dulap de haine, o noptieră. Patul, îngust, pentru o singură persoană. Mobilele aveau linii simple şi clare, opusul stilului sumbru şi greoi al mobilierului din casa părinţilor. Domnul José dădu o raită şi prin celelalte încăperi ale apartamentului, care era compus dintr-o sufragerie mobilată cu obişnuitele canapele şi cu o bibliotecă ocupînd complet un perete, o cameră mai mică servind drept birou, bucătăria minusculă, sala de baie redusă la strictul necesar. Aici a trăit o femeie care s-a sinucis din motive necunoscute, care a fost căsătorită şi a divorţat, care s-ar fi putut duce să locuiască cu părinţii după divorţ, dar care a preferat să rămînă singură, o femeie care, ca toate celelalte, a fost mai întîi fetiţă, iar apoi domnişoară, dar care, încă de pe atunci, într-un mod nedefinit, dar sigur, era deja

femeia care urma să devină, o profesoară de matematică al cărei nume de ființă vie s-a aflat în Arhiva Generală a Stării Civile alături de numele tuturor ființelor vii din acest oraș, o femeie al cărei nume de moartă s-a întors în lumea vieții pentru că domnul José s-a dus să-l răscumpere lumii morții, numai numele, nu și pe ea, căci nu are puteri atît de mari un simplu registrator. Cu ușile dintre camere lăsate toate deschise, lumina zilei pătrunde de bine, de rău în casă, dar domnul José va trebui să se grăbească, dacă vrea să-și termine căutarea. Deschise un sertar al biroului, își trecu repede ochii peste conținut, păreau exerciții școlare de matematică, calcule, ecuații, nimic ce i-ar fi putut explica motivele vieții și morții femeii care se așezase pe acest scaun, care aprinsese această veioză, care ținuse în mînă și scrisese cu acest creion. Domnul José închise încet sertarul, vru să deschidă altul, dar nu-și duse mișcarea pînă la capăt, se opri gîndindu-se timp de un lung minut sau au fost doar cîteva secunde ce i s-au părut ore, după aceea închise sertarul cu un gest hotărît, ieși din birou, se așeză pe una din micile canapele din sufragerie și rămase acolo. Își privea vechile șosete cîrpite, pantalonii fără dungă, puțin cam scurți, gleznele albe și subțiri, cu perii rari. Simțea cum i se cuibărea trupul în concavitatea suavă a tapițeriei și a arcurilor canapelei, lăsată de alt trup, Niciodată nu se va mai așeza aici, murmură. Liniștea, care i se păruse absolută, era întreruptă acum de zgomotele străzii, mai ales, din cînd în cînd, de trecerea cîte unei mașini, dar și în aer se simțea o răsuflare cadențată, o pulsație lentă, poate e respirația caselor cînd sînt lăsate singure, aceasta, probabil, încă n-a înțeles că are pe cineva înăuntru. Domnul José își spuse că mai sînt sertare de examinat, cele de la comodă, unde de obicei se păstrează rufăria cea mai intimă, cele de la noptieră, unde intimități de altă natură sînt în general adunate, dulapul, își spuse că dacă-l va deschide nu va putea rezista dorinței de a-și trece degetele peste rochiile atîrnate, la fel cum ar mîngîia clapele unui

pian, își va apropia fața de una dintre ele pentru a-i aspira aroma, parfumul, simplul ei miros. Și mai sînt și sertarele biroului, pe care n-a ajuns să le cerceteze, și micile dulapuri din bibliotecă, undeva trebuie să fie ascuns ceea ce venise să caute, scrisoarea, jurnalul, cuvîntul de adio, semnul ultimei lacrimi. La ce bun, se întrebă, să presupunem că există o astfel de hîrtie, o găsesc, o citesc, dar rochiile ei vor fi la fel de goale, de acum înainte exercițiile de matematică nu vor mai avea soluție, nu vor mai fi descoperite necunoscutele ecuațiilor, cuvertura de pe pat nu va mai fi dată la o parte, cearșaful nu va mai fi tras peste piept, veioza nu va mai lumina pagina cărții, ce s-a sfîrșit, s-a sfîrșit. Domnul José se aplecă, își lăsă fruntea în palme, ca și cum ar fi vrut să-și continue gîndul, dar nu era așa, i se sfîrșiseră gîndurile. Lumina dispăru subit, un nor trecea pe cer. Atunci sună telefonul. Nu-l remarcase înainte, dar iată-l, pe o masă mică, într-un colț, ca un obiect care se folosește rareori. Mecanismul robotului se puse în funcțiune, un glas feminin rosti numărul de telefon, apoi adăugă, Nu sînt acasă, lăsați mesajul după ce auziți semnalul. Cel care sunase închise, sînt oameni care urăsc să discute cu o mașină ori poate a fost vorba de o greșeală, de fapt, dacă nu recunoaștem glasul care a ieșit din robot, n-are rost să continuăm. Acest lucru ar trebui explicat domnului José, care niciodată n-a văzut de aproape un asemenea aparat, dar probabil că nu va fi atent la explicații, atît de mult îl tulburaseră cele cîteva cuvinte pe care le auzise, Nu sînt acasă, lăsați mesajul după ce auziți semnalul, da, nu e acasă, nu va mai fi niciodată acasă, i-a rămas numai vocea, gravă, răgușită, ușor distantă, ca și cum s-ar fi gîndit la altceva în timp ce făcea înregistrarea. Domnul José rosti, Poate că sună din nou, și cu această speranță nu se mișcă o oră întreagă de pe canapea, penumbra din casă era tot mai densă, dar telefonul nu mai sună. Atunci domnul José se ridică, Trebuie să plec, murmură, însă înainte de plecare mai făcu o dată turul casei, intră în dormitor, unde era mai

multă lumină, se așează un moment pe marginea patului, își trecu de cîteva ori palma peste marginea îndoită a cearșafului, apoi deschise dulapul, aici se aflau rochiile femeii care spusese definitivele cuvinte, Nu sînt acasă. Se aplecă pînă le atinse cu fața, mirosul emanat de ele era un miros de absență, amintind de parfumul mixt de roză și crizantemă care plutește uneori prin Arhiva Generală.

Portarul nu-și făcu apariția ca să-l întrebe de unde vine, imobilul e tăcut, pare nelocuit. Atîta tăcere făcu să se nască în capul domnului José o idee, cea mai îndrăzneață din viața sa, Ce-ar fi să rămîn aici peste noapte, n-ar ști nimeni dac-aș dormi în patul ei. Să-i spunem domnului José că nimic nu e mai simplu, nu trebuie decît să mai urce o dată cu liftul, să intre în apartament, să-și scoată pantofii, poate cineva va greși din nou numărul, Dacă asta se va întîmpla, vei avea bucuria să auzi din nou glasul răgușit și grav al profesoarei de matematică, Nu sînt acasă, va spune ea, și dacă, în timpul nopții, culcat în patul ei, un vis plăcut îți va înfierbînta trupul bătrîn, știi ce să faci, soluția e la îndemînă, dar fii atent la cearșafuri. Sînt sarcasme și grosolănii pe care domnul José nu le merită, îndrăzneața idee, mai mult romantică decît îndrăzneață, așa cum a venit, așa a și plecat, iar el nu mai e în clădire, e pe stradă, se pare că ce l-a ajutat să iasă a fost amintirea dureroasă a imaginii vechilor șosete cîrpite și a gleznelor albe și subțiri, cu perii rari. Nimic pe lumea asta n-are sens, murmură domnul José și porni spre strada unde locuia doamna din apartamentul din dreapta de la parter. Se înserează, Arhiva Generală s-a închis, registratorului nu-i rămîn prea multe ore pentru a inventa o poveste care să-i justifice absența de la serviciu timp de o zi întreagă. Toți știu că n-are rude care ar trebui ajutate de urgență și, chiar dac-ar avea, n-are nici o scuză, trăind așa cum trăiește, perete în perete cu Arhiva, nu trebuia decît să intre și să spună din ușă, La revedere, pe mîine, am o verișoară pe moarte. Domnul José își dă seama că nu-i pasă, n-au decît să-l dea afară, să-l

expulzeze din funcţia publică, poate că păstorului îi trebuie un ajutor pentru a schimba numerele de pe morminte, mai ales dacă intenţionează să-şi lărgească cîmpul de activitate, nu are, în fond, nici un motiv să se limiteze la sinucigaşi, la urma urmelor toţi morţii sînt la fel, ce poţi face cu unii poţi face şi cu toţi ceilalţi, să-i amesteci, să-i încurci, e totuna, lumea asta n-are sens.

Cînd sună la uşa doamnei din apartamentul din dreapta de la parter, domnul José se gîndea numai la ceaşca de ceai pe care o va bea. Sună o dată, de două ori, însă nimeni nu veni să deschidă. Perplex, îngrijorat, sună la uşa apartamentului din stînga de la parter. Apăru o femeie care-l întrebă sec, Ce doriţi, Nu răspunde nimeni la celălalt apartament, Şi ce dacă, Puteţi să-mi spuneţi dacă s-a întîmplat ceva, Ce să se întîmple, Vreun accident, vreo boală, de exemplu, E posibil, a venit ambulanţa după ea, Cînd a fost asta, Acum trei zile, Şi n-aveţi nici o veste, ştiţi cumva unde se află, Nu, domnule, mă scuzaţi. Femeia trînti uşa, lăsîndu-l pe domnul José pe întuneric. Mîine trebuie să merg s-o caut prin spitale, îşi spuse. Se simţea epuizat, toată ziua bătuse străzile, toată ziua emoţii, iar acum această lovitură. Ieşi din clădire şi rămase imobil pe trotuar, întrebîndu-se ce-ar mai putea să facă, să sune la toţi locatarii, n-or fi toţi la fel de dezagreabili ca femeia din apartamentul din stînga de la parter, domnul José intră din nou în clădire, urcă scara pînă la etajul al doilea, sună la uşa mamei copilului, cea cu soţul gelos, la ora asta trebuie să se fi întors de la muncă, dar nu contează, domnul José va întreba doar dacă ştiu ceva despre vecina din apartamentul din dreapta de la parter. Lumina de pe scară e aprinsă. Uşa se deschide, femeia nu ţine copilul în braţe şi nu-l recunoaşte pe domnul José, Ce doriţi, Scuzaţi-mă că vă deranjez, am venit la doamna din apartamentul din dreapta de la parter, dar nu e acasă, iar locatara din celălalt apartament mi-a zis c-au luat-o acum trei zile cu salvarea, Da, e adevărat, Ştiţi cumva unde este, la ce spital sau

poate e la vreo rudă. Înainte ca mama copilului să apuce să răspundă, un glas de bărbat întrebă dinăuntru, Ce se întîmplă, ea își întoarse capul, Cineva întreabă de doamna de la parter, apoi îl privi pe domnul José și spuse, Nu, nu știm nimic. Domnul José își coborî glasul și întrebă, Nu mă recunoașteți, ea ezită, A, da, îmi amintesc, spuse în șoaptă și, încet, închise ușa.

Pe stradă, domnul José opri un taxi, Duceți-mă la Starea Civilă, îi spuse distrat șoferului. Ar fi preferat să meargă pe jos, pentru a-și economisi puținii bani pe care-i mai avea și pentru a-și termina ziua așa cum o începuse, dar oboseala nu-l mai lăsa să facă un pas. Așa credea, cel puțin. Cînd șoferul anunță, Am ajuns, domnul José văzu că nu se opriseră în fața casei sale, ci la poarta Arhivei. N-avea rost să-i explice omului că trebuia să dea ocol pieței și s-o ia pe strada laterală, în fond n-avea de mers decît vreo cincizeci de metri, nici atît. Plăti cu ultimele monede, coborî și, cînd păși pe caldarîm și își ridică privirea, văzu că ferestrele Arhivei erau luminate, Din nou, se gîndi, uită pe dată îngrijorarea pentru soarta doamnei din apartamentul din dreapta de la parter și amintirea mamei copilului, problema era acum să găsească justificarea pentru a doua zi. Dădu colțul, iată casa, scundă, aproape o ruină, rezemată de înaltul perete al edificiului, care părea gata s-o strivească. În clipa aceea, domnul José își simți inima strivită ca de niște degete brutale. În casă era lumină. Era sigur c-o lăsase stinsă la plecare, dar, ținînd seama de confuzia care de atîtea zile i se înstăpînise în minte, ar admite că a uitat-o poate aprinsă, dacă n-ar fi cealaltă lumină, din Arhivă, cinci ferestre strălucind intens. Băgă cheia în broască, știa pe cine va găsi înăuntru, dar se opri în prag ca și cum convențiile sociale i-ar fi impus să se arate surprins. Șeful stătea așezat la masă, în fața lui erau cîteva hîrtii aliniate cu grijă. Domnul José n-avea nevoie să se apropie pentru a ști despre ce era vorba, cele două false împuterniciri, fișele școlare ale femeii necunoscute, caietul

de însemnări, coperta dosarului Arhivei cu documentele oficiale. Intraţi, spuse şeful, sînteţi la dumneavoastră acasă. Registratorul închise uşa, înaintă spre masă şi se opri. Nu rosti nici o vorbă, simţea în creier un vîrtej lichid în care i se dizolvau toate gîndurile. Luaţi loc, am spus că sînteţi la dumneavoastră acasă. Domnul José observă că deasupra fişelor şcolare se afla o cheie identică cu a sa. Vă uitaţi la cheie, întrebă conservatorul şi continuă calm, Să nu credeţi că e vorba de o copie frauduloasă, casele funcţionarilor, cînd existau, aveau întotdeauna două chei de comunicare internă, una, desigur, destinată folosinţei locatarului, cealaltă care rămînea în posesia Arhivei, totul se armonizează, aşa cum vedeţi, Cu excepţia faptului că aţi intrat aici fără permisiunea mea, reuşi să îngaime domnul José, N-aveam nevoie de ea, stăpînul cheii e stăpînul casei, să spunem că amîndoi sîntem stăpînii acestei case, aşa cum dumneavoastră păreţi a vă fi considerat îndeajuns de stăpîn pe Arhivă pentru a sustrage documente oficiale, Vă pot explica, Nu e nevoie, v-am urmărit în mod regulat activităţile, pe lîngă asta caietul de însemnări mi-a fost de mare ajutor, profit de ocazie pentru a vă felicita pentru buna redactare şi proprietatea limbajului, Mîine îmi voi prezenta demisia, Pe care n-o voi accepta. Domnul José îl privi surprins, N-o veţi accepta, Nu, n-o voi accepta, De ce, dacă pot să întreb, Puteţi, de vreme ce sînt gata să devin complice la activităţile dumneavoastră ilegale, Nu înţeleg. Conservatorul luă în mînă dosarul femeii necunoscute, apoi spuse, Veţi înţelege curînd, dar înainte povestiţi-mi ce s-a întîmplat în cimitir, naraţiunea se opreşte la conversaţia pe care aţi avut-o cu registratorul de acolo, E o poveste lungă, Pe scurt, ca să am o imagine completă, Am traversat pe jos Cimitirul General pînă la teritoriul sinucigaşilor, am dormit sub un măslin, dimineaţa următoare, cînd m-am trezit, eram în mijlocul unei turme de oi, iar apoi am aflat că păstorul ei se amuză schimbînd între ele numerele mormintelor înainte de a fi puse plăcile funerare, De ce, E greu de explicat, totul se

învîrte în jurul chestiunii dacă putem afla unde sînt cu adevărat persoanele pe care le căutăm, el crede că nu vom ști niciodată, Ca persoana pe care ați numit-o femeia necunoscută, Da, domnule, Azi ce-ați făcut, M-am dus la liceul unde a fost profesoară, am văzut casa unde a trăit, Și ați găsit ceva, Nu, domnule, și am înțeles că nici nu vreau să găsesc. Conservatorul deschise dosarul, scoase fișa care venise lipită de actele ultimelor cinci persoane faimoase de care se ocupase domnul José, Știți ce-aș face dacă aș fi în locul dumneavoastră, întrebă, Nu, domnule, Știți care e singura concluzie logică a tot ce s-a întîmplat pînă în acest moment, Nu, domnule, Să faceți pentru această femeie o fișă nouă, identică cu cea veche, cu toate datele necesare, dar fără data decesului, Și după aceea, După aceea s-o puneți în fișierul celor vii, ca și cum n-ar fi murit, Ar fi o fraudă, Da, ar fi o fraudă, dar nimic din ce-am făcut și am spus, dumneavoastră și cu mine, n-ar avea nici un sens dacă n-am comite-o, Nu înțeleg. Conservatorul se rezemă de spătarul scaunului, își trecu încet mîinile peste față, apoi întrebă, Vă amintiți ce-am spus vineri, cînd v-ați prezentat neras la serviciu, Da, domnule, Totul, Totul, Vă amintiți deci că m-am referit la anumite fapte fără de care n-aș fi reușit niciodată să înțeleg absurditatea pe care o reprezintă separarea morților de cei vii, Da, domnule, E nevoie să vă spun la ce fapte m-am referit, Nu, domnule.

Conservatorul se ridică, Vă las cheia, n-am de gînd s-o mai folosesc, și adăugă fără să-i dea timp domnului José să spună ceva, Mai e un ultim lucru de rezolvat, Care, domnule, Din dosarul femeii necunoscute lipsește certificatul de deces, N-am reușit să-l găsesc, trebuie să fi rămas în arhivă ori poate l-am scăpat pe drum, Cîtă vreme nu-l veți găsi, această femeie va fi moartă, Va fi moartă chiar dacă-l găsesc, Dacă nu-l veți distruge, rosti conservatorul. Rostind aceste cuvinte, îi întoarse spatele, în curînd se auzi zgomotul ușii Arhivei Generale închizîndu-se. Domnul José stătea încremenit în mijlocul casei. Nu trebuia să completeze

o fişă nouă, pentru că avea deja o copie la dosar. Trebuia, în schimb, să rupă sau să ardă originalul unde fusese înscrisă o dată a morţii. Pe undeva, înăuntru, încă se mai afla certificatul de deces. Domnul José intră în Arhivă, se duse la biroul şefului, deschise sertarul unde îl aşteptau lanterna şi firul Ariadnei. Îşi legă de picior un capăt al firului şi înaintă spre beznă.

Biografia memoriei

Cel mai enigmatic roman al lui José Saramago, *Toate numele*, apărut în 1997, este o parabolă complexă despre memorie şi instituţiile care o perpetuează.

Într-un oraş situat într-un timp şi spaţiu nedefinite, se află Arhiva Generală a Stării Civile, instituţie aproape imemorială unde sînt conservate arhivele celor vii şi celor morţi: date de naştere, căsătorie, divorţ, deces, toate numele care au existat şi există. Morţii sînt izolaţi de cei vii într-un „regat al morţilor", o galerie labirintică, formată din şiruri de rafturi „ciclopice şi supraomeneşti", unde toţi cei care intră riscă să se piardă dacă nu folosesc „firul Ariadnei", un mosor de sfoară, aflat în păstrarea conservatorului general.

În această lume, care aminteşte de romanele lui Kafka, dominată de o ordine de fier şi de o ierarhie venerată şi temută în acelaşi timp, un funcţionar mărunt îşi duce viaţa perete în perete cu Arhiva, într-o dependinţă parazitară pe corpul edificiului, ultima dintre construcţiile de acest fel care adăposteau pe vremuri totalitatea servitorilor memoriei instituţionale. Apropierea de Arhivă şi necesitatea instinctivă de a completa cumva memoria redusă la semnul scriptic al numelor îl fac pe umilul domn José, nu întîmplător omonim al scriitorului, să iniţieze o colecţie paralelă de fotografii şi extrase din ziare, referitoare la o sumă de personaje contemporane, selectate şi clasificate după gradul lor de acces la faimă. Colecţia celor o sută de faimoşi, la care se adaugă cîteva zeci de candidaţi, aşteptîndu-şi momentul oportun, reprezintă un simulacru de dicţionar, o colecţie de

date şi de texte fragmentare, de origine şi credibilitate diverse, care evocă parodic investigaţia documentară practicată de istorie, avînd în acelaşi timp dinamica vieţii pentru că o serie de personaje aşteaptă într-un soi de limb, într-o zonă „de frontieră", situată între anonimat şi notorietate, să fie avansate sau declasificate şi alungate în uitare. Hobby-ul „anticar" al domnului José, la început pur gratuit şi fondat numai pe informaţii de presă, deviază însă la un moment dat pe o cale „ilegală". „Biograful voluntar" devine conştient de lipsa de credibilitate a surselor şi simte nevoia de a da dosarelor sale suportul adevărului incontestabil. Singurul adevăr incontestabil privind persoanele faimoase, creaturi ale presei şi ale zvonurilor, se află în Arhiva Generală şi este constituit de „probele documentare" ale existenţei lor „nu numai reale, ci şi oficiale". Pentru a avea acces la aceste date, domnul José comite o primă infracţiune: pătrunde noaptea în mod fraudulos în „templul memoriei moarte" care este Arhiva Generală, sustrăgînd temporar fişele persoanelor celebre, pe care le copiază, conferind astfel colecţiei sale un statut documentar. Răspuns la „angoasa metafizică faţă de haos ca singur stăpîn al universului", pasiunea de colecţionar e menită să pună ordine într-o regiune a lumii, dîndu-i în acelaşi timp relief şi adîncime.

Într-o noapte, însă, funcţionarul descoperă din întîmplare, printre documentele adunate pe orbecăite în bezna Arhivei, fişa, sustrasă fără intenţie, a unei femei anonime, una dintre nenumăratele fiinţe catalogate în Arhivă, care sînt „precum norul care a trecut fără să fi lăsat vreun semn al trecerii sale, dacă a plouat n-a fost de ajuns ca să ude pămîntul".

„Femeia necunoscută", cum va fi aceasta desemnată pe tot parcursul romanului, trezeşte curiozitatea domnului José, o curiozitate care devine obsesie, iar acesta porneşte în mod literal la vînătoare de informaţii, încercînd să descopere suficiente indicii pentru ca în final să o poată întîlni. Funcţionarul „va călători" pe urmele femeii precum în căutarea unei plutitoare „insule misterioase", parcurgînd un traseu aventuros care îi va preschimba viaţa şi modul de a fi.

Folosindu-se de documente false și de false pretexte, funcționarul îi chestionează vecinii, cunoștințele și rudele. Mai mult, pătrunde prin efracție în liceul pe care odinioară îl urmase femeia necunoscută pentru a-i sustrage fișele școlare.

În timp ce se desfășoară această extravagantă investigație, femeia necunoscută moare, iar fișa ei este mutată în arhiva morților: absența din fișierul celor vii înseamnă o irevocabilă dispariție în uitare. Domnul José începe o nouă căutare, de astă dată în sens invers celei dintîi, „dinspre moarte spre viață", și își extinde investigațiile în Cimitirul General, o anexă a Arhivei – deși sînt voci care spun că, dimpotrivă, Arhiva este un „afluent" al Cimitirului –, unde spațiul uitării capătă proporții fantastice, condensînd halucinant epocile istorice, cu variile lor stiluri de a-și cinsti și exorciza defuncții, înconjurîndu-le moartea cu însemnele vieții și artei. Aici, descoperă că femeia necunoscută s-a sinucis și, înarmat cu o hartă, traversează „delirantul" cimitir în căutarea mormîntului ei „pentru a avea certitudinea că a trăit". În acest cimitir „fractal", după expresia unui comentator, care îmbrățișează spațiul celor vii, insinuîndu-se rizomatic prin interstițiile orașului locuit, în zona rezervată sinucigașilor, un straniu păstor, *alter ego* al Diavolului din *Evanghelia după Isus Cristos*, își omoară timpul schimbînd între ele numerele de pe mormintele proaspete. Numele ce urmează să fie scrise pe pietrele funerare își pierd legătura cu materialitatea trupurilor ce s-au identificat prin ele, devenind astfel iluzorie memoria „locală" pe care cimitirul – spațiu de conservare și de rememorare – ar fi trebuit s-o garanteze. Deviza cimitirului este aceeași ca și deviza Arhivei: „Toate numele".

Ultima etapă a investigației arhivarului este o vizită la domiciliul femeii necunoscute, menită să-i explice sinuciderea, pe care nimeni dintre cei interogați nu reușise s-o descifreze. În momentul cînd se află poate la un pas de a înțelege, căutătorul dă înapoi: curiozitatea obsesivă de pînă atunci face loc respectului față de dreptul femeii necunoscute

de a-şi păstra secretul şi intimitatea chiar dincolo de moarte, în fond, o moarte voită şi căutată ca loc al discreţiei absolute.

Reîntors definitiv în Arhiva Generală, funcţionarul îşi dă seama că, în tot ce întreprinsese pînă atunci, fusese urmărit pas cu pas de conservator, care şi el practicase acţiuni neortodoxe: intrase în casa funcţionarului, îi citise notiţele – un posibil nucleu de roman –, îl pîndise în labirintul Arhivei şi trăsese învăţăminte din ciudata investigaţie a domnului José, o demonstraţie a absurdităţii de a separa viaţa de moarte cînd memoria morţilor este substanţa constitutivă a identităţii celor vii. Departe de a-şi pedepsi subordonatul, stăpînul Arhivei adoptă o serie de măsuri radicale de reformă a modurilor de conservare a memoriei, bazate pe o nouă interpretare a raportului dintre prezentul viu şi trecutul mort. Conştient de „oboseala istorică a instituţiei", şeful ei decide o nouă organizare, ce va readuce morţii pe locurile pe care le ocupaseră în viaţă, întorcîndu-se în lumea „de unde, printr-o ultimă şi inutilă violenţă, au fost excluşi". Morţii „se vor întoarce la viaţă" şi vor fi reintegraţi în Arhiva „ce va deveni prezentul tuturora", alături de cei care „încă produc schimbări în lume". Decizia de a reuni morţii şi viii într-o unică arhivă „istorică" înseamnă de fapt reintegrarea în arhivă a societăţii umane, compusă în mod egal din prezenţă şi absenţă, din existent şi iluzoriu. Astfel, cum spune conservatorul, „voinţa de a ne aminti va putea să ne perpetueze viaţa". Atîta vreme cît trecutul este dorit, căutat, cercetat, el rămîne viu şi activ în prezent şi îl modifică fără încetare, modificînd vieţile şi identitatea celor care îl recunosc. „Femeia necunoscută" va reveni aşadar în arhiva celor vii şi din dosar îi va fi ştearsă data decesului, rămînînd veşnic vie pentru gardienii memoriei, ca simbol al unei infinite şi mereu reînnoite căutări – o Mnemosyne care, pentru a exista etern, a trebuit mai întîi să moară şi să reînvie printr-o fraudă – în fond, un joc al imaginaţiei.

Ca şi în cazul *Evangheliei după Isus Cristos*, Saramago a avut întîi revelaţia titlului romanului: „Eram în avion,

coborînd spre Brasília, povestește autorul, m-am uitat pe geam cînd, deodată, mi-a apărut un titlu, *Toate numele*. Nu știam dacă voi face ceva cu el. Dar coincidea cu căutarea prea scurtei vieți pe care a avut-o fratele meu, care a murit la patru ani, cînd eu aveam doi. O făceam pentru o carte care se va numi *Cartea ispitelor* și care va fi autobiografia mea pînă la 14 ani. Am căutat în registrul stării civile din localitatea mea natală, însă nu exista certificatul de deces. Astfel că, din punct de vedere legal, fratele meu este viu și, deși nu se referă la el, dacă n-aș fi trăit această întîmplare, romanul n-ar fi existat pentru că n-aș fi știut ce să scriu sub un astfel de titlu"[1].

Tematica numelor (ca formă de atribuire și, în unele cazuri, de substituire a unei identități) este recurentă în opera scriitorului și se leagă, fără îndoială, de o dublă circumstanță personală. Pe de o parte, numele pe care Saramago îl poartă și sub care a devenit celebru, ajungînd să simbolizeze și să glorifice, prin atribuirea Premiului Nobel în 1998, un întreg spațiu cultural și lingvistic, este, de fapt, o poreclă a tatălui (desemnînd o plantă amară, consumată doar în condiții de mizerie), pe care un funcționar neatent a trecut-o în registrul civil ca fiind patronimul fiului: „Acest mic incident – remarcă Saramago – trimite la diferența între ceea ce este și ceea ce credem că este. Ce presupuneam? Că mă numesc José de Sousa. Dar ce eram fără ca nimeni s-o știe? José Sousa de Saramago. Cînd am ajuns la școala primară, iar tatăl meu a trebuit să prezinte actul de naștere, l-au întrebat cum se face că el, Sousa, avea un fiu numit Saramago. Atunci a trebuit să declare că și el purta acest nume. De aceea și spun că reprezint foarte bizarul caz al unui copil care i-a dat numele tatălui său".

Pe de altă parte, Saramago a avut dintotdeauna conștiința vie a uitării destinate de istorie șirului de generații din care se trage – țărani umili, ignorați de paginile istoriografiei

1. Jorge Halperin, „Entrevista con José Saramago: *Cada vez somos más un número y menos un nombre*", *Clarín*, 6.09.1998.

oficiale, preocupată de personalități sau de evenimente majore. Adeseori, inclusiv în discursul ținut cu ocazia decernării Premiului Nobel, autorul s-a referit la bunicii săi, „analfabeți, păstori, oameni simpli" dintr-o comunitate rurală din Ribatejo, cei care i-au dat sentimentul „rădăcinilor" și i-au constituit memoria copilăriei: „Și spun că la șaptezeci și patru de ani continui să fiu nepotul lor. Dacă eu n-aș exista, nimeni n-ar mai vorbi de bunicii mei. Astfel, concluzia mea este că eu exist ca să-i mențin în viață prin memorie". Cu atît mai mult memoria actuală nu va fi preocupată de existența unui copil, mort la patru ani, în 1924, față de care romanul *Toate numele* reprezintă un gest simbolic de ofertă de viață: „Poate mi-am zis, spune Saramago, tu n-ai avut o viață, eu ți-o voi da"[2].

Surprinzător, fără îndoială, pentru un cititor român, obișnuit cu romanele de exuberantă referențialitate istorică ale lui José Saramago, traduse la noi (*Memorialul mînăstirii*, *Istoria asediului Lisabonei* sau *Evanghelia după Isus Cristos*), *Toate numele* se înscrie într-un ciclu ucronic, început de Saramago în ultimii ani, odată cu *Eseu despre orbire*, ciclu deja anunțat de romanul *Pluta de piatră* din 1986, și care este format din narațiuni proiectate într-un spațiu-timp al purei eventualități, caracterizîndu-se printr-un grad accentuat de abstracție și de absență a determinărilor locale și istorice, tinzînd spre crearea unor lumi anonime, lipsite de orice referință onomastică și toponimică. „Îmi este din ce în ce mai greu să pun nume personajelor – spune Saramago –, trăim într-o epocă în care sîntem tot mai mult un număr și tot mai puțin un nume. Societatea de azi nu vrea să știe cum mă numesc, ci ce numere am: numărul cărții de credit, cel al codului pentru a extrage bani dintr-un bancomat, numărul permisului de conducere, al documentului de identitate. Gîndindu-mă la romanul anterior, *Eseu despre orbire*, dacă toți oamenii sînt orbi, ce importanță mai are cum se numește vreunul? Timp de secole, numele a

2. *Ibidem*.

constituit identitatea. Acum, însă, identitatea se dizolvă încetul cu încetul." Pierderea numelui, spunea autorul într-o conferință ținută la Buenos Aires, înseamnă „pierderea identității și imposibilitatea de a se recunoaște în altul"[3].

Vorbind despre noua fază a operei sale, în care dimensiunea etică și morală, prezentă deja în ficțiunile cu tematică istorică, trece în primul plan al narațiunii, transformîndu-le în fabule filosofice, animate, după cum atrage atenția autorul, de același ambiguu *ethos* didactic prezent în iluministele *contes philosophiques*, Saramago spune că romanele se înscriu într-o aceeași „călătorie interioară" spre „miezul ființei umane, spre ceea ce este mai profund în om". În timp ce romanele anterioare (caracterizabile în terminologia postmodernă, consacrată de Linda Hutcheon, ca metaficțiuni istoriografice, *Memorialul mînăstirii*, *Anul morții lui Ricardo Reis*, *Istoria asediului Lisabonei* sau *Evanghelia după Isus Cristos*) erau centrate pe o lectură „razantă", „epidermică", descriind „pielea care acoperă omul", „statuia", în ciclul ucronic, romancierul a încetat „să mai descrie statuia", „pentru a se ocupa de esența pietrei".

Din perspectiva metaficțiunilor istoriografice, care dezvoltă un itinerar reflexiv în domeniul istoriei, chestionînd atît *res gestae* – prin inventarea unor narațiuni contrafactuale –, cît și modalitățile de cunoaștere și de narare a istoriei (*historia rerum gestarum*), problematizînd astfel dubla relație a ficțiunii cu realitatea trecutului și cu discursul elaborat despre el, *Toate numele* poate fi interpretat ca o investigație istorică *sui generis*, în care accentul cade pe etica „meseriei de istoric". Parabolă a sensibilității morale de care istoricul este animat pe tot parcursul lungului său drum în căutarea umanității trecutului, romanul poate fi citit ca o transpunere în planul existenței comune a filosofiilor etice ale istoriei: de la istoria ca investigație detectivistică a lui Collingwood – idee reluată într-o frază celebră de Marc Bloch, care subliniază umanul ca țintă a cercetării: „Le bon

3. „Entrevista com José Saramago", *Diário de Notícias*, 7.09.1998.

historien, lui, ressemble à l'ogre de la légende. Là où il flaire la chair humaine, il sait que là est son gibier"[4] – pînă la „etica prieteniei" a lui Marrou, care scoate în evidenţă acea *magnanimitas* cu care, fără orgoliu, istoricul îşi practică profesiunea, istoria fiind o aventură a spiritului, o întreprindere riscantă şi tragică „d'où nous sortons haletants, humiliés, toujours plus qu'à demi vaincus, quelque chose comme la lutte de Jacob avec l'Ange de Yahvé au gué du Yabboq: nous n'y sommes pas seuls, nous nous rencontrons dans les ténèbres avec un Autre mystérieux, réalité à la fois ressentie comme terriblement présente et comme rebelle à notre effort: nous essayons de l'étreindre, de la forcer à se soumettre, et toujours finalement, en partie au moins, elle se dérobe... L'histoire est un combat de l'esprit, une aventure et, comme toutes les équipées humaines, ne connaît jamais que des succès partiels, tout relatifs, hors de proportion avec l'ambition initiale; comme de toute bagarre engagée avec les profondeurs déroutantes de l'être, l'homme en revient avec un sentiment aigu de ses limites, de sa faiblesse, de son humilité"[5].

Grăitoare pentru definiţia pe care Saramago o dădea romanelor sale, descriindu-le ca „eseuri cu personaje", *Toate numele* este ilustrativ pentru ceea ce Brian McHale numea propensiunea postmodernă de a prezenta teoria sub formă de *stories*[6]. Dincolo de afinităţile evidente ale gîndirii lui José Saramago, „un ucenic al istoriei", după propria expresie, cu teoriile istorice contemporane (şcoala Analelor, Hayden White) şi de datoria de gratitudine pe care autorul şi-o recunoaşte explicit faţă de Noua Istorie, pe care o consideră „o imagine în oglindă a ficţiunii sale"[7], şi mai ales faţă de

4. Marc Bloch, *Apologie pour l'histoire ou Métier de l'historien*, Armand Colin, Paris, 1974, p. 35.
5. Henri-Irenée Marrou, *De la connaissance historique*, Seuil, Paris, 1954, p. 52.
6. Brian McHale, *Constructing Postmodernism*, Routledge, London and New York, 1992, p. 4.
7. José Castello, „José Saramago, leitor de Georges Duby", *Jornal do Brasil*, 24.04.1989, p. 7.

Georges Duby, al cărui îndemn „să ne imaginăm că" este intenționat repetat de nenumărate ori de-a lungul romanului *Toate numele*, opera lui Saramago se înscrie în cadrul mai vast al unei hermeneutici a memoriei, pentru care istoria reprezintă numai o „primă carte", un *icon* care trebuie descifrat și deconstruit: „Cine mi-a citit cu atenție cărțile știe că, dincolo de istoriile pe care le povestesc, ce se petrece în ele este o continuă muncă asupra materialelor memoriei sau, pentru a o spune cu mai mare precizie, asupra memoriei pe care o am despre ceea ce, în trecut, a fost deja o memorie în mod succesiv adăugită și reorganizată, în căutarea unei coerențe proprii în fiecare moment al ei și al meu"[8].

Romanele se înscriu astfel într-un proiect comun care reprezintă un proces de relectură și reinterpretare a tezaurului mnemonic colectiv și personal, unde fiecare operă reprezintă un itinerar printr-un același „continent neexplorat"[9], o călătorie „în jurul camerei", care desenează un traiect mereu modificabil printr-un „teatru al memoriei", compus din „tablouri mentale", piesele unei arte combinatorii. Indiferent de localizarea narațiunii – fie ea Iudeea biblică sau orașul impersonal din *Toate numele* –, spațiul ficțiunii se confundă cu spațiul mental și identitar portughez, constituindu-se ca etape și forme parțiale ale unei unice „biografii a memoriei": „Anumiți autori, printre care mă includ – spune Saramago – privilegiază, în poveștile pe care le spun, nu istoria pe care au trăit-o sau o trăiesc (fugind astfel de capcanele confesionalismului literar), ci istoria propriei memorii, cu exactitățile și scăpările ei, cu minciunile ei care sînt în același timp adevăruri și adevărurile ei care nu se pot feri de a fi în același timp minciuni. Dacă mă gîndesc bine, eu sînt numai memoria pe care o am, și aceasta este singura istorie pe care vreau și pot s-o povestesc"[10].

---

8. José Saramago, *Cadernos de Lançarote. Diário - 3*, Caminho, Lisboa, 1996, pp. 19-20.
9. *Ibidem*, pp. 19-20.
10. *Cadernos - 4*, 1997, p. 196.

Această „biografie" nu trebuie înțeleasă ca o construcție cronologică riguroasă, ca o evoluție – „Arta nu avansează, se mișcă"[11], spune Saramago, făcîndu-se ecoul lui Pessoa care spunea: „Eu nu evoluez, călătoresc" –, ci ca o transcriere a unor aventuri succesive ale memoriei pe calea cunoașterii propriei structuri și mod de funcționare. Integrată într-o „biografie a memoriei", fiecare operă reprezintă o tentativă de a capta reliefurile mișcătoare ale memoriei într-o configurație provizorie, care devine episod biografic prin fixarea în scris, lăsînd totuși deschisă posibilitatea unor configurări viitoare sau, mai bine zis, posibilitatea unor noi parcursuri, care, presupunînd traversată și epuizată o zonă memorială, o includ ca obiect deja modelat, obiect de referință și de auto-citare. În acest model „fragmentat" de autor, după expresia lui Horácio Costa[12], care se definește biografic ca ocurență episodică a unei scrieturi, romanele reprezintă aspecte ale constituirii a ceea ce Paul Ricœur numea o „identitate narativă", care, opunîndu-se noțiunii substanțialiste a identității (un același, un *idem*), capătă „acea identitate dinamică ce rezultă din însăși compoziția unui text narativ", refigurînd Sinele (*ipse*) în noi configurații narative: „à la différence de l'identité abstraite du Même, l'identité narrative, constitutive de l'ipséité, peut inclure le changement, la mutabilité, dans la cohésion d'une vie"[13].

Construindu-și o identitate narativă, autorul apare, în cuvintele lui Ricœur, ca „lector și *scriptor* al propriei vieți", asumînd față de operele sale o dublă relație, fiind izvorul, dar și cititorul lor și descoperind în ele un excedent de sens care îl transformă în învățăcel al propriei opere. Romanele devin astfel etapele unui proces de învățare pe care Saramago îl descrie metaforic în discursul ținut în fața Academiei Suedeze ca pe un proces în care „personajul a fost dascăl,

11. *Cadernos - 1*, 1994, p. 12.
12. Horácio Costa, *José Saramago: O Período Formativo*, Caminho, Lisboa, 1998, p. 11.
13. Paul Ricœur, *Temps et récit. 3. Le temps raconté*, Seuil, Paris, 1985, p. 443.

iar autorul învățăcel", în sensul că autorul a fost „creator al acestor personaje, dar, în același timp, creatura lor"[14]. Locuri de afirmare, dar și de transformare a identității personale, operele au îmbogățit memoria autorului cu experiența personajelor sale, modificînd memoria vie a omului concret care este scriitorul prin intermediul experienței fictive a „acestor bărbați și femei făcuți din hîrtie și cerneală"[15]. Operele nu reprezintă așadar simple parcursuri memoriale, fixate de scriitură, fără consecințe asupra celui care le-a scris, ci sînt „autentice acte de trecere", de inițiere, care, „implicînd evident respectivele personaje, poate că-l implică, mai mult decît pare, chiar pe autor"[16].

Avînd Portugalia ca spațiu real și simbolic, romanele constituie itinerare decupate printr-un *continuum* memorial, realizate în acord cu o concepție specifică a temporalității și a reconfigurării acesteia de acțiunea umană. Cum nota Maria Alzira Seixo, „descoperirea formei romanești specifice practicate de José Saramago îi este în mare măsură furnizată de concepția asupra timpului. Acesta este timpul *gestei* (atitudine activă a eroului-subiect, pe care autorul aproape că nu face altceva decît să-l contemple, descriindu-l) și cel al succesiunii inexorabile (care distruge, dar, în același timp, transformînd, creează)"[17].

În organizarea lumii eterogene a memoriei este centrală o acută conștiință a istoricității formelor ei, care îl face pe Saramago să descrie prezentul, prin definiție locul procesului de comprehensiune și interpretare, ca pe un simplu moment fără dimensiune temporală, instanță de pură trecere: „Există numai trecutul și tot ceea ce se numește prezent este un simplu tranzit spre trecut"[18]. Ceea ce se spune, ceea ce se

14. „De como a personagem foi mestre e o autor seu aprendiz", *Público*, 8.12.1998, p. 4.
15. *Ibidem*.
16. *Cadernos - 2*, 1995, pp. 196-197.
17. Maria Alzira Seixo, *O essencial sobre José Saramago*, IN-CM, Lisboa, 1987, pp. 40-41.
18. José Saramago, „La Historia como ficción, la ficción como historia", *Débats*, no. 27, 1989, p. 8.

gîndeşte, ceea ce se trăieşte aparţine deja trecutului (deci memoriei) prin simplul fapt că a suferit medierea limbii, ceea ce presupune o anume activitate de modelizare (deci de distanţare) şi reelaborare interpretativă. Între clipă şi momentul rostirii se desfăşoară timpul discursului, care introduce o distanţă temporală. Cînd se spune: Acesta este prezentul, acest prezent a devenit deja trecut, a fost deja pus în discurs, a fost deja gîndit ca încheiat, dicibil. Limbajul, enunţarea, faptul de a pune ceva în cuvinte transformă lucrul respectiv în trecut. De îndată ce un lucru intră într-o frază, este deja reificat, deja prins în interiorul unui discurs organizat după axe temporale şi descifrabil ca durată, ca istorie. Trecutul este un mod de a citi timpul şi echivalează cu o înţelegere specifică a curgerii temporale: „Pentru mine, din punct de vedere filosofic (dacă pot avea pretenţia de a folosi asemenea cuvînt), prezentul nu există. Numai timpul trecut este un timp recognoscibil – timpul care vine pentru că pleacă, nu se opreşte, nu rămîne prezent. Aşadar, pentru romancierul care sînt nu este vorba de a *recupera* trecutul şi cu atît mai puţin de a-l transforma în lecţie pentru prezent. Timpul trăit (şi numai el, din punct de vedere uman, este timp real) se prezintă unificat înţelegerii noastre, simultan complet şi în continuă creştere. Noi sîntem produsul infailibil al acestui timp care se acumulează, şi nu al unui prezent de necuprins“[19].

Omul este „cufundat în istorie“, înţeleasă aici în sensul ei ontologic, de succesiune de stări ale lumii, şi este obligat să devină conştient de variile sale condiţionări: „Istoria nu poate fi depăşită (...), omul nu poate exista în afara istoriei pe care o face şi a istoriei care este“[20]. El este produsul trecutului său, nu numai la nivel individual, ca memorie acumulată a propriei vieţi, ci şi la nivel colectiv. Memoria colectivă, memoria comunităţii, modelează şi condiţionează un individ în aceeaşi măsură ca şi experienţa personală.

19. *Cadernos - 3*, pp. 52-53.
20. *Cadernos - 2*, p. 25.

Departe de a reprezenta o secvență discontinuă de evenimente și fapte care doar de departe ar atinge individul, trecutul colectiv este un flux continuu care poartă omul spre viitor: „Mărturisesc că mi-e greu să înțeleg împotrivirea multor oameni de a înțelege că sînt în mod esențial trecutul pe care l-au avut. Deși, cu o anume reticență, toți sînt capabili să accepte acest lucru în plan individual, pentru că se recunosc mai mult sau mai puțin nedespărțiți și inseparabili de trecutul personal, în plan colectiv procedează ca și cum, în fiecare moment, ar trăi numai prezentul care este în mod precar fiecare clipă, iar trecutul s-ar constitui dintr-o secvență de clipe discontinue, fiecare avînd numai propriul ei prezent, cu început și sfîrșit în ea însăși. Or, noi avansăm în timp așa cum avansează o inundație: în urma apei vine apa, de aceea se mișcă, asta o mișcă"[21].

Fluxul temporal continuu în care se înscrie conștiința se definește ca o *cronosofie*: în accepțiunea lui Krzysztof Pomian[22], un mod de a integra trecutul și prezentul într-un tot unitar, dotat cu o capacitate proiectivă. În variile tipuri de discursuri pe care le elaborează, științifice sau ficționale, omul nu se poate lipsi de o filosofie chiar inconștientă a temporalității istorice sau, cu alte cuvinte, de o gîndire cronosofică, ce presupune că, pe termen scurt sau lung, viitorul este deja înscris în prezent, este deja lizibil pornind de la acesta.

Ca discursuri cronosofice, istoria și ficțiunea au o motivație genetică comună, ca expresii ale neliniștii temporale a oamenilor, aceștia, după cum spune Saramago, „ca niște multipli Ianus *bifrons*" privesc din prezent în mod simultan spre trecut și spre viitor, căutînd, pe de o parte, „în implacabila ceață a timpului, un trecut care le scapă și pe care astăzi mai mult ca niciodată ar vrea să-l integreze în prezentul care ei încă sînt", iar pe de altă parte, se străduiesc „să dezvăluie chipul ascuns al viitorului"[23].

---

21. *Cadernos - 3*, pp. 172-173.
22. *Cf.* Krzysztof Pomian, *L'ordre du temps*, Gallimard, Paris, 1984.
23. „História e ficção", *Journal de Letras*, 6.3.1990, p. 20.

În această undă temporală compactă, care include cele trei timpuri umane într-o curgere unică, istoria servește ca „o hartă de navigație", care reduce bogăția haotică a temporalității, orientîndu-ne spre viitor și organizînd trecutul în așa fel încît să ne permită „să avem cu trecutul o relație pacifică"[24]. Necesitatea istoriei ca discurs structurant al temporalității umane se leagă de ceea ce Saramago numește „o senzație de sfîrșit al timpurilor", tipică pentru ceea ce teoreticienii postmodernismului numesc „o sensibilitate apocaliptică emergentă"[25], provocată de conștiința oamenilor, „ființe de criză prin excelență și poate tocmai de aceea umani"[26], că se situează exact în „locul de trecere de la un timp la altul". Prezentul este, așadar, spațiul unei crize care, după Saramago, se extinde „asupra reprezentării" și, în special, asupra limbajului „ca reprezentare a realității"[27].

Saramago își însușește celebra afirmație a lui Croce: „Întreaga istorie e istorie contemporană" și își explicitează gîndirea, citînd o frază din *Mediterana* lui Braudel: „Istoria nu e altceva decît o constantă interogare a vremurilor trecute, în numele problemelor, curiozităților, și de asemenea al neliniștilor și angoaselor cu care ne înconjoară timpul prezent". Această frază, spune Saramago, „ar putea fi aplicată, cuvînt cu cuvînt, la roman", pentru că ceea ce-l face pe scriitor să contemple și să cerceteze trecutul este acuta conștiință a prezentului: „tocmai această conștiință foarte intensă, aproape dureroasă, îl face pe romancier să privească în direcția trecutului, nu ca spre un refugiu, ci ca spre ceva în mod radical necesar oamenilor de astăzi ca ei să se poată cunoaște mai bine"[28].

Este de remarcat că, în acest context, prezentul are un sens diferit de cel pe care-l asuma ca moment, clipă,

24. „La Historia como ficción...", p. 8.
25. *Cf.* Andreas Huyssen, „Mapping the Postmodern". În: Natoli, Joseph and Hutcheon, Linda (Eds.), *A Postmodern Reader*, Albany, State University of NY Press, 1993, p. 145.
26. *Cadernos - 4*, p. 112.
27. „História e ficção", p. 19.
28. *Ibidem*, p. 20.

semnificînd cîmpul de experiență a subiectului, legat de trecut prin memorie și de viitor prin imaginația anticipatoare, constituind astfel timpul într-un „flux continuu"[29], în care subiectul are nu numai contemporani, ci și predecesori și succesori[30], cu care intră în relație prin căutarea umană a alterității, definită de Ricoeur într-o fază lapidară: „Celălalt e ca mine și are dreptul de a spune eu"[31]. Definindu-se „pe de-a-ntregul" în orizontul memoriei, spune Saramago, omul este „un recipient, un mediator și un donator de memorie". „Moștenitori de cuvinte", ființele umane lasă „de-a lungul timpului și al timpurilor, un testament de cuvinte, ceea ce au și ceea ce sînt"[32]. Omul se înscrie într-un lanț „genealogic" de transmitere a memoriei, scandat de ritmul succesiunii vieților, unde el se situează în punctul de mediere între trecut și viitor, acolo unde memoria istorică devine prezentă, fiind „tradusă" și remodelată în funcție de regulile de transformare specifice prezentului pentru a fi donată ființelor viitorului.

Din interiorul „regatului contemporanilor", după terminologia lui Alfred Schutz[33], o subiectivitate contemplă „regatul predecesorilor" și face conjecturi asupra „regatului succesorilor", înscriindu-se astfel într-un lanț generațional care imprimă continuității anonime a temporalității prozodia accentelor și focalizărilor dictate de prezent și care sînt motivate de urgența creării unui proiect de viitor. Această relație temporală „pe verticală" este acompaniată de o relație „pe orizontală" între subiectivități și fluxuri temporale simultane. Cum arată Paul Ricoeur, „fenomenul originar este cel al dezvoltării simultane a mai multor fluxuri temporale"[34],

29. Paul Ricœur, *Du texte à l'action. Essais d'herméneutique, II*, Seuil, Paris, 1986, p. 264.
30. *Ibidem*, p. 226.
31. *Ibidem*, p. 227.
32. *Cadernos - 2*, p. 61.
33. Alfred Schutz, *The Phenomenology of the Social World*, Northwestern University Press, Evanston, 1967, pp. 139-214.
34. Paul Ricœur, *Temps et récit. 3*, p. 205.

ceea ce Schutz numeşte, cu un termen inspirat din Husserl, *Paarung*, „cuplaj", „joncţiune", iar Saramago, „curent", „flux de viaţă" care uneşte subiectul printr-un „limbaj subteran, o undă seismică, un freamăt subepidermic, de chipurile şi trupurile celorlalţi", compunînd, „o reţea de transmigraţii"[35].

Văzut din „regatul contemporanilor", trecutul apare ca un imens timp pierdut, loc de fascinaţie, „enigmatic", „în ciuda întregii istorii scrise" şi care, deşi „nu-l reţinem" sau „n-am învăţat să-l reţinem", reprezintă „o parte din noi înşine"[36], un tezaur inepuizabil de imagini şi de naraţiuni în care omul se poate recunoaşte sau prin care îşi poate construi identitatea. Romanul este, de aceea, o luptă mereu luată de la capăt împotriva uitării unui trecut care, oricît ar fi de îndepărtat, continuă să fie cel al subiectului scriiturii. „Orice roman asta este", spune Saramago, în *Istoria asediului Lisabonei*, „disperare, intenţie frustrată ca trecutul să nu fie un lucru definitiv pierdut. Ce nu s-a lămurit încă este dacă romanul e cel care-l împiedică pe om să uite sau dacă imposibilitatea uitării e ceea ce-l face să scrie romane".

Recuperarea memoriei trecutului şi lupta împotriva uitării se bazează pe conştiinţa subiectului de a aparţine unui lanţ genealogic care cuprinde atît istoria învingătorilor, cît şi pe cea a învinşilor, din care subiectivitatea o privilegiază pe cea de a doua, amuţită şi ştearsă de istoriografie, dintotdeauna aflată în mîinile celor care, fiind la putere, au dreptul la cuvînt. Despre cucerirea Lisabonei de la mauri, care constituie tema *Istoriei asediului Lisabonei*, Saramago scrie: „Mult au suferit şi au murit primii portughezi pentru a cuceri Lisabona. Mult au suferit şi au murit maurii care în ea doreau să continue să trăiască aşa cum o făceau deja de patru sute de ani. Războaiele, prea bine o ştim, au întotdeauna două versiuni, cea a învingătorilor şi cea a învinşilor. Ne cultivăm versiunea noastră, a învingătorilor, ignorăm versiunea celorlalţi, aceia care, în acest caz, pierzînd bătălia,

35. José Saramago, *Manual de Pintura e Caligrafia*, Caminho, Lisboa, 1983, p. 258.
36. „História e ficção", p. 20.

au pierdut orașul"[37]. Totuși, maurii, învinșii, au fost în egală măsură strămoșii portughezilor de astăzi: „Să ne gîndim mai curînd că din același sînge vărsat de o tabără și de alta e făcut sîngele care ne curge prin trup, nouă, moștenitorilor, mereu precari și tranzitorii, fiii acestui oraș, fii de creștini și de mauri, de negri și de evrei, de indieni și de asiatici, în sfîrșit, fiii tuturor raselor și crezurilor care spun că sînt cele drepte, ai tuturor raselor și crezurilor pe care le numim eretice"[38].

Scrisul va asculta astfel de un impuls etic care constă în descoperirea că subiectul are o datorie față de trecut, față de morți și că numai plătind-o își va garanta propria supraviețuire. Ajuns aproape de finalul „exercițiilor sale de caligrafie", de fapt de distanțare prin scriitură față de propria viață, protagonistul primului roman al lui Saramago, *Manual de pictură și caligrafie*, pictorul H., scrie: „Mă despart de morți, dar nu pentru a-i uita. Uitarea lor ar fi, cred, primul semn al morții mele. De altfel, după această călătorie de a scrie atîtea pagini, mi s-a format convingerea că trebuie să ne ridicăm din pămînt morții, să îndepărtăm de pe chipurile lor, acum numai oase și cavități goale, țărîna spulberată, și să reîncepem să învățăm fraternitatea de la ei"[39].

Proiectul de a „ridica din pămînt" memoria anonimilor și a victimelor istoriei, rămase anonime tocmai datorită statutului de victimă, exprimă un sentiment de datorie și semnifică mîntuirea de uitare: „Dacă morții nu se vor afla în mijlocul celor vii, vor sfîrși, mai devreme sau mai tîrziu, prin a fi uitați", spune conservatorul din *Toate numele*. A plăti datoria față de morți echivalează cu a le povesti viața, salvîndu-i de uitare, și integrîndu-le memoria într-o narațiune, Saramago fiind conștient că, așa cum observa Pierre Janet[40], actul mnemonic fundamental este comportamentul narativ:

37. José Saramago, *Folhas políticas*, Caminho, Lisboa, 1999, p. 180.
38. *Ibidem*, p. 181.
39. *Manual*, p. 238.
40. *Cf. L'évolution de la mémoire et la notion du temps*, 1928.

„Ce facem noi, cei care scriem? Nimic altceva decît să spunem poveşti. Spun poveşti romancierii, spun poveşti dramaturgii, spun poveşti poeţii, le spun de asemenea cei care nu sînt şi nu vor deveni niciodată poeţi, dramaturgi sau romancieri. Chiar simpla gîndire şi simpla vorbire cotidiană sînt deja o poveste. Cuvintele rostite şi cele numai gîndite, de cînd ne ridicăm din pat, dimineaţa, pînă cînd ne întoarcem noaptea în pat, fără să le uităm pe cele din vis şi pe cele care vor încerca să descrie visul, constituie o poveste cu o coerenţă internă proprie, continuă sau fragmentată, şi ar putea, ca atare, în orice moment, să fie organizate şi articulate într-o poveste scrisă şi preschimbată în literatură“[41].

Acest proiect, enunţat în *Manual de pictură şi caligrafie*, traversează romanele, începînd cu *Levantado do Chão* (*Ridicat de la pămînt*), exprimîndu-se în *Toate numele* printr-una dintre „nenumăratele şi infimele istorii personale“[42], iar în ficţiunea metaistoriografică, prin recuperarea ficţională a „istoriei învinşilor“, sau a istoriei victimelor, cum preferă să o numească Ricoeur[43], făcută de învingători, şi care este, în cuvintele lui Jacques Le Goff, „un soi de anti-istorie, în măsura în care se opune istoriei ostentative şi însufleţite a dominatorilor“[44]. Istoria, ca discurs marcat de distanţa obiectivă, comite o neutralizare etică a evenimentelor trecutului şi de aceea Saramago încearcă, după cum declară, „să reducă din importanţa lucrurilor pe care le considerăm importante şi să accentueze importanţa celor pe care le considerăm mai puţin importante“: „Aceasta ne permite, într-un anumit sens, să desacralizăm anumite evenimente şi anumite figuri, fără a le retrage rolul pe care l-au jucat, ci arătînd relativitatea importanţei acestuia şi ţinînd cont că

41. *Cadernos - 4*, pp. 192-193.
42. „História e ficção“, p. 20.
43. Ricœur preferă termenul de „istorie a victimelor“ celei de „istorie a învinşilor“, curent în teoria istoriografică actuală, pentru că «les vaincus sont, pour une part, des candidats à la domination qui ont échoué» (*Temps et récit. 3*, p. 340).
44. Jacques Le Goff, „História“, *Enciclopédia Einaudi*, vol. I, INCM, Lisboa, 1997, 194.

acele lucruri pe care de multe ori le numim măreţe sînt adesea făcute de oameni mărunţi, ceea ce sîntem cu toţii, oameni mărunţi care, puşi în anumite circumstanţe, putem făptui lucruri care mai tîrziu vor fi considerate măreţe"[45].

Mîntuirea prin memorie a „frăţiei condamnaţilor pămîntului"[46] are o finalitate etică şi chiar didactică, în sens terapeutic, şi se adresează „regatului contemporanilor", pe care autorul doreşte „să-i trezească din dormitare", dar şi „regatului succesorilor" care, ca spaţiu al speranţei, are nevoie de virtuţile corective ale ficţiunii pentru a deveni alert la potenţialităţile sale distopice.

Trecutul ignorat va fi „mîntuit" nu numai prin recuperarea din „zonele obscure" ale istoriei – ceea ce ar putea reprezenta un proiect de scriitură realistă şi obiectivă, ci şi prin dezvoltarea ficţională a posibilităţilor care n-au reuşit să se concretizeze – ceea ce reprezintă un tipic proiect postmodern. Opunîndu-se versiunilor canonice ale faptelor istorice („întreaga mea operă trece printr-un nu"[47], spune Saramago), ficţiunea nu-şi propune aşadar numai „să corecteze" istoria, ci s-o „adăugească". Ficţiunea constituie un supliment de sens adăugat lumii, construind istorii alternative care profită de locurile eliptice sau de simplele spaţii de nedeterminare ale „ochiurilor" ţesutului istoric. Istoriile alternative se materializează în construcţii contrafactuale, răspunzînd la întrebarea „ce s-ar fi întîmplat dacă" şi scriind „istoria a ceea ce ar fi putut să fie", care, după Álvaro de Campos, heteronimul lui Pessoa, citat în *Pluta de piatră*, este „adevărata istorie a omenirii".

În ciuda datoriei de gratitudine faţă de trecut, Saramago este conştient că excesul de istorie poate înăbuşi creativitatea şi, din acest punct de vedere, construirea unei istorii potenţiale prin liberul joc al imaginaţiei reprezintă nu numai

45. Leonor Xavier, „Entrevista com José Saramago", *Diário de Notícias*, 30.04.1989, p. 6.
46. „De como a personagem foi mestre...", p. 4.
47. Manuel de Gusmão, „Entrevista com José Saramago", *Vértice*, 1989, n. 14, p. 86.

o dezvoltare a unor posibilităţi reziduale, ci şi o reacţie la „povara trecutului", care poate strivi prezentul viu. Ca şi Nietzsche, romancierul ştie că „excesul de istorie", „pietatea" exagerată sînt „dăunătoare celor vii"[48]. Omul are nevoie, spunea Nietzsche, de „un soi de uşurinţă, de o inocenţă, de un soi de nepăsare pentru a crea"[49]. Această „uşurinţă a fiinţei" – de fapt zborul imaginaţiei –, este tematizată de Saramago ca moment oportun, *kairos*, clipa purei treceri de la un curs al evenimentelor, previzibil şi necesar, la altul determinat de hazard. Deşi mai puţin comentat de romancier în metatextele sale, momentul oportun reprezintă o instanţă fundamentală a biografiei memoriei. Înţeleasă ca un eveniment neaşteptat care destructurează lumea în vederea unei noi reorganizări, forţa magică a ocaziei este tematizată în *Pluta de piatră*: mai multe gesturi întîmplătoare şi coincidente provoacă ruptura Peninsulei Iberice de restul Europei. „Nu s-a întîmplat din cauza nuielei, nu s-a întîmplat din cauza celei care a mînuit-o", spune la un moment dat unul dintre personaje, „ci din cauza clipei, clipa contează". În alte romane, reconfigurarea memoriei este adusă de momentul kairotic cînd apare decizia care duce la constituirea identităţii protagonistului prin modificarea unei vieţi rutiniere, clipa cînd, aşa cum se complace Saramago să explice cu amuzantă pedanterie în *Toate numele*, decizia îl ia pe om şi nu omul decizia. Ca „principiu al invenţiei", *kairos*-ul semnifică exploatarea şi gestionarea ocaziei, stabilind prezentul viu ca punct de plecare pentru revizitarea şi intervenţia asupra sistemului memorial.

Prin simetria lor, *Istoria asediului Lisabonei* şi *Toate numele*, ambele „episoade din istoria semnului deleatur", sugerează existenţa unui scenariu genetic, care, cu mai mică sau mai mare transparenţă, se repetă de la roman la roman, reproducînd procesul de autodidaxie constitutiv biografiei

48. Friedrich Nietzsche, *Seconde considération intempestive. De l'utilité et de l'inconvénient des études historiques pour la vie* (1874), Flammarion, Paris, 1988, p. 87.
49. *Ibidem*, p. 50.

autorului: fără studii secundare complete, în tinerețe lăcătuș, apoi corector, ziarist și în cele din urmă scriitor, Saramago și-a construit singur memoria culturală și tehnica scriitoricească, prin interogarea și experimentarea succesivă a modelelor culturale prestigioase. Cum nota Clara Ferreira Alves în 1989: „Atenție, acest om vine de foarte departe și posedă caracteristicile ființelor care s-au autoconstruit. Creatură nu a lui Dumnezeu, ci a propriei voințe, și-a exersat mîinile de lăcătuș pe cărțile cenușii ale bibliotecilor și astfel a învățat literatura“[50]. Acest scenariu reprezintă o transpunere romanescă a binecunoscutului program al lui Nietzsche din *A doua considerație intempestivă*: „Vom servi istoria numai în măsura în care ea servește viața“. Amîndouă romanele descriu emanciparea de povara memoriei a unei ființe obscure, înrobite unei instituții memoriale. Într-un moment de revoltă, Raimundo Silva și, respectiv, domnul José se văd obligați să decidă între excesul paralizant al memoriei și nevoia de amnezie pe care acțiunea o cere și inițiază un joc hermeneutic, aplicat textelor (*Istoria asediului Lisabonei*), sau regulilor instituționale (*Toate numele*), avînd ca miză însăși viața subiectului. Manipularea memoriei se constituie în spațiul romanesc într-o acțiune coerentă care duce pe de o parte la o reorganizare a memoriei în favoarea vieții („numai despre viață am vorbit aici, și nu de moarte“, spune conservatorul din *Toate numele*, anunțînd unificarea arhivei morților și a celor vii, nu întîmplător numită de astă dată „istorică“), construindu-i pe de altă parte o identitate și o viață protagonistului: despre domnul José, Saramago spunea că a vrut nu atît să-i permită să-și construiască o „lume fericită, pe măsura lui“, ci „o rațiune de a trăi, de a exista prin acțiune“[51].

Prin *kairos*, cu variatele sale modalități discursive de gestionare a ocaziei, este activat și reconfigurat teatrul

50. Clara Ferreira Alves, „O cerco de José Saramago“, *Expresso*, 22.04.1989, p. 60.
51. Oscar González, „Mi obra es un camino hacia el interior del ser humano“, *Diário*, 16, 2.06.1998.

mnemonic, rezolvîndu-se o problemă la fel de veche ca și reflecția asupra memoriei, și anume concilierea prezervării formelor fixe, care garantează memoria, cu dorința ei de a dura – iar memoria durează atîta vreme cît se află în mișcare, cît este vie, ceea ce presupune o permanentă reinterpretare și reutilizare de către cititor, „singurul supraviețuitor real" al oricărei istorii, cum spune Saramago în *Anul morții lui Ricardo Reis*.

Mișcarea mnemonică se realiza în teatrele memoriei din Renaștere prin structurarea în serii paralele și suprapuse, sau, în sistemul lui Llull, prin roțile memoriei care alunecau unele peste celelalte, permițînd conexiuni neașteptate, care, departe de a fi aleatorii, aveau un caracter euristic și etic[52]. Aceste dezordini paradigmatice, cu alte cuvinte metaforele (iar „metafora a fost întotdeauna modalitatea cea mai bună de a explica lucrurile", spune un personaj din *Toate numele*), permit recuperarea dimensiunii tropologice a limbajului, concilierea inventarului cu invenția (și, fără îndoială, nu este întîmplător faptul că aceste două cuvinte cu sens în aparență ireconciliabil au aceeași rădăcină etimologică).

Arta combinatorie pe care se bazează romanele este simbolizată de metafore vizuale (jocuri de construcție, lego, șah, hărți, desene, gravuri, labirinturi), care amintesc figurile grafice prin care arta clasică a memoriei sintetiza modurile de organizare a lumii mnemonice și care, în sistemul lui Giordano Bruno, erau numite „sigilii". „Sigiliile" au ca scop limitarea proliferării infinite a lanțurilor analogice din care este formată memoria și care induce, cum spune Saramago, o „obsesie aproape maniacală de a inventaria lumea, de a nu lăsa nimic fără nume". Aceste „cezuri ale infinitului", cum numea Bacon strategiile de a limita dezvoltarea haotică a memoriei, funcționează ca o apărare împotriva vertijului mnemonic, împotriva senzației pe care o trăiește autorul a unei „căderi continue în gol"[53]. Sub forma labirintului (în

52. *Cf.* Frances Yates, *The Art of Memory*, Pimlico, London, 1994.
53. *Cadernos - 2*, p. 188.

Anul morții lui Ricardo Reis), a arborelui sau a caracatiței (în *Toate numele*), „sigiliile" mnemonice reprezintă strategii de cartografiere a continentului memoriei și sugerează organizarea acestuia în format de enciclopedie. Arborele memoriei care este, în *Toate numele*, Cimitirul General, se ramifică „cît vezi cu ochii, formînd, după spusele unui poet inspirat, o coroană bogată unde viața și moartea se confundă", însă, multiplicîndu-se în mod reticular, labirintic, se prezintă în cele din urmă ca un rizom sau, în cuvintele lui José Saramago, ca o „caracatiță nemăsurată, într-adevăr mai mult caracatiță decît arbore, oricît de dureros ar fi pentru imaginațiile poetice, întinzîndu-și în toate direcțiile cele opt, șaisprezece, treizeci și două, șaizeci și patru de tentacule, ca și cum ar vrea să îmbrățișeze lumea".

Mioara Caragea

SERIA DE AUTOR

JOSÉ SARAMAGO

„Îmi este din ce în ce mai greu să pun nume personajelor, trăim într-o epocă în care sîntem tot mai mult un număr şi tot mai puţin un nume. Societatea de azi nu vrea să ştie cum mă numesc, ci ce numere am: numărul cărţii de credit, cel al codului pentru a extrage bani dintr-un bancomat, numărul permisului de conducere, al documentului de identitate... Timp de secole, numele a constituit identitatea. Acum, însă, identitatea se dizolvă încetul cu încetul."

José Saramago

„***Toate numele*** este un roman uluitor, un amestec de farsă, umor macabru, suprarealism şi fior tragic, ce descrie cu o extraordinară acurateţe singurătatea omului modern şi nevoia universală de afecţiune şi comunicare, dezvăluind totodată fragilitatea graniţei ce-i separă pe cei vii de cei morţi."

Publishers Weekly

EDITURA POLIROM

ISBN 978-973-46-1270-3

www.polirom.ro